

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta. Direktiivi sisältää säännökset todisteiden hankkimiseen rikosasioissa liittyvästä oikeusapumenettelystä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi on osa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle perustuvaa rikosoikeudellisen yhteistyön sääntelykokonaisuutta ja pääsääntöisesti korvaa muut jäsenvaltioiden väliset oikeusapusäädökset. Direktiivi hyväksyttiin huhtikuussa 2014.

Esityksessä ehdotetaan myös direktiivistä johtuvia muutoksia kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin, omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annettuun lakiin, pakkokeinolakiin sekä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annettuun lakiin. Lisäksi ehdotetaan kumottavaksi todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepääatöksen täytäntöönpanosta annettu laki.

Lakien on tarkoitus tulla voimaan 22 päivänä toukokuuta 2017 tai mahdollisimman pian tämän jälkeen.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	5
1 JOHDANTO.....	5
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Suomen lainsäädäntö.....	5
2.2 Kansainväliset velvoitteet.....	6
<i>Pohjoismainen yhteistyö.....</i>	<i>6</i>
<i>Vastavuoroisen tunnustamisen säädökset.....</i>	<i>7</i>
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	8
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	11
<i>Yleistä.....</i>	<i>11</i>
<i>Taloudelliset vaikutukset.....</i>	<i>11</i>
<i>Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....</i>	<i>12</i>
5 ASIAN VALMISTELU.....	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	15
1 DIREKTIIVIN SISÄLTÖ JA SUHDE SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN.....	15
I LUKU Eurooppalainen tutkintamääräys.....	15
1 artikla Eurooppalainen tutkintamääräys ja velvollisuus panna se täytäntöön.....	15
2 artikla Määritelmät.....	17
3 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisala.....	23
4 artikla Menettelytyypit, joita varten eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa.....	25
5 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen sisältö ja muoto.....	26
II LUKU Määräyksen antavaa valtiota koskevat menettelyt ja takeet.....	28
6 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen ja toimittamisen edellytykset.....	28
7 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimittaminen.....	29
8 artikla Aiempaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvä eurooppalainen tutkintamääräys.....	31
III LUKU Täytäntöönpanovaltiota koskevat menettelyt ja takeet.....	31
9 artikla Tunnustaminen ja täytäntöönpano.....	31
10 artikla Erityyppiseen tutkintatoimenpiteeseen turvautuminen.....	34
11 artikla Tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet.....	43
12 artikla Tunnustamisessa tai täytäntöönpanossa noudatettavat määräajat.....	48
13 artikla Todisteiden toimittaminen.....	49
14 artikla Oikeussuojakeinot.....	50
15 artikla Tunnustamisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteet.....	57
16 artikla Ilmoittamisvelvollisuus.....	58
17 artikla Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu.....	59
18 artikla Virkamiesten siviilioikeudellinen vastuu.....	60
19 artikla Luottamuksellisuus.....	61
20 artikla Henkilötietojen suoja.....	65
21 artikla Kulut.....	66
IV LUKU Tiettyjä tutkintatoimenpiteitä koskevat erityissäännökset.....	66

HE 29/2017 vp

22 artikla	Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen määräyksen antaneeseen valtioon tutkintatoimenpiteen toteuttamista varten.....	66
23 artikla	Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen täytäntöönpanovaltioon tutkintatoimenpiteen toteuttamista varten	70
24 artikla	Kuuleminen videokokouksen avulla tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla	71
25 artikla	Kuuleminen puhelinkokouksen avulla	74
26 artikla	Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä koskevat tiedot.....	75
27 artikla	Pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot	77
28 artikla	Tutkintatoimenpiteet, joihin liittyy todisteiden hankkimista reaaliaikaisesti, jatkuvasti ja tietyn ajanjakson ajan	77
29 artikla	Peitetutkinta.....	80
V LUKU	Telekuuntelu.....	81
30 artikla	Toisen jäsenvaltion teknisellä avustuksella tapahtuva telekuuntelu.....	81
31 artikla	Ilmoitus jäsenvaltiolle, jossa telekuuntelun kohde on ja jolta ei tarvita teknistä apua	85
VI LUKU	Väliaikaiset toimenpiteet.....	86
32 artikla	Väliaikaiset toimenpiteet.....	86
VII LUKU	Loppusäännökset.....	87
33 artikla	Ilmoitukset.....	87
34 artikla	Suhde muihin oikeudellisiin välineisiin, sopimukseen ja järjestelyihin	88
35 artikla	Siirtymäsäännökset.....	91
36 artikla	Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä.....	92
37 artikla	Soveltamista koskeva kertomus	92
38 ja 39 artikla	Voimaantulo ja osoitus.....	92
2	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	93
2.1	Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta	93
1 luku	Yleiset säännökset	93
2 luku	Tutkintamääräyksen tunnustaminen ja täytäntöönpano Suomessa.....	95
3 luku	Tutkintamääräyksen antaminen Suomessa	108
4 luku	Erinäiset säännökset.....	110
2.2	Laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta.....	111
2.3	Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa	111
2.4	Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa	112
2.5	Pakkokeinolaki.....	113
7 luku	Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen.....	113
2.6	Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa.....	113
3	DIREKTIIVIN NOJALLA TEHTÄVÄT ILMOITUKSET	113
4	VOIMAANTULO.....	114
5	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	114
LAKIEHDOTUKSET	118

HE 29/2017 vp

1. Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta.....	118
2. Laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta.....	126
3. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta.	127
4. Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta	128
5. Laki pakkokeinolain 7 luvun 21 §:n muuttamisesta.....	129
6. Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 2 §:n muuttamisesta	130
LIITE	131
RINNAKKAISTEKSTIT	131
3. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta.	131
4. Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta	132
5. Laki pakkokeinolain 7 luvun 21 §:n muuttamisesta.....	135
6. Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 2 §:n muuttamisesta	136

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esitys sisältää ehdotuksen rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU (jäljempänä *direktiivi*) kansallisesta täytäntöönpanosta. Direktiivi hyväksyttiin 3 päivänä huhtikuuta 2014.

Direktiivi on osa sääntelyä, joka koskee Euroopan unionin (EU) jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa. Direktiivin oikeusperustana on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 82 artiklan 1 kohdan a alakohta. Sen mukaan oikeudellinen yhteistyö rikosoikeuden alalla perustuu tuomioistuinten tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Kyseistä periaatetta on lokakuussa 1999 pidetystä Eurooppa-neuvostosta lähtien pidetty jäsenvaltioiden välisen rikosoikeudellisen yhteistyön kulmakivenä.

Aloitteen direktiiviksi ovat tehneet Belgian kuningaskunta, Bulgarian tasavalta, Viron tasavalta, Espanjan kuningaskunta, Itävallan tasavalta, Slovenian tasavalta ja Ruotsin kuningaskunta. Direktiivi sisältää säännökset todisteiden hankkimiseen liittyvästä oikeusavusta jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi korvaa pääosin nykyiset jäsenvaltioiden välillä sovellettavat oikeusapusäädykset. Direktiivi on pantava kansallisesti täytäntöön viimeistään 21 päivänä toukokuuta 2017.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanotapa vastaisi valtiosopimusten voimaansaattamisessa käytettyä niin sanottua sekamuotoista voimaansaattamistapaa. Tällöin direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset säädettäisiin suoraan lakina noudatettavaksi. Täytäntöönpanolakiin otettaisiin sääntelyä ainoastaan siltä osin kuin direktiivin täytäntöönpanon katsotaan edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä. Vastaavalla tavalla on pantu täytäntöön myös eräitä muita EU:n puitepäätöksiä ja direktiivejä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tietyin reunaehdoin hyväksynyt tällaisen täytäntöönpanotavan viranomaisten yhteistyötä koskevien EU-säädösten täytäntöönpanossa. Esityksessä on katsottu, että direktiivi täyttää perustuslakivaliokunnan asettamat edellytykset sekamuotoiselle täytäntöönpanotavalle.

2 Nykytila

2.1 Suomen lainsäädäntö

Yleiset säännökset kansainvälisestä rikosoikeusavusta sisältyvät kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin (4/1994, jäljempänä *rikosoikeusapulaki*). Rikosoikeusapulaki on kansainvälistä rikosoikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, jonka perusteella Suomen viranomaiset voivat antaa ja pyytää oikeusapua. Oikeusapu käsittää valtioiden välisen yhteistyön, jonka pääasiallisena tarkoituksena on rikosasiassa tarvittavien todisteiden hankkiminen. Oikeusapua on myös muun muassa haasteiden ja kutsujen tiedoksi antaminen sekä rikosrekisteritietojen hankkiminen rikostutkintaa tai –oikeudenkäyntiä varten. Rikosoikeusapulain periaatteena on, että Suomen viranomaiset voivat suoraan mainitun lain nojalla antaa vieraan valtion viranomaisille oikeusapua siitä riippumatta, onko Suomen ja oikeusapua pyytäneen valtion välillä voimassa valtiosopimusta tai muuta kansainvälistä velvoitetta. Oikeusavun antami-

nen ei välttämättä edellytä, että pyynnön esittänyt valtio antaisi vastaavaa oikeusapua Suomelle. Oikeusapupyynnön täyttämistä voidaan kuitenkin kieltäytyä puuttuvan vastavuoroisuuden perusteella.

Vaikka rikosoikeusapulaki on kansainvälistä oikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, Suomen ja muiden valtioiden väliset kansainväliset velvoitteet antaa toisilleen oikeusapua perustuvat valtiosopimuksiin tai muihin oikeudellisesti sitoviin kansainvälisiin säädöksiin. Rikosoikeusapulain suhteesta kansainvälisiin sopimuksiin säädetään rikosoikeusapulain 30 §:ssä. Sen mukaan lain säännösten estämättä kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa annetaan myös siten kuin oikeusavun antamisesta on erikseen sovittu tai säädetty. Rikosoikeusapulakia ja kansainvälisiä sopimuksia sovelletaan siten nykyisin rinnakkain toistensa kanssa.

2.2 Kansainväliset velvoitteet

Direktiivissä tarkoitettu oikeusapu perustuu nykyisin pääasiassa vuonna 1959 tehtyyn keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 30/1981, jäljempänä *vuoden 1959 oikeusapusopimus*) ja keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehtyyn yleissopimukseen vuodelta 2000 (SopS 88/2005, jäljempänä *vuoden 2000 oikeusapusopimus*) sekä siihen vuonna 2001 liitettyyn pöytäkirjaan (SopS 44/2005). Vuoden 2000 oikeusapusopimus ja sen pöytäkirja täydentävät vuoden 1959 oikeusapusopimusta sekä siihen liitettyä, vuonna 1978 tehtyä lisäpöytäkirjaa (SopS 14/1985). Vuoden 1959 oikeusapusopimukseen on vuonna 2001 tehty myös toinen lisäpöytäkirja (SopS 35/2014). Toinen lisäpöytäkirja vastaa pitkälti sisällöltään EU:n jäsenvaltioiden välistä vuoden 2000 oikeusapusopimusta, mutta se ei ole yhtä velvoittava. Siltä osin kuin sopimukset ovat päällekkäisiä, EU:n jäsenvaltioiden välillä sovelletaan vuoden 2000 oikeusapusopimusta. Määräyksiä EU:n jäsenvaltioiden välisestä oikeusapuyhteistyöstä sisältyy myös tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tehtyyn yleissopimukseen (SopS 147/2004, jäljempänä *Napoli II yleissopimus*), tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen (SopS 23/2001, jäljempänä *Schengenin yleissopimus*) sekä useisiin muihin rikosoikeuden alalla tehtyihin kansainvälisiin sopimuksiin.

Rikosoikeusapulain säätämisen yhteydessä Suomi antoi vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 24 artiklaan liittyvän selityksen toimivaltaisista oikeusviranomaisista. Selitys on uusittu vuonna 2013. Selityksen mukaan sopimuksessa tarkoitettuja oikeusviranomaisia Suomessa ovat oikeusministeriö, käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus sekä viralliset syyttäjät. Oikeusviranomaisiksi on nimetty myös poliisiviranomaiset, tulliviranomaiset sekä Rajavartiolaitoksen virkamiehet toimiessaan esitutkintaviranomaisina esitutkintalain (805/2011) nojalla.

Pohjoismainen yhteistyö

Kansainväliseen rikosoikeusapuyhteistyöhön sovelletaan myös erityistä pohjoismaista yhteistyötä koskevaa lainsäädäntöä. Tiedoksiannosta ja todistelusta on vuonna 1974 Suomen, Islannin, Norja, Ruotsin ja Tanskan kesken tehty sopimus oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/1975). Tarkemmat säännökset sopimuksen soveltamisesta on annettu asetuksessa pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelusta (470/1975). Lisäksi Suomessa on voimassa yhteispohjoismaiseen lainsäädäntöön

perustuva laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa (349/1975). Mainittuun lakiin liittyy asetus korvauksen suorittamisesta toisesta pohjoismaasta Suomeen tuomioistuimeen kutsutulle henkilölle (446/1975). Kyseiset pohjoismaista yhteistyötä koskevat säännökset on Suomessa katsottu asemaltaan sellaisiksi, että Suomen viranomaiset voivat soveltaa niitä rinnakkain vuoden 1959 oikeusapusopimuksen ja rikosoikeusapulain kanssa (HE 61/1993 vp, s. 26 ja 28). Näin on katsottu myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksen osalta (HE 31/2003 vp, s. 15).

Vastavuoroisen tunnustamisen säädökset

EU:n jäsenvaltioiden välisissä suhteissa kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä koskevat yleissopimukset on vähitellen korvattu vastavuoroista tunnustamista koskevilla säädöksillä. Niissä lähtökohtana on, että toisen jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen päätös tunnustetaan ja pannaan täytäntöön tutkimatta tarkemmin päätöksen antamisen edellytyksiä. Vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuva yhteistyö on perinteisiä kansainvälisiä yleissopimuksia velvoittavampaa, koska täytäntöönpanosta kieltäytyminen on sallittua vain rajoitetusti ja tyhjentävästi luetelluissa tilanteissa. Toimiakseen vastavuoroisen tunnustamisen periaate edellyttää, että jäsenvaltiot luottavat toistensa oikeusjärjestelmiin. Siksi kaikissa jäsenvaltioissa tulee noudattaa muun muassa kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista johtuvia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vähimmäisvaatimuksia. Lisäksi on tuotu esille se, että tunnustettavat päätökset tulisi tehdä eri jäsenvaltioissa samantasoisesti. Myös nyt täytäntöön pantava direktiivi perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle.

Ensimmäinen vastavuoroisen tunnustamisen instrumentti on vuonna 2002 hyväksytty neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS, jäljempänä *pidätysmääräystä koskeva puitepäätös*). Se on Suomessa pantu täytäntöön rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetulla lailla (1286/2003, jäljempänä *EU-luovuttamislaki*). Vuonna 2003 hyväksyttiin neuvoston puitepäätös omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa (2003/577/YOS, jäljempänä *jäädyttämispuitepäätös*). Puitepäätös on Suomessa pantu täytäntöön omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetulla lailla (540/2005, jäljempänä *EU-jäädyttämislaki*). EU:ssa on myös hyväksytty puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin (2005/214/YOS, jäljempänä *sakkopuitepäätös*) sekä puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin 2006/783/YOS, jäljempänä *konfiskaatiopuitepäätös*). Sakkopuitepäätös on pantu täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetulla lailla (231/2007, jäljempänä *sakkopuitepäätöksen täytäntöönpanolaki*). Konfiskaatiopuitepäätös on pantu täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetulla lailla (222/2008, jäljempänä *konfiskaatiopuitepäätöksen täytäntöönpanolaki*).

Suomessa on pantu täytäntöön myös vuonna 2008 hyväksytty neuvoston puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta rikosasioissa annettuihin tuomioihin, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapauden menetyksen käsittävä toimenpide, niiden täytäntöön panemiseksi Euroopan unionissa (2008/909/YOS, jäljempänä *tuomittujen siirtoa koskeva*

puitepäättös). Puitepäättös on pantu täytäntöön tuomittujen siirtoa Euroopan unionissa koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annetulla lailla (1169/2011). Vuonna 2008 hyväksyttiin myös neuvoston puitepäättös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta tuomi-oihin ja valvontapäätöksiin valvontatoimenpiteiden ja vaihtoehtoisten seuraamusten valvomiseksi (2008/947/YOS, jäljempänä *valvontarangaistuksia koskeva puitepäättös*). Puitepäättös on pantu täytäntöön valvontatoimenpiteitä ja vaihtoehtoisia seuraamuksia Euroopan unionissa koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annetulla lailla (1170/2011).

EU:ssa on tehty myös puitepäättös 2008/978/YOS eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten (jäljempänä *todisteiden luovuttamista koskeva puitepäättös*). Puitepäättös on pantu Suomessa täytäntöön eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annetulla lailla (729/2010, jäljempänä *todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäättöksen täytäntöönpanolaki*). Suomen lisäksi vain harvat jäsenvaltiot ovat panneet puitepäättöksen kansallisesti täytäntöön. Puitepäättös on kumottu 20 päivänä tammikuuta 2016 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2016/95 tiettyjen poliisiyhteistyötä ja rikosasioissa tehtävää oikeudellista yhteistyötä koskevien säästöjen kumoamisesta. Asetus on tullut voimaan 22 päivänä helmikuuta 2016. Sillä on kumottu vanhentuneet tai muutoin tarpeettomiksi käyneet poliisiyhteistyötä ja rikosoikeudellista yhteistyötä koskevat EU:n säädökset. Perusteena todisteiden luovuttamista koskevan puitepäättöksen kumoamiselle on ollut se, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva direktiivi tulee sen korvaamaan 26 jäsenvaltiossa. Irlanti ja Tanska eivät osallistu direktiivissä tarkoitettuun yhteistyöhön, mutta todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäättös on kumottu myös suhteessa mainittuihin jäsenvaltioihin.

Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle rakentuvat myös tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimenpiteitä koskeva puitepäättös 2009/829/YOS ja eurooppalaista suojelumääräystä koskeva direktiivi 2011/99/EU. Näistä ensin mainittu on pantu täytäntöön tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimenpiteitä koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annetulla lailla (620/2012) ja jälkimmäinen eurooppalaista suojelumääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetulla lailla (226/2015).

EU:ssa on lisäksi tehty jäsenvaltioiden välisen rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämistä ja sisältöä koskeva puitepäättös 2009/315/YOS, joka on pantu täytäntöön rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetulla lailla (214/2012, jäljempänä *EU-rikosrekisterilaki*).

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että direktiivi pantaisiin kansallisesti täytäntöön. Tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta direktiivi korvaa nykyiset EU:n jäsenvaltioiden välillä sovellettavat oikeusapua koskevat yleissopimukset ja säädökset siltä osin kuin kyse on todisteiden hankkimisesta. Direktiivi kokonaan tai osittain korvaa edellä mainitut vuoden 1959 oikeusapusopimuksen ja siihen tehdyt lisäpöytäkirjat, vuoden 2000 oikeusapusopimuksen ja sen pöytäkirjan, Schengenin yleissopimuksen oikeusapumääräykset sekä jäädyttämispuitepäättöksen siltä osin kuin se koskee todisteiden hankkimiseen liittyviä jäädyttämispäätöksiä.

Täytäntöönpano voisi teknisesti tapahtua usealla eri tavalla. Lukuun ottamatta pidätysmääräystä, jäädyttämistä ja rikosrekisteritietojen vaihtoa koskevia puitepäätöksiä muut edellä luetellut EU:n säädökset on pantu täytäntöön valtiosopimusten niin sanottuja sekamuotoisia voimaansaattamislakeja muistuttavalla tavalla. Tällöin kansallisella täytäntöönpanolaila säädetään puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset Suomessa lakina noudatettaviksi. Blankettimuotoisen täytäntöönpanosäännöksen lisäksi lakiin yleensä otetaan puitepäätöksen tai direktiivin asiasisältöä täsmentäviä säännöksiä. Pelkkä blankettimuotoinen täytäntöönpanotapa tarkoittaa sitä, että täytäntöönpanolaki sisältäisi ainoastaan täytäntöönpanosäännöksen, mutta ei lainkaan asiasisältöisiä säännöksiä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 50/2006 vp ja PeVL 23/2007 ottanut kantaa puitepäätösten blanketti- tai sekamuotoiseen täytäntöönpanotapaan. Jotta tällaista täytäntöönpanotapaa voidaan käyttää, valiokunta on edellyttänyt, että puitepäätöksen säännösten tulee olla riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja. Lisäksi täytäntöönpanolain tulee yhdessä puitepäätöksen kanssa muodostaa kokonaisuus, joka täyttää yleiset vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä hyvästä lainkirjoittamistavasta.

Vaihtoehtona niin sanotulle sekamuotoiselle täytäntöönpanolaille olisi se, että direktiivi pantaisiin täytäntöön säätämällä kattava, asiasisältöinen täytäntöönpanolaki (niin sanottu transformatio). Asiasisältöinen laki olisi lainsoveltajan näkökulmasta sekamuotoista lakia selkeämpi. Tällaisessa täytäntöönpanotavassa toisaalta on se vaara, että lakiin otetaan direktiivin artiklatekstistä poikkeavia säännöksiä. Blanketti- tai sekamuotoinen täytäntöönpanotapa vastaisi siten transformatiota yksiselitteisemmin direktiivin sisältöä ja tarkoitusta. Lisäksi direktiivin asiasisällön kirjoittaminen uudelleen olisi tarpeetonta sellaisten säännösten kohdalla, jotka ovat riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja sovellettaviksi sellaisenaan. Blanketti- tai sekamuotoinen täytäntöönpanotekniikka myös voisi helpottaa lain soveltamista sikäli, että niissä tilanteissa, joissa täytäntöönpanolakiin ei ole otettu direktiiviä täsmentäviä säännöksiä, sovellettavana olisi vain direktiivi, eikä transformatiolaki ja sen rinnalla tulkintaa ohjaava alkuperäinen direktiivi. Vaikka täytäntöönpanotavaksi valittaisiin transformatio, se ei silti vapauttaisi lainsoveltajaa noudattamasta myös direktiiviä. Euroopan unionin tuomioistuin (jäljempänä *EU-tuomioistuin*) on muun muassa 16 päivänä kesäkuuta 2005 antamassaan tuomiossa asiassa C-105/03 (Pupino) todennut, että kansallisen tuomioistuimen on kansallista oikeutta soveltaessaan tulkittava sitä mahdollisimman pitkälle puitepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta puitepäätöksellä tavoiteltu tulos saavutettaisiin.

Jäljempänä selostetun mukaisesti esityksessä on direktiivin artiklakohtaisen tarkastelun perusteella päädytty siihen, että direktiivi pantaisiin täytäntöön niin sanotulla sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla.

Direktiivissä tarkoitettua yhteistyön tavoitteena on hankkia todisteita toisesta jäsenvaltiosta rikosoikeudellisessa menettelyssä. Direktiivin soveltamisala vastaisi voimassa olevan rikosoikeusapulain soveltamisalaa joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Direktiivin mukaisessa menettelyssä oikeusapupyynnöt korvautuisivat tutkintamääräysten antamisella.

Kun Suomi toimisi täytäntöönpanovaltiona, Suomessa tutkintamääräyksiä täytäntöönpanevina viranomaisina olisivat ensinnäkin poliisi- rajavartio- ja tulliviranomaiset. Täytäntöönpanoviranomaisia olisivat myös Helsingin käräjäoikeus sekä Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät. Todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuulemisesta tuomioistuimessa huolehtisi kuitenkin se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- ja asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Erityisestä syystä myös muu käräjäoikeus tai syyttäjä voisi toimia täytäntöönpanoviranomaisena. Täytäntöönpanoviranomaisena toimisi se viranomainen,

jonka toimivaltaan tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide kuuluisi, jos rikos olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa (direktiivin täytäntöönpanolain 5 §).

Tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tulisi täytäntöönpanovaltiossa tehdä direktiivin mukainen erityinen päätös. Esityksessä ehdotetaan, että Suomessa tällainen päätös tulisi kirjata (direktiivin täytäntöönpanolain 6 §).

Tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa säilyisi jo voimassa olevassa rikosoikeusapuasääntelyssä noudatettu periaate, jonka mukaan määräys pannaan Suomessa täytäntöön Suomen lain mukaisessa menettelyssä (direktiivin täytäntöönpanolain 8 §). Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti määräyksen antaneen jäsenvaltion osoittamia mahdollisuuksia ja menettelyjä olisi noudatettava, jos ne eivät olisi Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisia (direktiivin 9 artiklan 2 kohta).

Pakkokeinojen käytön osalta direktiivin voidaan katsoa mahdollistavan, että Suomen toimiesä täytäntöönpanovaltiona pakkokeinojen käytölle voidaan asettaa voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 ja 23 §:n mukaisesti kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimus. Poikkeuksen muodostaisivat ne pakkokeinolaissa tarkoitetut toimenpiteet, joiden käyttöä ei ole pakkokeinolaissa rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen. Näiden pakkokeinojen osalta direktiivi edellyttää niin sanottua listarikosmallia, joka rajoittaa kaksoisrangaistavuuden edellytyksen tutkimista. Esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolakiin otetaan pakkokeinojen käyttöä selventävä säännös (9 §).

Tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita koskevat säännökset sisältyisivät direktiivin 11 artiklaan. Niitä täydentäisi direktiivin täytäntöönpanolain 9 §:ään otettava pakkokeinojen käyttöä koskeva säännös.

Direktiiviin sisältyy useita täytäntöönpanovaltioon sovellettavia yksityiskohtaisia menettelysäännöksiä kuten tunnustamisesta ja täytäntöönpanossa noudatettavista määräajoista (12 artikla), todisteiden toimittamisesta (13 artikla), oikeussuojakeinoista (14 artikla), tunnustamisen ja täytäntöönpanon lykkäämisen perusteista (15 artikla) ja ilmoittamisvelvollisuudesta (16 artikla). Direktiivin täytäntöönpanolaki sisältäisi 13 artiklaa täydentävän säännöksen todisteiden siirtämisestä (14 §) ja 14 artiklaa täydentävän säännöksen muutoksenhausta (20 §).

Lisäksi direktiivi sisältää tiettyjä yhteistyön muotoja koskevia erityissäännöksiä, kuten vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä (22 ja 23 artikla), kuulemisesta video- tai puhelinkokouksen avulla (24 ja 25 artikla), pankkitilitietojen ja -tapahtumatietojen hankkimisesta (26 ja 27 artikla), tutkintatoimenpiteistä, johon liittyy reaaliaikaista todisteiden hankkimista (28 artikla), peitetutkinnasta (29 artikla), telekuuntelusta (30 ja 31 artikla) ja väliaikaisista toimenpiteistä (32 artikla). Direktiivin täytäntöönpanolaki sisältäisi täydentäviä säännöksiä vapautensa menettäneen väliaikaisesta siirtämisestä (12 ja 13 §), video- ja puhelinneuvottelun käytöstä (15 ja 16 §), peitetoiminnasta ja valeostosta (17 §) ja telepakkokeinojen käytöstä (18 ja 19 §).

Kun Suomi toimisi tutkintamääräyksen antavana jäsenvaltiona, esityksen mukaan määräyksen voisi antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa. Tällöin tutkintamääräyksen vahvistaisi syyttäjä. Tutkintamääräyksen voisivat antaa myös syyttäjä, käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus (direktiivin täytäntöönpanolain 22 §).

Tutkintamääräyksen antavan jäsenvaltion osalta direktiivi sisältäisi yksityiskohtaiset menettelysäännökset muun muassa tutkintamääräyksen sisällöstä ja muodosta (5 artikla), antamisen ja toimittamisen edellytyksistä (6 artikla), toimittamisesta (7 artikla) sekä aiemmasta tutkintamääräyksestä (8 artikla).

Esityksessä ehdotetaan myös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain kumoamista sekä pääosin direktiivistä johtuvia vähäisiä muutoksia rikosoikeusapulakiin, EU-jäädättämislakiin, pakkokeinolakiin ja vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annettuun lakiin.

4 Esityksen vaikutukset

Yleistä

Direktiivin täytäntöönpano ei juurikaan laajenna EU:n jäsenvaltioiden välisen rikosoikeusavun alaa. Erona on kuitenkin se, että yhteistyö muuttuu aikaisempaa velvoittavammaksi. Lisäksi oikeusavun pyytäminen vakiolomaketta käyttäen ja direktiivin velvoitteet panna tutkintamääräys määräajassa täytäntöön saattavat jossain määrin tehostaa oikeusapuyhteistyötä. Myös direktiivissä viranomaisille asetetut yhteydenpito- ja konsultointivelvoitteet voivat osaltaan nopeuttaa oikeusapuyhteistyötä. Oikeusapujärjestelmä jäsenvaltioiden välillä myös selkiintyy sikäli, että direktiivi korvaa päällekkäiset oikeusapusäädökset, jolloin sovellettavina todisteiden hankkimiseksi tehtävässä oikeusapuyhteistyössä olisivat pääsääntöisesti vain direktiivi ja sen täytäntöönpanolainsäädäntö. Tämä myös helpottaa jäsenvaltioiden välistä oikeusapuyhteistyötä koskevan säännösten hallittavuutta.

Taloudelliset vaikutukset

Direktiivin täytäntöönpanosta aiheutuu lisäkustannuksia syyttäjälaitokselle. Direktiivi tulee etupäässä sovellettavaksi rikosten esitutkintavaiheessa. Nykyisin käytäntönä on, että oikeusapupyynnöt tekee poliisi-, rajavartiolaitos- tai tulliviranomainen toimiessaan esitutkintaviranomaisena. Direktiivi edellyttää nykytilan muuttamista siten, että kaikkiin Suomesta lähteviin tutkintamääräyksiin tarvitaan oikeusviranomaisen vahvistus. Tarkoituksena on, että Suomen järjestelmässä vahvistava viranomainen olisi syyttäjä.

Esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on jo nykyisin velvollisuus toimia yhteistyössä esitutkinnan aikana. Kuitenkin se, että syyttäjät tulevat jatkossa toimimaan direktiivin edellyttämällä tavalla tutkintamääräyksen vahvistavina viranomaisina, aiheuttaa sen, että asiaa käsittelevän syyttäjän työpanosta ja -aikaa tarvitaan nykyistä enemmän. Syyttäjän on myös pohdittava esitutkintavaiheen toimenpiteitä tutkintataktiselta kannalta ja direktiivin edellyttämien tavoitteen varmistuttava siitä, että pyydetty toimenpide olisi voitu vastaavassa kansallisessa tapauksessa määrätä.

Taloudellisten kustannusten määrää on mahdotonta arvioida tarkkaan. Tapaukset ja tutkintamääräykset ovat vaatavuudeltaan hyvin erilaisia. Valtakunnansyyttäjänvirastossa on arvioitu, että keskimääräinen aika tutkintamääräyksen vahvistamiseen olisi vajaat kolme tuntia. Esitutkintaviranomaiset esittävät EU:n jäsenvaltioihin vuosittain noin 550—700 oikeusapupyynnöä. Samassa oikeusapupyynnössä voidaan pyytää useita toimenpiteitä. Kaikkiin esitettyihin oikeuspyyntöihin sisältyviä toimenpiteitä on poliisin osalta ollut vuosittain noin 2 500. Tämän perusteella on arvioitu, että tutkintamääräyksiin sisältyviä toimenpiteitä, jotka syyttäjän tulisi

vahvistaa, olisi vuosittain noin 3000. Tämä aiheuttaisi 5 henkilötyövuoden kustannuksen syyttäjälaitokselle.

On myös syytä varautua kiireellisiin toimenpiteisiin edellyttäviin tilanteisiin, jotka edellyttävät ympärivuorokautista päivystysvalmiutta syyttäjälaitoksessa. Siitä on arvioitu aiheutuvan 66 000 euron vuosittainen lisäkustannus syyttäjälaitokselle.

Kaiken kaikkiaan on arvioitu, että direktiivin täytäntöönpano lisää syyttäjälaitokselle aiheutuvia menoja yhteensä 433 000 euroa vuodessa. Tämä arvio käsittää vuosittain tutkintamääräysten vahvistamismenettelystä edellä mainitut arvioidut 5 henkilötyövuoden kustannukset (367 000 euroa) ja päivystysjärjestelyistä aiheutuvat kustannukset. Lisäykset hoidetaan syyttäjälaitoksen sisällä tai tarvittaessa kohdentamalla oikeusministeriön hallinnonalan resursseja uudelleen.

Jäljempänä selostetun mukaisesti Suomen järjestelmässä tutkintamääräykset antaisi virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa. Ratkaisumalli vastaa eduskunnan laki- ja hallintovaliokuntien kantoja. Tästä seuraa, että yllä kuvattu vahvistamismenettely ei juurikaan vähennä esitutkintaviranomaisten työmäärää nykyisestä. Tulli on arvioinut, että pyyntöjen vahvistusmenettely tulee sitä vastoin aiheuttamaan uusia työvaiheita pyynnön vahvistamista pyytävälle esitutkintaviranomaiselle. Tullin osalta arvioidut kustannukset tulevat kuitenkin olemaan sen suuruisia, että ne ovat katettavissa Tullin kehityksen mukaisista toimintamäärärahoista. Myös Poliisihallitus on katsonut, että vahvistusmenettely tulee lisäämään esitutkintaviranomaisten työmäärää. Esityksellä ei kuitenkaan ole arvioitu olevan merkittäviä kustannusvaikutuksia poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen hallinnonalalle.

Direktiivin täytäntöönpanosta tulee aiheutumaan myös jonkin verran kertaluonteisia kustannuksia syyttäjälaitoksen ja esitutkintaviranomaisten sekä tuomioistuinten henkilöstön koulutamisesta. Niitä ei kuitenkaan ole arvioitu merkittäviksi.

Uudistukset hoidetaan valtiontalouden kehyspäästösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Yllä on kuvattu direktiivin edellyttämän vahvistamismenettelyn vaikutusta syyttäjälaitokselle. Sen varmistaminen, että oikeusapuyhteistyö ei vahvistamismenettelyn seurauksena hidastu nykyisestä, saattaa aiheuttaa joitakin muutoksia Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välisten oikeusapuasioiden organisoimiseen syyttäjälaitoksessa sekä esitutkintaviranomaisissa. Lisäksi tuomioistuinkäsittelyä edellyttävien asioiden keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen lisää jossain määrin siellä työskentelevän henkilöstön työmäärää. Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävien asioiden voidaan kuitenkin arvioida olevan harvalukuisia, koska direktiivi koskee etupäässä esitutkintaviranomaisten välisiä oikeusaputilanteita. Muita organisaatio- tai henkilöstövaikutuksia esityksestä ei ole arvioitu aiheutuvan.

5 Asian valmistelu

Direktiivin valmisteluvaiheessa valtioneuvosto on lähettänyt eduskunnalle kirjelmän U 25/2010 vp sekä lisäksi täydentäviä tietoja direktiiviehdotuksen käsittelystä myöhemmin. Eduskunnan lakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat antaneet direktiiviehdotuksesta useita lausuntoja (LaVL 15/2010 vp, HaVL 22/2010 vp, HaVL 33/2010 vp, LaVL 19/2010 vp, LaVL 5/2011 vp, HaVL 4/2011 vp ja LaVL 9/2013 vp).

Oikeusministeriö asetti 4 päivänä marraskuuta 2014 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus direktiivin kansallista täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriön lainvalmisteluosasto, Valtakunnansyyttäjänvirasto, sisäministeriö, poliisihallitus, Tulli, Helsingin käräjäoikeus ja Suomen Asianajajaliitto. Työryhmä kuuli valmistelun aikana oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikköä.

Työryhmän mietintö julkaistiin 20 päivänä toukokuuta 2016 (OMML 17/2016). Oikeusministeriö pyysi työryhmän mietinnöstä lausuntoa 23 taholta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus lausua mietinnöstä. Lausuntoja saatiin 20, joista 18 oli lausuntopyynnön saaneilta ja 2 muilta tahoilta. Lausunnoista on julkaistu lausuntotiivistelmä OMML 56/2016. Esitystä on tarkistettu lausuntopalautteen perusteella.

Useat lausunnonantajat pitivät ratkaisua panna direktiivi kansallisesti täytäntöön sekamuotoisella voimaansaattamistavalla lainsoveltajan kannalta ongelmallisena ja pitivät perustellumpana vaihtoehtona panna direktiivi täytäntöön asiasisältöisellä lailla. Erityisesti kiinnitettiin tältä osin huomiota pakkokeinojen käyttöä koskevaan sääntelyyn, jota ei pidetty riittävän täsmällisenä ja tarkkarajaisena. Epätasällisen sääntelyn katsottiin siirtävän vastuun mahdollisista virhetulkinnoista lainsäätäjältä lainsoveltajalle, mitä ei pidetty asianmukaisena. Toisaalta osassa lausuntoja katsottiin, että täytäntöönpanotavassa on asianmukaisella tavalla otettu huomioon säännösten riittävä täsmällisyys ja tarkkarajaisuus ja että direktiivin täytäntöönpano erillisellä lainsäädännöllä sekamuotoisen voimaansaattamislain sijaan ei välttämättä johtaisi soveltajan kannalta selkeämpään lopputulokseen.

Lausuntojen johdosta esityksessä on tarkennettu pakkokeinojen käyttöä koskevaa sääntelyä sekä lisätty perusteluja, joilla pyritään selventämään direktiivin sisältöä. Koska sääntelyn vaikeaselkoisuus johtuu pääosin direktiivin monimutkaisuudesta, jota on vaikea poistaa käyttämällä täytäntöönpanotapana asiasisältöistä lakia, täytäntöönpanotapaa ei ole esityksessä muutettu. Täytäntöönpanotavan muuttaminen olisi myös vaatinut laajempaa uutta valmistelua, johon ei ole ollut mahdollisuutta.

Apulaisoikeuskansleri on lausunnossaan esittänyt harkittavaksi, onko pakkokeinojen käytössä perusteltua ulottaa niin sanottuja listarikoksia koskeva poikkeus laajemmalle kuin direktiivi edellyttää. Apulaisoikeuskansleri on katsonut, että myös muiden kuin salaisten pakkokeinojen osalta olisi perusteltua pysyä direktiivin edellyttämässä sääntelyssä. Lausunnon johdosta esitystä on muutettu siten, että pakkokeinojen käyttöä ei sallittaisi väljemmin kuin direktiivi edellyttää lukuun ottamatta joitakin tilanteita, jotka jo sisältyvät voimassa olevaan rikosoikeusapulainsäädäntöön.

Apulaisoikeuskansleri ja Helsingin käräjäoikeus ovat lausunnoissaan kiinnittäneet huomiota siihen, että esityksessä ehdotettu menettely, jossa muun kuin käräjäoikeuden tekemä päätös tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä saatetaan Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi saattaa johtaa tilanteeseen, jossa käräjäoikeus toimisi sekä vahvistavana viranomaisena että muutoksenhakuuomioistuimena. Käräjäoikeus ja apulaisoikeuskansleri katsoivat, että tehtävä voitaisiin antaa esimerkiksi valtakunnansyyttäjälle tai syyttäjäl-

le. Apulaisoikeuskansleri esitti myös harkittavaksi, onko täytäntöönpanosta kieltäytymistä ylipäänsä tarpeen saattaa Suomessa ylimääräisen tahon ratkaistavaksi, koska direktiivi ei sitä edellytä. Myös Tulli on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota menettelyyn ja katsonut sen lisäävän byrokratiaa. Myös esitetyn menettelyn epäselvyyteen on kiinnitetty lausunnoissa huomiota. Helsingin hovioikeus on taas katsonut, että käräjäoikeuden harkinta kieltäytymisestä päättämisen yhteydessä on omiaan yhdenmukaistamaan tulkintakäytäntöjä.

Lausuntojen johdosta esityksestä on poistettu menettely, jonka mukaan Helsingin käräjäoikeuden tulisi aina ratkaista muun kuin käräjäoikeuden kieltäytymispäätökset. Sen sijaan esitykseen on sisällytetty ehdotus, jonka mukaan poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomainen voi saattaa päätöksen, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, syyttäjän vahvistettavaksi.

Muutamassa lausunnossa on katsottu, että myös tutkintamääräyksen täytäntöönpanotoimivallan tulisi kuulua syyttäjälle esitutkintaviranomaisen sijaan. Pääosassa lausuntoja on kuitenkin hyväksytty ehdotettu menettely, jonka mukaan täytäntöönpanoviranomaiset ovat samat kuin vastaavassa kansallisessa menettelyssä, joten esitystä ei ole tältä osin muutettu.

Tulli on lausunnossaan katsonut, että esityksen perusteella on epäselvää, miten täytäntöönpanoviranomainen tunnustaa toisesta jäsenvaltiosta saapuneen tutkintamääräyksen. Esitykseen on lisätty menettelyä koskevat perustelut ja lisätty direktiivin täytäntöönpanolakiin tätä koskeva säännös.

Poliisihallitus on lausunnossaan katsonut, että esityksessä ehdotettu ratkaisu, jonka mukaan syyttäjä vahvistaa esitutkintaviranomaisen tekemän tutkintamääräyksen, hidastaa ja mutkistaa asioiden hoitamista ilman, että siitä olisi saatavissa erityisiä hyötyjä. Lisäksi poliisihallitus katsoi, että menettely siirtää tutkinnanjohtajan vastuulla olevien asioiden osalta päätösvaltaa syyttäjälle ilman, että vastuu siirtyisi. Myös Tulli on katsonut, että esityksellä muutetaan tosiasiallisesti tutkinnanjohtajuuteen liittyvää viranomaisten välistä vastuunjakoa. Esityksessä ehdotettua syyttäjän vahvistamista koskevaa menettelyä ei ole muutettu, sillä direktiivin 2 artikla nimenomaisesti tällaista edellyttää.

Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus ja apulaisoikeuskansleri kiinnittivät huomiota ehdotuksen muutoksenhakusäännöksiin. Lausuntojen johdosta esityksen perusteluita on tältä osin laajennettu ja säännösehdotuksia tarkennettu.

Apulaisoikeuskansleri, Helsingin käräjäoikeus ja Tulli kiinnittivät huomiota direktiivin luotamuksellisuutta koskevan 19 artiklan perusteluihin. Esityksen perusteluita on tämän johdosta muutettu ja lisätty direktiivin täytäntöönpanolakiin salassapitoa, vaitiolovelvollisuutta sekä tietojen käyttöä koskeva 25 §.

Useissa lausunnoissa on kiinnitetty huomiota esityksen aiheuttamiin kustannuksiin sekä esitutkintaviranomaisissa että erityisesti syyttäjälaitoksessa. Lisäksi tarpeellisenä on pidetty selvittää täytäntöönpanon vaikutukset tietojärjestelmiin ja -yhteyksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

Tässä jaksossa selvitetään direktiivin sisältö ja suhde voimassa olevaan kansalliseen lainsäädäntöön artiklakohtaisesti ja arvioidaan, miltä osin yksittäisten artiklojen sisältöä olisi tarpeen täsmentää kansallisessa laissa.

Jatkossa Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välinen oikeusapuyhteistyö direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa perustuisi direktiiviin ja sen täytäntöönpanolakiin, eikä enää rikosoikeusapulakiin tai muuhun rikosoikeusapua koskevaan sääntelyyn.

I LUKU Eurooppalainen tutkintamääräys

1 artikla Eurooppalainen tutkintamääräys ja velvollisuus panna se täytäntöön

Artiklassa määritellään se, mitä eurooppalaisella tutkintamääräyksellä (jäljempänä *tutkintamääräys*) tarkoitetaan.

Artiklan *1 kohdan* mukaan kyseessä on oikeusviranomaisen antama tai vahvistama oikeudellinen päätös, jonka tarkoituksena on, että toisessa jäsenvaltiossa suoritetaan yksi tai useampi tutkintatoimenpide todisteiden hankkimiseksi direktiivin mukaisesti. Sitä jäsenvaltiota, jossa tutkintamääräys on annettu, nimitetään direktiivissä määräyksen antavaksi valtioksi ja sitä jäsenvaltiota, jossa määräyksen täytäntöönpano tapahtuu, täytäntöönpanovaltioksi. Tutkintamääräys voidaan antaa myös täytäntöönpanovaltion toimivaltaisen viranomaisen hallussa olevien todisteiden hankkimiseksi.

Artiklan *2 kohdassa* edellytetään, että jäsenvaltiot panevat tutkintamääräyksen täytäntöön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen pohjalta ja direktiivin mukaisesti.

Artiklan *3 kohdan* mukaan myös epäilty tai syytetty tai hänen puolestaan toimiva lakimies voi pyytää tutkintamääräyksen antamista sovellettavien puolustautumista koskevien oikeuksien puitteissa ja kansallisen rikosoikeudellisen menettelyn mukaisesti.

Artiklan *4 kohdan* mukaan direktiivillä ei muuteta velvollisuutta kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (jäljempänä *unionisopimus*) 6 artiklassa tarkoitettuja perusoikeuksia ja oikeusperiaatteita, mukaan luettuna rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevien henkilöiden oikeus puolustukseen, ja oikeusviranomaisille tältä osin kuuluvat velvoitteet säilyvät muuttumattomina.

Edellä selostetun mukaisesti direktiivissä tarkoitettua oikeusavusta säädetään nykyisin pääosin rikosoikeusapulaissa sekä vuoden 1959 oikeusapusopimuksessa ja vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa sekä siihen vuonna 2001 liitettyssä pöytäkirjassa ja todisteiden luovuttamista koskevassa puitepäätöksessä. Direktiivin suhde mainittuihin oikeusapusäädöksiin on jäljempänä selostetuissa 3 ja 34 artiklassa määritelty siten, että yhteisiä tutkintaryhmiä lukuun ottamatta direktiivi korvaa mainitut muut säädökset, joissa on vastaavia määräyksiä tai säännöksiä. Koska direktiiviä sovellettaisiin vain tilanteessa, jossa pyydetyn tutkintatoimenpiteen tarkoituksena on todisteiden hankkiminen, seurauksena on, että muissa oikeusaputilanteissa, ku-

ten esimerkiksi haasteiden tiedoksiantomenettelyssä sovellettaisiin edelleen mainittuja muita säädöksiä.

Artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräyksellä tarkoitetaan oikeudellista päätöstä (*judicial decision*), jonka tarkoituksena on, että toisessa jäsenvaltiossa suoritetaan tutkintatoimenpide. Direktiivi ei sisällä tarkempaa määrittelyä tutkintamääräyksen oikeudellisesta luonteesta. Voimassa oleva oikeusapuyhteistyö Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä lukuun ottamatta eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä perustuu oikeusapupyntöihin. Direktiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräyksen antavan viranomaisen on täytettävä direktiivin liitteessä A oleva lomake. Lomakkeen tekstin mukaan tämä tutkintamääräys on toimivaltaisen viranomaisen antama eli voitaneen tulkita, että kyseinen toimivaltaisen viranomaisen täyttämä lomake on artiklan 1 kohdassa tarkoitettu oikeudellinen päätös eli tutkintamääräys. Lomakkeen sanamuodon mukaan toimivaltainen viranomainen pyytää suorittamaan lomakkeessa mainitun tutkintatoimenpiteen. Tutkintamääräyksen käsitettä saattaisi olla mahdollista tulkita näin ollen myös siten, että asiallisesti kyse on pyynnöstä, kuten voimassa olevan sääntelyn mukaisessa menettelyssä. Esimerkiksi pantaessa kansallisesti täytäntöön eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaa puitepäätöstä, joka oli ensimmäinen vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuva säädös, katsottiin, että pidätysmääräyksen käsitteellä voidaan katsoa tarkoitettavan etsityn henkilön kiinniottamista ja luovuttamista koskevaa pyyntöä (HE 88/2003 vp, s. 7).

Ehdotuksessa esitetty direktiivin kansallinen täytäntöönpano sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla ei kuitenkaan mahdollista direktiivin terminologian muuttamista. Tätä ei voida pitää muutenkaan tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädännön kehittyminen vastavuoroisen tunnustamisen osalta. Huomioon voidaan ottaa myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisut C-452/16 ja C-477/16, joissa on otettu kantaa oikeusviranomaisen ja oikeudellisen päätöksen käsitteisiin pidätysmääräystä koskevan puitepäätöksen osalta. Jäädättämispäätösten osalta kansallisessa täytäntöönpanolain 2 §:n 2 momentissa on määriteltä, että Suomen ollessa jäädättämispäätöksen lähettävä valtio, jäädättämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämää vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa taikka 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa. Direktiivin 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan tutkintamääräyksen antamisen edellytyksenä on, että määräyksessä mainittu tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Sanamuoto ei näytä edellyttävän vastaavan kansallisen päätöksen tekemistä, joten tutkintamääräyksen antamiselle on riittävää, että sen antamiseen olisi vastaava toimivalta kansallisessa tapauksessa. Myös voimassa olevan rikosoikeusapulain säännösten mukaan riittävää on, että oikeuspyynnön esittäjällä olisi toimivalta vastaavassa kansallisessa asiassa. Eurooppalaisen tutkintamääräys voitaisiin tehdä esimerkiksi, jos pakkokeinolain mukaisen takavarikon (PKL 7:1) tai kotietsinnän (PKL 8:2) edellytykset täytyisivät, ja esitutkintaviranomainen direktiivin 6 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaisesti arvioisi, että toimenpide olisi välttämätöntä suorittaa toisessa jäsenvaltiossa. Toisaalta tutkintamääräyksen perusteena voi olla esimerkiksi myös tuomioistuimen päätös todistajan kuulemisesta videoteitse.

Suomen toimivaltaisen viranomaisen osalta sen antaman tutkintamääräyksen voidaan katsoa olevan direktiivin 1 artiklan mukainen erityinen päätös, joka velvoittaa toisen jäsenvaltion toimivaltaista viranomaista direktiivissä tarkoitettulla tavalla. Päätös tehdään täyttämällä direktiivin 5 artiklassa tarkoitettu lomake.

Artiklan 2 kohdassa tarkoitettun vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkitystä on selostettu edellä yleisperusteluissa.

Artiklan 3 kohdassa tarkoitettu rikoksesta epäillyn tai syytetyn oikeus tutkintamääräyksen pyytämiseen tarkoittaa, että näihin tilanteisiin sovellettaisiin kansallisia säännöksiä. Kohdasta ei seuraa, että muu kuin direktiivissä tarkoitettu viranomainen voisi antaa tutkintamääräyksen, mutta rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä olisi oikeus kansallisen lain mukaisesti pyytää kansallista viranomaista suorittamaan tietty tutkintatoimenpide tarvitsemansa todisteen hankkimiseksi. Jos todisteen hankkiminen edellyttäisi eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista, toimivaltainen viranomainen antaisi määräyksen samoin edellytyksin kuin tutkintatoimenpide suoritettaisiin kansallisessa menettelyssä asianosaisen pyynnöstä. Vaikka säännöksessä mainitaan ainoastaan rikoksesta epäillyn oikeus tutkintamääräyksen pyytämiseen, selvää on, että myös asianomistaja voisi kansallisen lain mukaan pyytää hankittavaksi todisteita direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa.

Esitutkintalain 3 luvun 7 §:ssä säädetään asianosaisten pyytämistä esitutkintatoimenpiteistä. Ne on pykälän 1 momentin mukaan suoritettava, jos asianosainen osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Pykälän 2 momentin mukaan tällaisista toimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja tai 5 luvun 2 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa syyttäjä. Tällöin kyse on tilanteesta, jossa syyttäjä antaa määräyksiä esitutkinnan tai esitutkintatoimenpiteen suorittamisesta. Syyttäjä päättää tutkintatoimenpiteistä myös, kun asia on siirretty syyttäjälle.

Myös tuomioistuinvaiheessa asianosaisen oikeus pyytää tutkintatoimenpiteitä määräytyisi kansallisen lain mukaisesti. Säännökset todistelusta tuomioistuimessa sisältyvät pääsääntöisesti oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun. Nimenomainen säännös asianosaisen oikeudesta esittää haluamansa näyttö tuomioistuimelle sisältyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:ään (732/2015).

Artiklan 4 kohdassa mainittujen perusoikeuksien kunnioittamiseen liittyy direktiivin 11 artiklan 1 kohdan f alakohdan kieltäytymisperuste. Perusoikeuksien huomioon ottaminen direktiivin soveltamisessa käsitellään 11 artiklaa koskevilla perusteluilla.

Artikla ei edellytä sen sisällön täsmentämistä lailla.

2 artikla **Määritelmät**

Artiklassa selvennetään direktiivissä käytettyjä määritelmiä. Artiklan *a kohdan* mukaan määräyksen antavalla valtiolla tarkoitetaan jäsenvaltiota, jossa tutkintamääräys annetaan tai on annettu. Artiklan *b kohdan* mukaan täytäntöönpanovaltiolla tarkoitetaan jäsenvaltiota, jossa tutkintatoimenpide on määrä suorittaa.

Artiklan *c kohta* sisältää määräyksen antavan viranomaisen määritelmän. Tällainen voi olla ensinnäkin kyseessä olevassa asiassa toimivaltainen tuomari, tuomioistuin, tutkintatuomari tai yleinen syyttäjä (i alakohda). Toiseksi alakohdan ii mukaan määräyksen antava viranomainen voi olla mikä tahansa muu määräyksen antavan valtion määrittelemä toimivaltainen viranomainen, joka kyseessä olevassa tapauksessa toimii tutkintaviranomaisena rikosoikeudellisessa menettelyssä ja jolla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti toimivalta antaa todisteiden hankkimista koskeva määräys. Tällöin alakohdassa i tarkoitettun viranomaisen eli määräyksen antavan valtion tuomarin, tuomioistuimen, tutkintatuomarin tai yleisen syyttäjän on lisäksi vahvistettava tutkintamääräys ennen kuin se toimitetaan täytäntöönpanoviranomaiselle. Alakohdassa edellytetään, että myös vahvistava viranomainen tutkii sen, että määräys vastaa direktiivin mukaisia tutkintamääräyksen antamista koskevia, erityisesti 6 artiklan 1 kohdassa

säädettyjä edellytyksiä. Lisäksi alakohdassa todetaan, että jos oikeusviranomainen on vahvistanut tutkintamääräyksen, tuota viranomaista voidaan pitää tutkintamääräyksen toimittamista varten myös määräyksen antaneena viranomaisena. Näin ollen täytäntöönpanoviranomainen voi olla yhteydessä myös tutkintamääräyksen vahvistaneeseen viranomaiseen.

Artiklan *d kohdan* mukaan täytäntöönpanoviranomaisella tarkoitetaan viranomaista, jolla on toimivalta tunnustaa tutkintamääräys ja varmistaa sen täytäntöönpano direktiivin ja vastaavassa kansallisessa tapauksessa sovellettavien menettelyjen mukaisesti. Menettelyt saattavat edellyttää täytäntöönpanovaltion tuomioistuimen lupaa, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään.

Artiklan c ja d kohta edellyttävät laissa määriteltäväksi sen, mitkä viranomaiset Suomessa olisivat määräyksen antavia viranomaisia ja täytäntöönpanoviranomaisia. Määräyksen antaviin viranomaisiin liittyen edellä on selostettu Suomen vuoden 1959 oikeusapupolun nojalla nimeämiä oikeusviranomaisia. Tämän mukaisesti rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momentin mukaan oikeusapupyynnön vieraalle valtiolle voi tehdä oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäjäviranomainen ja esitutkintaviranomainen. Todisteiden luovuttamista koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanon yhteydessä siirryttiin puitepäätöksessä tarkoitetuissa tilanteissa nykyistä syyttäjakeskeisempään järjestelmään. Puitepäätöksen täytäntöönpanolain 11 §:n mukaan todisteiden luovuttamismääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia ovat viralliset syyttäjät, käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Lisäksi tilanteessa, jossa todiste on täytäntöönpanosta vastaavan viranomaisen hallussa, eikä asianomainen jäsenvaltio ole vaatinut määräyksen vahvistuttamista oikeusviranomaisella, määräyksen voi antaa virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa.

Direktiivin neuvotteluvaiheessa eduskuntakäsittelyssä kysymys määräyksen antavasta viranomaisesta oli keskeinen. Direktiiviehdotusta käsitelleet lakivaliokunta ja hallintovaliokunta ottivat siihen kantaa useassa lausunnossaan (LaVL 15/2010 vp, HaVL 22/2010 vp, LaVL 19/2010, HaVL 33/1010 vp, LaVL 5/2011, HaVL 4/2011 vp ja LaVL 9/2013 vp). Lakivaliokunnan enemmistö olisi pitänyt parhaimpana vaihtoehtona sitä, että toimivalta antaa tutkintamääräys olisi rajoitettu oikeusviranomaisiin eli tuomioistuimeen ja syyttäjään (esimerkiksi LaVL 15/2010 vp). Valiokunnan mukaan tätä ratkaisua olisivat puoltaneet niin johdonmukaisuus- ja selkeyssyyt kuin myös jäsenvaltioiden välisen luottamuksen vahvistaminen. Lakivaliokunta myös katsoi, että ratkaisun tulisi koskea vain unionin rikosoikeudellista yhteistyötä, eikä sillä tulisi olla vaikutusta todisteiden hankkimiseen kansallisessa menettelyssä. Kompromissina lakivaliokunta kuitenkin hyväksyi edellä kuvatun vahvistusmenettelyn ja piti tärkeänä, että direktiivin täytäntöönpanovaiheessa vielä arvioidaan, millainen toimivaltaista viranomaisesta koskeva ratkaisu soveltuu parhaiten Suomen järjestelmään. Syyttäjän ja poliisin yhteistyötä direktiivissä tarkoitetuissa asioissa olisi valiokunnan mukaan jatkossa tiivistettävä.

Hallintovaliokunta puolestaan olisi pitänyt parhaimpana ratkaisuna toimivaltaisen viranomaisen määrittämisestä siten, että jäsenvaltiolla olisi ollut oikeus määrittää toimivaltaisen viranomaisen kansallisen järjestelmänsä mukaisesti niin tutkintamääräysten antamisen kuin niiden täytäntöönpanonkin osalta. Kompromissiratkaisuna hallintovaliokunta hyväksyi vahvistusmenettelyn (HaVL 22/2010 vp) ja tähdensi myöhemmässä lausunnossaan, että tutkintamääräyksen antaminen kuuluu pääsääntöisesti esitutkinnan johtajalle. Edelleen valiokunta korosti, että vahvistusmenettelyä päätettäessä tulee varmistaa sujuvan ja tehokkaan todisteiden hankinnan edellyttämä hallinnollinen järjestely (HaVL 33/2010 vp).

Sekä lakivaliokunta että hallintovaliokunta ottivat kantaa myös yhteydenpidon järjestämiseen. Lakivaliokunta totesi, että yhteydenpitoa koskevassa sääntelyssä tulee pyrkiä joustavuuteen, jotta kansalliset tarpeet voidaan ottaa huomioon. Valiokunta piti tärkeänä, että sellaisissa tapa-

uksissa, joissa tutkintamääräyksen antaa poliisi ja vahvistaa syyttäjä, direktiiviehdotus sallii sen, että yhteydenpitomahdollisuus voi olla rinnakkaisesti poliisilla ja syyttäjällä. Tällöin voidaan myöhemmin tarkemmin harkita, millainen yhteydenpitoa koskeva ratkaisu on Suomen kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukainen (LaVL 5/2011 vp). Hallintovaliokunta katsoi, että pääsääntönä yhteydenpidossa tulisi olla, että tutkintamääräyksen antava viranomainen lähettää tutkintamääräyksen suoraan täytäntöönpanoviranomaiselle (HaVL 4/2011).

Täytäntöönpanoviranomaisten suhteen artiklan d kohta on joustavampi ja sallii edellä kuvatun mukaan myös muiden kuin oikeusviranomaisten nimeämisen täytäntöönpanoviranomaisiksi. Direktiiviehdotuksen neuvotteluvaiheessa eduskuntakäsittelyssä kysymys täytäntöönpanoviranomaisesta ei erityisemmin noussut esille.

Artikla edellyttää, että direktiivin täytäntöönpanolaissa määritellään, mitä c ja d kohdassa tarkoitetuilla eli määräyksen antavalla viranomaisella ja täytäntöönpanoviranomaisella Suomen järjestelmässä tarkoitetaan. Edellä selostettuja laki- ja hallintovaliokuntien kompromisseina hyväksymiä kantoja vastaisi se, että määräyksen antaviksi viranomaisiksi säädettäisiin myös esitutkintalain mukaiset esitutkintaviranomaiset. Esityksessä ehdotetaan, että määräyksen antavana viranomaisena olisi ensinnäkin pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa (22 §). Suomen järjestelmässä myös sotilasviranomaiset ovat esitutkintaviranomaisia, siten kuin esitutkintoimivaltasta on kyseisten viranomaisten kohdalla erikseen säädetty. Tähänastisessa oikeusapuyhteistyössä ei kuitenkaan ole ilmennyt tarvetta sille, että sotilasviranomaiset tulisi nimetä toimivaltaisiksi viranomaisiksi.

Täytäntöönpanolaissa olisi tarpeen määritellä myös vahvistava viranomainen. Direktiivin sisältö ei mahdollista sellaista ratkaisua, että esitutkintaviranomainen tekisi tutkintamääräyksen ilman oikeusviranomaisen vahvistamista. Direktiivi sitä vastoin nimenomaisesti edellyttää, että muun kuin tuomarin, tuomioistuimen, tutkintatuomarin tai yleisen syyttäjän antama tutkintamääräys on vahvistettava. Vahvistamisen voi tehdä vain tuomari, tuomioistuin, tutkintatuomari tai yleinen syyttäjä. Direktiivin mukainen sääntely tältä osin poikkeaa rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momentin sisällöstä, joka mahdollistaa sen, että esitutkintaviranomainen voi itsenäisesti tehdä oikeusapupyynnön.

Direktiivin täytäntöönpanossa esitutkintalain 5 luvun mukaista esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvoitetta vastaisi ratkaisu, jonka mukaan esitutkintaviranomaisen antaman tutkintamääräyksen vahvistaisi syyttäjä. Osana yhteistyövelvoitetta syyttäjä myös omalta osaltaan vastaisi siitä, että pyydetty tutkintatoimenpide on välttämätön ja oikeasuhtainen rikostutkinnan tarkoitukseen nähden, kuten 6 artiklan 1 kohdan a alakohdassa edellytetään. Direktiivin 6 artiklaa täsmentävän johdanto-osan 11 kappaleen mukaan tämä arviointi on suoritettava myös vahvistusmenettelyssä.

Esitystä valmisteltaessa on arvioitu myös sitä vaihtoehtoa, tulisiko määräyksen vahvistavaksi viranomaiseksi nimetä syyttäjän lisäksi tuomioistuin. Tämä voisi tulla kyseeseen erityisesti tilanteissa, jossa pyydetty toimenpide kansallisesti edellyttää tuomioistuimen päätöstä, kuten esimerkiksi telekuuntelutilanteissa. Nykyisin tuomioistuimen päätös tulee tällaisissa tilanteissa hakea oikeusapupyynnön perusteeksi (rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momentti).

Tuomioistuin tutkii pyydetyn toimenpiteen lainmukaisuuden harkitessaan luvan myöntämistä telekuunteluun tai muuhun sellaiseen toimenpiteeseen, joka lain mukaan edellyttää tuomioistuimen päätöstä. Siten menettely olisi tältä osin 6 artiklan 1 kohdan b alakohdassa edellytetyn mukainen. Toisin kuin syyttäjä, tuomioistuin ei kuitenkaan muutoin osallistu rikosasian käsittelyyn sen esitutkintavaiheessa, eikä arvioi tietyn tutkintatoimenpiteen välttämättömyyttä kä-

sillä olevassa rikostutkinnassa, kuten direktiivissä myös edellä olevan mukaisesti edellytetään. Käytännön tilanteissa järjestelmä ei myöskään olisi selkeä, jos syyttäjällä ja tuomioistuimella olisi päällekkäiset roolit tutkintamääräyksen vahvistamista edellyttävissä tilanteissa.

Direktiivi olisi mahdollista panna täytäntöön myös siten, että Suomesta lähteviin tutkintamääräyksiin ei olisi haettava tuomioistuimen lupaa, vaikka vastaava kansallinen toimenpide tätä edellyttäisi, vaan riittävää olisi, että vahvistava syyttäjä varmistaisi, että pyydetty toimenpide on Suomen lain mukainen. Tähän ratkaisuun ei kuitenkaan ole päädytty muun muassa oikeusturvaystävistä. Lisäksi kansallisesta järjestelmästä poikkeava menettely voisi direktiivin velvoitteiden kannalta olla kyseenalainen, koska direktiivissä lähtökohtana on, että tutkintamääräys annetaan samoin edellytyksin kuin kansallisessa tilanteessa. Tuomioistuimen luvan hankkiminen ei myöskään käytännössä ole juurikaan hidastanut oikeusapuyhteistyötä, jolloin siitä luopumisen ei myöskään ole arvioitu nopeuttavan menettelyä.

Esityksessä on päädytty ehdotukseen, jonka mukaan, kun tutkintamääräyksen antaisi tutkinnanjohtaja, tutkintamääräyksen vahvistavana viranomaisena olisi syyttäjä (22 §). Pääsääntönä olisi, että tutkintamääräyksen vahvistaisi tutkittavana olevaan rikosasiaan nimetty syyttäjä. Jotta vahvistusmenettely ei hidastaisi tutkintaa, vahvistaminen tulisi pyrkiä tekemään samanaikaisesti kuin tutkinnanjohtaja ja syyttäjä toimiessaan esitutkintalain 5 luvun yhteistyövelvoitteiden mukaisesti päättävät tutkinnassa tarvittavien todisteiden hankkimisesta. On kuitenkin otettava huomioon, että oikeusapuyhteistyössä tarvittavat toimenpiteet saattavat olla hyvin kiireellisiä ja tämä edellyttää valmiutta vahvistaa tutkintamääräys mihin tahansa vuorokauden aikaan. Rikosasiaan nimetty syyttäjä ei välttämättä ole aina tavoitettavissa. Tällöin tarvittaessa myös muun syyttäjän tulisi voida vahvistaa tutkintamääräys. Tämä edellyttää, että syyttäjäläitöksessä on toimivat päivystysvalmiudet ja riittävät voimavarat kiireellisiä tilanteita varten. Tuomioistuimia sitä vastoin ei ehdoteta vahvistaviksi viranomaisiksi.

Esityksessä ehdotetaan, että tutkinnanjohtajan lisäksi tutkintamääräyksen voisivat antaa myös syyttäjä, käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus (täytäntöönpanolain 22 §:n 2 momentti). Ehdotus poikkeaisi rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momentin mukaisesta sääntelystä siten, että oikeusministeriöllä ja hallintotuomioistuimella ei olisi toimivaltaa antaa tutkintamääräystä. Ratkaisu on direktiivin sääntelyn mukainen, sillä direktiivin 7 artiklan mukaisesti tarkoituksena on, että yhteistyö tapahtuu suoraan toimivaltaisten viranomaisten välillä. Kuten jäljempänä selvitetään, tarvetta ei olisi sille, että hallintotuomioistuin voisi tehdä tutkintamääräyksen.

Rikosasiassa tarvittava näyttö yleensä hankitaan esitutkintavaiheessa, jolloin esitutkintalakiin kirjatus tasapuolisuusperiaatteen mukaan on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (4 luvun 1 §). Tämän johdosta myös tutkintamääräykset esitettäisiin pääsääntöisesti esitutkintavaiheessa. Syyttäjä voisi antaa tutkintamääräyksen toimivaltaansa kuuluvassa asiassa joko esitutkinnan aikana tai asian ollessa syyteharkinnassa taikka poikkeuksellisesti rikosasian käsittelyn myöhemmässä vaiheessa.

Lisäksi on perusteltua, että direktiivi pannaan täytäntöön siten, että myös tuomioistuin voi tarvittaessa antaa tutkintamääräyksen tilanteessa, jossa tarvittava näyttö on toisessa jäsenvaltiossa. Käytännössä tilanteet, joissa tuomioistuin omasta aloitteestaan hankkii näyttöä, ovat harvinaisia. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n mukaan tuomioistuin saa rikosasiassa hankkia ainoastaan sellaista näyttöä, joka todennäköisesti ei tue syytettä. Tuomioistuin voisi antaa tutkintamääräyksen myös tilanteessa, jossa ei ole kyse näytön hankkimisesta omasta aloitteesta, kuten esimerkiksi todistajan tai asiantuntijan kuulemisesta videoneuvottelua käyttäen.

Kuten edellä on todettu, täytäntöönpanoviranomaisten osalta artiklan d kohta sallii myös muiden kuin oikeusviranomaisten nimeämisen täytäntöönpanoviranomaisiksi. Rikosoikeusapulain lähtökohtana on, että oikeusapupyynnö toimitetaan suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täytäntöönpano kuuluu (4 §). Koska todisteiden hankkimiseen liittyvä oikeusapuyhteistyö on pääsääntöisesti esitutkintavaiheen yhteistyötä, voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaisessa menettelyssä täytäntöönpanoviranomaisena useimmiten toimii esitutkintaviranomainen.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa täytäntöönpanoviranomaisen suhteen on syyttäjien osalta päädytty eräiden puitepäätösten täytäntöönpanolakien mukaiseen ratkaisuun, jonka mukaan täytäntöönpanosta vastaavia syyttäjiä ovat Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien tuomiopiireissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Lisäksi täytäntöönpanosta vastaavia viranomaisia ovat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos, jos määräyksen perusteena on rikos, jonka tutkinta Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä kuuluisi mainitun viranomaisen toimivaltaan (5 §).

EU-jäädymislaisissa toimivalta jäädymispäätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon on keskitetty Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien tuomiopiireissä toimiville kihlakunnansyyttäjille (5 §). Erityisestä syystä myös muu syyttäjä on toimivaltainen.

Edellä kuvatut ratkaisut toimivallan keskittämisestä neljän käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiville kihlakunnansyyttäjille perustuvat EU-luovuttamislain säätämisen yhteydessä valittuun toimivaltajärjestelyyn. Vuoden 2016 alussa voimaantulleilla lainmuutoksilla (658/2015 ja 659/2015) EU-luovuttamislakiin sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annettuun lakiin (1383/2007) perustuvien luovuttamisasioiden käsittely keskitettiin Helsingin käräjäoikeuteen. Toimivaltaisia syyttäjiä ovat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat kihlakunnansyyttäjät. Erityisestä syystä myös muu syyttäjä on toimivaltainen.

Direktiivin kohdalla olisi ratkaistava, keskitetäänkö täytäntöönpanotoimivalta samaan tapaan kuin luovuttamisasioissa vai valitaanko EU-jäädymislain mukainen tai jokin muu ratkaisu. Tutkintamääräykset useimmiten koskisivat esitutkintavaiheen toimenpiteitä, jolloin olisi tarkoituksenmukaista, että esitutkintaviranomainen huolehtii tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kuten voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaisessa menettelyssä. Tämä vastaisi myös 2 artiklan d alakohdan ja jäljempänä selostetun 9 artiklan 1 kohdan säännöksiä, joissa lähtökohtana on, että tunnustaminen ja täytäntöönpano tapahtuvat samalla tavalla kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Esitutkintaviranomaisten osalta esityksessä ei ole pidetty tarpeellisena, että täytäntöönpanolaissa säädettäisiin tutkintamääräyksen täytäntöönpanon keskittämisestä.

Tutkintamääräys voisi tulla täytäntöön pantavaksi myös tuomioistuimessa. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi henkilön kuuleminen videoyhteyden välityksellä. Määräyksen antava viranomainen voisi muutoinkin edellyttää, että esimerkiksi todistajan kuuleminen tapahtuu tuomioistuimessa tai että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta huolehtii syyttäjä.

Täytäntöönpanotoimivallan keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen ja sen tuomiopiirissä toimiville syyttäjille puoltaa se, että siten turvattaisiin käsiteltävissä asioissa tarvittava erityisasiantuntemus. Muilla paikkakunnilla toimivilla käräjäoikeuksilla ja syyttäjillä ei ole vastaavalaajuista kokemusta EU:n vastavuoroisen tunnustamisen säädöksistä kuin Helsingin käräjäoikeudella ja Helsingin kihlakunnansyyttäjänviraston syyttäjillä. Toisaalta direktiivissä tarkoitettua tilanteita, erityisesti todistajien ja asianosaisten kuulustelut tulisi voida järjestää mahdolli-

simman lähellä heidän olinpaikkaansa. Edellä todetun mukaisesti direktiivissä tarkoitetut tutkintatoimenpiteet useimmiten tulisivat järjestettäväksi rikoksen esitutkintavaiheessa, jolloin täytäntöönpano voitaisiin järjestää esitutkintaviranomaisen luona missä päin tahansa Suomea.

Esityksessä ehdotetaan, että Suomessa täytäntöönpanoviranomaisia olisivat ensinnäkin poliisi-, rajavartiolaitos- ja tulliviranomaiset (täytäntöönpanolain 5 §:n 1 momentti).

Tuomioistuinten osalta esityksessä ehdotetaan täytäntöönpanotoimivallan keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen. Todistajien, asiantuntijoiden sekä asianosaisten kuulemista tuomioistuimissa huolehtisi kuitenkin sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Erityisestä syystä täytäntöönpanevana tuomioistuimena voisi olla myös muu käräjäoikeus (5 §:n 2 momentti). Vastaavaa toimivaltaratkaisua ehdotetaan myös syyttäjien osalta. Siten toimivaltaisista syyttäjästä olisivat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät. Erityisestä syystä myös muu syyttäjä olisi toimivaltainen. Samaa toimivaltaratkaisua ehdotetaan myös EU-jäädymislakiin (2 luvun 5 §). Sääntelyn selkeyden ja johdonmukaisuuden vuoksi on tarkoituksenmukaista, että järjestelmät tältä osin ovat yhtenäisiä. Direktiivi myös korvaa jäädymispuitepäätöksen säännökset, jotka koskevat todistelun turvaamiseen liittyviä jäädymistilanteita.

Yhteydenpidon osalta 2 artiklan c kohdan ii alakohta lähtee siitä, että myös tutkintamääräyksen vahvistavaa viranomaista voidaan pitää määräyksen antaneena viranomaisena tutkintamääräyksen toimittamista varten. Jäljempänä selostetun mukaan yhteydenpitoa sääntelee muutoin 7 artikla, joka perustuu suorien yhteyksien periaatteelle. Yhteydenpitoviranomaisesta ei olisi välttämätöntä ottaa säännöksiä lakiin. On perusteltua, että järjestelmä on joustava ja sallii yhdenpidon järjestämisen kussakin tapauksessa tarkoituksenmukaisella tavalla. Tämä vastaa myös aikaisemmin selostettua lakivaliokunnan kantaa (LaVL 5/2011 vp).

Esityksessä on pidetty perusteltuna, että edellä mainitut täytäntöönpanoviranomaiset päättäisivät myös tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä. Tämä ei edellyttäisi erillistä säännöstä täytäntöönpanolakiin. Myös voimassa olevan rikosoikeusapulain 14 §:n 1 momentin nojalla sama toimivaltainen viranomainen pääsääntöisesti päättää sekä oikeusavun antamisesta että siitä kieltäytymisestä. Poikkeuksena on tilanne, jossa oikeusapu evätään rikosoikeusapulain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettulla perusteella eli jos oikeusapu saattaisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta taikka muita olennaisia etuja. Tällöin oikeusavun epäämisestä päättää oikeusministeriö. Direktiivi ei mahdollista, että oikeusministeriöllä olisi toimivaltaa tutkintamääräysten täytäntöönpanossa, joten vastaava sääntely ei ole mahdollinen direktiivin osalta. Direktiivin mukaisessa toimivaltaiten viranomaisten välisessä menettelyssä olisi perusteltua, että toimivaltaiset täytäntöönpanoviranomaiset ensisijaisesti tekevät kaikki tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat päätökset, mukaan lukien päätökset, joissa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäydytään.

Muissa EU:n jäsenvaltioissa esitutkintavaiheessa myös täytäntöönpanoviranomaisena toimii todennäköisimmin syyttäjä tai tuomioistuin, eikä esitutkintaviranomainen. Vaikka direktiivi ei tätä edellytä, käytännössä saattaa tulla tarve, että myös Suomessa esitutkintavaiheessa päätöksen, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, tekisi oikeusviranomainen. Tutkintamääräyksen antaneen toisen jäsenvaltion viranomaisen näkökulmasta tarve saada oikeusviranomaisen päätös koskisi nimenomaan tilanteita, joissa Suomen toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen kieltäytyisi tunnustamasta ja panemasta täytäntöön tutkintamääräystä. Tämän johdosta esityksessä ehdotetaan, että esitutkintaviranomaisella olisi mahdollisuus saattaa päätös, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, syyttäjän vahvistettavaksi (täytäntöönpanolain 7 §). Näin esimerkiksi

tulkinnanvaraisissa tilanteissa voitaisiin pyrkiä luomaan yhtenäinen käytäntö direktiivin soveltamisessa.

Kohdat a ja b eli määritelmät määräyksen antavasta valtiosta ja täytäntöönpanovaltiosta eivät edellytä täsmentävää lainsäädäntöä.

3 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisala

Artiklan mukaan tutkintamääräyksen soveltamisalaan kuuluvat kaikki tutkintatoimenpiteet. Poikkeuksena ovat kuitenkin yhteisen tutkintaryhmän perustaminen ja todisteiden hankkiminen tutkintaryhmässä vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 13 artiklan ja neuvoston puitepäätöksen 2002/465/YOS (jäljempänä *tutkintaryhmiä koskeva puitepäätös*) mukaisesti. Näihin tilanteisiin, joissa kyse on todisteiden hankkimisesta tutkintaryhmään osallistuvien jäsenvaltioiden välillä, sovellettaisiin siis edelleen mainittuja säännöksiä. Jos kuitenkin yhteisen tutkintaryhmän toiminnassa ilmeni tarve pyytää suoritettavaksi tutkintatoimenpide jossakin muussa kuin tutkintaryhmään osallistuvassa jäsenvaltiossa, direktiiviä sovellettaisiin. Kyseessä olisi tällöin vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 13 artiklan 8 kohdan ja tutkintaryhmiä koskevan puitepäätöksen 1 artiklan 8 kohdan mukainen tilanne.

Suomessa yhteisistä tutkintaryhmistä säädetään yhteisistä tutkintaryhmistä annetussa laissa (1313/2002). Lailla on pantu täytäntöön edellä mainittu puitepäätös ja vuoden 2000 oikeusapusopimus. Laki sisältää yleiset säännökset muun muassa tutkintaryhmien perustamisesta ja toimintaedellytyksistä sekä tutkintaryhmään kuuluvien henkilöiden toimivaltuuksista. Mainittua lakia sovellettaisiin myös jatkossa yhteisiin tutkintaryhmiin direktiivin 3 artiklan poissulkevan säännöksen johdosta. Yhteisiä tutkintaryhmiä koskevassa laissa ei säännellä tilannetta, jossa tutkintaryhmän jäsen pyytäisi suoritettavaksi tutkintatoimenpiteen jossakin muussa kuin tutkintaryhmään osallistuvassa valtiossa. Toisaalta lain suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin on lain 8 §:n mukaan määritelty siten, että yhteisistä tutkintaryhmistä on lisäksi voimassa, mitä niistä on erikseen sovittu tai säädetty. Näin ollen myös yllä kuvatut, tutkintaryhmään kuuluvan ja siihen kuulumattoman valtion välisiä tilanteita koskevat direktiivin säännökset olisivat voimassa ilman, että kansalliseen lainsäädäntöön tarvittaisiin asiasta erillisiä säännöksiä.

Direktiivin soveltamisala pääasiallisesti vastaa rikosoikeusapulain soveltamisalaa lukuun ottamatta edellä mainittuja yhteisiä tutkintaryhmiä. Lisäksi direktiivin johdanto-osan 9 kappaleessa todetaan, että direktiiviä ei olisi sovellettava Schengenin yleissopimuksessa tarkoitettuun rajat ylittävään tarkkailuun. Määräykset rajat ylittävästä tarkkailusta sisältyvät Schengenin yleissopimuksen poliisiyhteistyötä koskevaan III osaston 1 lukuun. Poliisilain (872/2011) 5 luvun 27 § sisältää määräyksiä vastaavan kansallisen sääntelyn. Mainittuun Schengenin sopimuksen III osaston 1 lukuun sisältyvät myös rajat ylittävää takaa-ajoa koskevat määräykset, joita vastaavat säännökset sisältyvät poliisilain 2 luvun 22 §:ään. Direktiivissä ei selvennetä sen suhdetta takaa-ajoa koskeviin säännöksiin. Koska kyse on esitutkintaviranomaisten yhteistyöstä, voitaneen tulkita, että sääntely jää direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle.

Kuten edellä on todettu, direktiivin soveltamisalaa rajoittaa se, että 1 artiklan mukaan tutkintamääräyksen tarkoituksena tulee olla todisteiden hankkiminen. Suhteessa rikosoikeusapulaan tämä rajoitus sulkee direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle päätösten, haasteiden, kutsujen ja muiden rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksiannot. Mainituista tiedoksiannoista ja niihin liittyvistä menettelyistä säädetään rikosoikeusapulain 17, 18 ja 28 §:ssä, kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun asetuksen (13/1994) 1 ja 11—17 §:ssä se-

kä vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 7—10 ja 12 artiklassa. EU:n jäsenvaltioihin sovelletaan tiedoksiantojen osalta myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 5 artiklaa, joka koskee postitiedoksiantojen käyttämistä (HE 31/2003 vp, s. 20—26). Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 2 § sisältää artiklaa täydentävän säännöksen.

Direktiivin 1 artiklan rajauksen voidaan katsoa sulkevan suhteessa rikosoikeusapulakiin direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle myös syytetoimenpiteisiin ryhtymisen, josta säädetään rikosoikeusapulain 19 §:ssä sekä vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 21 artiklassa.

Rikosoikeusapulain soveltamisalasta säädetään lain 1 §:ssä. Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu todistajien ja asiantuntijoiden sekä asianosaisten kuuleminen, asiantuntijalausuntojen hankkiminen, katselmusten toimittaminen, asiakirjojen ja esinetodisteiden hankkiminen sekä muiden todisteiden ja selvitysten vastaanottaminen ja toimittaminen rikosasian käsittelyä varten. Kaikkien näiden toimenpiteiden voidaan katsoa kuuluvan myös direktiivin soveltamisalaan.

Mainitun 2 momentin 3 kohdan mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu myös pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Direktiivin soveltamisalaan sitä vastoin kuuluu pakkokeinojen käyttäminen ainoastaan todisteiden hankkimiseksi.

Momentin 5 kohdan mukaan oikeusapuun kuuluu myös rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten. Kuten edellä on todettu, EU:n jäsenvaltioiden välillä sovelletaan rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämistä ja sisältöä koskevan puitepäätöksen 2009/315/YOS mukaista menettelyä, joka on pantu täytäntöön EU-rikosrekisterilailla. Puitepäätöksen mukainen menettely ei kuitenkaan ole yksinomainen, joten se ei sulje pois tavallisen rikosoikeusapumenettelyn soveltamista rikosrekisteritietojen luovuttamiseen. Direktiivissä ei selvennetä, mikä on sen suhde rikosrekisteritietojen luovuttamista koskevan puitepäätöksen mukaiseen menettelyyn. Selvänä voidaan pitää, että myös jatkossa rikosrekisteritietoja pyydetään ensisijaisesti puitepäätöksen mukaisessa menettelyssä. Asiaa käsitellään jäljempänä 10 artiklan perusteluissa.

Mainitun 2 momentin 6 kohdan mukaan lain soveltamisalaan kuuluu myös muu rikosasian käsittelyä varten annettava oikeusapu, tietojen antaminen lainsäädännöstä ja yhteistoiminta. Tällainen toiminta kuuluisi myös direktiivin soveltamisalaan, jos siinä olisi kyse todisteiden hankkimisesta. Säännöksen tarkoituksena on nimenomaisesti osoittaa, että oikeusavun piiriin voivat kuulua myös muut kuin nimenomaisesti säännöksessä luetellut toimenpiteet. Tämä johtuu erityisesti kansainvälisen oikeusavun luonteesta, jossa oikeusapua annetaan vieraalle valtiolle, jolloin on jo käytännön syistä mahdotonta ennalta tyhjentävästi määritellä, mihin toimenpiteisiin Suomen viranomaiset voivat oikeusapua antaessaan ryhtyä.

Myös direktiivin osalta tarkkaa soveltamisalaa on mahdotonta säätää, vaikka direktiivi rajoittaakin tutkintatoimenpiteet todistelun hankkimiseen. Tarkan soveltamisalan määrittelyä vaikeuttaa erityisesti direktiivin 9 artiklan 2 kohta, jonka mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on noudatettava määräyksen antaneen viranomaisen nimenomaan osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä.

Rikosoikeusapulain 2 § sisältää selventävän säännöksen, jonka mukaan lain soveltamisalaan ei kuulu rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen, eikä kansainvälinen yhteistoiminta rangaitusten täytäntöönpanossa, vapausrangaistukseen tuomittujen siirtäminen ja ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen sekä ehdonalaiseen vapautteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtäminen ja sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen tai muun tuomitun seuraamuksen

täytäntöönpano. Nämä toimenpiteet jäävät myös direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle, koska niissä ei ole kyse todisteiden hankkimisesta.

Kuten voimassa olevan rikosoikeusapulain osalta direktiivinkään soveltamisalaan ei kuuluisi sellainen jäsenvaltioiden välinen yhteistoiminta, joka ei liity yksittäisen rikosasian käsittelyyn.

Artikla ei edellytä sen asiasisällön täsmentämistä lailla.

4 artikla **Menettelytyypit, joita varten eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa**

Artiklan *a kohdan* mukaan tutkintamääräys voidaan antaa rikosoikeudellisessa menettelyssä, jonka oikeusviranomainen on pannut vireille tai joka voidaan saattaa oikeusviranomaisessa vireille määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaisen rikoksen johdosta. Artiklan *b kohdan* mukaan tutkintamääräys voidaan antaa myös menettelyssä, jonka hallintoviranomainen on pannut vireille sellaisen teon osalta, joka on määräyksen antavan valtion lainsäädännön mukaan rangaistava sillä perusteella, että se on lain säännöksiin kohdistuva rikkomus, ja joiden osalta asiaa koskeva päätös voi johtaa menettelyyn erityisesti rikosasioissa tuomiovaltiossa tuomioistuimessa. Artiklan *c kohdan* mukaan tutkintamääräys voidaan antaa *b kohdassa* kuvattua menettelyä vastaavassa tilanteessa muutoin, mutta rikkomusasian on voinut panna ensimmäisessä asteessa vireille myös oikeusviranomainen. Artiklan *d kohta* mahdollistaa tutkintamääräyksen antamisen *a—c kohdassa* tarkoitettujen, sellaisia rikoksia tai rikkomuksia koskevien menettelyjen yhteydessä, joista oikeushenkilön voidaan katsoa olevan vastuussa tai jonka johdosta sille voidaan määrätä rangaistus määräyksen antaneessa valtiossa.

Suomen järjestelmän mukainen rikosoikeudellinen menettely olisi luokiteltavissa lähinnä artiklan *a kohdassa* tarkoitetuksi menettelyksi. Tutkintamääräys voitaisiin antaa rikosasian käsittelyssä ja missä tahansa käsittelyvaiheessa esitutinnan aloittamisesta lainvoimaisen tuomion antamiseen asti. Tämä on todettu myös direktiivin johdanto-osan 25 kappaleessa, jonka mukaan direktiivi sisältää säännökset tutkintatoimenpiteen suorittamisesta kaikissa rikosoikeudelliseen menettelyyn. Suomessa hallinnollisia rikkomuksia koskevasta ensi asteen päätöksestä haetaan pääsääntöisesti muutosta hallinto-oikeudelta. Hallintoviranomaisten välisestä yhteistyöstä on omat EU-säädökset, kuten neuvoston asetus (EY) 515/97 jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten keskinäisestä avunannosta sekä jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten ja komission yhteistyöstä tulli- ja maatalousasioita koskevan lainsäädännön moitteettoman soveltamisen varmistamiseksi. Poikkeuksena oikeusastejärjestykseen on merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvussa tarkoitettu öljypäästömaksu, jonka ensi asteessa määrää hallinnollinen viranomainen (Rajavartiolaitos), mutta muutosta haetaan Helsingin käräjäoikeudessa toimivalta merioikeudelta. Mahdollisuutta antaa tutkintamääräys ei ole pidetty tarpeelli-

Artiklan *b* kohtaa vastaava määräys sisältyy myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 3 artiklan 1 kohtaan sekä todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen. Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 31/2003 vp) on todettu, että Suomessa ei ole sellaista hallintoviranomaista, jolle tulisi antaa artiklan edellyttämällä tavalla oikeus pyytää oikeusapua. Myös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain mukaan lain soveltamisala rajoittuu rikosoikeudelliseen menettelyyn. Suomessa hallinnollisia rikkomuksia koskevasta ensi asteen päätöksestä haetaan pääsääntöisesti muutosta hallinto-oikeudelta. Hallintoviranomaisten välisestä yhteistyöstä on omat EU-säädökset, kuten neuvoston asetus (EY) 515/97 jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten keskinäisestä avunannosta sekä jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten ja komission yhteistyöstä tulli- ja maatalousasioita koskevan lainsäädännön moitteettoman soveltamisen varmistamiseksi. Poikkeuksena oikeusastejärjestykseen on merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvussa tarkoitettu öljypäästömaksu, jonka ensi asteessa määrää hallinnollinen viranomainen (Rajavartiolaitos), mutta muutosta haetaan Helsingin käräjäoikeudessa toimivalta merioikeudelta. Mahdollisuutta antaa tutkintamääräys ei ole pidetty tarpeelli-

senä öljypäästömaksujen määräämismenettelyssä, vaan niiden on katsottu tulevan riittävästi katetuiksi rikosoikeudellisten menettelysäännösten puitteissa. Artiklan c kohdassa tarkoitettu menettely voisi olla kyseessä tilanteessa, jossa rikosasian on pannut vireille syyttäjä.

Myös artiklan d kohtaa vastaava määräys sisältyy vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 3 artiklan 2 kohtaan. Suomessa oikeushenkilöllä on rikosoikeudellinen rangaistusvastuu (rikoslain 9 luku). Siten jos tutkittavana on rikos, joka epäillään tehdyksi oikeushenkilön toiminnassa, kyseessä olisi tavanomainen rikosoikeudellinen, direktiivin soveltamisalaan kuuluva menettely.

Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös menettelyistä, joissa tutkintamääräys Suomessa voitaisiin antaa (23 §). Kyse olisi rikosasioiden käsittelystä yllä kuvatun mukaisesti. Soveltamisala ei tältä osin muuttuisi nykyisestä.

5 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen sisältö ja muoto

Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että tutkintamääräys annetaan direktiivin liitteessä A olevalla lomakkeella, jonka määräyksen antava viranomainen täyttää ja allekirjoittaa sekä todistaa sen sisällön oikeaksi ja asianmukaiseksi. Lisäksi kohdassa luetellaan tiedot, joita tutkintamääräyksessä on erityisesti oltava. Sen tulee sisältää tiedot määräyksen antavasta ja tarvittaessa sen vahvistavasta viranomaisesta (a alakohta) sekä tutkintamääräyksen kohde ja perusteet (b alakohta). Lisäksi tutkintamääräyksessä tulee olla asianomaista henkilöä koskevat tarpeelliset ja saatavilla olevat tiedot (c alakohta) sekä tutkinnan tai menettelyn kohteena olevan rikoksen kuvaus ja sovellettavat määräyksen antavan valtion rikoslain säännökset (d alakohta). Viimeisenä kohtana mainitaan pyydetyn tutkintatoimenpiteen ja hankittavan näytön kuvaus (e alakohta).

Artiklan 2 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on ilmoitettava, mitä unionin toimielinten yhtä tai useampaa virallista kieltä voidaan asianomaisen jäsenvaltion virallisen kielen tai virallisten kielten lisäksi käyttää tutkintamääräyksen täyttämiseksi tai kääntämisessä silloin, kun kyseinen jäsenvaltio on täytäntöönpanovaltio. Kohtaan liittyy direktiivin johdanto-osan 14 kappale, jossa jäsenvaltioita rohkaistaan kielijärjestelyjä koskevan ilmoituksen antaessaan sisällyttämään siihen vähintään yksi unionissa yleisesti käytetty muu kuin kyseisen jäsenvaltion virallinen kieli.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että tutkintamääräyksen kääntämisestä täytäntöönpanovaltion hyväksymälle kielelle huolehtii tutkintamääräyksen antaneen valtion toimivaltainen viranomainen.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on otettu säännös todisteiden luovuttamismääräyksen antamisesta puitepäätöksen liitteenä olevalla lomakkeella ja lainsoveltamisen helpottamiseksi viittaus Euroopan unionin virallisen lehden numeroon, jossa lomake on julkaistu (3 §). Vastaavanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi direktiivin täytäntöönpanolakiin (3 §). Viittausta direktiiviin edellytetään myös jäljempänä selostetussa 36 artiklassa.

Voimassa oleva vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 14 artikla määrittelee, mitä tietoja oikeusapupyynnön tulee sisältää. Artiklan 1 kohdan mukaan pyynnössä on mainittava pyynnön esittävä viranomainen (a alakohta), pyydetty toimenpide ja sen perusteet (b alakohta), mahdollisuuksien mukaan pyynnössä tarkoitettujen henkilön kansalaisuus ja henkilöllisyys (c alakohta) sekä tarvittaessa sen henkilön nimi ja osoite, jolle tiedoksianto on toimitettava. Artiklan 2

kohdan mukaan todistelupyynnöiden osalta on lisäksi ilmoitettava, mistä rikoksesta on kysymys ja lyhyesti kuvattava siihen liittyvät tosiseikat. Direktiivin 5 artiklan 1 kohdan sisältö vastaa lähes täysin mainitun 14 artiklan sisältöä. Direktiivin 5 artiklan 1 kohdan e alakohta edellyttää lisäksi pyydetyn yhden tai useamman tutkintatoimenpiteen ja hankittavan näytön kuvausta. Koska mainitun 14 artiklan määräykset ja 5 artiklan säännökset ovat lähes identtiset, sääntelyä voidaan tulkita siten, että tutkintamääräys sisältäisi lähtökohtaisesti samat tiedot kuin mainitussa 14 artiklassa tarkoitettu oikeusapupyynnö.

Voimassa olevassa laissa rikosoikeusapulain 7 §:n 2 momentti määrittelee, mitä tietoja oikeusapupyynnön tulee sisältää. Tiedot tulee sisällyttää pyyntöön siltä osin kuin se on pyynnön asianmukaisen toimeenpanon kannalta tarpeellista. Kuten säännöksen nimenomainen sanonta osoittaa, kysymys siitä, mitä tietoja oikeusapupyynnöstä tulee käydä ilmi, riippuu olennaisesti siitä, mitä toimenpidettä oikeusapupyynnössä on pyydetty (HE 61/1993 vp). Luettelossa mainittua tietoa ei siis tarvitse sisällyttää oikeusapupyynnöön, jos se olisi pyynnön toimeenpanon kannalta tarpeeton. Toisaalta luettelo ei myöskään ole tyhjentävä. Artiklan 1 kohta vastaa pääasialliselta sisällöltään rikosoikeusapulain sisältöä. Myös direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa on todettu, että luetellut tiedot ovat sellaisia, joiden on erityisesti oltava tutkintamääräyksessä. Tämän voidaan katsoa tarkoittavan, että tutkintamääräys voi sisältää myös muita tietoja kuin artiklan 1 kohdassa lueteltuja. Mainitun rikosoikeusapulain 7 §:n 2 momentin 6 kohdan mukaan pyynnön tulee sisältää, jos se on tarpeellista, myös selostus selvitettävistä tosiasioista ja tiedot asiakirjoista ja todisteista. Vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 14 artikla ei sisällä vastaavaa määräystä. Myöskään direktiivin 5 artiklaan ei sisälly täysin vastaavaa säännöstä. Mainitun 2 momentin 6 kohdan sisältöä ei ole tarkemmin selvennetty hallituksen esityksessä 61/1993 vp. Säännöksen voidaan katsoa lähinnä tarkentavan mainitun 14 artiklan sisältöä. Estettä ei voida katsoa olevan sille, että myös tutkintamääräys voisi sisältää todisteita koskevia tietoja. Tällä on merkitystä erityisesti tiettyjen pakkokeinojen käyttöä koskevien tutkintamääräysten osalta.

Artiklan 2 kohdan säännös edellyttää sääntelyä siitä, millä kielillä Suomi täytäntöönpanovaltiona hyväksyy Suomeen toimitetut tutkintamääräykset. Muiden EU:n vastavuoroisen tunnustamisen säädöksiä koskevien täytäntöönpanolakien mukaan Suomi hyväksyy suomen, ruotsin ja englannin kielellä toimitetut määräykset tai pyynnöt. Lisäksi säännöksissä on sallittu joustavuutta hyväksyä myös muilla kielillä toimitettuja asiakirjoja, jos hyväksymiselle ei muutoin ole estettä. Siten Suomessa jo nykyisin sovelletaan joustavia kielijärjestelyjä johdanto-osan 14 kappaleessa suositellun mukaisesti. Vastaavanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi direktiivin täytäntöönpanolakiin (21 §).

Edellä mainittu sääntely vastaa rikosoikeusapulain 8 §:n sisältöä, jossa säädetään rikosoikeusapumenetelyssä käytettävistä kielistä.

Lisäksi olisi ratkaistava se, mikä viranomaisen vastaa Suomessa annettujen tutkintamääräysten kääntämisestä vieraalle kielelle tai tarvittaessa Suomeen toimitettujen määräysten kääntämisestä. Nykyisin käytäntönä EU:n jäsenvaltioiden välisessä oikeusapuyhteistyössä on, että oikeusapua pyytävä viranomaisen huolehtii kääntämisestä. Tästä on säännös todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain 12 §:ssä. Lisäksi mainitun lain 9 §:n mukaan Suomeen toimitettujen määräysten kääntämisestä tarvittaessa suomen tai ruotsin kielelle huolehtii täytäntöönpanosta vastaava viranomaisen. Oikeusministeriöllä on avustava rooli asiakirjojen kääntämisessä (9 ja 12 §).

Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin tulisi ottaa säännös asiakirjojen kääntämisestä vastaavista viranomaisista. Kääntämisestä vastaavan viranomaisen osalta riittävänä voidaan pitää sitä, että lakiin otetaan säännös viranomaisesta, joka huolehtii Suomessa annetun tutkintamäärä-

yksen kääntämisestä. Sikäli kun kyse on Suomeen toimitetusta tutkintamääräyksestä, sen kääntämisen tulisi direktiivissä edellytetyn mukaan tapahtua määräyksen antaneen viranomaisen toimesta. Säännös tutkintamääräyksen kääntämisestä tarvittaessa suomen tai ruotsin kielelle ei olisi välttämätön, koska kyse tällöin olisi lähinnä toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeudesta käännöksiin ja se määräytyisi täytäntöönpanoon muutoinkin sovellettavien kansallisten menettelysäännösten mukaan.

Esityksessä ehdotetaan, että käännosten laatimisesta huolehtisi määräyksen antanut viranomainen (24 §:n 2 momentti). Oikeusministeriön avustavaa roolia käännosten laatimisessa ei ole enää pidetty tarpeellisena.

II LUKU Määräyksen antavaa valtiota koskevat menettelyt ja takeet

6 artikla Eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen ja toimittamisen edellytykset

Artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa vain, jos a ja b alakohdan mukaiset edellytykset ovat täyttyneet. Alakohdassa a edellytetään, että tutkintamääräyksen antaminen on välttämätöntä ja oikeassa suhteessa 4 artiklassa tarkoitettujen menettelyjen tarkoitukseen ottaen huomioon epäillyn tai syytteessä olevan henkilön oikeudet. Alakohdan b mukaan edellytyksenä on lisäksi, että tutkintamääräyksessä mainittu yksi tai useampi tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Artiklan 2 kohdan mukaan määräyksen antavan viranomaisen on kussakin tapauksessa arvioitava 1 kohdassa tarkoitettujen edellytykset. Direktiivin 2 artiklan mukaan myös tutkintamääräyksen vahvistavan viranomaisen eli Suomen osalta syyttäjän on tarkistettava, että artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen edellytykset täyttyvät.

Artiklan 3 kohdan mukaan jos täytäntöönpanoviranomaisella on syytä katsoa, että 1 kohdassa tarkoitettujen edellytykset eivät ole täyttyneet, se voi kuulla määräyksen antanutta viranomaista siitä, miten tärkeää tutkintamääräyksen täytäntöönpano on. Määräyksen antanut viranomainen voi tämän kuulemisen jälkeen päättää peruuttaa tutkintamääräyksen.

Artiklaan liittyvät johdanto-osan 10, 11 ja 12 kappaleet. Niissä korostetaan määräyksen antaneen jäsenvaltion vastuuta artiklassa tarkoitettujen edellytysten varmistamisessa. Artikla velvoittaa myös tutkintamääräyksen vahvistavaa viranomaista (11 kappale).

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen sisältyy vastaavanlainen säännös määräyksen antamisen edellytyksistä. Rikosoikeusapulakiin sitä vastoin ei sisälly vastaavaa säännöstä.

Artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan tutkintamääräyksessä voidaan pyytää vain sellaista toimenpidettä, joka olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Vaikka rikosoikeusapulaissa ei ole tästä erityistä säännöstä, oikeuskäytännössä on katsottu, että Suomen toimivaltaisen viranomaisen pyynnön esittämisen perusteena tulee olla, että vieraalta valtiolta pyydetyn toimenpiteen tulee olla Suomen lain mukaan sallittu (HE 213/2013 vp, s. 70). Näin ollen säännös vastaa voimassa olevaa sääntelyä.

Kuten edellä 1 artiklan perusteluissa on todettu, artiklan 1 kohdan b alakohta ei näytä edellyttävän, että tutkintamääräyksen perusteena tulisi olla kansallinen toimivaltaisen viranomaisen antama kansallista tutkintatoimenpidettä koskeva päätös, jos tällaisesta on kansallisesti säädet-

ty. Säännös näyttäisi mahdollistavan, että esitutkintaviranomainen voisi esimerkiksi pyytää kotietsintää ilman, että asiasta olisi muodollisesti tehty pakkokeinolain 8 luvun 15 ja 16 §:ssä tarkoitettu kotietsintäpäätös. Riittävää olisi, että toimivaltaisella viranomaisella voisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa päättää tutkintatoimenpiteen toteuttamisesta. Myöskään voimassa oleva rikosoikeusapulaki ei edellytä vastaavan kansallisen päätöksen tekemistä, joten myös tältä osin direktiivin sääntely vastaa voimassa olevaa rikosoikeusapulakia.

Rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momentti sisältää kuitenkin vieraalle valtiolle tehtävän pyynnön esittämistä tarkentavan säännöksen. Momentissa edellytetään, että jos pyydetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin pyynnön esittävän viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava Suomessa pyynnön perusteeksi. Viimeksi mainittu säännös tarkoittaa sitä, että jos kyse on esimerkiksi sellaisesta pakkokeinolain (806/2011) mukaisesta toimenpiteestä, johon tarvitaan tuomioistuimen lupa, se tarvitaan myös, kun toimenpidettä pyydetään vieraalta valtiolta.

Artiklan mukaisia tutkintamääräyksen antamisen edellytyksiä on sinällään pidettävä riittävän selkeinä sovellettaviksi suoraan. Olisi kuitenkin perusteltua ottaa täytäntöönpanolakiin rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momenttia vastaava säännös siitä, että jos tutkintatoimenpiteeseen on Suomessa vastaavissa olosuhteissa saatava muun kuin määräyksen antavan viranomaisen päätös, tämä päätös olisi hankittava myös tutkintamääräyksessä pyydetylle toimenpiteelle. Esityksessä ehdotetaan kyseisen säännöksen sisällyttämistä täytäntöönpanolain 23 §:n 2 momenttiin. Sääntely olisi siten yhtenevä rikosoikeusapulain kanssa ja myös 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukainen, jossa edellytetään, että pyydetty toimenpide olisi voitu määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaan määrätä vastaavassa kotimaisessa tilanteessa. Tuomioistuimen luvan edellyttämistä on käsitelty myös edellä 2 artiklaa koskeissa perusteluissa.

7 artikla **Eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimittaminen**

Artiklan 1 kohdan mukaan 5 artiklan mukaisesti täytetty tutkintamääräys toimitetaan määräyksen antaneelta viranomaiselta täytäntöönpanoviranomaiselle millä hyvänsä tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste ja sellaisin edellytyksin, joiden nojalla täytäntöönpanovaltio voi todeta määräyksen aitouden.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että kaikki tutkintamääräyksen toimittamista seuraava virallinen yhteydenpito tapahtuu suoraan määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välillä.

Artiklan 3 kohdassa sallitaan keskusviranomaisen nimeäminen avustamaan toimivaltaisia viranomaisia. Myös useamman keskusviranomaisen nimeäminen on mahdollista, jos jäsenvaltion oikeusjärjestelmä sitä edellyttää, rajoittamatta kuitenkaan 2 artiklan d kohdan soveltamista. Viimeksi mainitussa kohdassa määritellään direktiivissä tarkoitettu täytäntöönpanoviranomainen. Jäsenvaltio voi antaa keskusviranomaisensa tehtäväksi myös tutkintamääräysten hallinnollisen toimittamisen ja vastaanottamisen sekä kaiken muun siihen liittyvän virallisen kirjeenvaihdon, jos tämä on jäsenvaltion sisäisen oikeusjärjestelmän rakenteen vuoksi välttämätöntä.

Artiklan 4 kohdan mukaan määräyksen antanut viranomaisella voi toimittaa tutkintamääräykset neuvoston yhteisellä toiminnalla 98/428/YOS perustetun Euroopan oikeudellisen verkoston televiestintäjärjestelmän välityksellä. Kohtaa täsmentää johdanto-osan 13 kappale, jonka mukaan määräyksen antanut viranomaisella voi käyttää kaikkia mahdollisia tai asiaankuuluvia

toimittamiskeinoja, esimerkiksi Euroopan oikeudellisen verkoston suojattua televiestintäjärjestelmää, Eurojustia tai muita oikeus- tai lainvalvontaviranomaisten käyttämiä yhteydenpito-kanavia.

Artiklan 5 kohta koskee tilannetta, jossa täytäntöönpanoviranomainen ei ole määräyksen antavan viranomaisen tiedossa. Tällöin sen on tehtävä tarvittavat tiedustelut, muun muassa Euroopan oikeudellisen verkoston yhteyspisteiden avulla, hankkiakseen toimivaltaista viranomaista koskevat tiedot täytäntöönpanovaltiosta.

Artiklan 6 kohdan mukaan, jos tutkintamääräyksen vastaanottavalla viranomaisella ei ole toimivaltaa tunnustaa määräystä tai toteuttaa tarvittavia toimenpiteitä sen täytäntöön panemiseksi, sen on toimitettava tutkintamääräys viran puolesta täytäntöönpanoviranomaiselle ja ilmoitettava tästä määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Artiklan 7 kohdan mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanon edellyttämien asiakirjojen toimittamiseen tai aitouteen liittyvät ongelmat käsitellään määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen suorilla yhteydenotoilla. Tarvittaessa mukaan voidaan ottaa keskusviranomainen.

Vuoden 2000 oikeusapupöytäkirjan 6 artikla sisältää keskeisiltä periaatteiltaan vastaavat säännökset oikeusapupyynnöiden teknisestä toimittamisesta ja suorasta yhteydenpidosta toimivaltaisten viranomaisten välillä.

Artiklan 1 kohta mahdollistaa tutkintamääräyksen toimittamisen muutoin kuin kirjallisesti. Edellytyksenä kuitenkin on, että tuloksena voi olla kirjallinen todiste, jonka aitous voidaan todeta. Vastaavalla tavalla rikosoikeusapulain 7 §:n 1 kohta sallii pyynnön toimittamisen teknisenä tallenteena tai sähköisenä viestinä tai jopa suullisesti.

Artiklan 1 ja 2 kohdan edellyttämällä tavalla Suomen järjestelmässä oikeusapuyhteistyö rikosoikeusapulain 4 ja 5 §:n mukaisesti perustuu toimivaltaisten viranomaisten väliselle suoran yhteydenpidon periaatteelle.

Artiklan 3 kohta sallii antaa yhden tai useamman keskusviranomaisen tehtäväksi tutkintamääräysten hallinnollisen toimittamisen ja vastaanottamisen, mutta Suomessa ei olisi tarvetta nimetä sellaista 3 kohdassa tarkoitettua keskusviranomaista, jonka kautta tutkintamääräykset pitäisi toimittaa. Sen sijaan on perusteltua nimetä oikeusministeriö keskusviranomaiseksi, jonka tehtävänä on artiklan 3 kohdan mukaisesti avustaa viranomaisia yhteydenpidossa. Tällöin kyse olisi lähinnä avustamisesta toimivaltaisen viranomaisen löytämiseksi. Näin on tehty myös monien muiden EU:n yhteistyötä koskevien säädösten kohdalla. Tästä ei kaikkien aikaisempien säädösten kohdalla ole katsottu välttämättömäksi ottaa säännöstä lakiin. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain 4 §:ssä on säännös oikeusministeriön roolista toimivaltaisista viranomaisista yhteydenpidossa avustavana viranomaisena. Jotta oikeusministeriön rooli toimivaltaisista viranomaisista avustavana tahona olisi selvä, säännös siitä ehdotetaan sisällytettäväksi myös direktiivin täytäntöönpanolakiin (4 §).

Artikla ei muilta osin edellytä täydentävää lainsäädäntöä.

8 artikla **Aiempaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvä eurooppalainen tutkintamääräys**

Artikla sisältää säännöksen tilanteesta, jossa tutkintamääräys täydentää aikaisemmin annettua tutkintamääräystä. Artiklan *1 kohdan* mukaan tällöin määräyksen antavan viranomaisen on tutkintamääräyksessä mainittava, että se täydentää aikaisempaa määräystä. Näissä tilanteissa tulee täyttää direktiivin liitteessä A olevan lomakkeen jakso D.

Artiklan *2 kohdan* mukaan, jos määräyksen antanut viranomainen avustaa 9 artiklan 4 kohdan mukaisesti tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa täytäntöönpanovaltiossa, se voi, ollessaan läsnä tuossa valtiossa, osoittaa aiempaa tutkintamääräystä täydentävän tutkintamääräyksen suoraan täytäntöönpanoviranomaiselle. Tällä ei kuitenkaan ole vaikutusta 33 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti annettuihin ilmoituksiin. Viimeksi mainitussa säännöksessä edellytetään, että jäsenvaltio ilmoittaa komissiolle keskusviranomaista koskevat tiedot, jos se sellaisen haluaa nimetä.

Artiklan *3 kohdan* mukaan aiempaa tutkintamääräystä täydentävä tutkintamääräys on todistettava oikeaksi 5 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti ja se on tarvittaessa vahvistettava 2 artiklan c alakohdan mukaisesti.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen sisältyy vastaava säännös aikaisempaan luovuttamismääräykseen liittyvästä määräyksestä. Sen ei ole katsottu edellyttävän asiasisältöistä sääntelyä. Myöskään direktiivin 8 artikla ei sitä edellytä.

III LUKU **Täytäntöönpanovaltiota koskevat menettelyt ja takeet**

9 artikla **Tunnustaminen ja täytäntöönpano**

Artiklan *1 kohdan* mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on tunnustettava tutkintamääräys ilman muita muodollisuuksia ja varmistettava sen täytäntöönpano samalla tavalla ja samoja sääntöjä noudattaen kuin jos täytäntöönpanovaltion viranomainen olisi määrännyt kyseessä olevan tutkintatoimenpiteen. Poikkeuksena on tilanne, jossa täytäntöönpanoviranomainen päättää vedota johonkin direktiivissä tarkoitettuun tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteeseen taikka täytäntöönpanon lykkäämisperusteeseen.

Artiklan 1 kohdan velvoite vastaa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaista veloitetta tunnustaa ja panna täytäntöön määräyksen antaneessa valtiossa annettu päätös, jollei tilanteeseen sovellu mikään sallittu kieltäytymisperuste. Kohdan sanamuoto näyttää tarkoittavan, että täytäntöönpanoviranomainen tekee tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta erillisen päätöksen. Myös direktiivin 12 artiklasta ilmenee, että täytäntöönpanoviranomaisen on tehtävä tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskeva päätös, jonka antamisesta artiklan 4 kohdassa tarkoitettujen määräaikojen laskeminen alkaa. Direktiivin 16 artiklan 3 kohdan mukaan myös kieltäytymisestä olisi tehtävä päätös. Tehtävän päätöksen luonnetta ei kuitenkaan direktiivissä tarkemmin selvennetä. Artiklan 1 kohdassa kuitenkin tarkennetaan, että tunnustamisen on tapahduttava ilman muita muodollisuuksia.

Voimassa olevassa oikeusapumenettelyssä toisen valtion tekemän oikeusapupyynnön toimeenpano taikka oikeusavusta kieltäytyminen ei edellytä erillistä varsinaista muodollista päätöksen tekemistä. Jos oikeusapupyynnöä ei voida täyttää, rikosoikeusapulain 9 §:n 3 momentin

mukaan tästä on ilmoitettava viipymättä pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla mainittava pyynnön täyttämättä jättämisen peruste.

Voimassa olevasta menettelystä poiketen direktiiviä sovellettaessa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta taikka siitä kieltäytymisestä olisi kuitenkin direktiivin mukaisesti tehtävä aina päätös. Direktiivin voidaan kuitenkin katsoa korostavan, että tunnustamista koskeva päätös tulee tehdä ilman muita mahdollisuuksia. Koska tutkintamääräys voisi koskea rikosasian käsittelyn eri vaiheita, tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen tekeminen voisi koskea hyvin erilaisia asioita ja eri viranomaisia. Esitutkintaviranomaisten osalta kyse voisi olla esimerkiksi rikoksesta epäillyn kuulemisesta tai pakkokeinojen käyttämisestä ja tuomioistuinten osalta todistajan kuulemisesta joko videoneuvottelun välityksellä tai muuten.

Kun Suomen toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen olisi vastaanottanut toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen toimittaman tutkintamääräyksen, sen olisi selvitettävä, voidaanko tutkintamääräys direktiivin ja täytäntöönpanolain mukaan tunnustaa ja panna täytäntöön. Jos tälle ei olisi direktiivin tai sen täytäntöönpanolain mukaan estettä, toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen tekisi direktiivin säännösten mukaisen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen. Jos asiaan tulisi soveltaa kieltäytymisperustetta, täytäntöönpanoviranomainen tekisi kieltäytymistä koskevan päätöksen.

Päätöksen voidaan katsoa olevan direktiivin mukainen erityinen päätös, johon voitaisiin lyhyesti kirjata, voidaanko tutkintamääräys tunnustaa ja panna täytäntöön vai ei. Jos täytäntöönpanosta kieltäydytään, päätökseen olisi perusteltua kirjata kieltäytymisen peruste. Tarvittaessa päätökseen voitaisiin kirjata täytäntöönpanossa sovellettava lainsäädäntö. Tämä saattaisi olla tarpeellista erityisesti tilanteessa, jossa varsinaiset täytäntöönpanotoimet suoritaisi eri viranomainen kuin tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen tekijä. Käytännössä esimerkiksi esitutkintaviranomainen, jolta olisi pyydetty pakkokeinon käyttöä, voisi kirjata käytettävään tietojärjestelmään direktiivin mukaisen päätöksen, jonka jälkeen tutkintamääräyksen varsinaiseen täytäntöönpanoon voitaisiin ryhtyä. Myös tuomioistuinten osalta päätös olisi direktiivin mukainen suppea ja yksinkertainen päätös, jonka täytäntöönpanosta vastaava tuomari voisi tehdä ilman eri mahdollisuuksia. Tuomioistuin voisi päätöksen kirjaamisen jälkeen esimerkiksi lähettää kutsun todistajalle, jonka kuulemista tutkintamääräyksessä olisi pyydetty. Vaikka direktiivissä käytetään sanamuotoa tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskeva päätös, perusteluna voidaan pitää, että toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen tekee yhden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen.

Menettelyä koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolakiin otetaan säännös (6 §), jonka mukaan täytäntöönpanoviranomaisen tulisi kirjata tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös. Esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi asettaa päätöksen tekemiselle tarkempia muotovaatimuksia ottaen erityisesti huomioon, että artiklan mukaan tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös tulee tehdä ilman muita mahdollisuuksia.

Artiklan 1 kohta sisältää lisäksi oikeusapumenettelyssä noudatetun yleisen periaatteen siitä, että oikeusapua annetaan täytäntöönpanoviranomaisen kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Mainittua periaatetta ei ole direktiivissä muutettu, vaikka määräyksen antava viranomainen esittääkin tutkintamääräyksessä toimenpiteen suorittamista toisessa jäsenvaltiossa. Kohdan mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpano on suoritettava samalla tavalla ja samoja sääntöjä noudattaen kuin jos täytäntöönpanovaltion viranomainen olisi määrännyt kyseessä olevan tutkintatoimenpiteen. Näin ollen täytäntöönpanoviranomainen soveltaisi omaa kansallista lainsäädäntöään pannessaan tutkintamääräyksen täytäntöön kuten voimassa olevassakin rikosoikeusapulain mukaisessa menettelyssä.

Säännös tarkoittaa esimerkiksi todistajan kuulemisen osalta, että kutsuminen kuulemiseen tapahtuu samoin vastaavassa kansallisessa tilanteessa. Vastaavasti pakkokeinojen käytöstä päätetään ja niitä käytetään samalla tavalla ja samoja säännöksiä noudattaen kuin kansallisessa tapauksessa.

Artiklan 2 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on noudatettava määräyksen antaneen viranomaisen nimenomaan osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä, jollei direktiivissä ole toisin säädetty. Edellytyksenä on, että sellaiset muodollisuudet ja menettelyt eivät ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisia.

Rikosoikeusapulain 11 § sisältää artiklan 2 kohtaa vastaavan säännöksen erityisen muodon tai menettelyn käyttämisestä pyyntöä täytettäessä. Vastaava sääntely sisältyy myös vuoden 2000 oikeusapusopimukseen (4 artiklan 1 kohta) ja todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen (12 artikla). Säännös tarkoittaa, että tiettyjä toisen jäsenvaltion lainsäädännön edellyttämiä muodollisuuksia ja menettelyjä on noudatettava vain, jos tutkintamääräyksen antanut viranomaisen on näitä nimenomaisesti pyytänyt. Pääsääntönä artiklan 1 kohdan mukaisesti kuitenkin on, että tutkintamääräys pannaan täytäntöön kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että jos täytäntöönpanoviranomainen vastaanottaa tutkintamääräyksen, jota ei ole antanut 2 artiklan c alakohdassa määritelty viranomaisen, määräys on palautettava määräyksen antaneeseen valtioon.

Artiklan 4 kohdan mukaan määräyksen antanut viranomaisen voi pyytää, että yksi tai useampi määräyksen antaneen valtion viranomaisen avustaa täytäntöönpanovaltion toimivaltaisia viranomaisia tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Edellytyksenä on, että määräyksen antaneen valtion viranomaiset voisivat vastaavassa kansallisessa tapauksessa avustaa tutkintatoimenpiteiden täytäntöönpanossa. Täytäntöönpanoviranomaisen on suostuttava pyyntöön edellyttäen, että avustaminen ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista eikä vahingoita sen olennaisia kansallisia turvallisuusetuja.

Artiklan 5 kohdan mukaan täytäntöönpanovaltion kansallinen lainsäädäntö sitoo määräyksen antaneen valtion täytäntöönpanovaltiossa läsnä olevia viranomaisia tutkintamääräyksen täytäntöönpanon aikana. Viranomaisilla ei ole mitään lainvalvontavaltuuksia täytäntöönpanovaltion alueella, paitsi jos valtuuksien käyttö täytäntöönpanovaltion alueella on täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaista. Lisäksi edellytetään, että valtuuksista on sovittu määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen kesken.

Artiklan 6 kohdan mukaan määräyksen antanut viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomainen voivat kuulla toisiaan millä hyvänsä asianmukaisilla keinoilla helpottaakseen artiklan tehokasta täytäntöönpanoa.

Rikosoikeusapulakiin sisältyy artiklan 4 ja 5 kohtaa pääosin vastaavat säännökset läsnäolo-oikeudesta pyyntöä täytäntöön pantaessa (10 §). Artikla ei siten laajenna nykyisestä vieraan valtion viranomaisen toimivaltuuksia oikeusapumenettelyssä. Tiettyjä Schengenin yleissopimukseen sisältyviä, rajat ylittävää tarkkailua ja takaa-ajoa sekä jäljempänä selostettuja erityisiä tutkintatoimenpiteitä lukuun ottamatta lainsäädäntö ei myöskään mahdollista vieraan valtion viranomaisille lainvalvontavaltuuksien käyttöä Suomen alueella. Artiklan mainitut säännökset eivät edellytä täydentävää asiasisältöistä lainsäädäntöä. Samaan ratkaisuun on päädytty todisteiden luovuttamismääräystä koskevaa puitepäätöstä täytäntöön pantaessa.

10 artikla **Erityyppiseen tutkintatoimenpiteeseen turvautuminen**

Artiklan 1 kohdassa säännellään sitä, milloin tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön muulla kuin pyydetyllä toimenpiteellä. Alakohdan a mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi aina kun se on mahdollista turvautua muuhun kuin tutkintamääräyksessä mainittuun tutkintatoimenpiteeseen ensinnäkin silloin, kun toimenpidettä ei ole sen kansallisessa lainsäädännössä. Direktiivin neuvotteluvaiheessa esimerkkitalanteena on tuotu esiin valheenpaljastuskoneen käyttäminen. Toisena tilanteena mainitaan se, että tutkintatoimenpidettä ei voitaisi käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa (b alakohta). Direktiivin johdanto-osan 10 kappaleessa selvennetään, että viittaus käytettävyyteen vastaavassa kansallisessa tapauksessa tarkoittaa tilannetta, jossa toimenpide jäsenvaltion lainsäädännössä tunnetaan, mutta sitä voidaan käyttää vain tietyn vakavuusasteen rikoksia tutkittaessa tai sellaisia henkilöitä kohtaan, joiden osalta on jo tietyn tasoisia epäilyjä tai asianomaisen henkilön suostumuksella.

Säännös soveltuisi esimerkiksi pakkokeinojen käyttöön. Rikosoikeusapulakiin ei sisälly vastaavaa sääntelyä. Mainitulla johdanto-osan 10 kappaleella on keskeinen merkitys, sillä siinä selvennetään muun ohella se, että direktiivissä tarkoitettulla kansallisen lain mukaisuuden edellytyksellä tarkoitetaan voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 ja 23 §:n sääntelyn mukaisesti myös esimerkiksi pakkokeinolain sisältämiä edellytyksiä siitä, että pakkokeinon käyttö edellyttää sen kohteena henkilön osalta tietyn tasoisia epäilyksiä. Tämä tarkoittaa, että direktiivi sallii, että jäsenvaltio voi myös tältä osin edellyttää, että pakkokeinolain mukaiset edellytykset täyttyvät. Kuten edellä 5 artiklan perusteluissa on todettu, tutkintamääräys sisältäisi vastaavat tiedot kuin vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 14 artiklassa edellytetään, joten jäsenvaltio voi edellyttää, että se saisi riittävät tiedot, joiden perusteella se voi selvittää, täyttyvätkö kaikki pakkokeinolain mukaiset edellytykset.

Artiklan 2 kohdassa luetellaan toimenpiteet, joihin 1 kohtaa ei sovelleta, vaan joita on aina voitava käyttää täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan. Tämä ei kuitenkaan rajoittaisi kieltäytymisperusteita koskevan 11 artiklan soveltamista. Mainitun 11 artiklan 2 kohdassa kuitenkin tarkennetaan, että 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan kieltäytymisperusteita ei sovelleta tässä tarkoitettuihin 10 artiklan 2 kohdan mukaisiin tutkintatoimenpiteisiin.

Sääntely tarkoittaa, että muita kuin 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan kieltäytymisperusteita on sallittua soveltaa myös 10 artiklan 2 kohdan tilanteissa. Sallittua siten olisi 10 artiklan 2 kohdan tilanteissakin soveltaa muun muassa lainsäädännölliseen koskemattomuuteen, olennaisiin kansallisiin turvallisuusetuihin, ne bis in idem -periaatteeseen sekä perusoikeuksiin liittyviä 11 artiklan 1 kohdan kieltäytymisperusteita. Sitä vastoin täytäntöönpanosta ei saisi kieltäytyä niin sanotun kaksoisrangaistavuuden puuttumisen perusteella eli jos tutkintamääräyksessä tarkoitettu teko ei olisi täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos (11 artiklan 1 kohdan g alakohta). Kieltäytymismahdollisuutta ei myöskään olisi sillä perusteella, että jokin 2 kohdassa lueteltu toimenpide täytäntöönpanovaltion lain mukaan olisi sallittua vain tietyn rikoksen tai rangaistuskynnyksen ylittävän rikoksen tutkinnassa (11 artiklan 1 kohdan h alakohta).

Edellä mainittuja 10 artiklan 2 kohdassa lueteltuja toimenpiteitä, joiden osalta ei saa 1 kohdan mukaisesti turvautua muuhun toimenpiteeseen ja joita on aina voitava käyttää, ovat ensinnäkin sellaisten tietojen tai todisteiden hankkiminen, jotka ovat jo täytäntöönpanoviranomaisen hallussa, ja nämä tiedot ja todisteet olisi voitu täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti hankkia rikosoikeudellisen menettelyn puitteissa tai tutkintamääräystä varten (a alakohta). Säännös kattaisi esimerkiksi tilanteet, jossa pyydettyä tietoa tai todistetta on tarvittu myös Suomessa vireillä olevassa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä ja tieto tai todiste tästä

syystä olisi jo täytäntöönpanoviranomaisena toimivan esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän hallussa. Edellytyksenä kuitenkin on, että tiedot olisi voitu hankkia kansallisen lainsäädännön mukaisesti rikosoikeusmenettelyn puitteissa.

Alakohdassa tarkoitetuilla tiedoilla ja todisteilla voidaan tarkoittaa sekä pakkokeinojen että muiden menettelyjen avulla hankittuja tietoja ja todisteita, jotka jo ovat täytäntöönpanoviranomaisen hallussa. Rikosoikeusapulaisissa kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimusta, jotka osin vastaavat edellä mainittuja g ja h alakohdan kieltäytymisperusteita ja joita a alakohdassa sovellettaessa ei saisi käyttää, sovelletaan ainoastaan pakkokeinoihin (15 ja 23 §). Rikosoikeusapulain mukaan muiden kuin pakkokeinojen osalta oikeusapua voidaan antaa riippumatta siitä, onko teko rikos Suomen lainsäädännön mukaan. Mainittu a alakohda sisältää viittauksen kansallisen lainsäädännön mukaisuuteen, vaikka 11 artiklan 2 kohdassa g ja h alakohdtien mukaisten kieltäytymisperusteiden käyttö on 11 artiklassa suljettu pois.

Siltä osin kuin säännös koskee tietoja ja todisteita, jotka on hankittu muuten kuin pakkokeinojen avulla, sääntely ei ole ristiriidassa voimassa olevan rikosoikeusapulain periaatteiden kanssa. Siltä osin taas kuin säännös koskee tietoja ja todisteita, jotka on saatu pakkokeinoja käyttämällä, säännöksen soveltamisalaan voisi kuulua esimerkiksi tilanne, jossa Suomen toimivaltaista täytäntöönpanoviranomaista pyydetäisiin luovuttamaan viranomaisen hallussa olevat tiedot tai todisteet, jotka on hankittu aikaisemmin Suomessa suoritetulla telekuuntelulla. Tällöin tutkintamääräyksen perusteena saattaisi olla sellainen rikos, jonka selvittämiseksi telekuuntelu pakkokeinoina mukaan ei olisi sallittua.

Siltä osin kuin säännöksessä on kyse telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saadusta tiedosta, Suomen lainsäädännön mukaan kyse olisi pakkokeinoina 10 luvun 55 §:n mukaisesta ylimääräisestä tiedosta. Mainitun pykälän mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan kyseisillä pakkokeinoilla hankittua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu. Direktiivin säännöksessä tarkoitettussa tilanteessa olisi kyse tiedosta, joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu. Pakkokeinoina 10 luvun 56 §:ssä säädetään ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan lähtökohtana on, että ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu. Pykälän 2 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. Lisäksi ylimääräistä tietoa voidaan käyttää, jos kyse on momentissa luetelluista rikoksista. Pakkokeinoina 10 luvun 57 § sisältää säännökset ylimääräisen tiedon hävittämisestä ja rekisteröimisestä. Säännös vaikuttaa siihen, kuinka laajasti ylimääräistä tietoa olisi saatavilla rikosprosessin eri vaiheissa.

Vaikka artiklan 2 kohdan a alakohdan osalta ei saa käyttää 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan mukaisia kieltäytymisperusteita, säännöksen sisältämän viittauksen kansalliseen lainsäädäntöön voidaan katsoa mahdollistavan, että Suomen lainsäädännön mukaista ylimääräistä tietoa luovutettaisiin toiseen jäsenvaltioon ainoastaan siltä osin kuin tiedon käyttö olisi vastavassa kansallisessa tilanteessa sallittu. Se, että säännöksessä viitataan tutkintamääräyksen antamiseen, ei vaikuta tähän tulkintaan, sillä kuten jäljempänä ehdotetaan, mainittujen pakkokeinojen osalta pakkokeinoina mukaisten vaatimusten tulisi täytyä myös tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Perusteltuna voidaan pitää, että ylimääräisen tiedon luovuttamisen edellytyksiin Suomesta toiseen jäsenvaltioon tulisi noudattaa pakkokeinoina 10 luvun 56 §:n periaatteita siltä osin kuin kyse on tiedon luovuttamisen aineellisista edellytyksistä. Siltä osin kuin kyse on pakkokeinoina 10 luvun 56 §:n menettelysäännöksistä, perusteltuna ei ole pidetty, et-

tä niitä sovellettaisiin direktiivin soveltamisessa. Esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolain 10 § sisältäisi asiaa koskevan selventävän säännöksen.

Muiden pakkokeinojen osalta Suomen lainsäädäntöön ei sisälly erityisiä säännöksiä pakkokeinoilla saadun tiedon tai todisteiden käytöstä muiden rikosten tutkintaan. Näiden osalta tietoja ja todisteita voitaisiin luovuttaa direktiivin sääntelyn mukaisesti. Luovuttamisesta voitaisiin kuitenkin kieltäytyä direktiivin yleisten kieltäytymisperusteiden nojalla. Kuitenkin henkilötuntemerkkien ottamista koskevan pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan momentissa tarkoitettuja henkilötuntemerkkejä ei saa käyttää muun kuin tutkittavan rikoksen selvittämiseksi. Myös mainittua pakkokeinolain säännöstä olisi perusteltua noudattaa artiklan a kohtaa sovellettaessa. Esityksessä ehdotetaan, että edellä mainittu direktiivin täytäntöönpanolain 10 § sisältäisi myös tältä osin selventävän säännöksen.

Toiseksi 2 kohdassa tarkoitettu tutkintatoimenpide olisi poliisi- tai oikeusviranomaisten pitämiin tietokantoihin sisältyvien ja rikosoikeudellisten menettelyjen puitteissa suoraan täytäntöönpanoviranomaisen saatavilla olevien tietojen hankkiminen (b alakohhta). Kyseeseen tulisivat kansallisissa rekistereissä olevat tiedot sikäli kun ne ovat esitutkintaviranomaisilla sekä syyttäjillä ja tuomioistuimilla saatavilla kansallisen lain mukaisesti.

Säännöksessä tarkoitettujen tietojen voidaan katsoa olevan tietoja, joita voidaan direktiivin soveltamisalan mukaisesti käyttää todisteena. Lisäksi säännöksen soveltamista rajoittaisi se, että sen soveltamisalaan sanamuotonsa mukaan kuuluvat vain poliisi- tai oikeusviranomaisten pitämät tietokannat. Säännöksen soveltamisalaan eivät näytä kuuluvan muiden viranomaisten ylläpitämät rekisterit, joihin sisältyviä tietoja esimerkiksi esitutkintaviranomaisilla olisi oikeus saada, jos tietoja ei ole sisällytetty esitutkintaviranomaisen rekisteriin. Tietoja tulisi luovuttaa, jos kyse olisi sellaisista tiedoista, jotka olisivat suoraan Suomen toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen saatavilla rikosoikeudellisten menettelyjen puitteissa. Esitutkintaviranomaisten osalta kyse voidaan katsoa olevan sellaisista tiedoista, jotka ovat niiden omissa rekistereissä ja joita niillä on oikeus käyttää esitutkintaa tai rikoksen selvittämistä varten. Säännöksen mukainen tietojen luovuttaminen voisi näin ollen koskea esimerkiksi poliisiasian tietojärjestelmään sisältyvää pakkokeinolain 9 luvun 4 §:ssä tarkoitettua DNA-tunnistetta. Säännös edellyttäisi tietojen luovuttamista edellä mainitun soveltamisalaa koskevin rajoituksin. Koska säännöksen mukaan tiedon pitäisi olla saatavilla, tiedon luovuttamisen edellytyksenä voidaan katsoa olevan, että tieto olisi kansallisen lainsäädännön mukaan käytettävissä esitutkintaan tai rikoksen selvittämiseen. Tämä ei merkitsisi muutosta nykytilaan, koska myös voimassa oleva lainsäädäntö kattaa tietojen luovuttamisen oikeusapupyynnön johdosta ilman erityisiä kaksoisrangaistavuuteen tai teon rangaistavuuteen liittyviä rajoituksia.

Edellä tarkoitettu pakkokeinolain 10 luvun 55 §:n mukainen ylimääräinen tieto saadaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 3 luvun 11 §:n mukaan tallettaa poliisiasian tietojärjestelmään, joten sen voitaisiin katsoa kuuluvan b alakohdan soveltamisalaan. Koska b alakohdan sanamuodon mukaan sitä sovelletaan saatavilla oleviin tietoihin, säännöksen voidaan katsoa mahdollistavan, että ylimääräisen tiedon luovuttamiseen toiseen jäsenvaltioon sovellettaisiin pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n sääntelyä, vaikka se olisi talletettu poliisiasian tietojärjestelmään. Kuten edellä on todettu, esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolakiin otettaisiin tätä koskeva selventävä säännös.

Jossain määrin epäselvänä voidaan pitää, miltä osin direktiivi soveltuu muuhun kuin 10 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuun tietojen luovuttamiseen. Soveltamisalan osalta kyse olisi myös siitä, miltä osin esitutkintaviranomaisilla on velvollisuus käyttää tietojen luovuttamiseen direktiivissä tarkoitettua menettelyä. Selvänä voidaan pitää, että jos kyse on tietojen luovuttamisesta direktiivin soveltamisalan mukaisesti todisteiden hankkimiseksi, tietoa tu-

lisi pyytää toisesta jäsenvaltiosta tutkintamääräyksellä. Direktiivin lähtökohtana on korvata aikaisempi oikeusapusääntely, joten muiden menettelyjen rinnakkainen soveltaminen ei ole direktiivin sääntelyn tarkoituksena. EU:n jäsenvaltioiden välillä on voimassa lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehty neuvoston puitepäätös 2006/960/YOS, joka on Suomessa pantu täytäntöön Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetulla lailla (26/2009). Direktiivissä ei selvennetä sen suhdetta mainittuun puitepäätökseen. Puitepäätöksen täytäntöönpanolain 5 §:n mukaan tietoja luovutetaan myös rikosten selvittämiseksi. Puitepäätöksessä on kyse lainvalvontaviranomaisten yhteistyöstä, eikä estettä olisi sille, että tietojen luovuttamista pyydetäisiin ja niitä luovutettaisiin puitepäätöksen mukaisesti.

Kuten edellä on todettu, EU:n jäsenvaltioiden osalta rikosrekisteritietojen luovuttamisesta säädetään tätä koskevassa puitepäätöksessä, mutta menettely ei ole yksinomainen, vaan sen rinnalla voidaan soveltaa tavanomaista oikeusapumenettelyä. Tämä johtuu siitä, että puitepäätös täydentää, mutta ei korvaa vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 13 artiklan rikosrekisteritietojen luovuttamista koskevia määräyksiä. Puitepäätöksen mukaisessa menettelyssä Oikeusrekisterikeskus luovuttaa rikosrekisteritietoja rikosasian käsittelyä varten ilman kansallisen lainsäädännön mukaisuutta koskevaa edellytystä (EU-rikosrekisterilain 14 §). Direktiivin ei voida katsoa vaikuttavan tällaiseen puitepäätökseen mukaiseen rikosrekisteritietojen luovuttamiseen. Siltä osin kuin rikosrekisteritietoja luovutetaan voimassa olevan lain mukaisesti muussa kuin puitepäätöksen mukaisessa menettelyssä, tietoja luovutetaan rikosoikeusapulain 24 §:n mukaisesti. Pykälän mukaan tietoja luovutetaan samoin edellytyksin kuin niitä voidaan antaa Suomen viranomaisille. Rikosrekisteritietojen luovuttamisesta päättää Oikeusrekisterikeskus.

Direktiivi eikä sen johdanto-osa sisällä minkäänlaista sääntelyä rikosrekisteritietojen luovuttamisesta toisin kuin esimerkiksi vuoden 1959 rikosoikeusapusopimus. Rikosrekisterin ei voida katsoa olevan artiklan 2 kohdan b alakohdan mukainen direktiivissä tarkoitettuna oikeusviranomaisen pitämä tietokanta. Rikosrekisterin tietoja ei myöskään voida pitää direktiivin soveltamisalaa kuuluvina todisteina. EU:n jäsenvaltioiden välillä on voimassa edellä selostettu puitepäätöksen mukainen menettely, joka mahdollistaa kooditettujen rikosrekisteritietojen sähköisen luovuttamisen, jota on myös jatkossa syytä pitää ensisijaisena menettelyynä jäsenvaltioiden välillä. Koska direktiivi ei sisällä asiasta nimenomaista sääntelyä, sitä on perusteltua tulkita siten, että sitä ei sovelleta rikosrekisteritietojen luovuttamiseen.

Jos kuitenkin toisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen esittäisi rikosrekisteritietojen luovuttamista koskevan tutkintamääräyksen, se voitaisiin tulkita voimassa olevan rikosoikeusapulain 24 §:n mukaiseksi toisen jäsenvaltion pyynnöksi ja Oikeusrekisterikeskus voisi luovuttaa tiedot mainitussa pykälässä säädetyillä edellytyksillä.

Kolmantena asiaryhmänä 2 kohdassa mainitaan todistajan, asiantuntijan, uhrin, epäillyn tai syytteessä olevan henkilön taikka kolmannen osapuolen kuuleminen täytäntöönpanovaltion alueella (c alakohta). Säännös ei käytännössä merkitsisi muutosta nykytilaan, koska myös voimassa oleva lainsäädäntö kattaa asianosaisten sekä todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuulemisen oikeusapupyynnön johdosta ilman erityisiä kaksoisrangaistavuuden tai teon rangaistavuuteen liittyviä rajoituksia. Erillinen kysymys on se, miten kuuleminen järjestetään. Lähtökohtana edellä selostetun 9 artiklan mukaan on, että määräys pannaan täytäntöön kansallisen lainsäädännön mukaisesti taikka noudattaen määräyksen antaneen valtion erikseen pyytämiä menettelyjä ja muodollisuuksia, elleivät ne ole täytäntöönpanovaltion lain perusperiaatteiden vastaisia.

Direktiivi ei sisällä voimassa olevan rikosoikeusapulain 22 §:n sisältöä vastaavaa sääntelyä todistajan, asiantuntijan tai esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeudesta. Pykälän mukaan sillä, jota kuullaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön nojalla todistajana tai asiantuntijana Suomen tuomioistuimessa tai joka saapuu kuultavaksi esitutkintaan, on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa, jos hänellä on tähän oikeus tai velvollisuus Suomen tai pyynnön esittäneen valtion lain mukaan.

Direktiivi sisältää mainitun pykälän sisältöä vastaavan säännöksen vain video- ja puhelinkuulemisen osalta (24 artiklan 5 kohdan c alakohta ja 25 artiklan 2 kohta). Direktiiviä voidaan kuitenkin c alakohdan mukaisesti soveltaa myös muutoin Suomessa tapahtuvaan todistajan tai asiantuntijan kuulemiseen käräjäoikeudessa sekä kuulemiseen esitutkinnassa. Tämän johdosta vastaavaa säännöstä voidaan pitää tarpeellisena. Esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolakiin otettaisiin rikosoikeusapulain 22 §:n sisältöä vastaava säännös (11 §). Säännöksen voidaan katsoa olevan direktiivin sallima, sillä sen 9 artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa noudatetaan täytäntöönpanovaltion lainsäädäntöä. Ehdotetun pykälän mukaan noudatettaisiin myös tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jos se olisi tästä ilmoittanut. Perusteena sille, että säännös olisi direktiivin sallima, voidaan pitää myös sitä, että vastaava periaate on direktiivissä omaksuttu video- ja puhelinkuulemisten osalta.

Neljänneksi 2 kohta koskee muuta kuin pakkokeinoja käsittävää tutkintatoimenpidettä sellaisena kuin se on määritelty täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä (d alakohta). Kohtaa selvennetään direktiivin johdanto-osan 16 kappaleessa, jonka mukaan muut kuin pakkokeinoja käsittävät toimenpiteet voivat kansallisesta lainsäädännöstä riippuen olla toimenpiteitä, jotka eivät loukkaa oikeutta yksityisyyteen tai omaisuuteen.

Kansainvälisessä rikosoikeusapuyhteistyössä pakkokeinoilla tarkoitetaan pakkokeinolaissa tarkoitettuja toimenpiteitä. Periaatetta on perusteltua soveltaa myös direktiivin osalta. Kuten edellä on todettu, rikosoikeusapulaissa kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön vastaavuuden vaatimus (15 ja 23 §) koskee vain pakkokeinojen käyttöä.

Koska d alakohta koskee nimenomaan muita kuin pakkokeinoja, sen sisältö vastaisi voimassa olevaa rikosoikeusapulainsäädäntöä, jonka mukaan muiden kuin pakkokeinojen osalta oikeusapua voidaan antaa riippumatta kaksoisrangaistavuuden edellytyksestä. Kohdan mukaan kyse olisi kuitenkin aina tutkintamääräyksen täytäntöönpanevan valtion kansallisen lainsäädännön mukaisesta toimenpiteestä. Alakohdassa tarkoitettut toimenpiteet voisivat olla esimerkiksi poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaista tiedonhankintaa.

Viidenneksi 2 kohdassa mainitaan sellaisten henkilöiden tunnistaminen, joilla on jonkin yksilöidyn puhelinumeroon tai IP-osoitteen liittämösopimus (e alakohta). Kyse olisi poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettusta toimenpiteestä. Mainitun säännöksen mukaan poliisilla on oikeus sille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi saada teleyritykseltä tai yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot. Tullin osalta vastaava tullirikosten selvittämistä koskeva säännös sisältyy rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 2 luvun 14 §:n 2 momenttiin. Koska kyse ei ole pakkokeinolaissa tarkoitettusta toimenpiteestä, tietojen saamiseen ei oikeusaputilanteissa myöskään voimassaolevan rikosoikeusapulain mukaan edellytetä esimerkiksi kaksoisrangaistavuuden vaatimusta.

Edellä mainittu artiklan 1 ja 2 kohdan mukainen sääntely tarkoittaisi pakkokeinojen osalta, että kaikkiin pakkokeinoihin voitaisiin ensinnäkin soveltaa artiklan 1 kohtaa, jonka mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi kohdassa säädetyin edellytyksin turvautua muuhun kuin tutkin-

tamääräyksessä mainittuun tutkintatoimenpiteeseen. Artiklan 1 kohdan b alakohdan voidaan lisäksi katsoa tarkoittavan, että pakkokeinojen käyttöön voidaan aina soveltaa kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellytystä. Yhdessä jäljempänä selostettavan artiklan 5 kohdan kanssa sääntely käytännössä mahdollistaa toimenpiteestä kieltäytymisen, jos tutkintatoimenpidettä ei voitaisi käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Koska pakkokeinot eivät sisälly artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin tutkintatoimenpiteisiin, joita on aina voitava käyttää, niihin voitaisiin soveltaa kaikkia 11 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kieltäytymisperusteita. Tämä tarkoittaisi, että pakkokeinojen käytöstä voitaisiin kieltäytyä myös 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan perusteella.

Direktiivi ei siis sisällä yleistä pakkokeinojen käyttöä koskevaa sääntelyä, vaan niiden käyttämisen edellytykset määräytyvät mainittujen 10 artiklan 1, 2 ja 5 kohdan sekä 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohtaan sisältyvien kieltäytymisperusteiden sisällön perusteella. Lisäksi direktiivin 28—32 artiklaan sisältyy tiettyjä pakkokeinoja koskevia erityissäännöksiä. Direktiivin yleisenä periaatteena on 9 artiklan mukaisesti, että kaikkien kansallisten lainsäädännön mukaisten tutkintatoimenpiteiden, myös pakkokeinojen tulee olla käytettävissä tutkintamääräystä täytäntöön pantaessa. Tämä tarkoittaa, että direktiivi edellyttää, että kaikkien direktiivin soveltamisalaan kuuluvien pakkokeinojen tulisi olla käytössä tutkintamääräystä täytäntöön pantaessa.

Mainittu 11 artiklan 1 kohdan h alakohdan mukainen kieltäytymisperuste tarkoittaa, että jos pakkokeinon käyttö on rajoitettu rikosten luetteloon tai luokkaan tai rangaistuskynnykseen, tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos tutkintamääräyksen kohteena oleva rikos ei näihin sisälly. Tämä tarkoittaa, että direktiivi sallii, että tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta voidaan tällä perusteella kieltäytyä ainakin, jos kyse on pakkokeinolain 7 luvun mukaisesta lähetyksen takavarikoimisesta ja jäljentämisestä (5 §), 8 luvun mukaisesta yleisestä tai erityisestä kotietsinnästä (2 §), laite-etsinnästä (21 §), henkilöntarkastuksesta (31 §) tai henkilönkatsastuksesta (32 §), 9 luvun mukaisesta henkilötuntemerkkien ottamisesta muusta kuin rikoksesta epäilyllä (3 §:n 2 momentti), DNA-tunnisteen määrittämisestä (4 §), 10 luvun mukaisesta telekuuntelusta (3 §), tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta (4 §), televalvonnasta (6 §), sijaintitietojen hankkimisesta (8 §), tukiasematietojen hankkimisesta (10 §), suunnitelmallisesta tarkkailusta (12 §), peitelystä tiedonhankinnasta (14 §), teknisestä tarkkailusta (16 §, 17 §, 19 §, 21 § ja 23 §), peitetoiminnasta ja valeostosta (27 § ja 34 §) ja valvotusta läpilaskusta (41 §). Datan säilyttämismääräystä koskeva pakkokeinolain 8 luvun 24 § ei sisällä mainitunlaista kynnystä, mutta sen soveltaminen on sidottu kynnyksen sisältävään laite-etsintään. Pakkokeinolain säännökset ovat yksityiskohtaisia ja voivat sisältää myös poikkeamia mainituista kynnyksistä. Sääntely vastaisi voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaista sääntelyä.

Direktiivin 11 artiklan 1 kohdan h alakohdassa tarkoitettua luetteloa, luokkaa tai kynnystä ei taas sisälly pakkokeinolain 7 luvun mukaiseen takavarikkoon ja asiakirjan jäljentämiseen (1 ja 2 §), 8 luvun mukaiseen paikanetsintään (4 §), 9 luvun mukaiseen tutkimuspaikan tai –kohteen eristämiseen (1 §), kokeeseen nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi (2 §), henkilötuntemerkkien ottamiseen rikoksesta epäiltyä (3 §:n 1 momentti) ja 10 luvun mukaiseen tietolähteen ohjattuun käyttöön (39 §). Kieltäytyminen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta 11 artiklan 1 kohdan h alakohdan nojalla ei näin ollen näiden pakkokeinojen osalta olisi mahdollista. Näihin pakkokeinoiniin voitaisiin direktiivin mukaan soveltaa 11 artiklan 1 kohdan g alakohdan mukaista kieltäytymisperustetta, jonka mukaan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos menettely, jonka perusteella tutkintamääräys on annettu, ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos. Tämä vastaisi voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 ja 23 §:n mukaista sääntelyä. Poikkeuksena ovat kuitenkin direktiivin liitteessä D luetellut listarikokset, joiden osalta kaksoisrangaista-

vuoden vaatimusta ei saisi edellyttää. Tämä listarikoksia koskeva poikkeus merkitsisi muutosta voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaiseen sääntelyyn.

Direktiivin sääntely pakkokeinojen käytöstä on hyvin monimutkainen, koska se hajaantuu usean eri artiklan useisiin säännöksiin. Pakkokeinojen käyttö tutkintamääräystä täytäntöön pantaessa soveltamalla vain direktiivin mukaisia säännöksiä olisi hyvin vaikeaa. Koska pakkokeinojen käyttö rajoittaa perustuslaissa turvattuja perusoikeuksia, pakkokeinoja koskevan sääntelyn tulee olla täsmällistä ja tarkkarajaista. Tämän johdosta esityksessä ehdotetaan, että täytäntöönpanolakiin otetaan säännös (9 §), jossa tarkennetaan pakkokeinojen käyttämisen edellytykset.

Kuten edellä on todettu, direktiivi mahdollistaa, että täytäntöönpanolaissa voidaan pakkokeinojen käytölle asettaa samat edellytykset kuin voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 ja 23 §:ssä, jos pakkokeinolaissa pakkokeinon käyttö on rajoitettu rikosten luetteloon tai luokkaan tai rikoksiin, jotka ovat rangaistavia tietyin kynnysten ylittävällä rangaistuksella.

Jos taas pakkokeinolaissa pakkokeinon käyttöä ei ole mainitulla tavalla rajoitettu, direktiivin mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta ei voitaisi kieltäytyä voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaisesti kaksoisrangaistavuuden edellytyksen perusteella, jos tutkintamääräyksen perusteena olisi niin sanottu listarikos. Myös näiden pakkokeinojen osalta niiden käytölle voitaisiin kuitenkin asettaa kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellytys.

Kuten edellä on todettu, listarikoksia koskeva menettely tarkoittaisi pakkokeinojen käytön laajennusta verrattuna voimassa olevan rikosoikeusapulain säännöksiin. Direktiivin liitteessä D oleva lista sisältää laajasti tekoja, joiden kriminalisointiin kaikki jäsenvaltiot ovat yhteisesti sovitulla EU-säädöksillä sitoutuneet. Lista ei sisällä kriminalisointeja, joita olisi pidettävä Suomen oikeusjärjestelmän peruseriaatteiden tai yleisen oikeustajun vastaisina. Toimenpiteen sallittavuutta lisäksi rajaa vaatimus kolmen vuoden enimmäisrangaistuksesta määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä. Siten kaksoisrangaistavuuspoikkeus ei koskisi vähäisiä rikoksia. Siten kaksoisrangaistavuudesta luopuminen ei käytännössä juurikaan laajentaisi pakkokeinojen sallittavuutta jäsenvaltioiden välisissä rikosoikeusaputilanteissa. Sen merkitys olisi lähinnä siinä, että menettely nopeutuisi, koska täytäntöönpanoviranomaisen ei tarvitsisi tutkia tarkemmin rikoksen kaikkia tunnusmerkistekijöitä, vaan se voisi tehdä päätöksen sillä perusteella, onko kyseessä määräyksen antaneen viranomaisen ilmoituksen perusteella listarikos ja onko siitä määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä säädetty enimmäisrangaistukseksi vähintään kolme vuotta vankeutta.

Esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolakiin otettavassa säännöksessä selvennettäisiin edellä mainitut periaatteet pakkokeinojen käytöstä. Koska sekä 10 että 11 artiklan säännökset ovat harkinnanvaraisia, direktiivin täytäntöönpanolain 9 §:ssä lisäksi selvennettäisiin, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa pakkokeinojen käytön edellytyksenä olisi pakkokeinolaissa säädettyjen edellytysten täyttyminen. Poikkeuksena olisivat edellä mainituin tavoin listarikokset. Tämä tarkoittaisi, ettei pakkokeinolain edellytysten arviointi olisi harkinnanvaraista, kuten direktiivissä on säädetty.

Pelkkä direktiivin säännösten soveltaminen edellä mainitulla tavalla johtaisi kuitenkin osin sellaiseen sääntelyyn, joka olisi rajoitetumpaa kuin voimassa oleva sääntely suhteessa EU:n jäsenvaltioihin. Tämä koskisi ensinnäkin rikosoikeusapulain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuja rahanpesurikoksen itsepesua koskevaa tekomuotoa ja datan säilyttämismääräystä. Momentin mukaan rikosoikeusapulain 15 §:n 1 momenttia, joka sisältää kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimukset, ei sovelleta näihin tilanteisiin. Perusteluna voidaan pitää, että mainittu 15 §:n 2 momentin sisältö sisällytetään myös direktiivin täytän-

töönpanolain 9 §:ään. Muutoin rikosoikeusapu EU:n jäsenvaltioille olisi rajoitetumpaa kuin kolmansille valtioille.

Myös valvotun läpilaskun osalta pelkkä direktiivin soveltaminen johtaisi rajoitetumpaan ratkaisuun kuin voimassa oleva lainsäädäntö. Perusteltuna voidaan pitää, että tältä osin direktiivin täytäntöönpanolain 8 §:ään sisällytetään säännös, joka mahdollistaisi yhteistyön jatkamisen saman laajuisesti kuin voimassa olevan lain mukaan. Asiaa on tarkemmin perusteltu direktiivin 28 artiklan perusteluissa. Mainittu artikla sisältää valvottuja läpilaskuja koskevan erityissäännöksen.

Myös suhteessa todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain 7 §:ään direktiivin sääntely olisi jonkin verran rajoitetumpi, koska pykälässä on otettu käyttöön listarikosmalli. HE 268/2009 vp mukaan listarikosmalli koskee paikkaan kohdistuvaa etsintää ja takavarikkoa. Paikkaan kohdistuvan etsinnän osalta sekä yleinen että erityinen kotietsintä sisältävät kuuden kuukauden maksimirangaistusta koskevan kynnyksen (PKL 8:2). Takavarikon osalta maksimirangaistusta koskeva yhden vuoden kynnyksellä sisältyy vain lähteyksen takavarikoimista koskevaan säännökseen (PKL 7:5). Näiden osalta direktiivin sääntely on rajoitetumpi, koska direktiivin mukaan kynnyksen sisältäviin säännöksiin ei sovelleta listarikosmallia. Toisaalta kuten edellä on todettu, listarikosmallin soveltamisella ei ole käytännössä suurta merkitystä. Tämä koskee erityisesti tässä tarkoitettuja pakkokeinoja, joiden soveltamista koskeva kynnyksellä on pakkokeinolain mukaan alhainen. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaa puitepäätöstä ei ole käytännössä juurikaan sovellettu, joten direktiivin mukaisen menettelyn soveltamisen ei voida myöskään katsoa rajoittavan käytännön yhteistyötä. Todisteiden luovuttamismääräystä vastaavan säännöksen ottaminen direktiivin täytäntöönpanolain 9 §:ään johtaisi myös hyvin yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Listarikosmallin soveltaminen periaatteellisesti tarkoittaa, että pakkokeinon käyttäminen koskevan arvion tekeminen siirtyy toisen jäsenvaltion viranomaiselle. Näin ollen sen omaksumisella voidaan katsoa olevan nimenomaan periaatteellista merkitystä. Tämän johdosta esityksessä ehdotetaan, että tältä osin direktiivin täytäntöönpanolain 9 §:n mukainen sääntely vastaisi direktiivin sisältöä, eikä siihen sisällytetäisi todisteiden luovuttamismääräystä koskevan täytäntöönpanolain 7 §:ään sisällytettyä listarikosmallia.

Kuten edellä on todettu, direktiivi edellyttää kaikkien kansallisessa menettelyssä käytettyjen pakkokeinojen käyttöä. Voimassa olevan rikosoikeusapulain 23 §:ssä on lueteltu ne pakkokeinot, joita oikeusavussa voidaan käyttää. Nämä käytettävät pakkokeinot ovat etsintä, takavarikko ja datan säilyttämismääräys, telekuuntelu, televalvonta, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen tarkkailu, peite-toiminta ja valeosto, valvottua läpilasku sekä henkilötuntemerkkien ottaminen.

Voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaan rikosoikeusavussa käytettävistä pakkokeinoista verrattuna pakkokeinolain sisältöön puuttuvat asiakirjan jäljentäminen (PKL 8:2), tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen (PKL 9:1), koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi (PKL 9:2), DNA-tunnisteen määrittäminen (PKL 9:4) sekä ohjattu tietolähteen käyttö (PKL 10:39). Direktiivi edellyttäisi, että myös näitä pakkokeinolain mukaisia tutkintatoimenpiteitä käytettäisiin tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa.

Mainittuja pakkokeinoja voidaan pitää sellaisina, että niitä voitaisiin joutua käyttämään jäsenvaltioiden välisessä oikeusapuyhteistyössä, joten perusteltuna voidaan pitää, että ne sisällytetäisiin täytäntöönpanolain 9 §:ään pakkokeinoiksi, joita voidaan käyttää tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Koetta nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi voitaisiin pitää poikkeuksellisenä oikeusapumenettelyssä, mutta sen käyttämisen mahdollisuus ei

olisi täysin poissuljettu esimerkiksi välittömästi rajan ylittämiseen liittyvissä tilanteissa. Siltä osin kuin on kyse DNA-tunnisteen määrittämisestä jo tuomitun henkilön osalta (PKL 9:4.2) voidaan pitää tulkinnanvaraisena, kuuluuko toimenpide direktiivin soveltamisalaan. Sama tulkinnanvaraisuus voidaan todeta rikosoikeusapulain 23 §:ään sisältyvän sijaintitiedon hankkimisesta epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi osalta. Kuten esityksessä on todettu, direktiivin soveltamisalaa ei ole syytä tulkita rajoittavasti, joten esityksessä ehdotetaan, että myös näitä pakkokeinoja olisi mahdollista käyttää tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Direktiivin voidaan katsoa velvoittavan myös tietolähteen ohjatun käytön mahdollistamiseen tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa, sillä pakkokeinolaki mahdollistaa toimenpiteen käytön kansallisesti.

Pakkokeinolaissa tarkoitettuihin pakkokeinoihin sisältyy myös 6 luvussa tarkoitettu vakuustakavarikko, mutta sitä ei voida soveltaa todisteiden hankkimiseksi. Tämän johdosta vakuustakavarikkoa ei ole pidetty perusteltuna sisällyttää täytäntöönpanolain 9 §:ään tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa käytettäväksi pakkokeinoksi.

Pakkokeinolakiin sisältyy myös henkilön vapautta rajoittavia pakkokeinoja kuten 2 luvun mukaiset kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja näihin liittyvä 4 luvun mukainen yhteydenpidon rajoittaminen sekä 5 luvun mukainen matkustuskielto. Kyseiset pakkokeinot eivät perinteisesti kuulu kansainvälisen rikosoikeusavun piiriin, eikä niitä voida soveltaa tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa jo sillä perusteella, että ne eivät liity todisteiden hankkimiseen.

Artiklan 3 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi turvautua tutkintamääräyksessä mainitun toimenpiteen sijasta muuhun tutkintatoimenpiteeseen myös silloin, kun täytäntöönpanoviranomaisen valitsemalla tutkintatoimenpiteellä päästäisiin samaan tulokseen vähemmän yksityisyyteen puuttuvilla keinoilla kuin sillä tutkintatoimenpiteellä, joka on mainittu eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä. Täytäntöönpanovaltion mahdollisuutta valita vähemmän kaivoava toimenpide korostetaan myös direktiivin johdanto-osan 11 kappaleessa.

Artiklan 4 kohdan mukaan, kun täytäntöönpanoviranomainen päättää käyttää 1 ja 3 kohdassa tarkoitettua mahdollisuutta, sen on ensin ilmoitettava asiasta määräyksen antaneelle viranomaiselle, joka voi päättää peruuttaa tutkintamääräyksen tai täydentää sitä.

Artiklan 5 kohta koskee tilannetta, jossa tutkintamääräyksessä mainittua tutkintatoimenpidettä ei ole 1 kohdan mukaisesti täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä tai sitä ei voitaisi käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Tällöin ja edellyttäen, että ei ole muuta tutkintatoimenpidettä, jolla päästäisiin samaan tulokseen kuin pyydetyllä tutkintatoimenpiteellä, täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, että pyydettyä apua ei ole ollut mahdollista antaa. Käytännössä tällöin päädyttäisiin samaan lopputulokseen kuin täytäntöönpanosta kieltäytyttäessä. Kuten edellä on todettu, artiklan 1 kohtaan liittyvä sääntely koskisi erityisesti pakkokeinojen käyttöä.

Direktiivin tarkoitusta mahdollisimman laaja-alaiseen yhteistyöhön vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti kuitenkin vastaisi se, että tutkintamääräys pyrittäisiin aina panemaan täytäntöön, tarvittaessa muuhun kuin pyydettyyn toimenpiteeseen turvautumalla. Täytäntöönpanosta kieltäytyminen tulisi kyseeseen vasta viimesijaisena vaihtoehtona, jos mikään kansallisen lain mukaan käytettävissä oleva toimenpide ei olisi mahdollinen.

11 artikla **Tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet**

Artiklassa säädetään tutkintamääräyksen tunnustamisen tai täytäntöönpanon kieltäytymisperusteista. Artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuksiin liittyvän 1 artiklan 4 kohdan soveltamista rajoittamatta tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä 1 kohdassa luetelluissa tilanteissa.

Artiklan 1 kohdan a alakohdassa kieltäytymisperusteena mainitaan se, että täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan on olemassa koskemattomuus tai erioikeus, joka tekee tutkintamääräyksen täytäntöönpanon mahdottomaksi tai on olemassa rikosoikeudellisen vastuun määrittelyä ja rajoittamista koskevia sääntöjä, jotka liittyvät lehdistön vapauteen ja ilmaisuvapauteen muissa tiedotusvälineissä, ja jotka tekevät tutkintamääräyksen täytäntöönpanon mahdottomaksi.

Direktiivin johdanto-osan 20 kappaleessa täsmennetään koskemattomuutta koskevaa kieltäytymisperustetta. Tältä osin viitataan jäsenvaltion kansalliseen lainsäädäntöön ja todetaan koskemattomuuden voivan sisältää terveydenhuolto- ja oikeusalan ammatteihin sovellettavia sekä lehdistön vapautta ja ilmaisuvapautta koskevia sääntöjä. Kieltäytymisperustetta ei tulisi tulkita vastoin vuoden 2000 oikeusapupöytäkirjaa, jossa jäsenvaltiot ovat sitoutuneet olemaan vetoamatta pankkisalaisuuden oikeusavusta kieltäytymisen perusteena.

Suomessa koskemattomuuteen liittyvä kieltäytymisperuste tarkoittaisi muun muassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 ja 14 §:ssä tarkoitettuja tilanteita, joissa kielletään todistamasta oikeudenkäyntiavustajan ja lääkärin vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvista seikoista. Kieltäytymisperuste kattaisi myös tilanteet, joissa määräystä ei voida tunnustaa tai panna täytäntöön jonkin muun lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen velvoitteeseen sisältyvän koskemattomuuden tai erioikeuden vuoksi. Säännös kattaisi esimerkiksi vieraan valtion diplomaattiseen edustajaan tai edustustoon taikka perustuslaissa säänneltyihin kansanedustajan koskemattomuuteen tai tasavallan presidentin virkatoimia koskevaan syytesuojaan liittyvät tilanteet. Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio sovellettaviksi tulisivat myös muun muassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset todistajan kieltäytymisoikeudesta ja lähdesuojasta sekä pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettu rikoksesta epäillyn läheisiin henkilöihin sekä vaitiolo-velvollisuuteen ja -oikeuteen liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot. Käytännössä todistajan kieltäytymisoikeutta tai -velvollisuutta koskevat säännökset tulisivat usein sovellettaviksi vasta siinä vaiheessa kun tutkintamääräystä pannaan Suomen lain mukaan täytäntöön. Lopputuloksena kuitenkin olisi kieltäytymistilanteita vastaavasti, ettei määräystä kaikilta osin voitaisi panna täytäntöön.

Lainkäytöllisestä koskemattomuudesta säädetään myös laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa (11/1994). Laissa säädetään tilanteista, joissa henkilö Suomen kutsusta saapuu vieraasta valtiosta Suomeen kuultavaksi, joten ne eivät käytännössä olisi a alakohdassa tarkoitettuja koskemattomuuden tilanteita, koska direktiiviä ei sovelleta tällaisten kutsujen tiedoksiantoon. Tällaisia tilanteita sitä vastoin voisivat olla rikosoikeusapulain 15 §:n 3 momentissa tarkoitettu tilanteet. Kyseisen säännöksen mukaan oikeusapupyynnön johdosta Suomessa kuultavaa rikoksesta epäiltyä tai rikosoikeudenkäynnin vastaajaa ei pyynnön perusteena olevan teon johdosta saa Suomessa pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin olisi perusteltua ottaa vastaava säännös (9 §:n 8 momentti).

Pankkisalaisuus ei Suomessa estä rikoksen selvittämiseksi tarvittavien tietojen luovuttamista esitutkinta- tai syyttäjäviranomaisille. Luottolaitostoiminnasta annetun lain (610/2014) 15 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan luottolaitoksilla on velvollisuus antaa tietoja syyttäjälle tai

esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi. Poliisin tiedonsaantioikeudesta tällaisissa tilanteissa säädetään poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa. Sen mukaan poliisilla on päälystön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Vastaava säännös Tullin oikeudesta saada tietoja sisältyy rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momenttiin. Syyttäjän tiedonsaantioikeudesta säädetään syyttäjälaitoksesta annetun lain (439/2011) 25 §:ssä.

Rikosoikeusapulaki ei sisällä vastaavaa kieltäytymisperustetta, mutta edellä tarkoitettua pyynnön täyttämistä voitaisiin pitää rikosoikeusapulain 12 §:n 2 momentin mukaisesti Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaisena.

Alakohdan b mukaan kieltäytymisperusteena on se, että tutkintamääräyksen täytäntöönpano kyseisessä tapauksessa vahingoittaisi olennaisia kansallisia turvallisuusetuja, vaarantaisi tietolähteen tai edellyttäisi erityisiin tiedustelutoimiin liittyvien, turvallisuusluokiteltujen tietojen käyttöä. Voimassa olevassa laissa Suomen turvallisuusetujen tai muiden olennaisten etujen vaarantaminen on rikosoikeusapulain 12 §:n 1 momentin mukaan ehdoton oikeusavun antamisen kieltäytymisperuste.

Alakohdan c mukaan täytäntöönpanosta on sallittua kieltäytyä silloin, jos tutkintamääräys on annettu 4 artiklan b ja c alakohdassa tarkoitetussa menettelyssä eikä tutkintatoimenpide olisi täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan sallittu vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Aikaisemmin selostetun mukaisesti 4 artiklan b kohta kattaa menettelyn, jonka hallintoviranomainen on pannut vireille sellaisen teon osalta, joka määräyksen antavan valtion lainsäädännön mukaan voi tulla rangaistavaksi rikkomuksena, mutta jota koskeva päätös voi johtaa menettelyyn erityisesti rikosasioissa toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Alakohta c koskee alakohdassa b kuvattua menettelyä vastaavassa tilanteessa muutoin, mutta rikkomusasian on voinut panna ensimmäisessä asteessa vireille myös oikeusviranomainen. Rikosoikeusapulaki ei sisällä vastaavaa kieltäytymisperustetta.

Alakohdassa d sallitaan kieltäytyminen, jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano olisi vastoin *ne bis in idem* -periaatetta. *Ne bis in idem* merkitsee kieltoa tutkia, syyttää ja tuomita toiseen kertaan rikoksesta, josta henkilö on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi. Kiellosta määrätään sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa että Euroopan unionin perusoikeuskirjan (14.12.2007, EUVL C 303) 50 artiklassa, samoin kuin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 7 kohdassa. Alakohta selvennetään johdanto-osan 17 kappaleessa. Sen mukaan *ne bis in idem* -periaate, jota on myös kehitetty EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä, on oikeuden perusperiaate unionissa. Siihen ei kuitenkaan tulisi vedota, jos tutkintamääräyksen tarkoituksena on selvittää mahdollinen ristiriita *ne bis in idem*-periaatteen kanssa tai jos määräyksen antanut viranomainen on vakuuttanut, että tutkintamääräyksen tuloksena toimitettuja todisteita ei käytetä syyte- tai rankaisutoimiin sellaista henkilöä kohtaan, jonka asian käsittely on saatettu lopullisesti päätökseen toisessa jäsenvaltiossa samojen tosiseikkojen osalta. Myös rikosoikeusapulakiin sisältyy harkinnanvaraisia *ne bis in idem* -periaatteeseen liittyviä kieltäytymisperusteita (13 §:n 1 momentin 3–5 kohta).

Alakohdan e mukaan täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos tutkintamääräys liittyy rikokseen, joka epäillään tehdyksi määräyksen antaneen valtion alueen ulkopuolella ja kokonaan tai osittain täytäntöönpanovaltion alueella, ja teko, johon liittyen tutkintamääräys annetaan, ei ole täytäntöönpanovaltiossa rikos. Vastaavankaltainen kieltäytymisperuste sisältyy eurooppalaista

pidätysmääräystä koskevaan puitepäätökseen sekä todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen. Kieltäytymisperusteen taustalla on alueperiaatteen keskeinen merkitys rikosoikeudellisen lainkäyttövallan lähtökohtana. Sen merkitys erityisesti vapaan liikkuvuuden lisääntymisen seurauksena on kuitenkin vähentynyt. Voidaan arvioida, että käytännössä tarve soveltaa alakohdan e mukaista kieltäytymisperustetta olisi vähäinen. Rikosoikeusapulaki ei sisällä vastaavaa kieltäytymisperustetta.

Alakohdassa f kieltäytymisperusteena mainitaan se, että on olemassa painavia syitä katsoa, että tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (unionisopimus) 6 artiklan ja perusoikeuskirjan mukaisten velvoitteiden kanssa. Alakohtaan liittyy direktiivin johdanto-osan 18 kappale, jossa todetaan, ettei direktiivillä vaikuteta velvollisuuteen kunnioittaa unionisopimuksen 6 artiklassa ja perusoikeuskirjassa tunnustettuja perusoikeuksia ja oikeudellisia peruseriaatteita. Lisäksi johdanto-osan 19 kappaleessa korostetaan keskinäistä luottamusta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella ja painotetaan perus- ja ihmisoikeuksien loukkausta koskevan kieltäytymisperusteen poikkeuksellisuutta. Mainittua kieltäytymisperustetta olisi sovellettava vain, jos on painavia syitä katsoa, että tutkintatoimenpiteen toteuttaminen johtaisi henkilön perusoikeuksien ja jäsenvaltiolle perusoikeuskirjassa asetettujen velvoitteiden laiminlyömiseen. Artiklan 1 kohdan johdanto-osa sisältää viittauksen 1 artiklan 4 kohtaan, jossa mainittujen periaatteiden kunnioittaminen myös todetaan.

Suomen lainsäädännössä perusoikeuksien loukkaukseen liittyvä kieltäytymisperuste on otettu eräisiin EU:n vastavuoroista tunnustamista koskevien säädösten täytäntöönpanolakeihin (esimerkiksi EU-luovuttamislain 5 §:n 6 kohta). Kieltäytymisperusteen nimenomaista kirjaamista lakiin ei ole pidetty välttämättömänä pantaessa täytäntöön uusimpia EU:n vastavuoroisen tunnustamisen instrumentteja. Tähän on vaikuttanut erityisesti Lissabonin sopimuksella unionisopimukseen liitetty perusoikeuskirja ja se lähtökohta EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä, että toisen jäsenvaltion oikeusjärjestelmään luotetaan. Käytännössä ei myöskään ole suurta merkitystä sillä, mainitaanko kieltäytymisperuste laissa vai ei, koska velvollisuutta kunnioittaa perusoikeuskirjaa ja muita ihmisoikeusvelvoitteita on katsottu voitavan tulkita siten, että se joka tapauksessa mahdollistaa poikkeuksellisessa tilanteessa vetoamisen perusoikeusvelvoitteisiin yhteistyöstä kieltäytymisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteena. Tämän suuntaisen ratkaisun on antanut hiljattain myös EU-tuomioistuin (C-404/15 ja C-659/15 PPU).

Myös EU-säädöksen täytäntöönpanotavalla on tältä osin merkitystä. EU-luovuttamislaki on menettelyä koskevan puitepäätöksen kansallinen täytäntöönpanolaki, eikä sen pohjana ollut puitepäätös itsessään sisältänyt perusoikeuksien loukkaukseen liittyvää varsinaista kieltäytymisperustetta. Nyt täytäntöön pantava direktiivi pannaan täytäntöön sekamuotoisella täytäntöönpanotavalla siten, että direktiivin säännöksistä tulee osa kansallista lainsäädäntöä. Direktiivi itsessään sisältää perusoikeuksien loukkaukseen liittyvän varsinaisen kieltäytymisperusteen, joten sen sisällyttämistä lisäksi myös täytäntöönpanolakiin ei voida pitää tarpeellisena.

Alakohdan g mukaan täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos menettely, jonka johdosta tutkintamääräys on annettu, ei ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos, paitsi jos se koskee rikosta, joka on lueteltu liitteessä D esitettyihin rikosluokkiin kuuluvana ja jonka määräyksen antanut viranomainen on maininnut tutkintamääräyksessä, jos siitä voi määräyksen antaneessa jäsenvaltiossa seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäispituus on vähintään kolme vuotta. Vastaavansisältöinen kieltäytymisperuste sisältyy muun muassa eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaan puitepäätökseen sekä etsinnän ja takavarikon osalta todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen (14 artiklan 2 kohta). Alakohdassa kuvattu niin sanottu listarikosmalli, jolloin kak-

soisrangaistavuutta ei ole sallittua edellyttää, perustuu siihen, että listassa luetellut rikostyyppit ovat laajasti kaikissa jäsenvaltioissa kriminalisoituja, vaikka rikostunnusmerkistöjen yksityiskohdissa on eroja.

Kaksoisrangaistavuudesta luopumisen merkitys listarikostilanteissa on ennen muuta siinä, ettei täytäntöönpanoviranomaisen käsillä olevassa tapauksessa tarvitse ryhtyä tutkimaan sitä, täyttääkö teko kaikilta osin täytäntöönpanovaltion laissa edellytetyn rikoksen tunnusmerkistön. Muissa kuin listarikoksissa olisi sallittua edellyttää kaksoisrangaistavuutta. Sitä on Suomessa vakiintuneesti sovellettu in abstracto, jolloin riittävää kaksoisrangaistavuuden toteutumiseksi on, että teko vastaavissa olosuhteissa Suomessa tehtynä olisi rangaistavaa. Kieltäytymisperusteen soveltamista on selvitetty myös edellä 10 artiklan perusteluissa.

Alakohdassa h kieltäytymisperusteena mainitaan se, että tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen käyttö on täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan rajoitettu rikosten luetteloon tai luokkaan taikka rikoksiin, jotka ovat rangaistavia tietyn kynnyksen ylittävällä rangaistuksella, ja johon tutkintamääräyksen kohteena oleva rikos ei sisälly. Kuten edellä 10 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, lukuun ottamatta pakkokeinolain 7 luvussa säänneltyjä takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä (1 ja 2 §), 8 luvussa säänneltyä paikanetsintää (4 §), 9 luvussa säänneltyä tutkimuspaikan tai -kohteen eristämistä (1 §), koetta nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi (2 §), henkilötuntemerkkien ottamista rikoksesta epäillyltä (3 §:n 1 momentti) ja 10 luvussa säänneltyä tietolähteen ohjattua käyttöä (39 §) pakkokeinon sallittavuus pakkokeinolaissa on rajattu alakohdassa h tarkoitetulla tavalla eli joko rangaistuskynnyksen tai rikosnimikkeen perusteella. Kohdassa tarkoitettua sääntelyä on selvitetty tarkemmin edellä 10 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Artiklan 2 kohdan mukaan artiklan 1 kohdan g ja h alakohtaa ei sovelleta 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin tutkintatoimenpiteisiin. Siten 10 artiklan 2 kohdassa lueteltujen toimenpiteiden tulisi olla käytettävissä siitä riippumatta, onko tutkintamääräyksessä tarkoitettu teko liitteen D mukainen niin sanottu listarikos tai onko toimenpiteelle rikoksen tai rangaistavuuskynnyksen suhteen asetettu rajoituksia kansallisessa lainsäädännössä. Tämä merkitsisi sitä, että g ja h alakohdan mukaisia kieltäytymisperusteita ei sovellettaisi esimerkiksi poliisilaissa tarkoitettuihin tiedonhankintakeinoihin, jotka eivät ole pakkokeinoja. Aikaisemmin selostetun mukaan muut 11 artiklan 1 kohdassa luetellut kieltäytymisperusteet sitä vastoin soveltuisivat myös 10 artiklan 2 kohdan mukaisiin tilanteisiin. Kohdassa tarkoitettua sääntelyä on selvitetty tarkemmin edellä 10 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa. Mainitun 10 artiklan 2 kohta ja erityisesti sen d alakohta tarkoittanee, että g ja h alakohdan mukaiset kieltäytymisperusteet soveltuvat ainoastaan pakkokeinoihin.

Artiklan 3 kohdan mukaan jos tutkintamääräys koskee rikosta, joka liittyy veroihin, maksuihin, tulleihin tai valuuttoihin, täytäntöönpanoviranomainen ei saa kieltäytyä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta sillä perusteella, että täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä ei säädetä vastaavasta verosta tai maksusta tai että siinä ei ole samanlaista vero-, maksu-, tulli- tai valuutatasäännöstä kuin määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä. Vastaavansisältöinen säännös sisältyy myös muihin oikeusapuinstrumentteihin, kuten todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että täytäntöönpanoviranomaisen on 1 kohdan a, b, d, e ja f alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa, ennen kuin se päättää olla tunnustamatta tai panematta täytäntöön tutkintamääräystä joko kokonaisuudessaan tai osittain, kuultava määräyksen antanutta viranomaista jollakin tarkoitukseen soveltuvalla tavalla ja tarvittaessa pyydettyä määräyksen antanutta viranomaista toimittamaan tarvittavat tiedot viipymättä. Säännöksessä tarkoi-

tettu kuulemisvelvoite ei siis koske artiklan 1 kohdan c, g ja h alakohdan perusteella kieltäytymistä.

Artiklan 5 kohta koskee artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua koskemattomuustilannetta. Jos täytäntöönpanovaltion viranomaisella on toimivalta luopua erioikeudesta tai koskemattomuudesta, täytäntöönpanoviranomaisen on pyydettävä sitä käyttämään toimivaltaa välittömästi. Jos erioikeudesta tai koskemattomuudesta luopuminen kuuluu toisen valtion viranomaisen tai kansainvälisen järjestön toimivaltaan, tutkintamääräyksen antaneen viranomaisen on pyydettävä kyseessä olevaa viranomaista käyttämään toimivaltaa.

Edellä kuvattujen direktiivin johdanto-osan kirjausten lisäksi kieltäytymisperusteita selvennetään johdanto-osan 11 kappaleen neljännessä virkkeessä, jossa painotetaan sitä, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta ei saisi kieltäytyä muilla kuin direktiivissä luetelluilla perusteilla.

Kaiken kaikkiaan 11 artikla ei asiallisesti merkitse suurta muutosta nykytilaan verrattuna täytäntöönpanosta kieltäytymisen osalta. Rikosoikeusapulain 12 ja 13 §:ssä säädetään kieltäytymisperusteista. Ehdottomana kieltäytymisperusteena 12 §:n mukaan on ensinnäkin se, että pyyntö voisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta tai muita olennaisia etuja. Oikeusapua ei tulisi antaa myöskään silloin, jos se olisi ristiriidassa ihmisoi-keuksia tai perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka jos oikeusavun antaminen muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaista. Harkinnanvaraisena kieltäytymisperusteena 13 §:ssä mainitaan muun muassa pyynnön perusteena olevan rikoksen poliittisuus, vanhentuminen sekä se, että pyynnön perusteena oleva rikosasia on tutkittavana tai ratkaistu Suomessa tai vieraassa valtiossa. Pakkokeinoiniin soveltuvat lisäksi edellä selostetut rikosoikeusapulain 15 ja 23 §:n säännökset. Direktiivissä kieltäytymisperusteita on määrällisesti enemmän. Ne on kuitenkin määritelty rikosoikeusapulain säännöksiä yksityiskohtaisemmin, eikä esimerkiksi rikoksen poliittisuutta tai vanhentumista mainita kieltäytymisperusteena.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen 13 artikla sisältää pitkälti direktiivin 11 artiklaa vastaavan luettelon kieltäytymisperusteista. Lisäksi puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on otettu säännös kieltäytymisperusteista (7 §). Pykälä sisältää puitepäätöstä täsmentävän säännöksen pakkokeinojen käyttöä sekä koskemattomuutta koskevista kieltäytymisperusteista. Pykälässä on myös erikseen säännelty ehdottomat ja harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet sekä määritelty kieltäytymisestä päättävä viranomainen (6 §). Kieltäytymisestä päättää täytäntöönpanosta vastaava syyttäjä. Lisäksi takavarikkoasiaa käsittelevä tuomioistuin voi päättää kieltäytymisestä.

Eräiden muiden puitepäätösten täytäntöönpanolakeihin on myös otettu säännöksiä kieltäytymisperusteista. Esimerkiksi sakkopuitepäätöksen täytäntöönpanolaissa on säännös ehdottomasta kieltäytymisperusteesta rikosoikeudelliseen vastuuikärajaan liittyen. Mainittuun lakiin sekä konfiskaatiopuitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on myös otettu ehdoton kieltäytymisperuste, jos oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita on loukattu. Toisaalta esimerkiksi tuomittujen siirtoa koskevan puitepäätöksen ja valvontarangaistuksia koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakeihin ei ole otettu erillisiä säännöksiä kieltäytymisperusteista.

Myös direktiivin osalta on ratkaistava, tarvitaanko kieltäytymisperusteista erillistä, asiasisältöistä lainsäädäntöä. Arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota paitsi siihen, onko 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden sanamuotoja pidettävä riittävän tarkkarajaisina, myös kysymykseen kieltäytymisperusteiden ehdottomuudesta tai harkinnanvaraisuudesta. Direktiivin tarkoitusta mahdollisimman laaja-alaiseen yhteistyöhön vastaisi se, että kieltäytymisperusteita

ei kansallisessa laissa säädettäisi ehdottomiksi. Tietty lainsoveltajalle jätettävä joustavuus olisi perusteltua myös siksi, että kieltäytymisperusteen merkitys käsillä olevassa tapauksessa voisi kokonaisuutena arvioiden olla niin vähäinen, ettei sen tulisi estää tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa. Lisäksi joidenkin kieltäytymisperusteiden, kuten lainsäädännöllisen koskemattomuuden tai *ne bis in idem*-periaatteen muotoileminen laissa ehdottomaan muotoon olisi ongelmallista siitä syystä, että kansallisessa laissa säädetään poikkeuksista periaatteisiin, jotka olisi sääntelyssä otettava huomioon. Vaarana olisi myös se, että kieltäytymistilanteita laajennettaisiin siitä, mikä direktiivin mukaan on sallittua.

Mainituista syistä esityksessä on päädytty siihen, ettei mitään kieltäytymisperustetta esitetä säädettäväksi täytäntöönpanolakiin ehdottomana. Pakkokeinojen käytön edellytyksiä on kuitenkin tarpeen täytäntöönpanolaissa täsmentää. Kuten edellä on todettu, esityksessä ehdotetaan, että täytäntöönpanolakiin otetaan säännös (9 §), jossa tarkennetaan pakkokeinojen käytämisen edellytykset. Muilta osin kieltäytymisperusteita voidaan pitää riittävän täsmällisenä sovellettavaksi ilman täydentävää asiasisältöistä säännöstä.

12 artikla **Tunnustamisessa tai täytäntöönpanossa noudatettavat määräajat**

Artikla sisältää säännökset tutkintamääräyksen tunnustamisessa ja täytäntöönpanossa noudatettavista määräajoista. Artiklan *1 kohdassa* edellytetään, että täytäntöönpanoviranomaisen on tehtävä tutkintamääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskeva päätös ja toteutettava tutkintatoimenpide yhtä ripeästi ja ensisijaisesti kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Lisäksi on joka tapauksessa noudatettava artiklassa säädettyjä määräaikoja.

Artiklan *2 kohdan* mukaan täytäntöönpanoviranomaisen tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon vaatimus panna tutkintamääräys täytäntöön artiklassa säädettyä lyhyemmässä määräajassa. Näin on meneteltävä, jos määräyksen antanut viranomainen on maininnut tutkintamääräyksessä, että artiklassa säädettyjä lyhyempi määräaika on menettelyä koskevien määräaikojen, rikoksen vakavuuden tai muiden erityisen kiireellisten olosuhteiden vuoksi välttämätön, tai jos määräyksen antanut viranomainen on maininnut tutkintamääräyksessä, että tutkintatoimenpide on toteutettava tietyntä ajankohtana.

Artiklan *3 kohdan* mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on tehtävä tutkintamääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskeva päätös mahdollisimman pian ja, jollei 5 kohdasta muuta johdu, viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen on vastaanottanut tutkintamääräyksen.

Artiklan *4 kohdassa* asetetaan määräaikavelvoite tutkintamääräyksessä pyydetyn toimenpiteen suorittamiselle. Jollei 15 artiklan mukaisia lykkäämisperusteita ole tai jos tutkintamääräyksessä mainitussa tutkintatoimenpiteessä tarkoitettuja todisteita on jo täytäntöönpanovaltion hallussa, täytäntöönpanoviranomaisen on suoritettava tutkintatoimenpide viipymättä. Jollei 5 kohdasta muuta johdu, toimenpide on suoritettava 90 päivän kuluessa tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevan päätöksen tekemisestä.

Artiklan *5 kohdan* mukaan, jos toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen ei tietyssä tapauksessa pysty noudattamaan 3 kohdassa säädettyä määräaika tai 2 kohdassa säädettyä erityistä ajankohtaa, sen on ilmoitettava tästä viipymättä määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle millä tahansa tavalla. Samalla on ilmoitettava viivästyksen syyt ja arvio päätöksen tekemiseen tarvittavasta ajasta. Tällöin 3 kohdassa säädettyä määräaika voidaan pidentää enintään 30 päivällä.

Artiklan 6 kohdan mukaan, jos täytäntöönpanoviranomainen ei tietyssä tapauksessa pysty noudattamaan 4 kohdassa säädettyä määräaika, sen on ilmoitettava siitä viipymättä määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle millä tahansa tavalla. Samalla on ilmoitettava viivästyksen syyt. Tällöin edellytetään myös, että määräyksen antanutta viranomaista kuullaan tutkintatoimenpiteen toteuttamisen asianmukaisesta ajankohdasta.

Artiklaa selvennetään johdanto-osan 21 kappaleessa. Siinä korostetaan velvollisuutta tehdä päätös tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta yhtä ripeästi ja ensisijaisesti kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Lisäksi määräaikavelvoitteiden todetaan olevan tarpeen sen varmistamiseksi, että päätöksenteko ja täytäntöönpano tapahtuvat kohtuullisessa ajassa tai että voidaan täyttää asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset määräyksen antaneessa valtiossa.

Vuoden 2000 oikeusapupöytäkirjaan (4 artikla) ja rikosoikeusapulakiin (9 §) sisältyy vain yleiset säännökset pyynnössä esitettyjen määräaikojen noudattamisesta. Sääntely tulisi tältä osin muuttumaan huomattavasti yksityiskohtaisemmaksi.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä on myös säännös määräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanossa noudatettavista määräajoista (15 artikla). Artiklan ei ole katsottu edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä. Myös direktiivin määräaikasäännöksiä voidaan pitää riittävän täsmällisinä ja yksityiskohtaisina sovellettaviksi suoraan.

Artiklassa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen sovellettaisiin määräaikojen laskemiseen annettua lakia (150/1930).

Täytäntöönpanon määräaikojen suhteen kuten muutoinkin tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteissa lähtökohtana tulisi olla se, että määräys pyritään täytäntöön panemaan määräyksen antaneen valtion toiveiden mukaisesti, muun muassa asian kiireellisyys huomioon ottaen. Määräaikasäännöksiä ei tulisi tulkita niin, että tutkintamääräys pannaan täytäntöön vasta määräajan lopussa.

13 artikla **Todisteiden toimittaminen**

Artikla sisältää säännökset todisteiden toimittamisesta määräyksen antaneeseen valtioon. Artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankitut tai täytäntöönpanovaltion toimivaltaisten viranomaisten hallussa jo olevat todisteet määräyksen antaneelle valtiolle.

Mikäli tutkintamääräyksessä niin pyydetään ja jos se täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan on mahdollista, todisteet on välittömästi toimitettava tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa 9 artiklan 4 kohdan mukaisesti avustaville määräyksen antaneen valtion toimivaltaisille viranomaisille.

Artiklan 2 kohdan mukaan todisteiden toimittaminen voidaan keskeyttää siihen asti, kunnes oikeussuojakeinoa koskeva päätös on annettu, jollei tutkintamääräyksessä ole mainittu riittäviä syitä sille, että välitön toimittaminen on erityisen tärkeää tutkinnan asianmukaisen toteuttamisen tai yksilön oikeuksien turvaamisen kannalta. Todisteiden toimittaminen keskeytetään kuitenkin, jos se aiheuttaisi vakavaa ja peruuttamatonta vahinkoa asianomaiselle henkilölle.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että toimittaessaan hankittuja todisteita täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava, vaatiiko se todisteiden palauttamista täytäntöönpanovaltioon heti, kun niitä ei enää tarvita määräyksen antaneessa valtiossa.

Artiklan 4 kohdan mukaan jos kyseiset esineet, asiakirjat tai tiedot jo ovat myös jonkin toisen menettelyn kannalta merkityksellisiä, täytäntöönpanoviranomainen voi määräyksen antaneen viranomaisen nimenomaisesta pyynnöstä ja sen kanssa neuvoteltuaan toimittaa nämä todisteet väliaikaisesti sillä edellytyksellä, että ne palautetaan täytäntöönpanovaltioon heti, kun niitä ei enää tarvita määräyksen antaneessa valtiossa, tai jonakin toisena ajankohtana tai jossain toisessa yhteydessä, sen mukaan kuin toimivaltaisten viranomaisten kesken on sovittu.

Vuoden 2000 oikeusapupolislaus tai rikosoikeusapulaki ei sisällä vastaavia säännöksiä todisteiden toimittamisesta.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös sisältää sitä vastoin vastaavat säännökset pyydettyjen todisteiden toimittamisesta määräyksen antaneeseen valtioon sekä informatiivellisuudesta (15 artiklan 4 - 6 kohta). Niiden ei ole katsottu edellyttävän täsmällistä asiasisältöistä sääntelyä. Myös direktiivin 13 artiklaa voidaan sinällään pitää riittävän yksityiskohtaisena sovellettavaksi suoraan.

Muutoksenhakutilanteita varten täytäntöönpanolakiin kuitenkin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan muutoksenhaku täytäntöön pantavaan tutkintatoimeen ei estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei muutoksenhakua käsittelevä tuomioistuin toisin määrää (20 §:n 6 momentti). Lisäksi täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan todisteiden siirtämiseen liittyvistä järjestelyistä tarvittaessa huolehtii keskusrikospoliisi (14 §).

14 artikla **Oikeussuojakeinot**

Artikla sisältää säännökset oikeussuojakeinoista tutkintamääräyksen antamiseen ja sen täytäntöönpanoon liittyen. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeussuojakeinot, jotka vastaavat niitä, joita voidaan käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa, ovat sovellettavissa tutkintamääräyksessä mainittuihin tutkintatoimenpiteisiin.

Artiklan 2 kohdan mukaan tutkintamääräyksen antamisen aineelliset perusteet on mahdollista riitauttaa vain nostamalla kante määräyksen antaneessa valtiossa. Tällä ei kuitenkaan rajoiteta perusoikeuksien turvaamista täytäntöönpanovaltiossa.

Artiklan 3 kohdan mukaan, jollei se vaikuta kielteisesti 19 artiklan 1 kohdan mukaiseen tutkinnan luottamuksellisuuteen, määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet varmistaakseen, että kansallisen lainsäädännön mukaisista oikeussuojakeinojen käytön mahdollisuuksista ilmoitetaan. Ilmoitus on tehtävä, kun oikeussuojakeinoja on mahdollista soveltaa ja hyvissä ajoin, jotta voidaan varmistaa, että oikeussuojakeinoja voidaan tosiasiallisesti käyttää.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeussuojakeinojen käyttämistä koskevat määräajat ovat samat kuin vastaavien kansallisten tapausten osalta säädetyt ja että niitä sovelletaan siten, että osapuolet voivat oikeussuojakeinoja tosiasiallisesti käyttää.

Artiklan 5 kohdan mukaan määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava toisilleen tutkintamääräyksen antamista, tunnustamista tai täytäntöönpanoa vastaan käytetyistä oikeussuojakeinoista.

Artiklan 6 kohdassa säädetään siitä, että tutkintatoimen riitauttaminen ei keskeytä sen täytäntöönpanoa, ellei sille ole säädetty kyseistä vaikutusta vastaavissa kansallisissa tapauksissa.

Artiklan 7 kohdan mukaan määräyksen antaneen valtion on otettava huomioon tutkintamääräyksen tunnustamisen tai täytäntöönpanon tulokset riitauttaminen kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeutta puolustukseen ja menettelyn oikeudenmukaisuutta kunnioitetaan, kun arvioidaan tutkintamääräyksellä hankittuja todisteita määräyksen antaneen jäsenvaltion rikosoikeudellisissa menettelyissä. Kansallisia sääntöjä ei kuitenkaan rajoiteta.

Artiklaan liittyy johdanto-osan 22 kappale. Sen mukaan tutkintamääräystä vastaan käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen on oltava vähintään yhtäläiset kuin ne, jotka ovat käytettävissä kansallisessa tapauksessa kyseistä tutkintatoimenpidettä vastaan. Jäsenvaltioiden olisi kansallisen lain mukaan varmistettava, että oikeussuojakeinot ovat käytettävissä muun muassa ilmoittamalla asianosaisille hyvissä ajoin mahdollisuuksista käyttää oikeussuojakeinoja ja siitä, miten tämä tehdään. Tapauksissa, joissa asianomainen osapuoli esittää täytäntöönpanovaltiossa eurooppalaista tutkintamääräystä vastaan huomautuksia sen antamisen aineellisten perusteiden osalta, on suositeltavaa, että tieto tällaisesta riitauttamisesta toimitetaan määräyksen antaneelle viranomaiselle ja siitä ilmoitetaan asianosaiselle.

Artiklan säännöksiä oikeussuojakeinojen käyttämisestä voidaan pitää tulkinnanvaraisina. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä mainittuihin tutkintatoimenpiteisiin voidaan käyttää oikeussuojakeinoja, jotka vastaavat niitä, joita voidaan käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Säännöksessä ei kuitenkaan selvennetä, tarkoitetaanko sillä oikeussuojakeinojen käyttöä tutkintamääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa vai sen täytäntöönpaneovassa jäsenvaltiossa vai molemmissa. Selvänä voidaan pitää, että artiklan 1 kohta edellyttää vastaavien kansallisten oikeussuojakeinojen käyttöä ainakin tutkintamääräyksen täytäntöönpaneovassa jäsenvaltiossa. Artiklan 3 kohdan sanamuodosta voitaneen kuitenkin päätellä, että 1 kohdan säännöksen vastaavien oikeussuojakeinojen käytöstä voitaisiin tulkita soveltuvan myös tutkintamääräyksen antaneeseen valtioon.

Artiklan 2 kohdassa todetaan, että tutkintamääräyksen antamisen aineelliset perusteet on mahdollista riitauttaa vain nostamalla kanne määräyksen antaneessa valtiossa. Sitä, mitä tutkintamääräyksen antamisen aineellisilla perusteilla tarkoitetaan, voidaan pitää tulkinnanvaraisena. Lähes vastaava säännös sisältyy myös useisiin muihin vastavuoroista tunnustamista koskeviin EU-säädöksiin. Säännöstä pidetään vastavuoroisen tunnustamisen yleistä lähtökohtaa ilmentävänä. Sen tarkoituksena katsotaan olevan selvittää, ettei täytäntöönpanovaltion tule tutkia koko rikosasiaa päättäessään tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanovaltio voi tutkia, onko sillä direktiivin mukaan velvollisuus panna tutkintamääräys täytäntöön, mutta se ei voi tutkia väitteitä itse rikokseen tekemiseen liittyen. Tältä osin täytäntöönpanovaltion tulee ohjata henkilö hakemaan muutosta määräyksen antaneessa valtiossa. Kohdassa tarkoitettulla kanneoikeudella tarkoitettaneen tutkintamääräyksen antaneessa valtiossa asianosaisen käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja. Koska kyse on tutkintamääräyksen antamisen aineellista perustetta koskevistä oikeussuojakeinoista, säännöksellä tarkoitettaneen lähinnä pääasian käsitteeseen liittyviä oikeussuojakeinoja. Säännöksen sanamuodosta voidaan tulkita, että se ei edellytä, että jäsenvaltio säätäisi erityisestä kanneoikeudesta tai uudesta oikeussuojakeinosta, vaan voimassa olevia kansallisia menettelyjä voidaan pitää riittävinä.

Artiklan 2 kohtaa olisi mahdollista tulkita siten, että sillä voisi olla vaikutusta siihen, miten laajasti tutkintamääräyksen täytäntöönpaneva jäsenvaltio voi tutkia pakkokeinojen käytön kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellytyksen täyttymisen. Direktiivin 10 ja 11 artikla, jotka sisältävät pakkokeinojen käyttöä koskevat säännökset, eivät kuitenkaan sisällä viittausta 14 artiklan 2 kohtaan. Myöskään mainittujen artiklojen säännöksissä ei ole rajoitettu sitä, mitä kansallisen lainsäädännön mukaisuudella tarkoitetaan. Kuten edellä 10 artiklan perusteluissa on todettu, direktiivin johdanto-osan 10 kappaleessa sitä vastoin selvennetään, että kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimusta voidaan tulkita laajasti voimassa olevan sääntelyn mukaisesti. Tämän johdosta direktiivin 14 artiklan 2 kohtaa ei ole syytä tulkita siten, että se rajoittaisi jäsenvaltion mahdollisuutta tulkita kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellytystä pakkokeinojen käytön osalta.

Artiklan 1 ja 2 kohdan perusteella ei kuitenkaan ole täysin selvää, mitä oikeussuojakeinoja voidaan käyttää tai minkä oikeussuojakeinojen käyttämisestä on velvollisuus säätää toisaalta tutkintamääräyksen antavassa valtiossa ja toisaalta täytäntöönpanovaltiossa.

Siltä osin kuin kyse olisi tilanteista, joissa Suomi olisi tutkintamääräyksen täytäntöönpaneva jäsenvaltio, artikla ei ensinnäkään sisällä säännöksiä siitä, että jäsenvaltioiden tulisi säätää tutkintamääräyksessä tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena olevan henkilön oikeussuojakeinoista, jotka koskevat tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annettua päätöstä. Artiklan 1 kohta sitä vastoin koskee vain oikeussuojakeinoja, jotka koskevat tutkintamääräyksessä mainittuja tutkintatoimenpiteitä. Artiklan 5 ja 7 kohdan sanamuoto kuitenkin tarkoittanee, että myös tunnustamista ja täytäntöönpanoa vastaan voidaan käyttää oikeussuojakeinoja, jos sellaisista on jäsenvaltiossa säädetty.

Artikla ei myöskään sisällä säännöksiä siitä, että tutkintamääräyksen antaneella valtiolla tulisi olla oikeus hakea muutosta päätökseen, joka koskee tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymistä. Direktiivin 11 artiklan 4 kohta sitä vastoin sisältää säännöksen, jonka mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on kuultava määräyksen antanutta viranomaista ennen kuin se tekee päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä 11 artiklan 1 kohdan a, b, d, e ja f alakohdan perusteella. Kieltäytyminen c, g ja h alakohtien perusteella ei edellytä 4 kohdassa tarkoitettua kuulemistä.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä on myös säännös oikeussuojakeinoista (18 artikla). Puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on lisäksi otettu säännös mahdollisuudesta saattaa määräyksen täytäntöönpanoa koskeva päätös käräjäoikeuden käsiteltäväksi (10 §). Säännöksen mukaan sillä, jota todisteiden luovuttamismääräys koskee, on tähän oikeus. Muutoksenhaku ei ole säädetty määräaikaan, eikä muutoksenhaku estä määräyksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää. Myös esimerkiksi EU-jäädymislaisissa on vastaavatyypinen muutoksenhakusäännös.

Voimassa olevassa rikosoikeusapulaissa ei säädetä varsinaisesta muutoksenhausta oikeusapupyynnöiden toimeenpanossa. Lain 14 §:n 2 momentissa on kuitenkin säädetty tuomioistuinten oikeusavun kieltämisestä koskevien päätösten osalta alistukseen perustuvasta järjestelystä, jossa tuomioistuimen ratkaisu voidaan oikeusministeriön toimesta saattaa ylemmän oikeusasteen ratkaistavaksi. Järjestelyä on perusteltu sillä, että kun oikeusapua antaa riippumaton tuomioistuin, ei oikeusavun antamisessa tehtyjen päätösten asianmukaisuutta ja käytännön yhtenäisyyttä voida järjestää hallinnollisen ohjauksen ja valvonnan kautta (HE 61/1993 vp). Hallinnollisten viranomaisten osalta HE 61/1993 vp todetaan, että kun hallinnollinen viranomainen, jonka toimivaltaan oikeusavun antaminen kuuluu, on päättänyt, että oikeusapua ei anneta, ei keskusviranomaisena toimiva oikeusministeriö taikka oikeusapua pyytävä vieraan valtion viranomainen voi saattaa ratkaisua ylemmän viranomaisen taikka hallinnollisen tuomioistuimen tutkitta-

vaksi esimerkiksi noudattaen soveltuvin osin muutoksenhausta hallintoasioissa säädettyä menettelyä, vaan viranomaisten toiminnan asianmukaisuuden valvonta kuuluu sille ylemmälle viranomaiselle, joka asianomaisella hallinnonalalla vastaa alansa hallinnon johdosta ja valvonnasta.

Myös direktiivin kohdalla olisi ratkaistava muutoksenhakusäännöksen tarpeellisuus ensinnäkin niiden tilanteiden osalta, joissa Suomi toimii täytäntöönpanovaltiona. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen 18 artiklan velvoite on sanamuodoltaan nyt täytäntöön pantavan direktiivin 14 artiklaa laajempi sikäli, että direktiivin säännöksessä edellytetään ainoastaan tutkintamääräyksessä mainittujen tutkintatoimenpiteiden osalta kansalliseen tapaukseen soveltuva oikeussuojakeinoja vastaavaan keinoon käytettävyyttä. Siten säännös ei edellytä erillisen oikeussuojakeinon säätämistä tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteissa. Toisaalta todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa erillistä muutoksenhakusäännöstä pidettiin tarpeellisena myös oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n nojalla. Sen todettiin voivan tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa kyse on kieltäytymisperusteen soveltamisesta. Tällöin ei olisi vastaavaa kansallista tapautta, joka voitaisiin ottaa vertailukohteeksi.

Mitä tulee oikeussuojakeinoihin tutkintamääräyksen johdosta täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen, riittävänä voidaan pitää artiklan 1 kohdassa omaksuttua lähtökohtaa, että käytettävissä olisivat samat oikeussuojakeinot kuin kansallisesti. Esimerkiksi pakkokeinolaissa oikeussuojakeinoista on säädetty eri toimenpiteitä koskevissa säännöksissä. Kun tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi Suomessa pantaisiin toimeen pakkokeinolain mukaisia toimenpiteitä, sovellettaisiin niihin pakkokeinolain mukaisia oikeussuojakeinoja vastaavalla tavalla kuin kansallisessa asiassa. Jos kansallisesta oikeussuojakeinosta ei olisi säännöstä, sellaista ei olisi sovellettavissa myöskään tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Esityksessä ehdotetaan, että selvyyden vuoksi asiasta otettaisiin säännös direktiivin täytäntöönpanolakiin (20 §:n 1 momentti). Ehdotetun säännöksen mukaan muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen haetaan noudattaen, mitä muutoksenhausta kyseiseen toimenpiteeseen säädetään. Artiklan 2 kohdan mukaisesti tällaisessa tilanteessa Suomessa ei kuitenkaan voida tutkia tutkintamääräyksen antamisen aineellisia perusteita.

Rikosprosessin tai toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä saattaa olla intressi hakea muutosta myös tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen. Kuitenkaan pelkällä tunnustamisesta ja täytäntöönpanoa koskevalla päätöksellä ei voida katsoa olevan vaikutuksia yksilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Kyseinen päätös sitä vastoin koskee erityisesti valtioiden välisen yhteistyön toteuttamista. Vasta varsinaista tutkintatoimenpidettä koskevan täytäntöönpanoviranomaisen päätöksen, joka tehdään täytäntöönpanoviranomaisen tehtyä tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen, voidaan katsoa olevan sellainen, jolla on vaikutusta yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Näin ollen voitaisiin pitää riittävänä, että henkilöllä, jota Suomessa täytäntöön pantava toimenpide koskee, olisi muutoksenhakuoikeus vain tähän kansallisen toimenpiteen toteuttamista koskevaan päätökseen, jos sellaisesta olisi kansallisesti säädetty. Toisaalta tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevalla päätöksellä voidaan katsoa olevan yhteys täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen ja tämän johdosta muutoksenhakuoikeutta myös tähän päätökseen voitaisiin pitää perusteltuna.

Todisteiden luovuttamista koskevan puitepäätöksen ja eräiden muiden EU:n vastavuoroista tunnustamista koskevien instrumenttien täytäntöönpanolaeissa on säädetty muutoksenhausta, jolle ei ole määräaikaa, mutta joka ei myöskään pääsääntöisesti estä määräyksen täytäntöönpanoa. Tällainen malli voitaisiin ottaa käyttöön myös direktiivin kohdalla. Toinen vaihtoehto olisi, että muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätök-

seen olisi mahdollisuus hakea samalla kun haetaan muutosta tutkintamääräyksen johdosta täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen. Esityksessä on päädytty ehdottamaan viimeksi mainittua vaihtoehtoa, joka olisi menettelyn ja määräaikojen suhteen selkeämpi kuin määräajasta riippumaton muutoksenhakumalli (täytäntöönpanolain 20 §:n 1 momentti). Lisäksi ehdotettu muutoksenhakumalli ilmentäisi sitä, että kyseessä olisi varsinaiseen muutoksenhakukeinoon liitännäinen muutoksenhaku. Se, että muutosta tunnustamispäätökseen haettaisiin samalla kun kyseessä olevaan tutkintatoimenpiteeseen, mahdollistaisi myös kulloinkin kyseessä olevan tutkintatoimenpiteen erityispiirteiden huomioon ottamisen esimerkiksi sen suhteen, milloin muutoksenhaku voi tapahtua tutkintaa vaarantamatta.

Koska muutoksenhaku tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen olisi liitetty siihen, että henkilöllä on kansallinen muutoksenhakukeino Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen, tunnustamispäätökseen voisi hakea muutosta vain, jos esimerkiksi pakkokeinolaki mahdollistaa muutoksenhaun. Jos kansallista muutoksenhakukeinoja ei ole, muutosta ei voisi hakea myöskään tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan päätökseen.

Jotta toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä olisi tosiasiallinen mahdollisuus käyttää muutoksenhakuoikeutta tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan päätökseen, tulisi päätös antaa hänelle tiedoksi ja ilmoittaa muutoksenhakuoikeudesta vastaavasti kuin kansallisessa tapauksessa. Kuten edellä 9 artiklan perusteluissa on todettu, tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös olisi erityinen direktiivin mukainen suppea ja yksinkertainen päätös, jonka täytäntöönpanoviranomainen kirjaisi. Tältä osin riittävänä voitaisiin pitää, että täytäntöönpanolain 20 §:ään otettaisiin säännös, jonka mukaan tilanteessa, jossa Suomessa toteutettava tutkintatoimenpide perustuu toisen jäsenvaltion antamaan tutkintamääräykseen, tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta päätöksestä ja sitä koskevasta muutoksenhakuoikeudesta ilmoitettaisiin toimenpiteen kohteelle samalla kun hänelle ilmoitetaan toteutettavaa toimenpidettä koskevasta oikeussuojakeinosta. Käytännössä tiedoksianto voitaisiin toteuttaa ilmoittamalla, että Suomessa toteutettava toimenpide perustuu toisen jäsenvaltion viranomaisen tekemään tutkintamääräykseen, josta on Suomessa tehty tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös ja ilmoittamalla käytettävissä olevasta muutoksenhakukeinosta.

Pakkokeinoista takavarikon, asiakirjan jäljentämisen ja kotietsinnän osalta pakkokeinolaissa on säädetty toimenpiteen saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi (PKL 7:15 ja 8:18). Mainituista tuomioistuimen päätöksistä voidaan valittaa (PKL 7:22 ja 8:18). Mainittujen toimenpiteiden osalta pakkokeinolaissa säädetään myös siitä, että toimenpiteen kohteelle on ilmoitettava oikeudesta saattaa toimenpide tuomioistuimen tutkittavaksi (PKL 7:12 ja 8:5). Esityksessä ehdotettu täytäntöönpanolain 20 §:n 1 ja 2 momentti soveltuisi näin ollen näihin pakkokeinolaimeen mukaisiin muutoksenhakukeinoihin.

Salaisten pakkokeinojen osalta pakkokeinolaissa on säädytty toimenpidettä koskevasta ilmoitusmenettelystä (PKL 10:60) sekä lupa-asiassa annettua päätöstä koskevasta kantelu-oikeudesta (PKL 10:43). Direktiiviä on perusteltua tulkita siten, että artiklassa tarkoitettun muutoksenhakuoikeuden voidaan katsoa tarkoittavan myös mainittua oikeutta kannella päätöksestä tuomioistuimeen. Kuten jäljempänä todetaan, pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n ilmoitusmenettelyä sovellettaisiin myös tutkintamääräyksen perusteella suoritettuihin salaisiin pakkokeinoihin. Pakkokeinolain 10 luvun 60 § ei sisällä säännöksiä siitä, että mainitusta kantelu-oikeudesta erikseen ilmoitettaisiin toimenpiteen kohteelle. Esityksen mukaan ehdotettu 20 §:n 1 momentti soveltuisi myös salaisia pakkokeinoja koskevaan kantelu-oikeuteen, mutta niiden osalta ei voitaisi soveltaa ehdotettua 2 momenttia, koska siinä tarkoitettua ilmoitusmenettelystä ei olisi säädetty.

Jos täytäntöönpanoviranomainen tekisi Suomessa päätöksen, jonka mukaan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäydytään, henkilöllä, joka olisi ollut toimenpiteen kohteena, jos tutkintamääräys olisi tunnustettu, ei ole erityistä oikeussuojan tarvetta. Tältä osin esityksessä on katsottu, että kieltäytymistä koskevaan päätökseen ei ole tarvetta säätää erityistä yksilöä koskevaa oikeussuojakeinoa. Kuten edellä on todettu, myöskään direktiivin ei voida katsoa tätä edellyttävän.

Tilanteissa, joissa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäydytään, in-tressi hakea muutosta voisi olla toisen jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella, joka on tehnyt tutkintamääräyksen. Kuten edellä on todettu, direktiivi ei edellytä, että tällaisesta muutoksenhakuoikeudesta olisi säädettävä. Kuten edellä on todettu, myöskään voimassa olevassa rikosoikeusapulaisissa ole säädetty varsinaisesta vieraan valtion muutoksenhakuoikeudesta. Voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaisessa yhteistyössä on katsottu, että tällainen oikeusavun toimeenpanoa koskeva päätös ei ole sellainen, joka saisi oikeusvoimaa. Myös laissa kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppa-oikeuden alalla (426/2015) on säädetty, että kielteiseen oikeusapupäätökseen ei saa hakea muutosta (11 §:n 2 momentti). Ratkaisua on perusteltu sillä, että kyse on valtioiden välisestä yhteistoiminnasta, eikä luonnollisen tai oikeushenkilön oikeutta koskevasta asiasta. Vastaavasti kuin rikosoikeusapulain osalta on katsottu, että päätös oikeusavun epäämisestä ei saa oikeusvoimaa, jolloin estettä ei ole sille, että oikeusapupyynnö esitetään uudelleen samassa asiassa. Vastaavat näkökohdat ovat perusteltuja myös direktiivissä tarkoitetuissa oikeusaputi-lanteissa.

Myös direktiivin osalta voitaneen katsoa, että toinen jäsenvaltio voi aina tehdä uuden tutkin-tamääräyksen. Kuten edellä on todettu, voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaan hallinto-viranomaisten osalta kieltäytymistä koskeva päätös voidaan tarvittaessa viedä ylemmälle vi-ranomaiselle päätettäväksi. Näin voitaneen tehdä myös direktiiviä sovellettaessa esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten osalta. Kuten edellä on todettu, riippumattomien tuomioistuinten osalta menettely ei olisi mahdollinen. Myöskään voimassa olevan lain mukaista alistamismenettelyä ei ole esityksessä pidetty tuomioistuinten osalta välttämättömänä. Edellä mainituin perustein esityksessä ei pidetä välttämättömänä, että direktiivin täytäntöönpanolaissa tulisi säätää tutkin-tamääräyksen esittäneen viranomaisen oikeudesta muutoksenhakuun tutkintamääräyksen tun-nustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta kieltäytymispäätöksestä. Perusteltuna voidaan pitää, että täytäntöönpanolain 20 § sisältäisi tätä koskevan selventävän säännöksen.

Kuten edellä 2 artiklan d alakohdan perusteluissa on esitetty, esityksessä ehdotetaan, että täy-täntöönpanoviranomaisena toimiva esitutkintaviranomainen voisi saattaa päätöksen, jolla tut-kintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, syyttäjän vahvistetta-vaksi. Vaikka varsinaista valitusmenettelyä kieltäytymistä koskevaan päätökseen ei olisi, eh-dotus tarkoittaisi, että tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annettuun kieltäytymispäätökseen olisi mahdollista saada oikeusviranomaisen päätös. Tämä edellyttäisi esitutkintaviranomaisen aloitetta asiassa. Edellä esitetyt perustelut muutoksenhakuoikeudesta koskevat myös tällaista syyttäjän tekemää päätöstä.

Kun Suomi taas olisi tutkintamääräyksen antanut jäsenvaltio, muutoksenhakuoikeuden voitai-siin katsoa koskevan sekä itse tutkintamääräyksen antamista että tutkintamääräyksen perus-teena olevia toimenpiteitä.

Edellä 1 artiklan perusteluissa on selvitetty, mitä tutkintamääräyksellä tarkoitetaan. Mainituis-sa 1 artiklan perusteluissa esitetyn perusteella esityksessä ei katsota, että direktiivin mukainen tutkintamääräys olisi sellainen oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva päätös, johon perustuslain 21 §:n mukaan tulisi olla oikeus saada tuomioistuimen päätös. Kuten edellä on todettu, menet-

telyssä on kyse valtioiden välisestä yhteistoiminnasta. Tämän johdosta esityksessä on katsottu, että tutkintamääräyksen antamiseen ei ole perusteltua esittää muutoksenhakuoikeutta. Ratkaisu vastaa rikosoikeusapulain voimassa olevaa sääntelyä. Esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolain 20 §:ään otettaisiin asiasta selventävä säännös.

Kuten edellä on todettu, artiklan 1 kohdan säännöstä oikeussuojakeinojen käytöstä olisi mahdollista tulkita myös siten, että se soveltuisi myös tutkintamääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon. Kun Suomi olisi tutkintamääräyksen antanut jäsenvaltio, artiklan 1 kohdan voitaisiin katsoa tarkoittavan, että Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaessa tutkintamääräyksen, joka pantaisiin täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa, tutkintamääräyksessä mainittuihin toimenpiteisiin olisi voitava soveltaa oikeussuojakeinoja, jotka vastaavat niitä, joita voidaan käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Käytännössä tämän voitaisiin katsoa tarkoittavan esimerkiksi kotietsinnän osalta, että kotietsintää koskevien kansallisten muutoksenhakukeinojen tulisi olla käytössä, vaikka kotietsintä olisi suoritettu toisessa jäsenvaltiossa. Muutoksenhakuoikeuden ei kuitenkaan voida katsoa olevan mahdollista koskea toisessa jäsenvaltiossa suoritetun tutkintatoimenpiteen toimittamista, sillä toimenpide suoritettaisiin kyseisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja toimenpiteen suorittamiseen soveltuisivat kyseisessä jäsenvaltiossa sovellettavat muutoksenhakukeinot. Voidaan katsoa, että tilanteessa, jossa Suomi olisi tutkintamääräyksen antanut jäsenvaltio, muutoksenhaku voisi koskea vain sitä, onko Suomen toimivaltaisella viranomaisella ollut direktiivin ja kansallisen lain mukainen oikeus tutkintamääräyksen esittämiseen. Kyse voisi näin ollen olla esimerkiksi kotietsinnän osalta siitä, ovatko kotietsintää koskevan tutkintamääräyksen osalta täyttyneet ne pakkokeinon lain mukaiset edellytykset, jota asetetaan vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Tällaisen oikeussuojakeinon toteuttaminen edellyttäisi kansallista sääntelyä. Jotta toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä olisi tosiasiallinen oikeus muutoksenhakukeinon käyttöön, tulisi hänen saada tieto muutoksenhakuoikeudesta. Tämän tiedoksisaannin toteuttaminen olisi käytännössä erittäin hankalaa, koska se tulisi tehdä toisessa jäsenvaltiossa, eikä direktiivissä ole säädetty tällaisesta menettelystä.

Yksilön oikeussuojan kannalta voidaan pitää keskeisenä, että Suomessa tehdyn tutkintamääräyksen perusteena olevien toimenpiteiden osalta yksilöllä on mahdollisuus käyttää oikeussuojakeinoja siinä jäsenvaltiossa, jossa toimenpide toimitetaan. Tätä artiklan 1 kohdan voidaan ainakin katsoa edellyttävän. Siltä osin kuin kyse on tilanteesta, jossa Suomi toimii tutkintamääräyksen antaneena jäsenvaltiona, riittävänä Suomessa käytössä olevana oikeussuojakeinona voidaan pitää sitä, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimien voi arvioida, mikä merkitys annetaan lainvastaisesti hankitulle todisteelle. Kuten edellä on todettu, määräyksen antaneen jäsenvaltion osalta toteuttavaa toimenpidettä koskevan muutoksenhakuoikeuden voitaisiin katsoa koskevan vain sitä, ovatko toimenpiteen käyttämisen laissa säädetty edellytykset täyttyneet. Tämä voidaan tarvittaessa tutkia pääasian käsittelyn yhteydessä mainitun oikeudenkäymiskaaren säännöksen nojalla. Jos tutkintamääräyksen antamisessa olisi kyse viranomaisen toiminnan lainvastaisuudesta, oikeussuojakeinona olisi käytettävissä myös esimerkiksi vahingonkorvauskanne. Tilanteessa, jossa Suomi olisi tutkintamääräyksen esittänyt jäsenvaltio, esityksessä näin ollen pidetään riittävänä Suomessa käytettävissä olevana oikeussuojakeinona, että tutkintamääräyksen perusteena olevien toimenpiteiden Suomen lain mukaisten edellytysten arviointi suoritetaan pääasian käsittelyn yhteydessä oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaisesti.

Kuten edellä on todettu, artiklan 3 kohta edellyttää, että määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, että kansallisen lainsäädännön mukaisista oikeussuojakeinojen käytön mahdollisuuksista ilmoitetaan, jotta voidaan varmistaa, että niitä tosiasiallisesti voidaan käyttää.

Kun Suomi olisi tutkintamääräyksen täytäntöönpaneva jäsenvaltio, direktiivin ja esityksen mukaan tutkintamääräyksen edellyttämät tutkintatoimenpiteet pantaisiin Suomessa täytäntöön kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Tämä koskisi myös pakkokeinoja, joiden osalta Suomen kansallinen lainsäädäntö sisältää oikeussuojakeinoja. Esityksen mukaan täytäntöönpanolakiin otettaisiin pakkokeinojen käyttämisen edellytyksistä ja sovellettavasta lainsäädännöstä vielä erityinen selventävä säännös. Kansallisten menettelysäännösten soveltaminen tarkoittaisi, että pakkokeinolain menettelysäännöksiä sovellettaisiin myös toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tehtävien ilmoitusten osalta. Tämä vastaisi voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaista menettelyä. Ilmoitusten tekeminen tapahtuisi kansallisen lainsäädännön mukaisesti, eikä tämä edellyttäisi erillistä säännöstä direktiivin täytäntöönpanolakiin.

Kuten edellä on todettu, esityksessä ehdotetaan, että sillä, jolla on muutoksenhakuoikeus toisen jäsenvaltion tekemän tutkintamääräyksen perusteella Suomessa toimitettavaan toimenpiteeseen, olisi samalla oikeus hakea muutosta myös tutkintamääräystä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen. Kuten edellä on todettu, tältä osin esityksessä ehdotetaan, että kun toimenpiteen kohteelle ilmoitetaan toimenpidettä koskevan muutoksenhakukeinon käytöstä, hänelle samalla ilmoitettaisiin, että toimenpide perustuu toisen jäsenvaltion antamaan tutkintamääräykseen. Ehdotettu menettely mahdollistaisi tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun päätöksen osalta oikeussuojakeinon todellisen käytön.

Salaisten pakkokeinojen osalta pakkokeinolain 10 luvun 60 § sisältää säännöksen salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamisesta. Myös mainittua säännöstä noudatettaisiin tilanteessa, jossa salaista pakkokeinoa olisi käytetty toisen jäsenvaltion tekemän tutkintamääräyksen perusteella. Menettely vastaisi voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaista menettelyä.

Edellä mainitut ilmoitukset edellä esitetyn mukaisesti tehtäisiin kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Säännösten soveltamisessa olisi kuitenkin otettava huomioon direktiivin säännös, jonka mukaan ilmoitusten tekeminen ei saa vaikuttaa kielteisesti tutkinnan luottamuksellisuuteen. Kuten luottamuksellisuutta koskevan 19 artiklan perusteluissa jäljempänä todetaan ja esityksessä ehdotetaan, toisen jäsenvaltion asettamia luottamuksellisuutta koskevia ehtoja olisi noudatettava.

Kun Suomi toimii täytäntöönpanovaltiona, ilmoitusten tekeminen koskee Suomessa toimitettavia toimenpiteitä ja ilmoitusten tekemisen kohteet ovat pääsääntöisesti Suomen alueella.

Jäljempänä selostetun mukaisesti lakiin kuitenkin otettaisiin erillinen säännös mahdollisuudesta hakea muutosta vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä koskevaan päätökseen (20 §:n 2 momentti). Kyse on tällöin sellaisesta rajat ylittävästä toimenpiteestä, johon ei sellaisenaan olisi sovellettavissa vastaavaan kansalliseen toimenpiteeseen säädettyä muutoksenhakumahdollisuutta.

15 artikla **Tunnustamisen tai täytäntöönpanon lykkäämisen perusteet**

Artiklassa säädetään tutkintamääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevista lykkäämisperusteista. Lykkääminen on artiklan *1 kohdan* mukaan mahdollista, jos määräyksen täytäntöönpano saattaisi haitata vireillä olevaa rikostutkintaa tai syytteenpanoa. Tällöin täytäntöönpanoa voidaan lykätä täytäntöönpanovaltion kohtuulliseksi katsomaan ajankohtaan saakka (a alakohta). Lisäksi lykkääminen on mahdollista, kun kyseessä olevat esineet, asiakirjat tai tiedot ovat jo käytössä muissa menettelyissä, siihen asti kun niitä ei enää tarvita tuohon tarkoitukseen (b alakohta).

Artiklan 2 kohdan mukaan kun perustetta lykkäämiselle ei enää ole, täytäntöönpanoviranomaisen on välittömästi toteutettava tarvittavat toimenpiteet tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi ja ilmoitettava siitä määräyksen antaneelle viranomaiselle. Ilmoitus voidaan tehdä millä hyvänsä sellaisella tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste.

Lykkäämistilanteita koskee 15 artiklan lisäksi edellä selostettu 13 artiklan 2 kohta, jonka mukaan todisteiden luovuttamista on mahdollista lykätä, kunnes oikeussuojakeinoa koskeva päätös on annettu.

Rikosoikeusapulain 13 §:n 2 momentti sisältää oikeusavun lykkäämistä koskevan säännöksen, jonka mukaan oikeusapupyynnön toimeenpanoa voidaan lykätä, jos pyynnön toimeenpano saattaisi haitata tai viivästyttää rikostutkintaa, esitutkintaa taikka oikeudenkäyntiä Suomessa.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä on sitä vastoin myös säännös täytäntöönpanon lykkäämisestä (16 artikla). Se on yksityiskohtaisempi kuin direktiivin vastaava säännös ja kattaa myös tilanteet, joissa oikeusviranomainen ei ole vahvistanut määräystä puitepäätöksessä edellytetyissä tilanteissa. Puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on otettu säännös lykkäämisestä (8 §). Perusteena on ollut se, ettei Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio ole katsottu tarpeelliseksi säätää lykkäämisestä puuttuvan vahvistuksen vuoksi. Mainitunlaista lykkäämisperustetta ei sisälly direktiiviin. Todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin on lisäksi otettu säännös lykkäämisestä päättävästä viranomaisesta. Kieltäytymistilanteita vastaavasti siitä päättää täytäntöönpanosta vastaava syyttäjä tai takavarikkoasiaa käsittelevä tuomioistuin.

Myös jos direktiivin kohdalla päädytään ratkaisuun, jonka mukaan täytäntöönpanon lykkäämisestä päättää muu kuin täytäntöönpanoviranomainen, asiasta olisi tarpeen säätää erikseen. Jos taas lykkäämisestä päättäisi sama viranomainen, joka päättää tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta muuten, asiasta ei tarvittaisi erillistä säännöstä. Tätä vaihtoehtoa puoltaisi se, että täytäntöönpanoviranomaisella itsellään olisi yleensä parhaat edellytykset arvioida lykkäämisperusteiden käsillä oloa. Lykkäämisperusteet eivät myöskään asiasisällöltään ole sen luonteisia, että ne edellyttäisivät muun kuin tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättävän viranomaisen arviointia. Esityksessä on näistä syistä päädytty viimeksi mainittuun vaihtoehtoon. Artiklan ei siten ole katsottava edellyttävän täsmentävää sääntelyä.

16 artikla Ilmoittamisvelvollisuus

Artiklassa säädetään täytäntöönpanoviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa määräyksen antaneelle viranomaiselle vastaanottamastaan tutkintamääräyksestä. Artiklan 1 kohdan mukaan ilmoitus on tehtävä viipymättä ja joka tapauksessa viikon kuluessa tutkintamääräyksen vastaanottamisesta. Ilmoitus tehdään täyttämällä ja lähettämällä liitteessä B esitetty lomake.

Niissä tapauksissa, joissa jäsenvaltio on 7 artiklan 3 kohdan mukaisesti määritellyt yhteydenpidon tapahtuvan keskusviranomaisen kautta, velvoite koskee sekä keskusviranomaisesta että täytäntöönpanoviranomaisesta, joka vastaanottaa tutkintamääräyksen keskusviranomaiselta. Edellä selostetun mukaan tarkoituksena ei ole, että Suomeen lähetettävät tutkintamääräykset tulisi toimittaa keskusviranomaisen välityksellä.

Kohdassa on vielä säännös 7 artiklan 6 kohdassa tarkoitettusta tilanteesta, jossa tutkintamääräys on toimitettu muulle kuin tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta vastaavalle viranomaiselle. Tällöin ilmoitusvelvollisuus koskee sekä tutkintamääräyksen alun perin

vastaanottanutta viranomaista että täytäntöönpanoviranomaista, jolle tutkintamääräys lopulta toimitetaan.

Artiklan 2 kohdassa täytäntöönpanoviranomainen velvoitetaan ilmoittamaan myös a–c alakohdassa tarkoitetuista tilanteista välittömästi millä tahansa tavalla. Velvoitteella ei rajoiteta 10 artiklan 4 ja 5 kohdan soveltamista. Kyseisissä kohdissa on informointisäännökset sellaisiin tilanteisiin, joissa pyydettyä tutkintatoimenpidettä ei ole mahdollista suorittaa.

Täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, jos tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevaa päätöstä on mahdotonta tehdä siitä syystä, että liitteessä A esitetty lomake on epätäydellinen tai ilmeisen virheellinen (a alakohta). Ilmoitusvelvollisuus on myös silloin, jos täytäntöönpanoviranomainen lisäselvityksiä tekemättä katsoo, että voi olla tarpeen toteuttaa muita kuin alun perin suunniteltuja tai tarkemmin määriteltävissä olleita tutkintatoimenpiteitä. Tällöin määräyksen antanut viranomainen voisi erityistapauksessa toteuttaa lisätoimia (b alakohta). Täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle myös, jos se ei erityistapauksessa voi noudattaa määräyksen antaneen viranomaisen 9 artiklan mukaisesti erikseen osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä (c alakohta). Artiklan 2 kohdassa lisäksi edellytetään, että ilmoitus on määräyksen antaneen viranomaisen pyynnöstä vahvistettava viipymättä millä tahansa sellaisella tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste.

Artiklan 3 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle myös 10 tai 11 artiklan nojalla tehdystä päätöksestä (a alakohta). Mainituissa artikloissa on kyse muuhun kuin pyydettyyn tutkintatoimenpiteeseen turvautumisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisestä. Säännöksellä ei kuitenkaan rajoiteta 10 artiklan 4 ja 5 kohtien ilmoittamisäännöksiä, joita on selostettu edellä. Artiklan 3 kohdan mukaan tulee lisäksi ilmoittaa lykkäämispäätöksestä, lykkäämisen syistä ja mahdollisuuksien mukaan lykkäyksen odotetusta kestosta (b alakohta). Ilmoitus on tehtävä viipymättä ja millä tahansa tavalla, jonka tuloksena voi olla kirjallinen todiste.

Artikla on riittävän yksityiskohtainen sovellettavaksi ilman täsmentävää sääntelyä.

17 artikla **Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu**

Artiklan mukaan määräyksen antaneen valtion virkamiehiä, jotka direktiivin soveltamisen yhteydessä ovat täytäntöönpanovaltion alueella, pidetään täytäntöönpanovaltion virkamiehinä heitä vastaan tehtyjen rikosten tai heidän tekemiensä rikosten osalta.

Vastaava säännös sisältyy useisiin EU:n rikosoikeudellista yhteistyötä koskeviin säädöksiin. Rikoslain 40 luvun 11 §:n 4 kohdan mukaan ulkomaisella virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on nimitetty tai valittu vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen hallinnolliseen tai oikeudelliseen virkaan tai joka muuten hoitaa julkista tehtävää vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen puolesta. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 3 momentin ja 40 luvun 12 §:n 3 momentin soveltamisalajasäännösten nojalla ulkomaisiin virkamiehiin sovelletaan rikoslain 16 luvun lahjuksen antamista (13 §) ja törkeää lahjuksen antamista (14 §) koskevia säännöksiä sekä rikoslain 40 luvun lahjuksen ottamista (1 §), törkeää lahjuksen ottamista (2 §), lahjusrikkomusta (3 §) ja menettämisseuraamusta (14 §) koskevia säännöksiä. Lisäksi ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä, sovelletaan rikoslain 16 luvun

säännöksiä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (1 §), virkamiehen vastustamisesta (2 §), haitanteosta virkamiehelle (3 §) ja virkavallan anastuksesta (9 §). Rikoslain 21 luvun 18 § puolestaan sisältää soveltamisalasäännöksen, jonka nojalla kyseiset virkamiehet rinnastetaan kansallisiin virkamiehiin rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisessa murhan tunnusmerkistössä. Kyseisiin virkamiehiin sovelletaan myös rikoslain 40 luvun säännöksiä virkasalaisuuden rikkomisesta ja tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta (5 §) virka-aseman väärinkäyttämistä (7 §), törkeästä virka-aseman väärinkäyttämistä (8 §) sekä virkavelvollisuuksien rikkomisesta (9 §) ja tuottamuksellisesta virkavelvollisuuksien rikkomisesta (10 §).

Luetellut säännökset rinnastavat laajalti artiklassa tarkoitetut virkamiehet Suomessa toimivaan suomalaiseen virkamieheen. Lainsäädännön on siten katsottava vastaavan artiklan velvoitteita, eikä tarvetta ole erilliselle asiasisältöiselle sääntelylle.

18 artikla **Virkamiesten siviilioikeudellinen vastuu**

Artikla koskee jäsenvaltioiden vahingonkorvausvastuuta virkamiesten aiheuttamista vahingoista. Artiklan *1 kohdan* mukaan jäsenvaltion virkamiesten ollessa direktiivin soveltamisen yhteydessä toisen jäsenvaltion alueella on ensiksi mainittu jäsenvaltio sen jäsenvaltion lainsäädännön, jonka alueella he toimivat, mukaisesti vastuussa vahingosta, jonka sen virkamiehet toimintansa aikana aiheuttavat.

Artikla *2 kohdan* mukaan jäsenvaltio, jonka alueella vahinko on aiheutunut, vastaa vahingon korvaamisesta sen omien virkamiesten aiheuttamiin vahinkoihin sovellettavien säännösten mukaisesti.

Artiklan *3 kohdassa* edellytetään, että jäsenvaltio, jonka virkamiehet ovat aiheuttaneet vahinkoa kenelle tahansa henkilölle toisen jäsenvaltion alueella, korvaa kokonaisuudessaan määrät, jotka viimeksi mainittu jäsenvaltio on maksanut vahingonkäräjille tai heidän oikeudenomistajilleen.

Artiklan *4 kohdan* mukaan jäsenvaltio pidättyy *1 kohdassa* tarkoitetuissa tapauksissa pyytämästä kärsimiensä vahinkojen korvaamista toiselta jäsenvaltiolta. Tällä ei kuitenkaan rajoiteta jäsenvaltion oikeuksia kolmansiin osapuoliin nähden eikä oteta lukuun *3 kohdan* soveltamista.

Myös siviilioikeudellista vastuuta koskeva artikla vastaa muihin rikosoikeudellisiin yhteistyösäädöksiin sisältyviä vastuulausekkeita. Tarkoituksena on selventää korvausvastuuta tilanteessa, jossa vahinko aiheutetaan toisessa jäsenvaltiossa, joka suorittaa korvauksen vahinkoa kärsineelle oman lainsäädäntönsä mukaisesti. Tällöin määräyksen antaneen valtion olisi korvattava täytäntöönpanovaltiolle sen vahingonkäräjälle suorittama korvaus.

Rikosoikeusapulain 25 b §:ssä on säännös ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta. Sen mukaan kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkkailu-, takaa-ajo tai esitutkintatehtävissä taikka Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä toimiva ulkomaalainen virkamies, joka aiheuttaa vahinkoa virkatehtävissään Suomen alueella, rinnastetaan korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaiseen virkamieheen.

Todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan täytäntöönpanolakiin on otettu säännökset sellaisten vahinkojen korvaamisesta, jotka aiheutuvat Suomen viranomaisen antaman määräyk-

sen täytäntöönpanosta toisessa jäsenvaltiossa sekä toisen jäsenvaltion antaman määräyksen täytäntöönpanosta Suomessa (13 ja 14 §). Lisäksi oikeusministeriö on määritelty toimivaltaiseksi viranomaiseksi, joka päättää vahingonkorvauksen maksamisesta toiselle jäsenvaltiolle sekä sen vaatimisesta toiselta jäsenvaltiolta.

Esityksessä ei ole pidetty välttämättömänä ottaa asiasisältöistä säännöstä vahingonkorvausvastuusta. Artiklaa voidaan asiasisällön puolesta pitää riittävän täsmällisenä sovellettavaksi suoraan. Jos toisen jäsenvaltion virkamies aiheuttaisi Suomen alueella vahinkoa, sen korvaamiseen soveltaisivat 2 kohdan mukaan Suomen kansallisten virkamiesten aiheuttamiin vahinkoihin sovellettavat säännökset. Tämä koskisi myös korvauksen suorittavaa viranomaista. Niin ikään 3 kohdan tilanteessa, jossa kyse olisi toiselle jäsenvaltiolle suoritettavasta korvauksesta, jonka suomalainen virkamies olisi aiheuttanut toimiessaan kyseisen jäsenvaltion alueella, korvauksen suorittaisi viranomainen, joka vastaavassa kansallisessa tilanteessakin vastaisi virkamielen aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta. Myöskään rikosoikeusapulain 25 b §:ssä ei ole säännöstä korvauksen suorittavasta viranomaisesta.

19 artikla **Luottamuksellisuus**

Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että määräyksen antanut viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen ottavat tutkinnan luottamuksellisuuden asianmukaisesti huomioon tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa.

Artiklan 2 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti taattava tutkintamääräyksen tietojen ja sisällön luottamuksellisuus, paitsi siltä osin kuin on välttämätöntä tutkintatoimenpiteen täytäntöön panemista varten. Mikäli täytäntöönpanoviranomainen ei voi täyttää luottamuksellisuutta koskevaa vaatimusta, sen on ilmoitettava asiasta viipymättä määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Artiklan 3 kohdan mukaan määräyksen antaneen viranomaisen on, kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti ja jollei täytäntöönpanoviranomainen toisin osoita, oltava paljastamatta mitään täytäntöönpanoviranomaisen toimittamaa todistetta tai tietoa. Poikkeuksena on tilanne, jossa tiedon paljastaminen on välttämätöntä tutkintamääräyksessä kuvatun tutkinnan tai menettelyn kannalta.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että kukin jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että pankit eivät paljasta pankin asiakkaalle tai muille kolmansille osapuolille, että tietoja on toimitettu määräyksen antaneelle valtiolle 26 ja 27 artiklan mukaisesti tai että tutkintaa ollaan suorittamassa.

Artiklan säännöksiä voidaan pitää tulkinnanvaraisina. Tulkintaongelmia aiheuttaa jo se, että artiklassa käytetään luottamuksellisuuden käsitettä, jota Suomen lainsäädäntö ei tunne.

Sekä artiklan 2 että 3 kohta sisältävät viittaukset kansalliseen lainsäädäntöön, joten säännösten voidaan katsoa mahdollistavan, että asiakirjan julkisuutta koskeva sääntely olisi lähtökohtaisesti kansallisen lainsäädännön mukainen. Sovellettavat säännökset sisältyisivät erityisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999), oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin (370/2007) sekä esitutkintalakiin ja poliisilakiin.

Voimassa olevan rikosoikeusapulain 27 § sisältää säännöksen salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä tietojen käyttöä koskevista rajoituksista. Pykälän 1 momentin mukaan, kun Suomen viranomaisen pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta, on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisen ja viranomaisen tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään. Hallituksen esityksen 61/1993 vp perusteluissa todetaan, että säännöksen tarkoituksena on selventää, että salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskevia Suomen lain säännöksiä on sovellettava myös sellaisiin asiakirjoihin ja tietoihin, jotka Suomen viranomaisen on rikosasian käsittelyä varten saanut vieraan valtion viranomaiselta. Siten esimerkiksi asiakirjat ja tiedot, jotka vieraan valtion esitutkintaviranomaisen tai esitutkintaviranomaista vastaava viranomaisen on toimittanut oikeusapupyynnön tehneelle Suomen esitutkintaviranomaiselle, eivät ole tuolloin voimassa olleen yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain (83/51) 4 §:n mukaan julkisia ennen kuin asia on ollut esillä oikeudessa tai jätetty sikseen.

Voimassa olevan lain lähtökohtana voidaan näin ollen katsoa olevan, että toisen valtion Suomeen toimittamien asiakirjojen ja tallenteiden julkisuus määräytyy samalla tavoin kuin se määräytyisi, jos kyse olisi vastaavista kansallisista asiakirjoista tai tallenteista.

Voimassa oleva rikosoikeusapulaki ei sisällä säännöksiä siitä, miten toisen valtion Suomeen toimittaman oikeusapupyynnön julkisuus määräytyy tai miten julkisuuslainsäädäntöä sovelletaan Suomen toimeenpannessa toisen jäsenvaltion pyyntöä.

Koska artiklan 2 ja 3 kohdassa viitataan kansallisen lainsäädännön mukaiseen luottamuksellisuuteen, perusteltuna voitaisiin pitää, että direktiivin soveltamisessa toisesta jäsenvaltiosta saatuihin asiakirjoihin sovellettaisiin kansallista julkisuuslainsäädäntöä samalla tavoin kuin sitä sovellettaisiin vastaavassa kansallisessa asiassa. Tämä ratkaisu vastaisi periaatteiltaan voimassa olevan rikosoikeusapulain 27 §:n sisältöä.

Vastaavan kansallisen julkisuuslainsäädännön soveltamista voidaan pitää lainsoveltajan kannalta selkeänä ratkaisuna, koska sovellettava lainsäädäntö pystyttäisiin tällä tavoin määrittämään. Ratkaisu kuitenkin edellyttäisi, että täytäntöönpanolakiin otettaisiin tätä koskeva selventävä säännös. Voimassa olevan rikosoikeusapulain 27 §:n 1 momenttia on käytännön soveltamisessa pidetty tulkinnanvaraisena, joten esityksessä ehdotettaisiin siitä poikkeavaa tarkempaa sanamuotoa, jonka on kuitenkin tarkoitus sisällöllisesti vastata voimassa olevaa sääntelyä.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:ssä säädetään salassa pidettävistä asiakirjoista. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, muun ohella asiakirjat, jotka koskevat Suomen suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen järjestöön, asiakirjat, jotka liittyvät kansainvälisessä lainkäyttö- tai tutkintaelimessä tai muussa kansainvälisessä toimielimessä käsiteltävään asiaan, ja asiakirjat, jotka koskevat Suomen valtion, Suomen kansalaisten, Suomessa oleskelevien henkilöiden tai Suomessa toimivien yhteisöjen suhteita toisen valtion viranomaisiin, henkilöihin tai yhteisöihin. Mainitut asiakirjat ovat kuitenkin salassa pidettäviä ainoastaan, jos tiedon antaminen niistä aiheuttaisi vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä.

Direktiivin soveltamisalaan kuuluvien tutkintamääräysten ja niiden täytäntöönpanoon liittyvien asiakirjojen ei voida katsoa olevan säännöksessä tarkoitettuja salassa pidettäviä asiakirjoja. Tavanomaisen rikosoikeusapuyhteistyön ei voida katsoa olevan säännöksessä tarkoitettua sellaista kansainvälistä yhteistyötä, jota koskevan tiedon antaminen vahingoittaisi Suomen kansainvälisiä suhteita. Tutkintamääräysten antamisessa olisi kyse tavanomaisesta EU:n jäsenval-

tioiden viranomaisten välisestä yhteistyöstä. Siinä tarkoitettujen asiakirjojen mahdolliset salassapitoperusteet liittyvät esimerkiksi rikostutkinnan turvaamiseen, josta säädetään julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 – 5 kohdassa. Salassapito voisi perustua myös esimerkiksi momentin 20, 23 ja 31 kohtiin. Kuten edellä on todettu, esityksessä ehdotetaan, että julkisuuslainsäädäntöä sovellettaisiin kuten vastaavassa kansallisessa asiassa. Poikkeuksellisesti yksittäinen rikosasia saattaisi kuitenkin olla sellainen, että sen salassapitoon voitaisiin joutua soveltamaan julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 2 kohtaa. Tällöin kyse olisi kuitenkin kyseisen rikosasian poikkeuksellisesta luonteesta, eikä siitä, että kyse on jäsenvaltioiden välisestä rikosoikeusapuyhteistyöstä.

Artiklan 2 kohdan osalta perusteltua siis olisi, että Suomen toimiessa tutkintamääräyksen täytäntöönpanevana valtiona, toisen jäsenvaltion tutkintamääräyksen tietoihin ja sisältöön sovellettaisiin julkisuuslainsäädäntöä siten kuin sitä sovellettaisiin vastaavassa kansallisessa tilanteessa. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi, että toisen jäsenvaltion esitutkintavaiheessa tekemään tutkintamääräykseen, jossa pyydetään kotietsinnän toimittamista, sovellettaisiin sitä julkisuuslainsäädäntöä, jota sovellettaisiin, jos kansallinen viranomais tekisi kotietsinnän. Vastaavasti, jos kärjäoikeus panisi täytäntöön toisen jäsenvaltion tutkintamääräyksen, joka koskee todistajan kuulemista videokokouksen avulla, tutkintamääräykseen sovellettaisiin sitä julkisuuslainsäädäntöä, jota sovellettaisiin, jos kansallinen viranomais suorittaisi todistajan kuulemisen.

Artiklan 2 kohta koskee vain tutkintamääräyksen tietoa ja sisältöä. Perusteltuna voidaan pitää, että vastaavan kansallisen lainsäädännön noudattamisen periaatetta olisi perusteltua soveltaa myös siihen julkisuuslainsäädäntöön, jota sovellettaisiin Suomessa tapahtuvaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon liittyviin asiakirjoihin. Vastaavasti olisi perusteltua, että periaatetta sovellettaisiin myös itse toimenpiteiden julkisuuteen. Tuomioistuinten osalta säännökset sekä oikeudenkäynnin että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta sisältyvät oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin ja julkisuuslakiin. Esitutkinnan osalta säännöksiä sisältyy sekä julkisuuslakiin että esitutkintalakiin.

Vastaavasti artiklan 3 kohdan osalta niissä tilanteissa, joissa Suomi on tutkintamääräyksen antanut jäsenvaltio, toisen jäsenvaltion täytäntöönpanoviranomaisen Suomeen toimittamiin todisteisiin ja tietoihin sovellettaisiin julkisuuslainsäädäntöä, jota olisi sovellettava vastaavassa kansallisessa tilanteessa. Tämä tarkoittaisi, että jos Suomen toimivaltainen viranomais olisi tutkintamääräyksessä pyytänyt kotietsinnän toimittamista toisessa jäsenvaltiossa, toisen jäsenvaltion täytäntöönpanoviranomaisen toimittamiin todisteisiin ja tietoihin, olisi sovellettava samaa julkisuuslainsäädäntöä kuin jota sovellettaisiin, jos kotietsintä olisi toimitettu Suomessa. Vastaavasti, jos suomalainen kärjäoikeus olisi tutkintamääräyksessä pyytänyt todistajan kuulemista videokokouksen avulla, toisen jäsenvaltion viranomaisen videokuulemisesta laatimaan pöytäkirjaan sovellettaisiin sitä julkisuuslainsäädäntöä, jota sovellettaisiin, jos todistajan kuuleminen olisi suoritettu Suomessa.

Ehdotuksen mukaan mainittuja vastaavia kansallisia säännöksiä sovellettaisiin myös asianosaisjulkisuuden osalta.

Rikosoikeusapulain 27 §:n 2 momenttiin sisältyy säännös, jonka mukaan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa ehdoissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä. Voimassa olevassa rikosoikeusapumenettelyssä kansainvälisiin sopimuksiin saattaa sisältyä tietojen käyttämistä koskevia rajoituksia. Lisäksi pyynnön vastaanottaneet valtiot saattavat asettaa ehtoja niiden toimittamien tietojen käyttämiselle toi-

sessä valtiossa. Ehdot voivat perustua kyseisen valtion kansalliseen lainsäädäntöön. Voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaan tällaisia ehtoja on noudatettava, jos kyseinen valtio on niistä ilmoittanut.

Vaikka artiklan 3 kohdassa, joka koskee tilannetta, jossa täytäntöönpanovaltio toimittaa Suomeen todisteita ja tietoja, ei säädetä ehtojen asettamisesta, käytetty sanamuoto viittaa siihen, että täytäntöönpanovaltio voi osoittaa muita menettelyitä kuin määräyksen antaneen jäsenvaltion kansallisen lain mukaisia. Sanamuodon voidaan katsoa käytännössä mahdollistavan ehtojen asettamisen. Tämän johdosta voidaan pitää perusteltuna, että Suomi määräyksen antaneena valtiona ottaisi huomioon täytäntöönpanovaltion osoittaman menettelyn tai asettamat ehdot. Esityksen mukaan sääntely voisi näin ollen vastata lähtökohtaisesti myös rikosoikeusapulain 27 §:n 2 momentin mukaista sääntelyä.

Koska artiklan säännökset ovat tulkinnanvaraiset ja voidaan pitää epäselvänä, millaista luottamuksellisuutta sääntely edellyttää, perusteltuna voidaan pitää, että tilanteessa, jossa Suomen toimivaltainen viranomaisen vastaanottaa toisen jäsenvaltion tutkintamääräyksen, se voisi tarvittaessa ilmoittaa 16 artiklan 1 kohdan mukaisessa ilmoituksessa, että Suomessa tutkintamääräykseen sovelletaan kansallista julkisuuslainsäädäntöä. Myös artiklan 2 kohdassa säädetään, että täytäntöönpanoviranomaisen tulee viipymättä ilmoittaa määräyksen antaneelle viranomaiselle, jos se ei voi täyttää luottamuksellisuutta. Saatuaan ilmoituksen tutkintamääräyksen antaneella jäsenvaltio voisi tarvittaessa asettaa tietojen julkisuutta koskevia ehtoja. Samoin voitaneen tarvittaessa tehdä, kun täytäntöönpanovaltio toimittaa todisteita tai tietoja Suomeen vaikka direktiivi ei sisällä asiasta säännöksiä.

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolain 25 §:ään otetaan säännös, jonka mukaan toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen Suomeen toimittamaan tutkintamääräykseen ja sen täytäntöönpanoon Suomessa sovellettaisiin, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta. Ehdotetun säännöksen mukaan myös Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella Suomeen toimitettuihin todisteisiin, asiakirjoihin ja tietoihin Suomessa sovellettaisiin, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta. Säännöksen mukaan sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, olisi noudatettava niitä ehtoja ja menettelyjä, jotka toisen jäsenvaltion viranomaisen on asettanut salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta tai tietojen käytön rajoituksesta.

Julkisuuslakia sovelletaan viranomaisten toimintaan. Lain salassapitosäännökset eivät kuitenkaan koske vain viranomaisia ja virkamiehiä. Julkisuuslain 23 §:ssä säädetty vaitiolovelvollisuus koskee muun ohella myös sitä, joka on saanut salassa pidettäviä tietoja lain nojalla. Kuten julkisuuslain 23 § 1 momentista käy ilmi, asiakirjasalaisuus merkitsee itse asiakirjaa koskevan salassapitovelvollisuuden lisäksi myös kieltoa ilmaista salassa pidettävän asiakirjan sisältö muulla tavalla.

Artiklan 4 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa pankki on saanut viranomaisen asiakirjassa tiedon siitä, että rikostutkinta on käynnissä täyttäessään lakiin perustuvaa velvoitettaan antaa tietoja. Velvoite perustuu tällöin luottolaitoslain 15 luvun 14 §:n 2 momenttiin, poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momenttiin tai rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momenttiin sekä direktiivin 19 artiklaan, joka tulisi lakina sovellettavaksi. Pankissa työskentelevät ovat siten julkisuuslain 23 §:n 2 momentin perusteella velvollisia olemaan ilmaisematta näin saamia tietoja. Julkisuuslain 11 §:n säännökset koskevat asianosaisen tiedonsaantioikeuksia. Nämä säännökset koskevat kuitenkin asianosaisen oikeutta saada tieto asiakirjasta viranomaiselta

eivätkä perusta pankin asiakkaalle oikeutta saada tietoa artiklassa mainituista seikoista pankilta.

Luottamuksellisuuden huomioon ottamiseen kansallisessa lainsäädännössä liittyy myös julkisuuslain 35 §:n säännös, jonka mukaan rangaistus 22 §:ssä säädetyn asiakirjan salassa pitämisestä koskevan velvollisuuden sekä 23 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

20 artikla **Henkilötietojen suoja**

Artiklan 1 kohdassa säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta varmistaa, että henkilötiedot suojataan ja että niitä saa käsitellä ainoastaan neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS (jäljempänä *tietosuojapuitepäätös*) ja yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä 28 päivänä tammikuuta 1981 tehdystä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa vahvistettujen periaatteiden mukaisesti (jäljempänä *EN:n tietosuojayleissopimus*). Sisäasiainministeriön hallinnonalalla tietosuojapuitepäätös on pantu täytäntöön henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetulla lailla ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetulla lailla (579/2005). Valtiovarainministeriön hallinnonalalla puitepäätös on pantu täytäntöön henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetulla lailla (639/2015).

Tietosuojapuitepäätös on korvattu Euroopan parlamentin ja neuvoston 27 päivänä huhtikuuta 2016 antamalla direktiivillä (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämisestä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta (jäljempänä *tietosuojadirektiivi*). Sen 59 artiklan mukaan eri säädöksiin sisältyviä viittauksia tietosuojapuitepäätökseen pidetään viittauksina tietosuojadirektiiviin. Tämä siten koskee myös direktiivin 20 artiklaa. Tietosuojadirektiivi on pantava täytäntöön kahdessa vuodessa direktiivin voimaantulosta.

Suomi on saattanut kansallisesti voimaan EN:n tietosuojayleissopimuksen vuonna 1992. Tietosuojayleissopimuksen periaatteet oli otettu huomioon Suomessa jo vuoden 1987 henkilörekisterilaissa (471/1987) ja ne sisältyvät myös sen korvanneeseen henkilötietolakiin (523/1999), joka Suomessa on tietosuojan yleislaki.

Artiklan 2 kohdan mukaan pääsy tietoihin on rajoitettava rekisteröidyn oikeuksia kuitenkin rajoittamatta niin, että vain tähän valtuutetuilla henkilöillä saa olla oikeus tutustua näihin tietoihin. Henkilötietolaissa tämä periaate sisältyy henkilötietojen käsittelyä koskeviin yleisiin periaatteisiin, erityisesti lain 5 §:ssä rekisterinpitäjälle säädettyyn huolellisuusvelvoitteeseen, 9 §:n mukaiseen käsiteltävien tietojen tarpeellisuusvaatimukseen sekä 32 §:n mukaiseen velvoitteeseen henkilötietojen suojaamisesta asiattomalta pääsystä.

Artikla ei edellytä täytäntöönpanotoimia, koska kansallinen lainsäädäntö tietosuojadirektiivin täytäntöönpanolainsäädännön tultua kaikilta osin voimaan täyttää artiklan vaatimukset.

21 artikla **Kulut**

Artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanovaltio vastaa kaikista sen alueella aiheutuneista ja tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon liittyvistä kustannuksista, jollei direktiivissä toisin säädetä.

Artiklan 2 kohdassa säädetään mahdollisuudesta neuvotella kuluvastuun jakamisesta. Jos täytäntöönpanoviranomainen katsoo, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanokustannuksia voidaan pitää poikkeuksellisen korkeina, se voi neuvotella määräyksen antaneen viranomaisen kanssa siitä, voidaanko kustannukset jakaa. Viranomaiset voivat neuvotella myös siitä, voidaanko tutkintamääräystä muuttaa ja millä tavalla tämä voi tapahtua. Täytäntöönpanoviranomaisen on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle ennakolta yksityiskohtaisesti, miltä osin se pitää kustannuksia poikkeuksellisen korkeina.

Artiklan 3 kohta sisältää säännöksen poikkeuksellisista tilanteista, joissa kuluvastuun jakamisesta ei 2 kohdan mukaan päästä sopimukseen. Tällöin määräyksen antanut viranomainen voi päättää peruuttaa tutkintamääräyksen kokonaan tai osittain (a alakohta). Se voi myös päättää pitää tutkintamääräyksen voimassa ja vastata kustannuksista siltä osin kuin niitä on pidetty poikkeuksellisen korkeina (b alakohta).

Artiklaan liittyy johdanto-osan 23 kappale. Siinä korostetaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti täytäntöönpanovaltion kuluvastuuta pääsääntönä. Esimerkkeinä poikkeuksellisen korkeita kustannuksia vaativista toimenpiteistä mainitaan monitahoiset asiantuntijalausunnat, laajat poliisioperaatiot tai pitkäkestoinen tarkkailutoiminta. Erimielisyydet kustannuksista eivät saisi muodostua esteeksi tutkintamääräyksen täytäntöönpanolle. Ne pitäisi pyrkiä ratkaisemaan neuvotteluteitse, eikä viimesijaisesta mahdollisuudesta peruuttaa tutkintamääräys saisi käytännössä muodostua kieltäytymisperustetta.

Nykyisin oikeusapuyhteistyössä lähtökohtana on, ettei oikeusapupyynnön täytäntöönpanosta peritä kustannuksia pyynnön esittäneeltä valtiolta (rikosoikeusapulain 25 §:n 1 momentti). Rikosoikeusapulakiin on kuitenkin vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisen yhteydessä lisätty mahdollisuus periä korvausta, jos kustannukset ovat huomattavan korkeat tai poikkeukselliset taikka tästä on erikseen säädetty tai määrätty Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa (25 §:n 2 momentti). Pääsääntönä kuitenkin edelleen on, että oikeusapupyynnön täyttämistä aiheutuvista kustannuksista vastaa täytäntöönpanovaltio. Tämä olisi pääsääntö myös direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa. Artiklassa 21 sallittu mahdollisuus neuvotella poikkeuksellisen korkeita täytäntöönpanokustannuksia vaativissa tilanteissa kuluvastuun jakamisesta pääsäännöstä poiketen ei edellytä erillistä asiasisältöistä lainsäädäntöä.

IV LUKU **Tiettyjä tutkintatoimenpiteitä koskevat erityissäännökset**

22 artikla **Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen määräyksen antaneeseen valtioon tutkintatoimenpiteen toteuttamista varten**

Artikla koskee vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä. Artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa täytäntöönpanovaltiossa vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseksi siirtämiseksi sellaisen tutkintatoimenpiteen toteuttamiseksi, jonka tarkoituksena on todisteiden hankkiminen. Edellytyksenä on, että toimenpide vaatii kyseisen

henkilön läsnäoloa määräyksen antaneen valtion alueella ja että henkilö lähetetään takaisin täytäntöönpanovaltion asettamassa määräajassa.

Artiklan 2 kohdan mukaan väliaikaista siirtämistä koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi, jos vapautensa menettänyt henkilö ei siirtämiseen suostu (a alakohta) tai jos siirtäminen voi johtaa vapautensa menettäneen henkilön vapaudenmenetysajan pidentymiseen (b alakohta). Kieltäytymisperuste on muita direktiiviin sisältyviä kieltäytymisperusteita vastaavasti harkinnanvaraisessa muodossa. Direktiivin 11 artiklan 2 kohta tarkoittaa, että 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan mukaisia kieltäytymisperusteita ei voida tässä soveltaa.

Artiklan 3 kohdassa sallitaan se, että mahdollisuus lausua väliaikaisesta siirtämisestä annetaan vapautensa menettäneen henkilön oikeudelliselle edustajalle, rajoittamatta kuitenkaan 2 kohdan a alakohdan soveltamista, jossa edellä olevan mukaan on kyse henkilön suostumuksen puutteesta kieltäytymisperusteena. Edellytyksenä kohdan soveltamiselle on, että täytäntöönpanovaltio katsoo sen välttämättömäksi henkilön ikä taikka fyysinen tai psyykinen tila huomioiden.

Artiklan 4 kohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa vapautensa menettäneen henkilön siirtäminen kolmannen jäsenvaltion (kauttakulkujäsenvaltio) alueen kautta on hyväksyttävä hakemuksesta, johon on liitetty kaikki tarvittavat asiakirjat. Jäljempänä selostetun 33 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi ilmoittaa komissiolle, mitä asiakirjoja se edellyttää kauttakuljetustilanteissa.

Artiklan 5 kohdassa edellytetään, että henkilön väliaikaista siirtämistä koskevista käytännön järjestelyistä, mukaan lukien hänen säilöönottoaan määräyksen antaneessa valtiossa koskevat tiedot, sekä ajankohdista, joihin mennessä henkilö on siirrettävä täytäntöönpanovaltion alueelta ja palautettava sinne, on sovittava määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion kesken. Tällöin on varmistuttava siitä, että henkilön fyysinen tai psyykinen tila sekä määräyksen antaneessa valtiossa vaadittu turvallisuuden taso otetaan huomioon.

Artiklan 6 kohdan mukaan väliaikaisesti siirrettyä henkilöä on edelleen pidettävä säilössä määräyksen antaneen valtion alueella ja soveltuvin osin kauttakulkujäsenvaltion alueella, sellaisten tekojen tai tuomioiden perusteella, joiden vuoksi hän on ollut vapautensa menettäneenä täytäntöönpanovaltiossa, jollei täytäntöönpanovaltio pyydä hänen vapauttamistaan.

Artiklan 7 kohta koskee vapaudenmenetysajan vähentämistä. Aika, joka henkilöä pidetään säilössä määräyksen antaneen valtion alueella, vähennetään asianomaiselle henkilölle täytäntöönpanovaltion alueella suoritettavaksi määrätystä tai määrättävästä vapaudenmenetysajasta.

Artiklan 8 kohdassa on säännös koskemattomuudesta. Sen mukaan siirrettyä henkilöä ei saa panna syyteeseen, pidättää tai pitää vangittuna tai muuten rajoittaa hänen henkilökohtaista vapauttaan määräyksen antaneessa valtiossa ennen hänen täytäntöönpanovaltion alueelta lähtöään tehtyjen tekojen tai annettujen tuomioiden perusteella, joita ei ole mainittu tutkintamääräyksessä. Tämä ei kuitenkaan rajoita 6 kohdan soveltamista. Tällöin kyse on teoista, joiden johdosta henkilö on ollut vapautensa menettäneenä täytäntöönpanovaltiossa.

Artiklan 9 kohdan mukaan 8 kohdassa tarkoitettu koskemattomuus lakkaa, jos siirretty henkilö on jäänyt määräyksen antaneen valtioon alueelle tai palannut sinne sieltä lähdettyään, vaikka hänellä olisi ollut mahdollisuus lähteä jäsenvaltion alueelta 15 päivän ajan siitä päivästä, jolloin määräyksen antanut viranomais ei enää ole edellyttänyt hänen läsnäoloaan.

Artiklan 10 kohta sisältää säännöksen artiklan soveltamisesta aiheutuvista kustannuksista. Ne katetaan 21 artiklan yleissäännöksen mukaisesti, lukuun ottamatta kustannuksia, jotka johtuvat henkilön siirtämisestä määräyksen antaneeseen valtioon tai kyseisestä jäsenvaltiosta pois. Viimeksi mainituista kustannuksista vastaa määräyksen antanut valtio.

Artiklassa tarkoitetuista tilanteista säädetään nykyisin vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetussa laissa (150/2004, jäljempänä *väliaikaista siirtämistä koskeva laki*). Sen rinnalla sovelletaan rikosoikeusapulakia. Määräyksiä väliaikaisesta siirtämisestä sisältyy myös voimassa oleviin oikeusapusopimuksiin, kuten vuoden 1959 oikeusapusopimukseen ja sen lisäpöytäkirjaan vuodelta 2001 sekä Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välillä sovellettavaan vuoden 2000 oikeusapusopimukseen. Väliaikaista siirtämistä koskeva laki sisältää säännökset oikeusapupyynnön perustuvasta siirtämisestä sekä Suomesta vieraaseen valtioon että vieraasta valtiosta Suomeen. Siirtämisen edellytyksenä on, että henkilön läsnäolo on tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Myös direktiivin 22 artikla edellä selostetun mukaan tarkoittaisi todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden siirtämistä. Kun siirrettäväksi pyydetään Suomen kansalaista tai Suomessa pysyvästi asuvaa ulkomaalaista, väliaikaista siirtämistä koskeva laki edellyttää, että henkilö on suostunut siirtämiseen. Suostumus on edellytyksenä myös siirrettäessä henkilö Pohjoismaiden tai EU:n ulkopuoliseen valtioon. Siirtämisestä päättää oikeusministeriö.

Artiklaa täytäntöön pantaessa olisi ratkaistava se, onko direktiivin täytäntöönpanolakiin tarpeen ottaa 2 kohdan kieltäytymisperusteita täsmentävä säännös. Säännös olisi tarpeen lähinnä, jos kieltäytymisperustetta halutaan täsmentää direktiivin säännöksestä. Artikla edellä selostetun mukaan sallii kieltäytymisen 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi tilanteissa, jossa henkilö ei siirtämiseen suostu. Toisin kuin väliaikaista siirtämistä koskevassa laissa, artiklassa täytäntöönpanovaltion kansalaisia tai siellä pysyvästi asuvia henkilöitä ei ole asetettu erityisasemaan.

Suostumuksen osalta olisi ratkaistava myös se, tulisiko siirrettäväksi pyydetyn henkilön suostumuksen puute direktiivin harkinnanvaraisesta säännöksestä poiketen säätää ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi. Jos päädytään ratkaisun, jonka mukaan Suomen kansalaisen väliaikainen siirtäminen olisi mahdollista vastoin henkilön suostumusta, olisi varmistuttava siitä, että menettely on perustuslain mukainen. Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoon tai hoitoon koskevan päätöksen täytäntöön panemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Mainituin reunaehdoin olisi siten sallittua lailla säätää Suomen kansalaisen siirtämisestä väliaikaisesti toiseen valtioon hänen suostumuksestaan riippumatta. Kyseinen perustuslain säännös kattaa muun muassa rikoksesta epäillyn tai syytetyn luovuttamisen syyte-toimia varten taikka vankeusrangaistukseen tuomitun luovuttamisen tai siirtämisen rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Lisäksi säännös kattaa henkilön siirtämisen todistelutarkoituksessa oikeudenkäyntiä varten (HE 102/2003). Vaikka nimenomaista säännöstä ei ole siirtämisestä todistelutarkoituksessa esitutkintavaiheessa, voidaan perustuslain 9 §:n 3 momentin katsoa mahdollistavan tämän, ottaen erityisesti huomioon, että sitä voidaan väliaikaisena toimenpiteenä ja henkilön koskemattomuuteen liittyvin rajoituksin pitää lievempänä toimenpiteenä kuin esimerkiksi rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista. Tätä tulkintaa puoltaa myös se, että siirtäminen olisi mahdollista vain toiseen EU:n jäsenvaltioon. Kaikki jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan EU:n perusoikeuskirjaa ja muita keskeisiä oikeusturvaa sekä perusoikeuksia koskevia kansainvälisiä velvoitteita. Näin ollen voidaan katsoa, että kyse olisi siirtämisestä, josta perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan olisi sallittua säätää tavallisella lailla.

Arvioitaessa henkilön suostumuksen merkitystä on otettava huomioon myös siirtämisen tarkoitus. Siirtämisen tarkoituksena tulee olla todistelun hankkiminen. Jos henkilö suhtautuu siirtämiseen vastentahtoisesti, hän ei todennäköisesti olisi myöskään halukas myötävaikuttamaan vieraassa valtiossa tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseen. Voidaan myös olettaa, että videoyhteyden käytön yleistyessä tilanteet, joissa väliaikainen siirtäminen ylipäätään olisi tarpeen, tulisivat olemaan harvinaisia. Käytännössä laaja-alaisen yhteistyön mahdollistava ja siten direktiivin tarkoitusta parhaiten vastaava ratkaisu olisi, että kieltäytyminen henkilön suostumuksen puuttumisen vuoksi jätettäisiin ratkaistavaksi tapauskohtaisesti. Tällöin harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon käsillä olevaan todistelutilanteeseen liittyvät konkreettiset olosuhteet. Jos esimerkiksi henkilön väliaikainen siirtäminen olisi tarpeen ainoastaan tunnistamistarkoituksessa, merkitystä ei juurikaan olisi sillä, suostuuko henkilö siirtämiseen vai ei. Jos taas kyseessä olisi esimerkiksi todistelutarkoituksessa kuulusteltava epäilty, siirtämiseen ei välttämättä kannattaisi ryhtyä, jos henkilö vastustaa siirtämistä. Artikla ei mahdollista rikosoikeudenkäynnissä vastaajana olevan henkilön väliaikaista siirtämistä kuten ei myöskään voimassa oleva sääntely.

Esityksessä ei ole pidetty välttämättömänä ottaa lakiin erillistä säännöstä henkilön suostumuksen puuttumisesta kieltäytymisperusteena. Suostumuksen puute olisi siten harkinnanvarainen kieltäytymisperuste kaikissa tapauksissa ilman siirrettävän henkilön kansalaisuuteen tai asuinpaikkaan taikka muihin olosuhteisiin liittyviä erityisiä perusteita.

Esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolakiin (12 §) otettaisiin artiklaa täydentävä säännös, jossa olisi tarpeen säätää ensinnäkin suostumuksen antamisesta. Väliaikaista siirtämistä koskevan lain mukaan siirrettävän henkilön suostumusta edellyttävissä tilanteissa suostumus on annettava kirjallisena (7 §:n 4 momentti). Esityksen mukaan täytäntöönpanolaissa tarkennettaisiin, että myös direktiivissä tarkoitettussa menettelyssä suostumus annettaisiin kirjallisesti.

Täytäntöönpanolaissa tulisi lisäksi säätää siitä, mikä viranomainen väliaikaisesta siirtämisestä päättää. EU:n vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvassa rikosoikeudellisessa yhteistyössä lähtökohtana on, että se tapahtuu suoraan toimivaltaisten viranomaisten välillä ja yhteistyöstä päättävänä viranomaisena on muu kuin oikeusministeriö. Esityksessä ehdotetaan, että väliaikaista siirtämistä koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta päättäisi Helsingin kärjäoikeus tai erityisestä syystä muu kärjäoikeus. Oikeusturvasyistä on pidetty tärkeänä, että väliaikaista siirtämistä koskevan asian käsittelee tuomioistuin, jolloin siirrettäväksi pyydetyllä henkilöllä on myös halutessaan oikeus suulliseen käsittelyyn. Alueellisen toimivallan osalta ratkaisu olisi aikaisemmin selostetun mukainen, kun kyse on tuomioistuimen määrittelemisestä täytäntöönpanoviranomaiseksi.

Mahdollisuus kieltäytyä väliaikaisesta siirtämisestä vapaudenmenetyksajan pidentymisen vuoksi sisältyy harkinnanvaraisena kieltäytymisperusteena myös väliaikaista siirtämistä koskevaan lakiin (4 §:n 2 momentin 2 kohta). Tältä osin ei olisi välttämätöntä säätää direktiiviä täydentävää lainsäädäntöä.

Pyydetessä toisessa jäsenvaltiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä Suomeen, voitaisiin soveltaa ehdotettuja direktiivin täytäntöönpanolain 22 §:n säännöksiä määräyksen antavasta viranomaisesta. Tällöin olisi tarve siirtää henkilö väliaikaisesti täytäntöönpanovaltiosta Suomeen todistelutarkoituksessa kuultavaksi Suomessa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Näitä tilanteita varten ei olisi tarpeen ottaa täytäntöönpanolakiin erillisiä asiasisältöisiä säännöksiä. Kuulusteltaessa Suomeen väliaikaisesti siirrettyä henkilöä sovellettaisiin kansallisia menettelysäännöksiä, mukaan lukien säännökset henkilön oikeudesta avustajaan. Myöskään väliaikaista siirtämistä koskevassa lais-

sa ei ole erityissäännöksiä oikeudesta avustajaan Suomeen siirrettyjen henkilöiden osalta. Laissa on säännökset säilössä pitämisestä ja koskemattomuudesta (9 §:n 3 ja 4 momentti), mutta ne eivät olisi välttämättömiä direktiivin täytäntöönpanolaissa, koska direktiivin 22 artiklan 6 ja 8 kohdassa on vastaavansisältöiset säännökset, jotka tulisivat suoraan lakina sovellettaviksi. Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan kuitenkin otettavaksi säännös säilössä pidosta sekä täydentävä säännös, jonka mukaan henkilön säilössä pitämisessä Suomessa on soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavankeuslaissa (768/2005) säädetään.

Täydentävää sääntelyä tarvittaisiin siitä, mikä viranomainen päättää artiklan 4 kohdassa tarkoitetusta kauttakuljetuksesta. Väliaikaista siirtämistä koskevan lain mukaan oikeusministeriö päättää myös kauttakuljetusluvan myöntämisestä. Esityksessä ehdotetaan, että kauttakuljetuksesta päättäisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta vastaava toimivaltainen syyttäjä. Kauttakuljetuksen suhteen direktiivissä ei sallita harkintavaltaa, vaan lupa on myönnettävä, jos kauttakuljetusta koskevassa pyynnössä on kauttakuljetukseen tarvittavat asiakirjat. Siten ei ole pidetty välttämättömänä, että kauttakuljetusta koskevat pyynnöt tulisi käsitellä tuomioistuimessa. Kuten väliaikaisen siirtämisen kohdalla, päätösvaltaa ei myöskään ole pidetty tarkoituksemukaisena direktiivissä tarkoitetuissa kauttakuljetustilanteissa säilyttää oikeusministeriöllä.

Edellä olevan lisäksi täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännöksiä muutoksenhausta, oikeudesta avustajaan ja puolustajan määräämisestä sekä vapaudenmenetyksajan vähentämisestä väliaikaisen siirtämisen tilanteissa.

23 artikla **Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen täytäntöönpanovaltioon tutkintatoimenpiteen toteuttamista varten**

Artikla koskee päinvastaista siirtämistilannetta kuin 22 artikla eli määräyksen antaneessa valtiossa vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä täytäntöönpanovaltioon. Tutkintamääräys voidaan antaa tällaista siirtämistä varten, jos tutkintatoimen toteuttamisen tarkoituksena on hankkia todisteita, mikä edellyttää henkilön läsnäoloa täytäntöönpanovaltion alueella. Artiklassa kuvattu tilanne olisi ilmeisen harvinainen. Se voisi kuitenkin tulla kyseeseen esimerkiksi täytäntöönpanovaltiossa järjestettävässä tunnistamistilanteessa, jossa tunnistaminen edellyttäisi määräyksen antaneessa valtiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön läsnäoloa.

Artiklan 2 kohdan mukaan artiklassa tarkoitettuun väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan soveltuvin osin 22 artiklan 2 kohdan a alakohtaa ja 3—9 kohtaa. Mainittuja kohtia on selostettu edellä. Kohdat soveltuisivat 23 artiklan tilanteissa 22 artiklan peilikuvina sikäli, että täytäntöönpanovaltiona olisi tällöin se jäsenvaltio, johon henkilö siirretään.

Artiklan 3 kohta sisältää säännöksen kuluvastuusta. Sen mukaan artiklan soveltamisesta aiheutuneet kustannukset katetaan 21 artiklan mukaisesti, lukuun ottamatta kuluja henkilön siirtämisestä täytäntöönpanovaltioon tai kyseisestä jäsenvaltiosta pois. Mainituista kustannuksista vastaa määräyksen antanut valtio.

Väliaikaista siirtämistä koskevan lain 5 §:n 2 kohtaan sisältyy 23 artiklaa vastaava säännös, jonka mukaan oikeusministeriö voi pyytää vieraan valtion viranomaiselta Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä väliaikaisesti Suomesta kyseiseen vieraaseen valtioon. Esityksessä ehdotetaan, että myös artiklan 23 tarkoittamassa tilanteessa väliaikaisesta siirtämisestä päättäisi Helsingin käräjäoikeus tai erityisestä syystä muu käräjäoikeus. Menette-

lyyn muutoinkin sovellettaisiin samoja menettelysäännöksiä kuin 22 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa.

Niissä tilanteissa, joissa vapautensa menettäneenä olevaa henkilöä esitetään siirrettäväksi väliaikaisesti määräyksen antaneesta valtiosta Suomeen, esityksessä ehdotetaan, että päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tekisi täytäntöönpanoviranomaisena toimiva syyttäjä.

24 artikla **Kuuleminen videokokouksen avulla tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla**

Artikla sisältää säännökset todistajana tai asiantuntijana kuultavan henkilön kuulemisesta videoyhteyden välityksellä tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla. Myös epäillyn tai syytetyin kuuleminen vastaavalla tavalla on artiklan 1 kohdan mukaan mahdollista.

Artiklan 2 kohdan mukaan artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta on 11 artiklassa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden lisäksi sallittua kieltäytyä siinä tapauksessa, että epäilty tai syytteessä oleva henkilö ei kuulemiseen suostu (a alakohta). Kuultavan todistajan tai asiantuntijan suostumuksen puute sitä vastoin ei mahdollista täytäntöönpanosta kieltäytymistä. Kieltäytyminen on myös mahdollista, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpano asianomaisessa tapauksessa olisi vastoin täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteita (b alakohta). Direktiivin 11 artiklan 2 kohta tarkoittanee, että 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohdan mukaisia kieltäytymisperusteita ei voida tässä soveltaa.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että määräyksen antanut viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen sopivat käytännön järjestelyistä kuulemisen järjestämiseksi. Täytäntöönpanoviranomaisen on kutsuttava todistaja tai asiantuntija kuultavaksi. Tällöin on ilmoitettava kuulemiselle määrätty ajankohta ja paikka (a alakohta). Rikoksesta epäilty tai syytteessä oleva on kutsuttava kuultavaksi täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaisten yksityiskohtaisten sääntöjen mukaisesti. Vaikka kohdassa viitataan täytäntöönpanovaltion lainsäädäntöön ainoastaan rikoksesta epäillyn tai syytetyin kutsumisen osalta, myös todistajan tai asianomistajan kutsumisessa lähtökohtana olisi, kuten nykyisinkin, että henkilö kutsutaan kuultavaksi täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaisesti. Tämä Suomessa tarkoittaa, että kutsuminen suoritettaisiin esitutkintalain, oikeudenkäymiskaaren ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisesti. Kutsumisessa voitaisiin käyttää sakon uhkaa ja todistaja voitaisiin esimerkiksi noutaa kuultavaksi. Kansallisen lainsäädännön noudattamisen periaate perustuisi direktiivin osalta myös ehdotettuun täytäntöönpanolain 8 §:ään, jonka mukaan tutkintamääräys pannaan täytäntöön noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä.

Edelleen 3 kohdassa edellytetään, että kuultavalle ilmoitetaan määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaisista oikeuksista sellaisena ajankohtana, että oikeutta puolustautua voidaan tehokkaasti käyttää (b alakohta). Lisäksi täytäntöönpanovaltion on varmistettava kuultavan henkilöllisyys (c alakohta).

Artiklan 4 kohdan mukaan jos täytäntöönpanoviranomaisen käytettävissä ei tietyssä tapauksessa ole teknisiä välineitä videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemistä varten, määräyksen antanut valtio voi keskinäisellä sopimuksella antaa ne sen käyttöön.

Artiklan 5 kohta sisältää säännökset täytäntöönpanovaltion ja määräyksen antaneen valtion viranomaisten tehtävistä kuulemisen aikana. Alakohdan a mukaan täytäntöönpanovaltion toimivaltaisen viranomaisen on oltava läsnä kuulemisen aikana, tarvittaessa tulkin avustamana.

Sen on huolehdittava myös kuultavan henkilöllisyyden varmistamisesta sekä siitä, että täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteita noudatetaan. Jos niitä rikotaan, täytäntöönpanoviranomaisen on välittömästi toteutettava tarpeelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kuulemista jatketaan kyseisten periaatteiden mukaisesti. Alakohdan b mukaan viranomaiset voivat tarvittaessa sopia kuultavan henkilön suojelua koskevista toimenpiteistä. Alakohdan c mukaan määräyksen antaneen valtion toimivaltainen viranomainen joko suorittaa kuulemisen itse oman lainsäädäntönsä mukaisesti tai kuuleminen suoritetaan kyseisen viranomaisen johdolla. Alakohdassa d edellytetään, että täytäntöönpanovaltio huolehtii määräyksen antaneen valtion tai kuultavan pyynnöstä siitä, että kuultavaa henkilöä avustaa tarvittaessa tulkki. Alakohdan e mukaan rikoksesta epäillylle tai syytteessä olevalle henkilölle on ilmoitettava ennen kuulemista täytäntöönpanovaltion ja määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukaisista oikeuksistaan, myös oikeudesta olla todistamatta. Todistaja tai asiantuntija voi vedota hänelle joko täytäntöönpanovaltion tai määräyksen antaneen valtion lainsäädännön nojalla kuuluvaan oikeuteen olla todistamatta. Kuultavalle on ilmoitettava tästä oikeudesta ennen kuulemista.

Artiklan 6 kohdassa edellytetään, että täytäntöönpanoviranomainen laatii kuulemisesta pöytäkirjan. Tällä ei kuitenkaan rajoiteta henkilöiden suojelusta sovittujen toimenpiteiden soveltamista. Pöytäkirjassa tulee mainita kuulemisen aika ja paikka, kuullun henkilöllisyys, kaikkien muiden kuulemiseen täytäntöönpanovaltiossa osallistuneiden henkilöllisyys ja asema, mahdollisesti annetut valat ja tekniset olosuhteet, joissa kuuleminen tapahtui. Täytäntöönpanoviranomainen toimittaa pöytäkirjan määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että sen kansallista lainsäädäntöä sovelletaan samalla tavoin, kuin jos kuuleminen tapahtuisi kansallisessa menettelyssä, jos sen alueella artiklan mukaisesti kuultavana oleva henkilö joko kieltäytyy todistamasta, kun hänellä on todistamisvelvollisuus, tai ei todista totuudenmukaisesti. Vastaava velvoite sisältyy voimassaoleviin videokuulemisesta koskeviin oikeusapumääräyksiin.

Videoyhteyden avulla tapahtuva kuuleminen on rikosoikeusapuyhteistyössä osoittautunut tarpeelliseksi ja kustannuksia säästäväksi menettelyksi. Videokuulemisella on myös merkitystä todistajansuojelutoimenpiteenä. Rikosoikeusapulakiin on vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisen yhteydessä lisätty säännökset videokuulemisesta (11 a § ja 11 b §), joskin videokuuleminen on ennen mainittua uudistustakin ollut mahdollista rikosoikeusapulain mukaan. Videokuulemisesta on määräykset myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa. Voimassa oleva sääntely todistajan, asiantuntijan tai asianomistajan kuulemisesta videoyhteyden välityksellä vastaa pitkälti 24 artiklan sisältöä. Rikosoikeusapulaissa on lisäksi erillinen säännös vastaajan tai epäillyn kuulemisesta videoyhteyden välityksellä. Kyseisessä 11 b §:ssä edellytetään, että kuuleminen olisi vastaavassa tilanteessa Suomen lain mukaan mahdollista ja että vastaaja tai epäilty on antanut suostumuksensa kuulemiseen. Pykälässä on myös EU-luovuttamislain säännöksiä vastaavat säännökset oikeudesta avustajaan ja puolustajaan määräämiseen.

Kansallisten tilanteiden osalta videokuulemisesta säädetään esitutkintalaissa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997, jäljempänä *ROL*) ja oikeudenkäymiskaarissa. Esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan asianosainen saa antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonantovälineellä, jos tutkija katsoo, ettei menettelystä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Samat edellytykset koskevat todistajaa. *ROL*:n 5 luvun 10 a §:ssä mahdollistetaan rikosasian suullisen valmistelun istunto videoyhteyden välityksellä tai puhelimitse, jos se istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista. Videokuulustelusta sääde-

tään myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä. Pykälässä mainituin edellytyksin todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla videoyhteyden välityksellä tai tietyissä tilanteissa myös puhelimitse. Rikosasian vastaajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä on siten mahdollista vain todistelutarkoituksessa. Suunnitteilla kuitenkin on mahdollistaa myös vastaajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä (oikeusministeriön arviomuistio oikeusprosessien keventämisestä, OM 8/41/2015). Oikeudenkäymiskaaren 60 §:ssä on myös erityissäännös kansainvälisiä tilanteita varten. Säännöksen mukaan todisteen vastaanottamisesta ulkomailla säädetään erikseen.

Artikla ei edellä selostetun mukaisesti mahdollista sitä, että rikoksesta epäillyn tai syytetyn videokuulemisen edellytykseksi voitaisiin asettaa se, että kuuleminen vastaavassa tilanteessa olisi sallittua täytäntöönpanovaltion kansallisen lain mukaan. Ainoastaan rikoksesta epäillyn tai syytetyn suostumuksen puute sekä täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisuus mainitaan perusteina kieltäytyä tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi.

Artiklaa täytäntöön pantaessa on ratkaistava, tulisiko epäillyn tai syytetyn suostumus videokuulemiseen asettaa ehdottomaksi edellytykseksi videokuulemiselle, jolloin suostumuksen puute merkitsi sitä, että täytäntöönpanosta olisi kieltäydyttävä. Epäillyn kuuleminen tulisi kyseeseen esitutkintavaiheessa. Muita kieltäytymistilanteita vastaavasti direktiivin tarkoitusta vastaisi parhaiten se, ettei epäillyn suostumuksen puutetta säädettäisi ehdottomaksi kieltäytymisperusteeksi. Myöskään esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan epäillyn suostumus ei ole edellytyksenä videokuulemiselle, eikä kuulemiselle ole asetettu asian vähäisyyteen liittyviä erityisedellytyksiä. Esityksessä ei siten ehdoteta, että epäillyn suostumus olisi ehdoton edellytys esitutkintavaiheessa tapahtuvalle kuulemiselle videoyhteyttä käyttäen. Tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta olisi kuitenkin harkinnanvaraisesti mahdollisuus kieltäytyä, jos epäilty ei menettelyyn suostu. Tällaiset tilanteet kuitenkin oletettavasti olisivat harvinaisia, koska mahdollisuus videoyhteyden välityksellä tapahtuvaan kuulemiseen yleensä olisi kuulteltavan itsensä edun mukaista.

Erikseen olisi ratkaistava, mahdollistaako direktiivi oikeudenkäyntivaiheessa tapahtuvan syytetyn kuulemisen vastaajana ja tulisiko syytetyn suostumus tällöin olla kuulemisen ehdoton edellytys. Direktiivin tarkoituksena ei ole korvata pidätysmääräystä koskevaan puitepäätökseen perustuvia luovuttamismenettelyjä jäsenvaltioiden välillä. Tähän liittyy direktiivin johdanto-osan 25 kappale, jonka mukaan pidätysmääräystä olisi käytettävä, jos henkilö on määrä siirtää toiseen jäsenvaltioon syytetoimia että hänet on tuotava tuomioistuimeen oikeudenkäyntiä varten. Direktiivin tarkoitusta ei siten vastaisi se, että videokuulemistä käytettäisiin pidätysmääräyksen asemesta silloin, kun rikoksesta epäiltyä tai syytettyä kuullaan oikeudenkäynnissä vastaajana. Toisaalta estettä ei näyttäisi olevan sille, että syytettyä voitaisiin kuulla videoyhteyden avulla, kun häntä syytetään lievistä rikoksista, joista pidätysmääräykseen perustuva menettely vangitsemisineen olisi liian raskas. Tällöin mahdollisuus videoyhteyden avulla tapahtuvaan kuulemiseen olisi myös syytetyn edun mukaista, koska hänen ei tarvitsisi matkustaa määräyksen antaneeseen valtioon, eikä häneen toisaalta myöskään kohdistettaisi vapaudenmenetyksen käsittäviä pakkokeinoja, kuten pidätysmääräykseen perustuvissa luovuttamistilanteissa. Tähän mahdollisuuteen viittaa myös johdanto-osan 26 kappale, jonka mukaan määräyksen antavan viranomaisen olisi harkittava, olisiko tutkintamääräys tehokas ja oikeasuhtainen keino rikosoikeudellisen menettelyn toteuttamiseksi. Tällöin olisi erityisesti harkittava, voisiko tutkintamääräyksen antaminen epäillyn tai syytetyn kuulemiseksi videoneuvottelua käyttäen olla toimiva vaihtoehto pidätysmääräykselle. Lisäksi komissio on direktiivin täytäntöönpanoa koskeissa keskusteluissa esittänyt, että direktiiviä tulisi voida soveltaa myös vastaajan kuulemiseen oikeudenkäynnissä videoyhteyden välityksellä. Voidaan näin ollen lähteä siitä, että direktiivi mahdollistaa tämän. Määräyksen antaneen valtion osalta edellytyksenä

kuitenkin edellä selostetun 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan olisi, että videokuuleminen myös kansallisesti vastaavassa tilanteessa on sallittua. Siten Suomi ei voisi antaa tutkintamääräystä vastaajan kuulemiseksi muutoin kuin ROL 5 luvun 10 a §:n tai OK 17 luvun 52 §:n mukaisesti videoyhteyden välityksellä ennen kuin se on kansallisesti Suomessa mahdollista.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi täytäntöönpanolakiin säännökset mahdollisuudesta kuulla vastaajaa videoyhteyden välityksellä toisen jäsenvaltion esittämän tutkintamääräyksen perusteella (16 §). Edellytyksenä olisi, että vastaaja suostuu kuulemiseen ja on myös tietoinen suostumuksen merkityksestä. Lisäksi edellytyksenä olisi, että kuuleminen asian laatu sekä muut olosuhteet huomioon ottaen ei vaaranna vastaajan oikeusturvaa. Ehdotus tarkoittaa, että tutkintamääräystä täytäntöön pantaessa vastaajan kuuleminen olisi tältä osin mahdollista laajemmin kuin se on voimassa olevan kansallisen lainsäädännön mukaan. Esityksessä ehdotetaan, että vastaajan kuulemisesta videoneuvottelua käyttäen päättäisi käräjäoikeus. Kyseeseen tulisi Helsingin käräjäoikeus tai erityisestä syystä muu käräjäoikeus.

Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi myös säännökset rikoksesta epäillyn tai syytetyn oikeuksista videoyhteyden välityksellä tapahtuvissa kuulemistilanteissa. Täytäntöönpanolaissa olisi myös selvyyden vuoksi säännös henkilöistä, joita videoyhteyden välityksellä on mahdollista kuulla (15 §:n 1 momentti). Kyseeseen tulisivat artiklassa nimenomaisesti lueteltujen henkilöjen lisäksi asianomistajat, joiden kuuleminen videoyhteyden välityksellä on myös rikosoikeusapulain 11a §:n mukaan sallittua. Vaikka artiklassa ei asianomistajan kuulemistä nimenomaisesti mainita, se on katsottava sallituksi, koska Suomessa rikoksen asianomistajana pidettyä henkilöä pidetään useissa muissa valtioissa todistajan asemassa olevana.

Lukuun ottamatta vastaajan kuulemistä koskevaa tilannetta, lakiin ei ole katsottu välttämättömäksi ottaa erityissäännöstä siitä, mikä viranomainen päättää videokuulemistä koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Lähtökohtana olisi, että siitä päättäisi kussakin tilanteessa tutkintamääräystä käsittelevä täytäntöönpanoviranomainen.

Artiklan täytäntöönpanon osalta olisi myös ratkaistava se, tulisiko täytäntöönpanolakiin sisällyttää nimenomaisia säännöksiä oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun sisältyvistä todistajansuojelutoimenpiteistä, joita videokuulemisessa voitaisiin toteuttaa. Kuten edellä on todettu, todistajansuojelutoimenpiteistä voidaan tarvittaessa erikseen sopia määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken. Tarve erillisille sääntelylle olisi lähinnä siinä tilanteessa, että kaikkia voimassa olevan lain mukaisia todistajansuojelutoimenpiteitä ei sallittaisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanon yhteydessä tai että tarvittaisiin direktiiviä tarkempaa sääntelyä toimenpiteen edellytyksistä. Direktiivin velvoitteita ja tarkoitusta mahdollisimman laaja-alaiseen yhteistyöhön vastaisi parhaiten se, että mitään kansallisen lain mukaan sallittua toimenpidettä ei suljettaisi pois. Sallittua siten tulisi olla esimerkiksi todistajan kuuleminen anonyymisti, mikä useiden EU:n jäsenvaltioiden mukaan ja nykyisin myös Suomen lainsäädännössä on sallittua. Tällöin tulisi kuitenkin edellyttää, että toimenpide olisi vastaavassa tilanteessa sallittua kansallisen lain mukaan. Jäljempänä selostetun mukaisesti täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset todistajan kuulemisesta anonyymisti videoyhteyden välityksellä (15 §:n 2 momentti).

25 artikla **Kuuleminen puhelinkokouksen avulla**

Artikla mahdollistaa todistajan tai asiantuntijan kuulemisen puhelinkokouksen avulla. Tällainen kuuleminen on artiklan 1 kohdan mukaan mahdollista, jos kuultavan henkilön ei ole

asianmukaista tai mahdollista olla henkilökohtaisesti läsnä tutkintamääräyksen antaneen valtion alueella. Edellytyksenä myös on, että määräyksen antanut valtio on ensin tutkinut muita sopivia keinoja kuulemisen järjestämiseksi.

Artiklan 2 kohdan mukaan puhelinkokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen sovelletaan soveltuvin osin 24 artiklan 3, 5, 6 ja 7 kohtaa, elleivät viranomaiset toisin sovi. Kohtia on selostettu edellä.

Suomen lainsäädännössä rikosasioiden käsittelyyn soveltuvia erityissäännöksiä puhelinkuulustelusta sisältyy esitutkintalakiin, ROL:iin ja oikeudenkäymiskaareen. Lisäksi kuulemisesta on säännös rikosoikeusapulain 11 c §:ssä. Sen mukaan kuuleminen voidaan videoneuvottelun asemesta suorittaa myös puhelinta käyttäen. Edellytyksenä on, että kuultava on antanut suostumuksensa menettelyyn.

Direktiivin 25 artikla poikkeaa mainitusta rikosoikeusapulain säännöksestä kahdessa suhteessa. Ensinnäkin kuuleminen on mahdollista ainoastaan todistajan tai asiantuntijan osalta. Toisin sanoen artikla ei mahdollista epäillyn tai syytetyn kuulemisesta puhelimitse. Toiseksi artiklan viittaussäännöksistä 24 artiklaan seuraa, että todistajien ja asiantuntijoiden osalta puhelinkuuleminen ei edellytä kuultavan suostumusta, toisin kuin rikosoikeusapulain 11 c §:ssä.

Esityksessä ehdotetaan myös puhelinkuulustelun osalta selvennettäväksi se, että sitä voidaan käyttää myös kuulusteltaessa asianomistajia (15 §:n 3 momentti). Muilta osin artiklaa ja siihen sisältyviä viittauksia videokuulemista koskeviin säännöksiin voidaan pitää riittävinä sovellettaviksi suoraan.

26 artikla **Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä koskevat tiedot**

Artikla sisältää säännökset pankkitilien selvittämisestä. Artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa sen määrittämiseksi, onko kyseessä olevan rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevalla luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä täytäntöönpanovaltion alueella sijaitsevassa pankissa yksi tai useampi laadultaan millainen tahansa tili taikka yhtä tai useampaa sellaista tiliä koskeva määräysvalta. Myönteisessä tapauksessa tutkintamääräys voidaan antaa kaikkia yksilöityjä tilejä koskevien tietojen hankkimiseksi.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet voidakseen toimittaa 1 kohdassa tarkoitetut tiedot artiklassa säädetyin edellytyksin. Tietoihin on sisällytettävä tilit, joihin kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kohteena olevalla henkilöllä on valtakirja, jos tätä pyydetään tutkintamääräyksessä (3 kohta). Artiklan 4 kohdan mukaan artiklan velvoitetta sovelletaan ainoastaan siltä osin kuin tiedot ovat tilinpitäjän pankin hallussa.

Artiklan 5 kohdan mukaan määräyksen antavan viranomaisen on tutkintamääräyksessä mainittava syyt, joiden vuoksi se katsoo pyydetyillä tiedoilla todennäköisesti olevan olennaista arvoa kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Lisäksi määräyksen antavan viranomaisen tulee mainita, millä perusteella se olettaa, että täytäntöönpanovaltion pankeissa on kyseinen tili ja mahdollisuuksien mukaan, mistä pankeista voi olla kyse. Tutkintamääräykseen on sisällytettävä myös sellaiset käytettävissä olevat tiedot, jotka voivat helpottaa sen täytäntöönpanoa. Direktiivin johdanto-osan 29 kappaleen mukaan tällaisia tietoja olisivat ainakin tilin haltijan nimi ja osoite, tiedot tiliä koskevista valtakirjoista ja mahdolliset muut tiedot tai asiakirjat, jotka tilin haltija on toimittanut tiliä avattaessa ja jotka ovat edelleen pankin hallussa.

Artiklan 6 kohdan mukaan artikla kattaa myös muut täytäntöönpanovaltion alueella sijaitsevat rahoituslaitokset kuin pankit. Direktiivin johdanto-osan 28 kappaleen mukaan rahoituslaitos-termiä olisi tulkittava Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen 3 artiklan sisältämän määritelmän mukaisesti. Tilanteeseen sovelletaan tällöin artiklan 3—5 kohtia soveltuvin osin. Kohta sisältää myös tällaista tilannetta koskevan erityisen kieltäytymisperusteiden. Sen mukaan tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Lisäksi tilanteeseen soveltuisivat 11 artiklassa luetellut kieltäytymisperusteet.

Artiklan 6 kohtaa lukuun ottamatta artikla vastaa pääosin vuoden 2000 oikeusapupolun lisäpöytäkirjan 1 artiklaa, tosin viimeksi mainitun artiklan velvoitteet on rajattu tutkittavan rikoksen rangaistusasteikon perusteella sekä rikoksiin, joiden osalta Europol on toimivaltainen tai joita tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyssä yleissopimuksessa taikka siihen liitetyissä lisäpöytäkirjoissa. Lisäpöytäkirjan soveltamisala on rajattu pankkeihin, joten tältä osin direktiivin 6 kohdan säännös on pöytäkirjan velvoitteita laajempi. Lisäksi lisäpöytäkirjassa on direktiivistä poiketen sallittua asettaa pankkitilitietoja koskevan pyynnön täyttämiseksi samat ehdot, joita jäsenvaltio soveltaa etsintä- ja takavarikkopyyntöjen suhteen. Suomi ei ole kyseisiä ehtoja asettanut.

Kansallisessa lainsäädännössä on useita säännöksiä pankkien ja muiden rahoituslaitosten tietojenantovelvollisuudesta. Aikaisemmin selostetun mukaan poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Kuten edellä on todettu, Tullin osalta vastaava säännös sisältyy rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momenttiin. Syyttäjän tiedonsaantioikeudesta säädetään syyttäjälaitoksesta annetun lain 25 §:ssä. Luottolaitoslain 15 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan luottolaitoksella ja sen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluvalla yrityksellä on velvollisuus antaa tietoja syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi ja muulle viranomaiselle, jolla on lakiin perustuva oikeus tietojen saamiseen.

Rahanpesudirektiivi on Suomessa pantu täytäntöön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetulla lailla (503/2008, jäljempänä *rahanpesulaki*). Laissa säädetään velvollisuudesta ilmoittaa epäilyttäviä liiketoimivia (3 luvun 23 §). Lain 2 §:n määritelmäsäännös kattaa rahanpesudirektiivin 3 artiklassa tarkoitettut tahot, joihin kuuluvat muun muassa luottolaitoslaissa tarkoitettut luotto- ja rahoituslaitokset, sijoituspalvelulaissa (747/2012) sekä sijoitusrahastolaissa (48/1999) tarkoitettut yritykset. Mainittuihin lakeihin sisältyy luottolaitoslain 15 luvun 14 §:n 2 momenttia vastaavat säännökset velvollisuudesta antaa tietoja syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi (sijoituspalvelulain 12 luvun 2 §:n 1 momentti, sijoitusrahastolain 133 §:n 2 momentti). Rahanpesudirektiivi on uudistettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä (EU) EU/2015/849 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta. Direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta on annettu hallituksen esitys 228/2016 vp.

Pankkitilitietojen pyytäminen rikosasian käsittelyä varten on rikosoikeusapulain 1 §:ssä tarkoitettua oikeusapua. Rikosoikeusapulain 15 §:n mukaan kansallisen lain mukaisia edellytyksiä sovelletaan pääsääntöisesti sellaisiin oikeusapupyyntöihin, joiden täyttäminen edellyttää pakkokeinolaissa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä. Koska pankkitilitietojen toimittaminen esitutkinta- tai syyttäjäviranomaiselle ei sellaisenaan ole pakkokeinolaissa säännelty

pakkokeino, on katsottu, ettei pakkokeinolaissa tarkoitettuja edellytyksiä ole sovellettava pankkitilejä koskeviin oikeusapupyyntöihin. Rikosoikeusapulaissa ei ole myöskään erityisiä rajoituksia muilta rahoituslaitoksilta kuin pankeilta pyydettyjen tietojen suhteen. Laki näin ollen mahdollistaa niiltä pyydettyjen tilitietojen hankkimisen samassa laajuudessa kuin vastaavia tietoja voidaan pyytää pankeilta. Artiklan sisältö näin ollen vastaa voimassa olevaa kansallista sääntelyä.

Se, että artiklan 6 kohdassa mahdollistetaan muilta rahoituslaitoksilta kuin pankeilta pyydettyjen tietojen saamiseksi annetun tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytyminen, jos toimenpide ei olisi kansallisesti sallittua, ei edellytä erillistä säännöstä täytäntöönpanolakiin. Harkinnanvaraisena säännöksenä kyseinen säännös ei edellyttäisi nykytilan muuttamista. Artiklan ei muiltakaan osin ole katsottava edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä.

27 artikla **Pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot**

Artikla koskee tietojen saamista yksittäisistä pankkitapahtumista. Sen *1 kohdan* mukaan tutkintamääräys voidaan antaa tietojen saamiseksi yksilöidyistä pankkitileistä ja sellaisista pankkitapahtumista, jotka on suoritettu tietyn ajanjaksona yhden tai useamman tutkintamääräyksessä yksilöidyn tilin kautta. Näihin tietoihin sisältyvät myös tiedot mahdollisista lähettäjä- tai vastaanottajatileistä.

Artiklan *2 kohdan* mukaan jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet voidakseen toimittaa mainitut tiedot artiklassa säädetyin edellytyksin. Artiklan *3 kohdan* mukaan artiklan mukaista velvoitetta sovelletaan ainoastaan siltä osin kuin tiedot ovat tilinpitäjäpankin hallussa. Artiklan *4 kohdan* mukaan määräyksen antavan viranomaisen on tutkintamääräyksessä mainittava syyt, joiden johdosta se katsoo pyydettyjen tietojen olevan merkityksellisiä kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Artiklan *5 kohdassa* artikla ulotetaan myös muiden rahoituslaitosten kuin pankkien toteuttamiin rahoitustapahtumiin. Tällöin 3 ja 4 kohtaa sovelletaan soveltuvin osin. Näissä tilanteissa täytäntöönpanosta on sallittua kieltäytyä 11 artiklassa lueteltujen kieltäytymisperusteiden lisäksi sillä perusteella, että tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Artiklan 5 kohtaa lukuun ottamatta säännös vastaa pitkälti vuoden 2000 oikeusapusopimuksen lisäpöytäkirjan 2 artiklaa. Artiklaa 26 vastaavasti se kuitenkin poikkeaa lisäpöytäkirjan säännöksestä siinä, että artiklassa ei ole säännöstä siitä, että jäsenvaltio voisi asettaa pyynnön täyttämiseksi etsintä- ja takavarikkopyyntöjen täytäntöönpanoon sovellettavat ehdot. Lisäksi artikla 26 artiklan tapaan kattaa myös muut rahoituslaitokset kuin pankit.

Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa jo nykyisellään artiklassa tarkoitetun yhteistyön. Myöskään tämän artiklan kohdalla ei olisi tarvetta täydentävään lainsäädäntöön. Perusteina viitataan edellä artiklan 26 yhteydessä selvitettyyn.

28 artikla **Tutkintatoimenpiteet, joihin liittyy todisteiden hankkimista reaaliaikaisesti, jatkuvasti ja tietyn ajanjakson ajan**

Artikla koskee tutkintamääräyksen antamista sellaisen tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanemiseksi, joka edellyttää todisteiden hankkimista reaaliaikaisesti, jatkuvasti ja tietyn ajanjakson ajan. Artiklan *1 kohdan* mukaan toimenpide voi käsittää esimerkiksi yhden tai useamman yk-

silöidyn tilin kautta suoritettujen pankki- tai muiden rahoitustapahtumien seuraamista (a alakohta). Toisena esimerkkinä mainitaan valvotut läpilaskut täytäntöönpanovaltion alueella (b alakohta).

Artiklassa tarkoitettujen tutkintatoimenpiteiden täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä 11 artiklan mukaisten kieltäytymisperusteiden lisäksi, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Artiklan 2 kohdan mukaan määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion on sovittava valvottua läpilaskua koskevista käytännön järjestelyistä sekä aina muulloinkin, kun se on tarpeen.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että tutkintamääräyksessä mainitaan, miksi määräyksen antanut viranomaisiin pitää pyydettyjä tietoja merkityksellisinä rikosoikeudellisen menettelyn kannalta.

Artiklan 4 kohdan mukaan oikeus toimia sekä johtaa ja valvoa 1 kohdassa tarkoitettujen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon liittyviä operaatioita kuuluu täytäntöönpanovaltion toimivaltaisille viranomaisille.

Artiklan sanamuodon perusteella voidaan pitää tulkinnanvaraisena, mitkä toimenpiteet kuuluvat sen soveltamisalaan artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettujen esimerkkien lisäksi. Artiklan a alakohdassa tarkoitettua pankkitilivalvontaa lukuun ottamatta tarkoitettujen tutkintatoimenpiteiden voidaan katsoa olevan pakkokeinolain mukaisia toimenpiteitä. Artiklan soveltamisalalla on merkitystä, sillä se sisältää selkeän säännöksen, jonka mukaan sen soveltamisalaan kuuluvan tutkintatoimenpiteen osalta täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä 11 artiklassa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden lisäksi, jos asianomaisen tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Kuten 10 artiklan perusteluissa on todettu, muilta osin direktiivin säännökset pakkokeinojen käytön edellytyksistä ovat monimutkaiset ja osin tulkinnanvaraiset. Voitanee katsoa, että artiklan soveltamisalaan kuuluu telekuuntelu, josta direktiivi kuitenkin sisältää erityissäännöksen (30 artikla). Soveltamisalaa voitaneen tulkita kuuluvan myös ainakin suunnitelmallisen tarkkailun (PKL 10: 12), peitellyn tiedonhankinnan (PKL 10:14), teknisen tarkkailun (PKL 10: 16, 17, 19, 21, 23) sekä peitetoiminnan (PKL 10:27). Näiden pakkokeinojen osalta kansallisen lainsäädännön vastaisuutta voidaan artiklan mukaan soveltaa myös varsinaisena kieltäytymisperusteena.

Kuten edellä on todettu, rikosoikeusapulain 15 §:n mukaan pakkokeinojen käyttämisen edellytyksenä nykyisin pääsääntöisesti on, että toimenpide olisi sallittu Suomen lain mukaan, jos oikeusapupyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Kuten edellä on todettu, vastaava ratkaisu ehdotetaan tietyin poikkeuksin otettavaksi myös direktiivin täytäntöönpanolakiin yleisenä edellytyksenä tutkintamääräyksessä pyydetyn toimenpiteen täytäntöönpanolle, jos kyse on pakkokeinolaissa tarkoitettusta toimenpiteestä (9 §). Asiaa on käsitelty tarkemmin 10 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa. Mainituissa perusteluissa direktiivin 10 artiklan 1 kohdan b alakohtaa on tulkittu siten, että kaikille pakkokeinoille voidaan asettaa kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellytys.

Vuoden 2000 oikeusapupöytäkirjan sisältyy määräyksen pankkitapahtumien valvonnasta. Määräys on harkinnanvarainen ja edellyttää tapauskohtaista päätöstä pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa sekä sitä, että valvonnan yksityiskohdista sovitaan pyynnön esittäneen ja sen vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken. Pöytäkirjaa voimaan saatettaessa on katsottu, että kyseinen velvoite täyttyy sillä, että poliisiviranomainen tiedustelee esimerkiksi tietyin väliajoin tietoja tietyn tilin tapahtumista (HE 178/2004 vp). Täl-

laisen menettelyn ylittävistä toimintatavoista viranomaisen ja pankki voivat sopia kuten kansallisissakin tapauksissa. Valvonta voitaisiin toteuttaa esimerkiksi toimittamalla tiliote määrätyn väliajoin toisen jäsenvaltion viranomaisen pyynnöstä pankkitiliedustelun tehneelle Suomen poliisiviranomaiselle. Edelleen pöytäkirjaa voimaan saatettaessa on katsottu, että pöytäkirjan voimaantulon myötä pankeille ei luoda sellaisia velvollisuuksia, joita voimassa olevat säännökset eivät kata. Lainsäädäntöön ei ole sisällytetty erityissäännöksiä, joilla veloitettaisiin suorittamaan reaaliaikaista tilitapahtumien valvontaa. Myöskään direktiivi ei edellytä pankki- tai muiden rahoitustapahtumien seuraamisen mahdollistamista laajemmin, kuin se olisi kansallisesti sallittua. Kuten edellä on todettu, artikkelissa kieltäytymisperusteena mainitaan nimenomaisesti se, että kyseisen tutkintatoimen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Pakkokeinolain 10 luvun 41 ja 42 §:ssä säädetään valvotusta läpilaskusta. Säännökset soveltuvat sekä kansalliseen Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvaan menettelyyn että kansainväliseen rikosoikeusapuun. Mainitun 41 §:n 1 momentti sisältää valvotun läpilaskun määritelmän. Sen mukaan valvotussa läpilaskussa esitutkintaviranomainen saa olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen taikka muuhun toimitukseen tai siirtää puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai rikoskokonaisuuden selvittämiseksi. Edellytyksenä valvotulle läpilaskulle on pykälän 2 momentin mukaan, että on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Lisäksi edellytetään, että valvottua läpilaskua voidaan valvoa ja siihen voidaan tarvittaessa puuttua. Toimenpiteestä ei myöskään saa aiheutua merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö- omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Pykälän 3 momentin mukaan Suomea sitovasta kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen liittyvästä kansainvälisestä valvotusta läpilaskusta on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen laissa säädetään. Pakkokeinolain 42 §:ssä on säännökset valvotusta läpilaskusta päättävästä viranomaisesta, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskevien säännösten huomioon ottamisesta sekä siitä, mitä valvottua läpilaskua koskevan päätöksen tulee sisältää. Päätös voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Myös rikostorjunnasta tullissa annettu laki sisältää valvottua läpilaskua koskevan säännöksen. Lain 3 luvun 42 §:n mukaan Tulli saa olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirtää tällaista puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi. Koska tutkintamääräyksen tavoitteena voidaan katsoa olevan todisteiden hankinta jo tapahtuneesta rikoksesta, voidaan katsoa, että tutkintamääräyksen osalta sovellettavaksi tulisivat vain pakkokeinolain valvottua läpilaskua koskevat säännökset.

Suomi on vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisen yhteydessä antanut selityksen, jonka mukaan se voi antaa oikeusapua valvotun läpilaskun suorittamiseksi kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jos on syytä epäillä rikosta, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään neljä vuotta vankeutta, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Lupa voitaisiin selityksen mukaan antaa esineen, aineen tai omaisuuden valvottuun läpilaskuun. Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain (148/2004) 2 a §:n nojalla Suomi antaa kuitenkin laajemmin oikeusapua muille EU:n jäsenvaltioille vuoden 2000 oikeusapusopimuksen velvoitteiden mukaisesti. Edellytyksenä on, että EU-luovuttamislain 2 §:n 1 ja 3 §:ssä säädetty edellytykset pyynnön perusteena olevalle rikokselle täyttyvät.

Edellä selostetun mukaisesti direktiivi mahdollistaa vuoden 2000 oikeusapupopimusta laajemmin kieltäytymisen valvotun läpilaskun suorittamisesta, koska kieltäytyminen olisi mahdollista, jos toimenpide ei kansallisesti vastaavassa tapauksessa olisi sallittu. Siten mahdollista olisi edellyttää vuoden 1959 oikeusapupopimuksen toisen lisäpöytäkirjan tilanteita vastaavasti neljän vuoden rangaistuskynnystä valvottua läpilaskua koskevien tutkintamääräysten täytäntöönpanossa. Käytännössä kansainvälisissä rikosoikeusaputilanteissa, erityisesti tulliviranomaisten välisessä yhteistyössä on kuitenkin ilmennyt tarve sille, että valvotun läpilaskun tulisi ainakin EU:n jäsenvaltioiden välisissä tilanteissa olla sallittua nykyisessä laajuudessa eli luovuttamiskelpoisten rikosten tutkinnassa. Ottaen huomioon myös direktiiviehdotusta käsittelevien laki- ja hallintovaliokuntien lausunnot, joissa on kiinnitetty huomiota muun muassa siihen, että rikosoikeusapuyhteistyössä ei tulisi mennä taaksepäin nykytilanteesta, esityksessä ei ehdoteta rajoitettavaksi valvotun läpilaskun sallittavuutta nykyisestä.

Siten ehdotuksessa esitetään, että lupa valvottuun läpilaskuun voitaisiin direktiiviä sovellettaessa myöntää, jos tutkintamääräyksen perusteena on rikos, jonka osalta luovuttamisen edellytykset täyttyvät EU-luovuttamislain mukaan (9 §:n 6 momentti). Valvotun läpilaskun toimeenpano muutoin määräytyisi pakkokeinolain menettelysäännösten mukaan.

29 artikla **Peitetutkinta**

Artikla sisältää säännökset tutkintamääräyksestä peitetutkinnan suorittamiseksi. Artiklan *1 kohdan* mukaan tutkintamääräys voidaan antaa siinä tarkoituksessa, että täytäntöönpanovaltiota pyydetään avustamaan määräyksen antanutta valtiota peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiesten suorittamassa rikostutkinnassa (peitetutkinta).

Artiklan *2 kohdan* mukaan määräyksen antaneen viranomaisen on tutkintamääräyksessä mainittava, miksi se katsoo, että peitetutkinnalla on todennäköisesti olennaista merkitystä kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Täytäntöönpanovaltion toimivaltaiset viranomaiset tekevät kussakin tapauksessa erikseen ja oman kansallisen lainsäädäntönsä ja menettelynsä asianmukaisesti huomioon ottaen päätöksen peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

Artiklan *3 kohdan* mukaan kieltäytymisperusteena voi olla 11 artiklassa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden lisäksi se, että peitetutkinnan täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa (a alakohta) tai se, että toimivaltaisten viranomaisten kesken ei ole ollut mahdollista päästä sopimukseen peitetutkinnan järjestelyistä, kuten artiklan 4 kohdassa edellytetään (b alakohta). Artikla siis sisältää laajennuksen 11 artiklan kieltäytymisperusteisiin. Kuten edellä on todettu, myös 28 artiklaan sisältyy kieltäytymisperuste, joka koskee sallittavuutta vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Myös telekuuntelua koskevaan 30 artiklaan sisältyy vastaava peruste.

Artiklan *4 kohdan* mukaan peitetutkinta suoritetaan sen jäsenvaltion, jonka alueella peitetutkinta suoritetaan, kansallisen lainsäädännön ja menettelyjen mukaisesti. Oikeus toimia sekä johtaa ja valvoa peitetutkintaan liittyvää operaatiota kuuluu ainoastaan täytäntöönpanovaltion toimivaltaisille viranomaisille. Määräyksen antanut valtio ja täytäntöönpanovaltio sopivat lainsäädäntöään ja menettelyjään noudattaen keskenään peitetutkinnan kestosta, sen yksityiskohtaisista edellytyksistä ja siihen osallistuvien virkamiesten oikeudellisesta asemasta peitetutkinnan aikana.

Artikla ei tarkemmin määrittele peitetutkinnan käsitteen sisältöä. Vuoden 2000 oikeusapuso-
pimuksen 14 artiklan peitetutkinnan määritelmän on katsottu kattavan Suomen lainsäädännös-
sä sekä peitetoiminnan että valeoston (HE 31/2003 vp, s. 53). Vastaavaan tulkintaan päädyttiin
vuoden 1959 oikeusapuso-
pimuksen toisen lisäpöytäkirjan kansallisessa voimaan saattamisessa
(HE 213/2013 vp, s. 57). Vastaavan tulkinnan voidaan katsoa soveltuvan direktiivin artiklaan.
Sekä peitetoiminnassa että valeostossa voidaan katsoa olevan kyse virkamiesten toiminnasta
peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin.

Pakkokeinolain 10 luvun 27—38 § sisältää peitetoimintaa ja valeostoa koskevat säännökset.
Säännösten soveltamisessa on otettava huomioon myös pakkokeinolain yleiset säännökset se-
kä salaisia pakkokeinoja koskeva 10 luvun yleinen sääntely. Peitetoiminta ja valeostot on
mainittu rikosoikeusapulain 23 §:ssä pakkokeinoina, joita oikeusapupyynnön täytäntöön-
panossa voidaan suorittaa, jos sitä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on välttämätöntä
oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi. Vuoden 2000 oikeusapuso-
pimuksen voimaansaatta-
mislain 3 §:ssä on lisäksi säännös, jonka mukaan Suomen toimivaltaisen viranomaisen hyväk-
symän oikeusapupyynnön nojalla toisen EU:n jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voi-
daan antaa Suomen alueella oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeos-
toja pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa EU:n jä-
senvaltion virkamiehelle myös Suomen toimivaltaisen viranomaisen kysymyksessä olevalle
jäsenvaltiolle esittämän oikeusapupyynnön perusteella.

Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin olisi tarpeen ottaa säännös peitetutkinnan suorittami-
sesta, etenkin jos halutaan sallia toisen jäsenvaltion virkamiehelle oikeus suorittaa peiteto-
imintaa tai valeostoja Suomen alueella kuten vuoden 2000 oikeusapuso-
pimuksen voimaansaata-
tamislaisissa. Tältä osin direktiivin 29 artiklan sanamuoto on vuoden 2000 oikeusapuso-
pimuksen 14 artiklaa rajoitetumpi, sillä direktiivin 29 artiklan 4 kohdan mukaan oikeus toimia täy-
täntöönpanovaltion alueella kuuluu ainoastaan täytäntöönpanovaltion toimivaltaisille viran-
omaisille. Näin ollen direktiivi voitaisiin panna täytäntöön siten, että peitetutkintaa koskevan
tutkimääräyksen täytäntöönpano olisi mahdollista vain siten, että suomalaisella virkamie-
hellä olisi oikeus suorittaa peitetutkintaa tai valeostoja Suomen alueella.

Esityksessä kuitenkin ehdotetaan nykytilaa vastaavaa ratkaisua. Siten vuoden 2000 oikeusapu-
pimuksen voimaansaattamislain 3 §:ää vastaavasti voitaisiin antaa myös toisen jäsenvaltion
virkamiehelle oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja tehdä valeosto Suo-
men alueella pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti (17 §). Peitetoimintayhteistyö on
sinänsä harvinaista. Toisaalta kuitenkin siinä tilanteessa, jossa se oikeusaputilanteessa sallit-
aan, voisi olla tarve sille, että peiteoperaatioon osallistuu sen jäsenvaltion virkamies, jossa ri-
kosta tutkitaan. Tätä mahdollisuutta ei ole haluttu sulkea pois myöskään sen vuoksi, että mah-
dollistettaisiin yhteistyö samassa laajuudessa kuin nykyisinkin.

V LUKU **Telekuuntelu**

30 artikla **Toisen jäsenvaltion teknisellä avustuksella tapahtuva telekuuntelu**

Artiklan *1 kohdan* mukaan tutkimääräys voidaan antaa siinä jäsenvaltiossa tapahtuvaa tele-
kuuntelua varten, jolta tarvitaan teknistä apua kuuntelun suorittamiseksi. Artiklan sovelta-
misalaa selvennetään direktiivin johdanto-osan 30 kappaleessa. Sen mukaan telekuuntelua
koskevat yhteistyömahdollisuudet eivät rajoitu televiestinnän sisältöön, vaan ne voivat kattaa
myös televiestintään liittyvien liikenne- ja paikkatietojen hankkimisen. Tällöin tutkimäärä-
ys voidaan antaa vähemmän yksityisyyteen puuttuvien televiestintätietojen hankkimiseksi. Te-

leviestintään liittyvien historiallisten liikenne- ja paikkatietojen hankkimiseksi annettu tutkintamääräys olisi käsiteltävä tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa koskevan yleisen järjestelmän puitteissa. Tällaista toimenpidettä voidaan täytäntöönpanovaltion kansallisesta lainsäädännöstä riippuen pitää pakkokeinona.

Johdanto-osan kappale tarkoittanee, että artiklan soveltamisalaan kuuluu telekuuntelun lisäksi televalvonta, kun kyse ei ole historiallisten tietojen hankkimisesta. Siltä osin kuin kyse olisi historiallisten televalvontatietojen hankkimisesta, direktiivin osalta sovellettaisiin 10 ja 11 artiklan säännöksiä. Kuten edellä on todettu, 10 ja 11 artikla mahdollistavat televalvonnan osalta voimassa olevan rikosoikeusapulain mukaisesti kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimuksen edellyttämisen.

Artiklan 2 kohta sisältää säännöksen tilanteesta, jossa useampi kuin yksi jäsenvaltio pystyy antamaan kaikilta osin tarvittavan teknisen avun samaa telekuuntelua varten. Tällöin tutkintamääräys on lähetettävä vain yhdelle jäsenvaltioista ja etusijalle on asetettava aina jäsenvaltio, jossa telekuuntelun kohde on tai tulee olemaan. Sama todetaan johdanto-osan 31 kappaleessa, jossa toisaalta mahdollistetaan tutkintamääräyksen lähettäminen usealle jäsenvaltiolle, jos teknistä apua ei voida saada ainoastaan yhdeltä jäsenvaltiolta.

Artiklan 3 kohdassa luetellaan tiedot, joita telekuuntelua koskevan tutkintamääräyksen tulee myös sisältää. Säännös täydentää direktiivin 5 artiklan 1 kohtaa, jossa säädetään tutkintamääräyksen sisällöstä. Tutkintamääräyksessä tulee olla telekuuntelun kohteen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot (a alakohta). Lisäksi tulee mainita kuuntelun toivottu kesto (b alakohta) ja riittävät tekniset tiedot, erityisesti kohteen tunnistetiedot, sen varmistamiseksi, että tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön (c alakohta). Tietojen toimittamisvelvollisuus mainitaan myös johdanto-osan 32 kappaleessa. Tietojen on oltava riittäviä, jotta täytäntöönpanoviranomainen voi arvioida, olisiko toimenpiteen käyttö vastaavassa kansallisessa tilanteessa sallittua.

Artiklan 4 kohdan mukaan tutkintamääräyksessä on mainittava syyt, joiden johdosta määräyksen antanut viranomainen katsoo, että pyydetyllä tutkintatoimenpiteellä on olennaista merkitystä kyseisen rikosoikeudellisen menettelyn kannalta.

Artiklan 5 kohdassa sallitaan telekuuntelua koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytyminen 11 artiklassa tarkoitettujen perusteiden lisäksi, jos tutkintatoimenpiteen täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Täytäntöönpanovaltio voi myös asettaa suostumukselleen ehtoja, joita sovellettaisiin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Säännös laajentaa 11 artiklassa tarkoitettuja kieltäytymisperusteita vastaavasti kuin 28 ja 29 artiklassa tehdään reaaliaikaisten tutkintatoimenpiteiden ja peitetutinnan osalta.

Artiklan 6 kohdan mukaan telekuuntelua koskeva tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön joko välittämällä televiestit suoraan määräyksen antaneelle valtiolle (a alakohta) tai kuuntelemalla, tallentamalla ja välittämällä sen jälkeen kuuntelun tulos määräyksen antaneelle valtiolle (b alakohta). Määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen tulee neuvotella keskenään sopiaukseen siitä, suoritetaanko kuuntelu a vai b alakohdan mukaisesti.

Artiklan 7 kohdan mukaan määräyksen antanut viranomainen voi, jos sillä on erityinen syy tehdä niin tutkintamääräyksen antaessaan tai kuuntelun aikana pyytää myös tallenteen purkamista kirjalliseen muotoon taikka koodauksen tai salauksen purkamista. Edellytyksenä on, että täytäntöönpanoviranomainen on antanut tähän suostumuksen.

Artiklan 8 kohdassa on säännös kuluvastuusta. Sen mukaan artiklan soveltamisesta aiheutuneet kustannukset katetaan 21 artiklan mukaisesti, lukuun ottamatta kuunneltujen viestien purkamisesta kirjalliseen muotoon sekä koodauksen ja salauksen purkamisesta aiheutuneita kustannuksia. Mainituista kuluista vastaa määräyksen antanut valtio. Kuten edellä on todettu, 21 artiklassa pääsääntönä on, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta ei peritä kustannuksia määräyksen antaneelta valtiolta.

Artiklaan liittyy myös johdanto-osan 33 kappale, jonka mukaan jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että niiden alueella operoivat palveluntarjoajat voivat antaa teknistä apua direktiivissä tarkoitettuun lailliseen telekuunteluun liittyvän yhteistyön helpottamiseksi.

Säännökset telekuuntelusta ja muista telepakkokeinoista sisältyvät pakkokeinolain 10 lukuun, jossa säädetään salaisista pakkokeinoista. Telekuuntelu on sallittua 3 §:ssä säädetyin edellytyksin ja kyseisessä säännöksessä lueteltujen rikosten selvittämiseksi. Luvan myöntämisestä telekuunteluun kuten muihinkin telepakkokeinoihin päättää tuomioistuin. Myös vieraan valtion oikeusapupyynnön perusteella voidaan suorittaa telekuuntelua tai muita rikosoikeusapulain 23 §:n 1 momentissa lueteltuja telepakkokeinoja. Pyyntöjen täyttämisen edellytyksenä on, että toimenpide olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa (rikosoikeusapulain 15 §:n 1 momentti). Lisäksi menettelyssä noudatetaan pakkokeinolain säännöksiä (rikosoikeusapulain 23 §:n 3 momentti).

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa on myös määräyksiä telekuuntelusta. Siitä on lisäksi otettu täydentävät säännökset sopimuksen voimaansaattamislain 4 ja 5 §:ään. Mainitussa 5 §:ssä edellytetään, että kun tuomioistuin tekee päätöksen telekuunteluluvan myöntämisestä, sen on asetettava ehto, jonka mukaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisen tulee noudattaa pakkokeinolain 10 luvun kuuntelukieltoja koskevaa 52 §:ää sekä ylimääräistä tietoa koskevaa 55 §:ää sekä 56 §:n säännöksiä siitä, missä tapauksissa ylimääräistä tietoa saa käyttää. Lisäksi tuomioistuimen on asetettava muut toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot. Säännöksen viimeinen virke lisättiin voimaansaattamislakiin esityksen HE 31/2003 vp eduskuntakäsittelyssä. Lakivaliokunta edellytti, että telekuuntelupiin asetetaan myös pakkokeinolakiin perustuvat muut telekuuntelun kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot kuin pykälässä erikseen mainittu kuuntelukieltoja koskeva ehto (LaVM 4/2003 vp). Perusteena oli se, että pykälän ehdoton sanamuoto siinä nimenomaisesti mainittujen ehtojen asettamisesta voisi johtaa vastakohtaispäätelmään, jonka mukaan muita ehtoja ei saisi asettaa.

Suomen ollessa oikeusapua pyytävä valtio, telekuuntelutilanteisiin liittyy myös rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momentin säännös siitä, että jos oikeusapupyynnössä edellytetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin pyynnön esittävän viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava Suomessa pyynnön perusteeksi. Siten Suomesta lähteviin telekuuntelupyyntöihin tulee hankkia tuomioistuimen lupa.

Suomen lainsäädäntö siten jo nykyisellään vastaa direktiivin velvoitteita telekuunteluun liittyvissä oikeusaputilanteissa. Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy myös säännökset teleyri-tysten avustamisvelvollisuudesta johdanto-osan 33 kappaleeseen kirjatun mukaisesti (tietoyhteiskuntakaari (917/2014), 322 §).

Direktiiviä täytäntöön pantaessa on perusteltua ottaa lähtökohdaksi artiklan 5 kohdassa sallittu nykytilaa vastaava ratkaisu, jonka mukaan Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio edellytyksenä telekuuntelun sallittavuudelle olisi, että toimenpide olisi pakkokeinolain mukaan sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa. Kuten edellä on todettu, tätä koskeva säännös sisältyisi direktiivin täytäntöönpanolain 9 §:ään.

Artiklan 5 kohdassa sallitun mukaisesti täytäntöönpanolakiin olisi myös tarpeen oikeusturvasyistä ottaa vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 5 §:ää vastaava säännös ehtojen asettamisesta telekuuntelua koskeviin päätöksiin (18 §).

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa on direktiivistä poiketen säännelty tilanne, jossa telekuuntelun kohde on muualla kuin telekuuntelua suorittavan valtion alueella, mutta toisen jäsenvaltion teknistä apua tarvitaan telekuuntelun suorittamiseksi. Asiasta on säännös vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 4 §:ssä. Tällöin asiaa ei viedä tuomioistuimeen, vaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on suostuttava pyynnön täyttämiseen, edellyttäen, että sille on toimitettu säännöksessä mainitut tarpeellisesti tiedot. Direktiivin 30 artiklassa tällaisia tilanteita varten ei ole erillistä säännöstä, joskin artiklan 2 kohdassa edellytetään, että jos useampi kuin yksi jäsenvaltio pystyy antamaan teknistä apua telekuuntelun suorittamiseksi, tutkintamääräys on lähetettävä vain yhdelle niistä ja etusijalle on asetettava se jäsenvaltio, jossa telekuuntelun kohde on tai tulee olemaan. Tiedossa ei ole, että mainittua vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 4 §:ää olisi käytännössä sovellettu. Kyseisen säännöksen taustalla oli aikanaan tarve laatia normaalia yksinkertaisemmat menettelysäännökset tilanteisiin, joissa kuuntelu kohdistuisi satelliittipuhelinta käyttävän henkilön puheluun. Satelliittipuhelinten tukiasemia sijaitsi ainoastaan muutamissa jäsenvaltioissa. Harvoja tukiasemavaltoita ei haluttu ruuhkauttaa telekuuntelupyynnöillä ja päädyttiin kuvatuunlaiseen ratkaisumalliin tilanteessa, jossa tukiasemavaltion rooli on puhtaasti tekninen kuuntelun kohteen ollessa muualla kuin kyseisessä jäsenvaltiossa. Satelliittipuhelimia ei kuitenkaan nykyisin juuri käytetä, eikä vastaavaa tarvetta muusta poikkeavalta telekuuntelusäätelylle ole tiettävästi ilmennyt. Esityksessä on pidetty selkeimpänä ja myös oikeusturvan kannalta parhaimpana ratkaisuna sitä, että aina kun Suomeen lähetetään tutkintamääräys telekuuntelun suorittamiseksi, siihen sovellettaisiin niitä menettelysäännöksiä, joita vastaavassa kansallisessa tilanteessa noudatettaisiin. Tällöin ei myöskään käytännössä jouduttaisi rajanveto-ongelmiin tilanteessa, jossa liittymän käyttäjän tarkkaa sijaintia ei tiedetä.

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksesta poiketen direktiivin 30 artiklassa ei myöskään nimenomaisesti edellytetä kansallista tuomioistuimen telekuuntelulupaa tai -määräystä telekuuntelua koskeviin tutkintamääräyksiin. Tilanteisiin kuitenkin soveltuu aikaisemmin selostettu 6 artikla, jonka mukaan yhtenä edellytyksenä tutkintamääräyksen antamiselle on, että tutkintamääräyksessä tarkoitettu tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin ehdoin vastaavassa kotimaisessa tapauksessa. Kyseinen artikla ei välttämättä edellytä sitä, että toimenpiteeseen tulisi hankkia tuomioistuimen lupa, jos se kansallisessa tilanteessa vaadittaisiin. Voitaisiin harkita, olisiko riittävää, että määräyksen antava ja vahvistava viranomaisen varmistuvat siitä, että toimenpide on Suomen lain mukainen. Kuten aikaisemmin on todettu, esityksessä on kuitenkin pidetty selkeimpänä sekä oikeusturvan ja -varmuuden kannalta parhaimpana ratkaisuna sitä, että telekuuntelua edellyttävissä tilanteissa tuomioistuimen lupa hankittaisiin tutkintamääräyksen perusteeksi kuten nykyisinkin. Samoin meneteltäisiin muiden sellaisten pakkokeinojen kohdalla, joihin kansallisessa tilanteessa vaaditaan tuomioistuimen lupa. Perusteena tälle ratkaisulle on myös se, että tuomioistuimen luvan hankkiminen ei käytännössä ole juurikaan hidastanut oikeusapuyhteistyötä, joten siitä luopumisella ei olisi sanottavaa merkitystä yhteistyön tehokkuuden kannalta.

Mainituin perustein täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momenttia vastaava säännös siitä, että jos tutkintamääräyksessä tarkoitettu toimenpide kansallisesti edellyttää tuomioistuimen tai jonkun muun viranomaisen kuin määräyksen antavan viranomaisen päätöstä, on tällainen päätös haettava tutkintamääräyksen perusteeksi (23 §:n 2 momentti).

31 artikla **Ilmoitus jäsenvaltiolle, jossa telekuuntelun kohde on ja jolta ei tarvita teknistä apua**

Artikla koskee tilannetta, jossa jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen antaa luvan telekuunteluun ja kuuntelun kohteena olevan liittymää käytetään toisen jäsenvaltion alueella, jolta ei tarvita teknistä apua kuuntelun suorittamiseen. Artiklan 1 kohdassa ensin mainitusta valtiosta käytetään nimitystä kuuntelua suorittava jäsenvaltio ja viimeksi mainitusta valtiosta nimitystä ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio. Kohdassa edellytetään, että kuuntelua suorittava jäsenvaltio ilmoittaa asiasta ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä ennen kuuntelua siinä tapauksessa, että kuuntelua suorittavan jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen kuuntelumääräyksen antamisajankohtana tietää, että telekuuntelun kohde on tai tulee olemaan ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella (a alakohta). Muussa tapauksessa ilmoitus on tehtävä kuuntelun aikana tai sen toteuduttua ja välittömästi sen jälkeen, kun viranomainen saa tietää, että telekuuntelun kohde on tai on ollut kuuntelun aikana ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella (b alakohta).

Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitettu ilmoitus on tehtävä liitteessä C esitetyllä lomakkeella.

Artiklan 3 kohdassa on säännös ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion mahdollisuudesta kieltää kuuntelu tai rajoittaa kuuntelussa saadun materiaalin käyttöä, jos kuuntelua ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Tällöin kyseisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi viipymättä ja viimeistään 96 tunnin kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta ilmoittaa kuuntelua suorittavan jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, että kuuntelua ei saa suorittaa tai se on lopetettava (a alakohta). Viranomainen voi myös kieltää sen alueella kuuntelun tuloksena saadun aineiston käyttämisen tai edellyttää, että sitä saa käyttää ainoastaan määrätyn ehdoin (b alakohta). Ilmoitus on perusteltava.

Artiklan 4 kohdan mukaan 5 artiklan 2 kohtaa sovelletaan soveltuvin osin 2 kohdassa tarkoitettuun ilmoitukseen. Kyseinen säännös koskee jäsenvaltion täytäntöönpanovaltiona hyväksymiä kieliä.

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa on vastaavanlainen määräys velvollisuudesta ilmoittaa sille jäsenvaltiolle, jonka alueella kuuntelun kohteena olevaa liittymää käytetään. Suomen ollessa mainitunlainen ilmoituksen vastaanottanut valtio, sopimuksen voimaansaattamislain 5 §:ssä edellytetään myös, että tuomioistuin asettaa ehdot muun muassa ylimääräisen tiedon käyttämisestä, kuten telekuuntelupyyntöjen täytäntöönpanoluvisakin. Ehtoja on selostettu edellä. Oikeusturvasyistä on perusteltua, että vastaava säännös sisällytetään direktiivin täytäntöönpanolakiin (18 §).

Suomen ollessa kuuntelua suorittava valtio, olisi määriteltävä se, mikä viranomainen tekee ja vastaanottaa artiklassa tarkoitetun ilmoituksen. Ilmoituksen tekvän viranomaisen suhteen artikla ei edellytä, että sen pitäisi olla määräyksen antava tai vahvistava viranomainen. Siten myös tutkintaa suorittava esitutkintaviranomainen voisi tehdä ilmoituksen. Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 6 §:n mukaan vastaavat ilmoitukset esittää ja vastaanottaa keskusrikospoliisi. Myös direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi vastaavansisältöinen säännös (19 §). Kuten vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 6 §:ssä, direktiivin täytäntöönpanolakiin on myös syytä sisällyttää säännös, jonka mukaan keskusrikospoliisin vastaanotettua toisen jäsenvaltion tekemä ilmoitus siitä, että telekuuntelun kohteena olevaa liittymää käytetään Suomen alueella, asia tulee toimittaa viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Lisäksi 30 artiklan tavoin olisi ratkaistava kysymys tuomioistuimen luvan edellyttämisestä, kun Suomi toimii kuuntelua suorittavana jäsenvaltiona. Mitä tulee tuomioistuimen luvan edellyttämiseen, 31 artiklassa kyse on 30 artiklan tilanteesta poiketen kansallisesta telekuuntelutilanteesta sikäli, että kuuntelu teknisesti suoritetaan Suomessa. Tällöin telekuuntelulle on tullut hankkia normaalisti tuomioistuimen lupa. Siten erillistä säännöstä ei tarvittaisi tuomioistuimen luvan edellyttämisestä 31 artiklan tilanteita varten Suomen ollessa telekuuntelua suorittava valtio.

VI LUKU Väliaikaiset toimenpiteet

32 artikla Väliaikaiset toimenpiteet

Artikla koskee väliaikaisia toimenpiteitä kiireellisissä tilanteissa. Artiklan 1 kohdan mukaan tutkintamääräys voidaan antaa sellaisten tutkintatoimenpiteiden toteuttamiseksi, joiden tarkoituksena on väliaikaisesti estää todisteena mahdollisesti käytettävän aineiston tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen. Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että täytäntöönpanoviranomainen tekee päätöksen väliaikaisesta toimenpiteestä ja ilmoittaa siitä mahdollisimman pian. Aina kuin se on mahdollista, ilmoitus on tehtävä 24 tunnin kuluessa tutkintamääräyksen vastaanottamisesta.

Artiklan 3 kohdan mukaan, jos 1 kohdassa tarkoitettua toimenpidettä pyydetään, määräyksen antaneen viranomaisen on mainittava tutkintamääräyksessä, onko todistusaineisto toimitettava määräyksen antaneeseen valtioon vai säilytettävä täytäntöönpanovaltiossa. Täytäntöönpanoviranomaisen on tunnustettava ja pantava täytäntöön tutkintamääräys ja toimitettava todistusaineisto direktiivissä säädettyjen menettelyjen mukaisesti.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että jos määräyksen antanut viranomainen on 3 kohdan mukaisesti pyytänyt todistusaineistoa säilytettäväksi täytäntöönpanovaltiossa, sen on ilmoitettava väliaikaisen toimenpiteen poistamiselle asetettu määräpäivä tai määräyksen antaneelle valtiolle toimitettavaa todistusaineistoa koskevan pyynnön arvioitu esittämisajankohta.

Artiklan 5 kohdassa sallitaan se, että täytäntöönpanoviranomainen voi määräyksen antanutta viranomaista kuultuaan asettaa kansallisen lainsäädäntönsä ja käytäntönsä mukaisesti tarkoituksenmukaisia ehtoja väliaikaisen toimenpiteen voimassaoloajan rajoittamiseksi. Jos se aikoo ehtojen mukaisesti poistaa väliaikaisen toimenpiteen, siitä on ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, jolle on annettava mahdollisuus esittää huomautuksensa. Lisäksi määräyksen antaneen viranomaisen on välittömästi ilmoitettava täytäntöönpanoviranomaiselle, että väliaikaiset toimenpiteet on poistettu.

Artiklaan liittyy johdanto-osan 34 kappale, jossa selvennetään, että direktiivi koskee väliaikaisia toimenpiteitä vain todisteiden hankkimisen osalta. Siten 32 artikla ei koske sellaisia väliaikaisia toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen menetyksi tuomitsemisen turvaamiseksi. Nykyisin jäsenvaltioiden välillä sovellettava jäädyttämispuitepäätös kattaa molempia mainittuja tarkoituksia varten tehtyjen jäädyttämispäätösten vastavuoroisen tunnustamisen ja täytäntöönpanon. Johdanto-osassa korostetaan tarvetta joustavuuteen eri säädösten välillä ja todetaan, että sen arvioiminen, käytetäänkö aineistoa todisteena ja onko se näin ollen tutkintamääräyksen kohde, on määräyksen antavan viranomaisen tehtävänä.

Artiklassa tarkoitettuna väliaikaisena toimenpiteenä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvun 24 §:ssä tarkoitettu datan säilyttämismääräys, joka voidaan antaa, jos on

syytä olettaa, että data, jolla voi olla merkitystä tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi, häviää tai sitä muutetaan. Myös muut jäädytystyyppiset toimenpiteet, kuten esimerkiksi pakkokeinolain 7 luvussa säännelty takavarikko, voisivat tulla kyseeseen artiklassa tarkoitettuina väliaikaisina toimenpiteinä.

Aikaisemmin selostetun mukaan direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi yleinen säännös siitä, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa noudatetaan Suomen lain mukaista menettelyä, jollei direktiivissä toisin säädetä tai kyseessä olevasta toimenpiteestä ole täytäntöönpanolaissa erityisiä menettelysäännöksiä. Siten myös väliaikaisten toimenpiteiden osalta noudatettaisiin pääsääntöisesti niitä koskevia kansallisia menettelysäännöksiä. Direktiivin täytäntöönpanolaki sisältäisi lisäksi säännöksen, jossa selvennettäisiin pakkokeinojen käyttämisen edellytykset (9 §). Säännöstä sovellettaisiin myös tämän artiklan osalta. Kuten edellä 10 artiklan perusteluissa on todettu, esityksen mukaan takavarikkoon sovellettaisiin kaksoirangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimusta lukuun ottamatta niin sanottua listarikosta koskevaa poikkeusta. Datan säilyttämismääräyksen osalta mainittu 8 § sisältäisi voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 §:n 2 momenttia vastaavan säännöksen, jonka mukaan mainittuja edellytyksiä ei siihen sovellettaisi. Artiklan ei siten ole katsottava edellyttävän erillistä asiasisältöistä sääntelyä. Myös 5 kohdassa mainittu toimenpiteen kesto määräytyisi kansallisen lain mukaan ilman, että siitä tarvittaisiin nimenomaisia säännöksiä täytäntöönpanolakiin.

VII LUKU Loppusäännökset

33 artikla Ilmoitukset

Artiklassa säädetään komissiolle tehtävistä ilmoituksista, jotka tulee tehdä viimeistään direktiivin täytäntöönpanomääräajan päättyessä. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on ilmoitettava ensinnäkin 2 artiklan c ja d kohdan mukaiset toimivaltaiset viranomaiset, kun jäsenvaltio on määräyksen antava valtio tai täytäntöönpanovaltio (a alakohta). Toiseksi on ilmoitettava tutkintamääräystä varten hyväksytyt kielet 5 artiklan 2 kohdassa edellytetyn mukaisesti (b alakohta). Kolmanneksi tulee ilmoittaa yhtä tai useampaa keskusviranomaista koskevat tiedot, jos jäsenvaltio haluaa käyttää 7 artiklan 3 kohdan mukaista mahdollisuutta nimeätä keskusviranomainen avustamaan toimivaltaisia viranomaisia taikka vastaanottamaan ja lähettämään tutkintamääräyksiä (c alakohta). Tiedot ovat sitovia.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi myös toimittaa komissiolle luettelon tarvittavista asiakirjoista, jotka se aikoo kauttakuljetusta koskevan 22 artiklan 4 kohdan nojalla vaatia.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltiot ilmoittavat komissiolle kaikista myöhemmistä muutoksista 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin.

Artiklan 4 kohdan mukaan komissio toimittaa saamansa tiedot kaikkien jäsenvaltioiden sekä Euroopan oikeudellisen verkoston saataville. Euroopan oikeudellisen verkoston puolestaan edellytetään vievän tiedot neuvoston päätöksen 2008/976/YOS (18) 9 artiklassa tarkoitettulle verkkosivustolle.

Edellä yksittäisten artiklojen nojalla on selostettu täytäntöönpanoratkaisuja toimivaltaisten viranomaisten ja keskusviranomaisen suhteen, joiden mukaisen ilmoituksen Suomi tulisi komissiolle toimittamaan. Kauttakuljetuksen osalta edellä mainittu väliaikaista siirtämistä koskeva laki ei sisällä säännöksiä kauttakuljetuspyyntöihin liitettävistä asiakirjoista. Vuoden 1959 oi-

keusapulusopimuksen 11 artiklassa, jota myöhempisiin oikeusapulusäädöksiin sisältyvät säännökset väliaikaisesta siirtämisestä täydentävät, edellytetään, että kauttakuljetuspyyntöön on liitettävä tarpeelliset asiakirjat (2 kohta). EU-luovuttamislaisissa kauttakuljetuksesta säädetään 69 §:ssä. Sen mukaan oikeusministeriölle on ilmoitettava kauttakuljetettavan henkilöllisyys ja kansalaisuus, luovuttamista koskevan pyynnön olemassaolo, rikoksen luonne ja oikeudellinen luokittelu sekä kuvaus rikosenteko-olosuhteista. Aikaisemmin selostetun mukaan kauttakuljetusta koskeva pyyntö on hyväksyttävä, jos pyyntöön on liitetty tarvittavat asiakirjat. Jäsenvaltiolla ei siten ole harkintavaltaa suostua tai olla suostumatta kauttakuljetuspyyntöön sen aineellisiin perusteisiin tai henkilön kansalaisuuteen vedoten. Riittäväenä voidaan pitää sitä, että kauttakuljetuspyynnössä ilmoitettaisiin kauttakuljetuksen järjestämisessä tarpeelliset seikat, kuten tiedot kuljetettavan henkilöllisyydestä ja kauttakuljetuksen perusteena olevasta väliaikaista siirtämisestä koskevasta tutkintamääräyksestä. Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös täytäntöönpanolaikiin (13 §). Suomen tulisi lisäksi ilmoittaa komissiolle kauttakuljetuspyyntöihin edellyttämistään tiedoista.

Tehtävien ilmoitusten sisältö vastaisi esityksessä ehdotettua Suomen lainsäädännön sisältöä, eikä niiden antaminen vaikuttaisi Suomen kansainvälisten velvoitteiden sisältöön tai laajuuteen itse direktiiviin verrattuna.

34 artikla **Suhde muihin oikeudellisiin välineisiin, sopimuksiin ja järjestelyihin**

Artiklassa säädetään direktiivin suhteesta voimassa oleviin rikosoikeusapulusyhteistyössä sovellettaviin säädöksiin. Artiklan *1 kohdan* mukaan direktiivillä korvataan 22 päivästä toukokuuta 2017 alkaen niiden jäsenvaltioiden välillä, joita direktiivi sitoo, seuraavien yleissopimusten vastaavat määräykset. Tarkoitettuja yleissopimuksia ovat vuoden 1959 oikeusapulusopimus sekä sen kaksi lisäpöytäkirjaa samoja kuin kyseisen sopimuksen 26 artiklan nojalla tehdyt kahdenväliset sopimukset (a alakohta). Lisäksi tarkoitettuina yleissopimuksina mainitaan Schengenin yleissopimus (b alakohta) sekä vuoden 2000 oikeusapulusopimus ja sen pöytäkirja (c alakohta). Artiklalla ei rajoiteta kyseisten yleissopimusten soveltamista jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välillä, eikä niiden väliaikaista soveltamista 35 artiklan mukaisesti.

Direktiivi ei sisällä tarkempia määräyksiä siitä, mitä edellä mainittujen sopimusten määräyksiä ei enää sovelleta direktiiviä soveltavien jäsenvaltioiden välillä. Tämä vaikeuttaa direktiivin soveltamisalan määrittämistä. Vuoden 1959 oikeusapulusopimuksen osalta voitaneen katsoa, että direktiiviä soveltavien jäsenvaltioiden välillä ei enää sovellettaisi todistelupyyntöjä koskevaa II luvun (3 - 6 artikla) eikä III luvun väliaikaista siirtämistä koskevaa 11 artiklaa. Kuten edellä on todettu, direktiivissä ei selvennetä sen suhdetta rikosrekisteritietojen luovuttamiseen, joten epäselvänä voidaan pitää, voitaisiinko vuoden 1959 oikeusapulusopimuksen 13 artiklaa jatkossa soveltaa. Voitaneen katsoa, että sopimuksen osalta myös jatkossa sovellettaisiin I luvun yleisiä määräyksiä (1 ja 2 artikla) sopimuksen soveltamisalaan jäävän yhteistyön osalta, III luvun oikeudenkäyntiasiakirjojen ja tuomioistuinten päätösten tiedoksiantamista sekä todistajien, asiantuntijoiden ja syytettyjen kutsumista koskevia määräyksiä (7—10 ja 12 artikla), V luvun menettelyä koskevia määräyksiä sopimuksen soveltamisalaan jäävän yhteistyön osalta ja VI luvun syyttämispyyntöä koskevaa 21 artiklaa. Vuoden 1959 oikeusapulusopimuksen VII luvun 22 artikla sisältää määräyksiä rikosrekisteritietojen yleisestä vaihdosta, eikä sillä ole enää merkitystä jäsenvaltioiden välisissä suhteissa.

Vuoden 1978 lisäpöytäkirjan osalta voitaneen katsoa, että direktiiviä soveltavien jäsenvaltioiden välillä pöytäkirjan 1 ja 2 artiklaa, jotka koskevat vero-, tulli- ja valuuttarikoksiin liittyvää yhteistyötä, sovellettaisiin vain vuoden 1959 soveltamisalaan jäävän yhteistyön osalta. Direk-

tiivi ei sisällä pöytäkirjan 3 artiklaa vastaavaa sääntelyä, joten voitaneen katsoa, että sen soveltamista jatkettaisiin. Artikla mahdollistaa vuoden 1959 oikeusapusopimuksen soveltamisen tuomion täytäntöönpanoa, sakon perintää tai oikeudenkäyntikulujen maksamista koskevien asiakirjojen tiedoksiantoon sekä toimenpiteisiin, jotka koskevat rangaistustuomion antamisen tai sen täytäntöönpanon ehdollista lykkäämistä, ehdonalaista vapauttamista, rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistä tai tällaisen täytäntöönpanon keskeyttämistä. Pöytäkirjan 4 artikla sisältää määräyksiä rikosrekisteritietojen vaihdosta, eikä sillä ole enää merkitystä jäsenvaltioiden välisissä suhteissa.

Vuoden 1959 oikeusapusopimukseen tehdyn toisen lisäpöytäkirjan määräysten soveltamiseen vaikuttaa se, että EU:n jäsenvaltioiden välillä sen sijasta on pääsääntöisesti sovellettu vuoden 2000 oikeusapusopimusta. Direktiiviä soveltavien jäsenvaltioiden välillä voitaisiin mahdollisesti soveltaa tiettyjä pöytäkirjan artikloja sellaisen yhteistyön osalta, joka vielä jäisi vuoden 1959 oikeusapusopimuksen tai vuoden 2000 oikeusapusopimuksen varaan. Tällaisia artikloja saattaisivat olla esimerkiksi 2, 5—7, 15 artikla.

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen osalta voitaneen todeta, että direktiiviä soveltavien jäsenvaltioiden välillä ei enää sovellettaisi 9 artiklaa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä tutkintaa varten, 10 ja 11 artiklan määräyksiä kuulemisesta video- tai puhelinkokouksen avulla, 12 artiklan määräyksiä valvotuista läpilaskuista, 14 artiklan määräyksiä peitetutkinnasta, eikä III osaston telekuuntelua koskevia määräyksiä.

Jatkossa myös niiden jäsenvaltioiden välillä, jotka soveltaisivat direktiiviä, voitaisiin vielä soveltaa vuoden 2000 oikeusapusopimuksen 5 artiklaa oikeudenkäyntiasiakirjojen lähettämisestä ja tiedoksiannosta, 7 artiklaa oma-aloitteisesta tietojen vaihdosta, 8 artiklaa omaisuuden palauttamisesta ja 13 artiklaa yhteisistä tutkintaryhmistä. Voitaneen katsoa, että myös 3, 4, 6, 15, 16 ja 23 artiklaa sovellettaisiin sopimuksen soveltamisalaan jäävän yhteistyön osalta.

Vuoden 2000 oikeusapusopimukseen vuonna 2001 tehdyn lisäpöytäkirjan osalta voitaneen katsoa, että sovellettavia määräyksiä ei enää olisi.

Schengenin yleissopimuksen osalta voidaan todeta, että vuoden 2000 rikosoikeusapusopimuksen 2 artiklalla on jo kumottu yleissopimuksen 49 artiklan a kohdan, 52, 53 ja 73 artiklan määräykset.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiivi korvaa todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen niiden jäsenvaltioiden osalta, joita direktiivi sitoo ja vastaavalla tavalla jäädyttämispuitepäätöksen (2003/577/YOS), siltä osin kuin on kyse todisteiden jäädyttämisestä. Kohdassa täsmennetään, että niiden jäsenvaltioiden osalta, joita direktiivi sitoo, viittauksia todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen ja, siltä osin kuin on kyse varojen jäädyttämisestä, puitepäätökseen 2003/577/YOS, pidetään viittauksina direktiiviin. Siltä osin kuin mainitussa säännöksessä viitataan todisteiden luovuttamismääräystä koskevaan puitepäätökseen, säännöksellä ei ole enää merkitystä, koska puitepäätös on aikaisemmin selostetun mukaan kumottu.

Artiklan 3 kohdassa sallitaan se, että jäsenvaltiot voivat tehdä muiden jäsenvaltioiden kanssa kahden- tai monenvälisiä sopimuksia tai järjestelyjä tai jatkaa niiden soveltamista direktiivin täytäntöönpanoajan päätyttyä ainoastaan siltä osin, kuin niiden avulla on mahdollista vahvistaa edelleen direktiivin tavoitteita ja myötävaikuttaa todisteiden hankkimismenettelyjen yksinkertaistamiseen tai edelleen helpottamiseen. Lisäksi edellytetään, että noudatetaan samantasoisia oikeusturvatakeita kuin direktiivissä.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle viimeistään direktiivin täytäntöönpanoajan päättyessä voimassa olevat sopimukset ja järjestelyt, joiden soveltamista ne haluavat jatkaa. Lisäksi jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle uusista sopimuksista tai järjestelyistä kolmen kuukauden kuluessa niiden allekirjoittamisesta.

Suomi on saattanut kansallisesti voimaan artiklan 1 kohdassa luetellut yleissopimukset ja pannut myös täytäntöön 2 kohdassa tarkoitetut puitepäätökset. Todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös on edellä selostetun mukaisesti kumottu.

Direktiivin täytäntöönpanolakiin ei ole tarpeen ottaa säännöksiä korvattavista oikeusapusäädöksistä. Edellä selostetusta johtuen esityksessä ehdotetaan, että todisteiden luovuttamismääräystä koskeva täytäntöönpanolaki kumotaan. Tarkoituksenmukaista ei ole myöskään se, että artiklan 1 kohdassa lueteltujen yleissopimusten täytäntöönpanosäännöksiä muutettaisiin sen toteamiseksi, miltä osin ne korvautuvat direktiivillä. Kuten edellä on selvitetty, on osittain tulkinnanvaraista, mitä sopimusmääräyksiä voitaisiin jatkossa soveltaa. Tämän johdosta sopimusmääräysten soveltamisen rajaaminen muuttamalla sopimusten voimaansaattamissäädöksiä riittävän yksiselitteisellä tavalla olisi hankalaa ja vaarana olisi, että kavennettaisiin määräysten soveltamisalaa EU:n jäsenvaltioiden välillä myös sellaisten sopimusmääräysten osalta, joita olisi edelleen tarpeen soveltaa.

Direktiivin täytäntöönpanolainsäädännön voimaantulon jälkeen nykyiset oikeusapusopimukset jäävät edelleen voimaan suhteessa Irlantiin ja Tanskaan niitä koskevien perussopimuksiin liitettyjen pöytäkirjojen 21 ja 22 mukaisesti. Iso-Britannia on osaltaan hyväksynyt direktiivin. Voimaan jäävät myös Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä sellaiset sopimusmääräykset, jotka eivät koske todisteiden hankkimista sekä tällaisia tilanteita koskeva yleinen sääntely.

Esityksessä ei näin ollen ehdoteta muutoksia nykyisten oikeusapusopimusten kansallista voimaansaattamista koskeviin säädöksiin.

Jäädättämispuitepäätös kuitenkin poikkeaa muista jäsenvaltioiden välisistä yhteistyöinstrumenteista sikäli, että se on pantu täytäntöön asiasisältöisellä EU-jäädättämislailla. Koska direktiivi korvaa jäädättämispuitepäätöksen siltä osin kuin jäädättämispäätös liittyy todistelun turvaamiseen, mainitun lain määritelmäsäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että jäädättämispäätöksellä muiden kuin Suomen ja Tanskan tai Suomen ja Irlannin välisissä suhteissa tarkoitettaisiin vain menettämisseuraamuksen turvaamiseen liittyvää jäädättämispäätöstä. Suhteessa Irlantiin ja Tanskaan EU-jäädättämislakia sovellettaisiin nykyisessä laajuudessa.

Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä on tehty useita kahden- tai monenvälisiä sopimuksia tai järjestelyjä, jotka koskevat sekä oikeusviranomaisten että lainvalvonta- ja esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä. Sopimusten määräyksistä osa on osin päällekkäisiä direktiivin soveltamisalan kanssa, osa taas sisältää sääntelyä, joka ei kuulu direktiivin soveltamisalaan, vaan jonka voidaan katsoa täydentävän sitä.

Oikeusministeriön hallinnonalalla on voimassa yleisperusteluissa mainitut vuonna 1974 Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehty sopimus oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/1975) sekä yhteispohjoismaiseen lainsäädäntöön perustuva laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa. Oikeusministeriön hallinnonalalla on lisäksi voimassa kahdenväliset sopimukset Puolan (SopS 69/1981) ja Unkarin (SopS 40/1982) kanssa.

Tullin hallinnonalalla voimassa on yleisperusteluissa mainittu Napoli II yleissopimus, joka koskee tulliviranomaisten välistä yhteistyötä. Yleissopimuksen 3 artikla mahdollistaa sen, että

jos tutkintaa johtaa tai suorittaa oikeusviranomainen, se voi valita, soveltaako se Napoli II yleissopimuksen oikeusapumääräyksiä vai keskinäistä oikeusapua koskevia sopimuksia. Ottaen huomioon, että direktiivi korvaa jäsenvaltioiden väliset keskinäistä oikeusapua koskevat sopimukset siltä osin kuin kyse on todisteiden hankkimiseksi tehtävästä oikeusapuyhteistyöstä, Napoli II yleissopimuksen 3 artiklaa on tulkittava siten, että se mahdollistaa myös direktiivin soveltamisen vaihtoehtona Napoli II yleissopimuksen oikeusapumääräyksille.

Tullin hallinnonalalla on lisäksi voimassa kolmetoista kahden- tai monenvälistä tulliyhteistyösopimusta, jotka sisältävät myös oikeusapua koskevaa sääntelyä. Mainitut sopimukset on tehty Saksan liittotasavallan (SopS 58/1976), muiden Pohjoismaiden (SopS 44/1982), Alankomaiden (SopS 31/1985), Ranskan (SopS 58/1989), Italian (SopS 8/1990), Iso-Britannian ja Pohjois-Irlannin (SopS 75/1991), Viron (SopS 43/1994), Liettuan (SopS 77/1994), Latvian (SopS 62/1995), Puolan (SopS 95/1998), Unkarin (SopS 1/1999) ja Slovakian (SopS 66/2001) kanssa.

Poliisihallinnon alalla Suomella on kahdenväliset rikostorjuntasopimukset Viron (SopS 59/1995), Latvian (SopS 8/1997), Liettuan (SopS 72/1997), Puolan (SopS 70/2003) ja Unkarin (SopS 66/2003) kanssa.

Kaikkien edellä mainittujen sopimusten ja järjestelyjen osalta sen selvittäminen, jatketaanko osapuolten välillä niiden soveltamista artiklan 3 kohdan mukaisesti, on kesken. Artiklan 4 kohdan mukaisen ilmoituksen tekemisen voidaan katsoa edellyttävän, että sopimuspuolten välillä on yhteisymmärrys sopimusmääräysten soveltamisen jatkamisesta.

Tämän johdosta esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momenttiin otettaisiin säännös, jonka mukaan valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää direktiivin täytäntöönpanolain voimaan tullessa 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna voimassa olevan kansainvälisen sopimuksen tai järjestelyn soveltamisen jatkamisesta. Päätöksen tekemisen edellytyksenä olisi, että voimassa olevan sopimuksen tai järjestelyn voidaan katsoa olevan 34 artiklan 3 kohdassa määriteltyjen edellytysten mukainen ja että sopimuksen toinen osapuoli katsoisi myös sopimuksen soveltamisen jatkamisen tarpeelliseksi.

35 artikla **Siirtymäsäännökset**

Artiklan 1 kohdan mukaan ennen direktiivin täytäntöönpanoajan päättymistä vastaanotettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tuolloin voimassa olevia oikeusapusäädöksiä. Sama pätee ennen mainittua ajankohtaa vastaanotettuihin jäädyttämispäätöksiin.

Artiklan 2 kohdan mukaan tutkintamääräykseen sovelletaan 8 artiklan 1 kohtaa soveltuvin osin jäädyttämispuitepäätöksen nojalla tehdyn jäädyttämispäätöksen jälkeen. Mainittu säännös koskee aikaisemmin tehdyn tutkintamääräyksen täydentämistä.

Siinä tapauksessa, että kaikki jäsenvaltiot panisivat direktiivin täytäntöön määräajassa, täytäntöönpanolakiin ei tarvittaisi erillistä siirtymäsäännöstä. Siltä varalta, että näin ei tapahdu, täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännös sellaisia tilanteita varten, joissa direktiivin täytäntöönpanolainsäädäntö ei sille asetetussa määräajassa ole toisessa jäsenvaltiossa tullut voimaan.

36 artikla **Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä**

Artiklan *1 kohdan* mukaan jäsenvaltioiden on pantava direktiivi kansallisesti täytäntöön viimeistään 21 päivänä toukokuuta 2017. Artiklan *2 kohdassa* edellytetään, että täytäntöönpanosäädöksissä tai niiden liitteissä on viitattava direktiiviin, kun ne virallisesti julkaistaan. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, miten viittaukset tehdään. Esityksessä direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös.

Artiklan *3 kohdassa* edellytetään, että jäsenvaltiot toimittavat komissiolle viimeistään 22 päivänä toukokuuta 2017 direktiivin täytäntöönpanosäännökset.

37 artikla **Soveltamista koskeva kertomus**

Artiklassa edellytetään, että komissio esittää viimeistään viiden vuoden kuluttua direktiivin voimaantulopäivästä Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen direktiivin soveltamisesta. Kertomuksen tulee perustua sekä määrällisiin että laadullisiin tietoihin direktiivin soveltamisesta. Sen tulee myös sisältää arvio direktiivin vaikutuksista rikosasioita koskevaan yhteistyöhön ja yksilöiden suojeluun sekä telekuuntelusäännösten täytäntöönpanoon tekninen kehitys huomioon ottaen. Tarvittaessa kertomukseen liitetään ehdotuksia direktiiviä koskeviksi muutoksiksi.

38 ja 39 artikla **Voimaantulo ja osoitus**

Direktiivin 38 artiklan mukaan direktiivi tulee voimaan kahdentenkymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Direktiivi on tullut voimaan 21 päivänä toukokuuta 2014. Mainitulla päivämäärällä ei ole merkitystä direktiivin täytäntöönpanolainsäädännön voimaantulon kannalta. Lainsäädännön edellytetään edellä todetun mukaisesti tulevan jäsenvaltioissa voimaan direktiivin täytäntöönpanolle varatun ajan päättyessä eli viimeistään 22 päivänä toukokuuta 2017.

Direktiivin 39 artiklan mukaan direktiivi on osoitettu jäsenvaltioille perussopimusten mukaisesti.

Direktiivin 38 ja 39 artikla ei edellytä asiasisältöistä sääntelyä.

Edellä olevan perusteella suuri osa direktiivin säännöksistä on riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja sovellettaviksi suoraan. Niiden on muutoinkin yhdessä täytäntöönpanolakiin sisällytettävien säännösten kanssa katsottava täyttävän sekamuotoiselle täytäntöönpanotavalle perustuslakivaliokunnan asettamat vaatimukset. Esityksessä siten ehdotetaan, että direktiivi pannaan täytäntöön sekamuotoisella täytäntöönpanolailla.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta

1 luku Yleiset säännökset

1 §. *Direktiivin täytäntöönpano.* Pykälän 1 momentin mukaan direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei täytäntöönpanolaista muuta johdu. Täytäntöönpanotapaa on perusteltu edellä yleisperusteluissa.

Lukuun ottamatta direktiivin 33 (Ilmoitukset), 37 (Soveltamista koskeva kertomus), 38 (Voimaantulo) ja 39 (Osoitus) artiklaa direktiivissä tarkoitetuista asioista on Suomessa laintasoista sääntelyä, millä perusteella säännösten on katsottava kuuluvan lainsäädännön alaan.

Täytäntöönpanotavasta seuraa, että niissä tapauksissa, joissa ehdotetussa täytäntöönpanolaissa ei ole direktiivin velvoitetta tarkentavaa säännöstä, direktiivin säännöksiä sovellettaisiin suoraan. Koska täytäntöönpanolaissa olisi tiettyjä täsmennyksiä direktiivin säännöksiin, pykälässä todettaisiin, että direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei täytäntöönpanolaista muuta johdu. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt kyseistä sanamuotoa käytettäväksi sakkopuitepäätöksen täytäntöönpanolaissa (PeVL 50/2006 vp, HE 142/2006 vp) ja sitä on käytetty myös muiden sekamuotoisesti täytäntöön pantujen puitepäätösten sekä direktiivien täytäntöönpanosäännöksissä.

Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, osa direktiivin säännöksistä kuten velvollisuus määrittää toimivaltaiset viranomaiset nimenomaisesti edellyttää täsmäntävää sääntelyä kansallisessa lainsäädännössä. Lisäksi tiettyjen direktiivin velvoitteiden asiasisältöä on katsottu tarpeelliseksi täsmäntää Suomen oikeusjärjestelmään soveltuvalla tavalla tai siksi, että kyse on sellaisista rajat ylittävistä toimenpiteistä, jollaisia ei puhtaasti valtiosisäisissä tilanteissa esiinny ja joissa direktiivin velvoitteiden on katsottu edellyttävän täydentävää kansallista lainsäädäntöä. Täytäntöönpanolakiin ehdotetaan sisällytettäväksi myös säännöksiä oikeussuojakeinoista. Osin asiasisältöinen sääntely on osoittautunut tarpeelliseksi siksi, ettei rikosoikeusapuyhteistyössä ole haluttu mennä taaksepäin siitä, mikä nykyisin on mahdollista. Sovellettavaksi saattaa siten tilanteesta riippuen tulla joko direktiivin yksittäinen artikla tai sen lisäksi artiklan sisältöä täsmäntävä täytäntöönpanolain säännös.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää lain voimaan tullessa direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua voimassa olevan kansainvälisen sopimuksen tai järjestelyn soveltamisen jatkamisesta. Päätöksen tekemisen edellytyksenä olisi, että voimassa olevan sopimuksen tai järjestelyn voidaan katsoa olevan direktiivin 34 artiklan 3 kohdan edellytysten mukainen ja että sopimuksen soveltamisen jatkamisesta vallitsisi yhteisymmärrys toisen sopimuspuolen kanssa. Voimassa olevia sopimuksia ja järjestelyjä on selvitetty edellä direktiivin 34 artiklan perusteluissa. Päätökseen perustuen komissiolle ilmoitettaisiin direktiivin 34 artiklan 4 kohdan mukaisesti ne sopimukset, joiden soveltamista on tarkoitus jatkaa. Soveltamisen jatkamisesta julkaistaisiin ilmoitus säädöskokoelman sopimussarjassa.

2 §. *Soveltamisala.* Pykälän 1 momentin mukaan direktiivin ja täytäntöönpanolain mukaisesti tunnustetaan ja pannaan täytäntöön toisen EU:n jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antama ja Suomeen lähettämä tutkintamääräys sekä lähetetään toiseen EU:n jäsenvaltioon tunnustettavaksi ja pantavaksi täytäntöön Suomen toimivaltaisen viranomaisen rikosasiassa antama tutkintamääräys. Suomessa tutkintamääräys voitaisiin antaa esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevan rikosasian käsittelyä varten. Jäljempänä selostetun

mukaan soveltamisala kattaisi myös sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisen sakkomenettelyn.

Keskeinen direktiivin ja lain soveltamisalaa määrittelevä säännös on direktiivin 1 artikla, jonka mukaan direktiivi kattaa tutkintatoimenpiteet, joiden tarkoituksena on todisteiden hankkiminen. Vaikka artiklassa käytetään termiä tutkintatoimenpiteet, direktiiviä sovellettaisiin esitutkinnan aloittamisesta siihen saakka, kunnes asiassa annettu tuomio on lainvoimainen. Direktiivin soveltamisalan laajuus rikosoikeudellisen menettelyn eri vaiheissa todetaan myös johdanto-osan 25 kappaleessa. Direktiivin tarjoamia oikeusapukeinoja rikosoikeudellisen yhteistyön helpottamiseksi voidaan muutoinkin tulkita laajasti. Mahdollisena on edellä selostetun mukaan pidetty esimerkiksi rikoksesta syytetyn kuulemista vastaajana oikeudenkäynnissä videoyhteyden välityksellä. Kuten voimassa olevan rikosoikeusapulain osalta (HE 61/1993 vp) myös direktiivin osalta voidaan tulkita, että rikosasian käsittelyn piiriin voivat kuulua myös tietyt rikosasian oikeudenkäynnin jälkeen suoritettavat toimenpiteet.

Poikkeuksena yllä mainittuun on 3 artiklassa tarkoitettu tilanne, jossa yhteisen tutkintaryhmän toiminnassa tarvitaan todisteita tutkintaryhmään osallistuvilta jäsenvaltioilta. Tällöin ei sovellettaisi direktiiviä, vaan yhteisiä tutkintaryhmiä koskevaa erityissääntelyä. Direktiiviä kuitenkin sovellettaisiin, kun tutkintaryhmän toiminnassa tarvitaan oikeusapua tutkintaryhmään osallistumattomalta jäsenvaltiolta. Tarkemmin säännöstä on selostettu edellä 3 artiklaa koskevissa perusteluissa.

Direktiivin 3 artiklan perusteluissa on myös muutoin selvitetty tarkemmin direktiivin soveltamisalaa, samoin kuin 4 ja 34 artiklan perusteluissa.

Pykälän 2 momentissa selvennettäisiin, että lakia ei sovelleta suhteessa Irlantiin ja Tanskaan.

3 §. Tutkintamääräyksen sisältö ja muoto. Pykälän mukaan tutkintamääräys olisi tehtävä direktiivin 5 artiklassa edellytetyn mukaisesti direktiivin liitteenä olevan mallin mukaisella lomakkeella. Lain soveltamisen helpottamiseksi pykälässä olisi viittaus Euroopan unionin virallisen lehden numeroon, jossa direktiivi ja lomake on julkaistu. Myös direktiivin 36 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot sisällyttävät täytäntöönpanosäädöksiin viittauksen direktiiviin. Tutkintamääräyslomakkeesta ei voi poistaa sellaisiakaan osia, joita kyseisessä tapauksessa ei ole tarpeen käyttää, vaan lomake on aina pidettävä kokonaisuena huolimatta sen pituudesta.

4 §. Keskusviranomainen. Pykälän mukaan direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu keskusviranomainen olisi Suomessa oikeusministeriö. Sen tehtävänä olisi avustaa toimivaltaisia viranomaisia tutkintamääräyksen toimittamiseen ja täytäntöönpanoon liittyvässä yhteydenpidossa. Tarkoituksena sitä vastoin ei ole, että tutkintamääräykset toimitettaisiin säännönmukaisesti oikeusministeriön välityksellä, vaan lähtökohtana olisi suora yhteydenpito direktiivin 7 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisesti. Jos toisen jäsenvaltion viranomainen poikkeuksellisesti lähettäisi tutkintamääräyksen oikeusministeriölle, sen tulisi toimittaa määräys 5 §:ssä tarkoitettulle toimivaltaiselle viranomaiselle ja ilmoittaa siitä määräyksen antaneelle viranomaiselle, kuten 7 artiklan 6 kohdassa edellytetään. Yhteydenpidon osalta sovellettaviksi tulisivat lisäksi direktiivin 7 artiklan muut säännökset, joita on selostettu edellä artiklakohtaisissa perusteluissa.

2 luku **Tutkintamääräyksen tunnustaminen ja täytäntöönpano Suomessa**

5 §. *Täytäntöönpanoviranomaiset.* Pykälässä määriteltäisiin ne viranomaiset, jotka Suomessa olisivat direktiivin 2 artiklan d kohdassa tarkoitettuja täytäntöönpanoviranomaisia.

Pykälän *1 momentin* mukaan täytäntöönpanoviranomaisia olisivat ensinnäkin poliisi-, rajavartiolaito- ja tulliviranomaiset. Mainitut viranomaiset ovat esitutkintalain 2 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja esitutkintaviranomaisia. Myös sotilasviranomaiset ovat esitutkintaviranomaisia siten kuin esitutkintatoimivallasta on kyseisten viranomaisten kohdalla erikseen säädetty. Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, tähänastisessa oikeusapuyhteistyössä ei ole ilmennyt tarvetta nimetä sotilasviranomaisia toimivaltaisiksi viranomaisiksi oikeusapuyhteistyössä.

Poliisin osalta hallinnollisiin ohjeisiin perustuvana käytäntönä nykyisin on, että yhteydenpito poliisin vastaanottamien oikeusapupyynnöiden osalta tapahtuu keskusrikospoliisin kautta. Direktiivi ei edellytä tämän käytännön muuttamista, sillä keskusrikospoliisi on alueellisesti toimivaltainen viranomainen panemaan täytäntöön Suomeen saapuvat oikeusapupyynnöt koko Suomen alueella. Vastaavanlainen järjestelmä on voimassa Tullissa. Toimivaltaiset viranomaiset voisivat muutoinkin antaa omalla hallinnonalallaan ohjeita yhteydenpitojärjestyksessä noudatettavasta menettelystä. Tämä koskee myös Suomesta lähteviä tutkintamääräyksiä, joita selostetaan tarkemmin jäljempänä. Nykykäytännön mukaan mahdollista niin ikään olisi, että esimerkiksi keskusrikospoliisi huolehtisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta itse tai siirtäisi sen muulle poliisiviranomaiselle täytäntöön pantavaksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan täytäntöönpanoviranomaisia olisivat myös Helsingin käräjäoikeus ja Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät. Todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuulemisesta tuomioistuimessa huolehtisi kuitenkin se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Erityisestä syystä myös muu käräjäoikeus tai syyttäjä voisi toimia täytäntöönpanoviranomaisena.

Momentissa määriteltäisiin ensinnäkin käräjäoikeuksien alueellinen toimivalta. Käräjäoikeuksien toimivalta olisi ensisijaisesti keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Keskitäminen koskisi erityisesti muuta todisteiden vastaanottamista kuin todistajien, asiantuntijoiden tai asianosaisten kuulemisesta sekä lisäksi 12 §:ssä tarkoitettua vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä. Todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten tuomioistuimessa tapahtuvan kuulemisen osalta tutkintamääräyksen tunnustaminen ja täytäntöönpano tapahtuisi sen paikkakunnan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Säännös tarkoittaisi sekä videoneuvottelun avulla tapahtuvaa kuulemisesta sekä muuta tuomioistuimessa tapahtuvaa kuulemisesta. Edellä mainituista pääsäännöistä poiketen erityisestä syystä myös muu käräjäoikeus voisi kuitenkin olla toimivaltainen. Esimerkiksi katselmus voisi olla perustelua toimittaa muun käräjäoikeuden kuin Helsingin käräjäoikeuden toimesta ja todistajan kuuleminen muun kuin hänen kotipaikkansa mukaan määrittävän käräjäoikeuden toimesta.

Lisäksi momentissa määriteltäisiin syyttäjien alueellinen toimivalta. Momentin mukaan syyttäjien osalta täytäntöönpano olisi ensisijaisesti keskitetty Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiville syyttäjille. Erityisestä syystä myös muu syyttäjä voisi kuitenkin toimia täytäntöönpanoviranomaisena. Erityinen syy voisi olla esimerkiksi se, että kyse olisi tutkintamääräyksestä, joka koskee todistajan, asiantuntijan tai asianosaisten kuulemisesta, jonka syyttäjä suorittaisi esitutkintaviranomaisen sijasta tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion pyynnöstä. Tällöin kuuleminen olisi pääsääntöisesti tarkoituksenmukaista suorittaa paikkakunnalla, jossa kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka, jossa hän oleskelee.

Pykälän 3 momentissa selvennettäisiin, että tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättäisi se viranomainen, jonka toimivaltaan tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide kuuluisi, jos rikos olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Käräjäoikeus tai syyttäjä voisi kuitenkin päättää tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta myös silloin, jos sitä on määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön perusteella tai muutoin pidettävä tarkoituksenmukaisena.

Direktiivi tulisi useimmiten sovellettavaksi rikoksen esitutkintavaiheessa, jolloin pyydetyn tutkintatoimenpiteen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättäisi esitutkintaviranomainen. Jos kuitenkin kyse olisi tuomioistuimen tai syyttäjän toimivaltaan kuuluvasta asiasta, tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättäisi kuitenkin käräjäoikeus tai syyttäjä. Myös tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta eli toimenpiteen konkreettisesta suorittamisesta huolehtisi se viranomainen, joka vastaavassa kansallisessa tilanteessa suorittaisi vaaditun toimenpiteen.

Tutkintamääräyksen tunnustaisi ja panisi täytäntöön käräjäoikeus ensinnäkin silloin kun kyse olisi asiasta, joka kansallisesti vastaavassa tilanteessa kuuluisi sen toimivaltaan. Käräjäoikeus huolehtisi näin ollen tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tilanteessa, jossa tutkintamääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa kysymyksessä olevaa rikosasiaa koskeva oikeudenkäynti olisi vireillä tuomioistuimessa. Tuomioistuimen toimivaltaan kuuluisivat voimassa olevan rikosoikeusapulain 20 §:ssä tarkoitetut todistajien tai asiantuntijoiden kuuleminen, asiakirjojen esittäminen, katselmusten toimeenpano, muiden todisteiden hankkiminen tai asianosaisten kuuleminen. Jäljempänä selostetun mukaisesti päätöksen tekisi käräjäoikeus myös kun kyse on vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä (12 §).

Tämän lisäksi käräjäoikeus voisi tehdä päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta 3 momentin mukaisesti silloin, jos sitä määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön perusteella tai muutoin olisi pidettävä tarkoituksenmukaisena. Kuten edellä on todettu, direktiivin 9 artiklan 2 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on noudatettava määräyksen antaneen viranomaisen nimenomaan osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä, jollei direktiivissä ole toisin säädetty. Muodollisuuksia ja menettelyjä olisi noudatettava edellyttäen, että ne eivät ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseräpäätteiden vastaisia. Direktiivin 9 artiklan 2 kohdassa pyydetty menettely voisi koskea myös sitä, minkä viranomaisen on tunnustettava ja pantava täytäntöön pyydetty toimenpide. Tällainen pyyntö voisi olla tarpeen esimerkiksi todisteen myöhempää hyödynnettävyyttä ja siihen liittyviä edellytyksiä silmällä pitäen määräyksen antaneessa valtiossa. Käräjäoikeuden osalta tapauksesta riippuen kyseeseen voisivat tulla edellä mainitut rikosoikeusapulain 20 §:ssä tarkoitetut toimenpiteet taikka direktiivin 9 artiklan 2 kohdan nojalla hyväksyttävänä pidettävä toimenpide. Tilanteessa, joissa tutkintamääräyksessä tarkoitettua toimenpiteen panee täytäntöön käräjäoikeus, se myös tekisi täytäntöönpanoa edeltävän päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

Käräjäoikeuden tunnustamistoimivallasta olisi pidettävä erillään tilanne, jossa pyydetty toimenpide edellyttää tuomioistuimen lupaa. Se tulisi hankkia, jos toimenpide vastaavassa kansallisessa tapauksessa edellyttäisi tuomioistuimen lupaa, kuten esimerkiksi telekuuntelua edellyttävässä tilanteessa. Tällöin toimivaltainen käräjäoikeus olisi mikä tahansa käräjäoikeus, joka myöntäisi luvan myös vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Tietyissä tilanteissa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta voisi päättää 2 momentissa tarkoitettu syyttäjä. Kuten edellä on todettu, tällainen tilanne olisi ensinnäkin se, että kyseisestä toimenpiteestä vastaavassa kansallisessa tilanteessa päättäisi syyttäjä. Lisäksi täytäntöönpanolakiin sisältyvän erityissäännöksen nojalla syyttäjä tekisi päätöksen myös 13

§:ssä tarkoitettussa väliaikaisen siirtämisen tilanteessa, jossa määräyksen antanut valtio esittää vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä määräyksen antaneesta valtiosta Suomeen. Kuten käräjäoikeuden kohdalla, ehdotetun 3 momentin mukaisesti voisi olla tarkoituksenmukaista myös muissa tilanteissa esimerkiksi määräyksen antaneen valtion pyynnön perusteella olla se, että tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta huolehtii syyttäjä. Kyse olisi toimenpiteestä, joka kansallisesti kuuluu syyttäjän toimivaltaan, tai jonka syyttäjä voisi tunnustaa ja panna täytäntöön direktiivin 9 artiklan 2 kohdan mukaisesti noudattaen määräyksen antaneen viranomaisen nimenomaan osoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä. Vastaavin perustein kuin edellä on esitetty käräjäoikeuden osalta, sallittua olisi se, että syyttäjä huolehtisi tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Tilanteissa, joissa tutkintamääräyksessä tarkoitettun toimenpiteen panee täytäntöön syyttäjä, se tekisi myös täytäntöönpanoa edeltävän päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

6 §. *Tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen kirjaaminen.* Pykälän mukaan Suomen toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen tulisi kirjata tekemänsä tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös.

Edellä direktiivin 9 artiklan perusteluissa on selvitetty tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen luonnetta ja sisältöä.

Pykälä edellyttäisi, että päätös kirjattaisiin. Käytännössä vaatimus voitaisiin täyttää siten, että toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen kirjaisi päätöksen käytettävään tietojärjestelmään.

7 §. *Tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen vahvistaminen.* Pykälän mukaan poliisi-, rajavartiolaitos- tai tulliviranomainen voisi saattaa päätöksen, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, syyttäjän vahvistettavaksi.

Edellä direktiivin 2 artiklan perusteluissa on selvitetty säännöksen tarpeellisuutta.

Säännöksessä tarkoitettu vahvistaminen saattaisi olla tarpeellista esimerkiksi tulkinnanvaraisissa tilanteissa, joihin olisi tarvetta luoda yhtenäinen käytäntö direktiivin soveltamisessa. Menettelyä voitaisiin soveltaa myös tilanteessa, jossa käytännössä ilmenisi tarve saada tutkintamääräyksen tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon Suomessa oikeusviranomaisen päätös.

Säännöksen perusteella esitutkintaviranomaisella olisi mahdollisuus saattaa tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös syyttäjän vahvistettavaksi niissä tilanteissa, joissa olisi tehty kieltäytymistä koskeva päätös. Tilanteessa tutkintamääräyksen esittäneelle jäsenvaltiolle tulisi tehdä direktiivin 16 artiklan 3 kohdan mukainen ilmoitus vasta syyttäjän tehtyä päätöksen asiassa. Jos päätös olisi toimitettu syyttäjän vahvistettavaksi, syyttäjän tulisi toimia direktiivin säännösten mukaisissa määräajoissa. Syyttäjän tulisi muutoinkin tällöin noudattaa direktiivin täytäntöönpanoviranomaista koskevia säännöksiä. Estettä ei kuitenkaan olisi sille, että syyttäjän vahvistaminen tapahtuisi vasta sen jälkeen kun tutkintamääräyksen esittäneelle jäsenvaltiolle olisi ilmoitettu esitutkintaviranomaisen kielteisestä päätöksestä.

Menettelyssä syyttäjä joko vahvistaisi esitutkintaviranomaisen tekemän päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä taikka tekisi päätöksen, jolla päätettäisiin tunnustaa ja panna täytäntöön tutkintamääräys.

8 §. *Tutkintamääräyksen täytäntöönpano.* Pykälän 1 momentin mukaan tutkintamääräys pantaisiin täytäntöön noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä, jollei direktiivissä tai täytäntöönpanolaisissa toisin säädetä. Säännös sisältää rikosoikeusapuyhteistyössä noudatettun yleisen periaatteen, jonka mukaan oikeusapua annetaan apua antavan valtion kansallisen lainsäädän-

nön mukaisesti, ja sen sisältö vastaa rikosoikeusapulain 9 §:n sisältöä. Viittaus kansallisen lain mukaiseen menettelyyn tarkoittaisi lähinnä esitutkintalain, pakkokeinolain, oikeudenkäymiskaaren tai ROL:n säännöksiä, jotka koskevat sen toimenpiteen suorittamista, jota tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää. Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että toimenpiteeseen pitäisi hankkia tuomioistuimen lupa, jos sellainen vastaavassa kansallisessa tapauksessakin vaadittaisiin. Lisäksi esimerkiksi todistajan tai todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisen kutsuminen kuultavaksi määräytyisi kansallisten menettelysäännösten mukaan.

Direktiivissä ja täytäntöönpanolaissa on tiettyjä rajat ylittäviä toimenpiteitä koskevia erityissäännöksiä, kuten säännökset vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä sekä videoyhteyden välityksellä tapahtuvasta kuulemisesta. Lisäksi direktiivin 9 artiklassa on säännöksiä täytäntöönpanovaltion velvollisuudesta noudattaa pyydettyjä muodollisuuksia ja menettelyjä sekä määräyksen antaneen viranomaisen oikeudesta avustaa tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Pyyntöihin erityisten menettelyjen noudattamisesta tulisi suostua, jolleivät ne ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisia. Pyyntö voisi liittyä esimerkiksi avustajan läsnäoloon kuulustelutilanteessa taikka todistajalta pyydettyihin vakuutuksiin tai valoihin.

Pykälän 2 momentti sisältäisi käräjäoikeudessa tapahtuvaa todistajan, asiantuntijan tai asianosaisen kuulemista koskevaa menettelyä täydentävän säännöksen. Vastaava säännös sisältyy voimassa olevan rikosoikeusapulain 20 §:n 2 momenttiin. Momentin mukaan syyttäjän olisi oltava saapuvilla asian käsittelyssä, jos käräjäoikeus katsoo, että hänen läsnäolonsa on tarpeen. Säännöksellä olisi erityistä merkitystä vastaajan kuulemisessa ja sitä voitaisiin soveltaa sekä video- että muuhun kuulemiseen.

9 §. Pakkokeinojen käyttäminen. Pykälässä säädettäisiin pakkokeinojen käytöstä tutkintamääräystä täytäntöön pantaessa. Pakkokeinoilla tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joista säädetään pakkokeinolaissa.

Pykälän 1 momentissa lueteltaisiin ne pakkokeinot, joita voidaan käyttää tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Nämä olisivat takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, etsintä ja datan säilyttämismääräys, tutkimuspaikan tai –kohteen eristäminen, koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi, henkilötuntemerkkien ottaminen, DNA-tunnisteen määrittäminen, telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen tarkkailu, peitetoiminta, valeosto, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Käsite takavarikko kattaisi kaikki pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettut toimenpiteet eli myös lähetyksen takavarikoimisen ja jäljentämisen (PKL 7:5) sekä lähetyksen pysäyttämisen (PKL 7:6). Asiakirjan jäljentäminen (PKL 7:2) mainittaisiin selvyyden vuoksi erikseen. Käsite etsintä kattaisi kaikki pakkokeinolain 8 lukuun sisältyvät toimenpiteet mukaan lukien henkilöntarkastuksen ja –katsastuksen. Luettelo sisältäisi myös kaikki pakkokeinolain 9 ja 10 luvun toimenpiteet. Käsite tekninen tarkkailu kattaisi teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen sekä laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisen tai poisottamisen. Näitä ei voida pitää itsenäisinä pakkokeinoina, vaan varsinaisten pakkokeinojen apukeinoina.

Pakkokeinolakiin sisältyvistä pakkokeinoista soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät pakkokeinolain 2 ja 3 luvussa säännellyt kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, 4 luvussa säännelty yhteydenpidon rajoittaminen sekä 5 luvussa säännelty matkustuskielto. Myös 6 luvussa säännelty vakuustakavarikko jää soveltamisalan ulkopuolelle, sillä sitä ei voida soveltaa todisteiden hankintaan.

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettujen pakkokeinojen käytön edellytyksenä olisi, että pakkokeinon käyttö olisi sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Direktiivin mukaisessa sääntelyssä kaksoisrangaistavuuden vaatimus sekä kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimus olisivat harkinnanvaraisia, mutta momentin sisältö tarkoittaisi, nämä edellytykset eivät olisi harkinnanvaraisia, vaan ne olisivat pääsäännön mukaan pakkokeinon käyttämisen edellytyksiä.

Momentin sanamuoto tarkoittaisi, että riittävää olisi, että tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi sellainen, että Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä pakkokeinon käyttö olisi pakkokeinolain mukaan sallittua. Kyseinen muotoilu koskee erityisesti niin sanottuja kansallisesti rajoittuneita rikoksia. Sen nojalla esimerkiksi toisessa jäsenvaltiossa tehdyn veropetoksen, joka siis kohdistuu kyseisen jäsenvaltion julkisiin varoihin, eikä ole Suomen lain mukaan veropetos, voidaan katsoa mahdollistavan pakkokeinojen käytön, jos teko Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä tämän mahdollistaisi. Toisaalta edellytyksenä ei myöskään ole, että teko on Suomessa rangaistava samalla rikosnimikkeellä kuin tutkintamääräyksen tehneessä jäsenvaltiossa. Riittävää on, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko mahdollistaisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä pakkokeinon käytön.

Momentti edellyttäisi, että kaikkien pakkokeinolain mukaisten edellytysten tulisi täyttyä, jotta pakkokeinon käyttö olisi mahdollista. Tästä periaatteesta olisi kuitenkin säädetty joitakin poikkeuksia pykälän 3, 4 ja 5 momentissa.

Pykälän 3 momentti sisältäisi direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g ja h alakohtien mukaisen periaatteen, jonka mukaan, jos pakkokeinon käyttöä ei ole pakkokeinolaissa rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen, pakkokeinon käyttö ei kuitenkaan edellytä, että tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi rangaistava Suomen lain mukaan. Lisäedellytyksenä kuitenkin on, että tutkintamääräyksen antanut viranomainen on direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g alakohdan mukaisesti ilmoittanut, että teko on 5 momentissa tarkoitettu. Mainitussa 5 momentissa olisi lueteltu direktiivin liitteessä D olevat niin sanotut listarikokset. Edellytyksenä olisi myös, että listarikoksesta määräyksen antaneen valtion laissa säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään kolmen vuoden vapauden menetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide.

Momentti tarkoittaisi, että niiden pakkokeinojen osalta, joiden käyttö pakkokeinolaissa olisi rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen, kaikkien pakkokeinolain mukaisten edellytysten olisi täyttyttävä, jotta pakkokeinoa voitaisiin käyttää tutkintamääräyksen täytäntöönpanossa. Ainoa poikkeus olisi valvottu läpilasku, josta olisi erityisäännös 6 momentissa.

Momentti tarkoittaisi lisäksi, että niiden pakkokeinojen osalta, joiden käyttöä ei ole pakkokeinolaissa rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen, ei noudatettaisi kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, jos tutkintamääräyksen tehnyt valtio olisi ilmoittanut, että kyseessä olisi direktiivin liitteessä D lueteltu listarikos. Säännöksen soveltaminen siis edellyttäisi, että tutkintamääräyksen tehnyt jäsenvaltio ilmoittaisi, että kyseessä olisi listarikos. Suomen toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen ei tulisi arvioida, onko kyseessä listarikos, jos määräyksen antanut viranomainen ei olisi tätä ilmoittanut.

Vaikka kyseessä olisi tutkintamääräyksen tehneen jäsenvaltion ilmoituksen mukaan listarikos, Suomen toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen tulisi silti arvioida, täyttyvätkö muut pakkokeinolain mukaiset edellytykset. Näin ollen Suomen toimivaltainen täytäntöönpanoviranomaisen tulisi muilta osin tarkistaa, sallisiko pakkokeinolaki pakkokeinon käytön vastaavassa kansallisessa tilanteessa.

Jos edellä mainitut edellytykset eivät täytyisi, Suomen toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen tulisi kieltäytyä tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g tai h alakohdan taikka direktiivin muun sääntelyn perusteella. Huomioitava on, että jos pakkokeinoja ei voitaisi käyttää vastaavassa tilanteessa Suomessa, muiden kuin 28—30 artiklassa tarkoitettujen pakkokeinojen osalta Suomen toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen tulisi ensin pyrkiä panemaan tutkintamääräys täytäntöön 10 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisesti muulla tutkintatoimenpiteellä. Vasta jos tämä ei olisi mahdollista, tulisi tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytyä 10 artiklan 5 kohdan nojalla. Tämä johtuu siitä, että kansallisen lainsäädännön vastaisuus varsinaisena kieltäytymisperusteena on mainittu vain direktiivin 28—30 artiklassa tarkoitettujen pakkokeinojen osalta. Muiden pakkokeinojen osalta noudatetaan 10 artiklan mukaista menettelyä.

Pakkokeinojen käyttöä ja direktiivin niitä koskevaa sääntelyä on perusteltu myös direktiivin 10, 11 ja 28—32 artiklan perusteluissa.

Pykälän 4 momentissa luetellaan direktiivin liitteessä D luetellut niin sanotut listarikokset.

Pykälän 5 momentti vastaa voimassa olevan rikosoikeusapulain 15 §:n 2 momentin sisältöä. Sen mukaan sitä, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään, ei sovelleta ensinnäkään rahanpesurikoksen itsepehua koskevaan tekemuotoon eli tilanteeseen, jossa henkilöä toisessa jäsenvaltiossa epäillään rahanpesurikoksesta ja epäilty on osallisena siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn. Vastaava poikkeus koskee tilannetta, jossa toinen jäsenvaltion tutkintamääräys koskee datan säilyttämismääräystä.

Pykälän 6 momentin mukaan lupa valvottuun läpilaskuun voitaisiin myöntää vuoden 2000 oikeusapusopimuksen edellyttämässä laajuudessa eli silloin kun tutkittavana on rikos, josta EU-luovuttamislain mukaan voidaan luovuttaa. Säännös vastaa vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 2 a §:n sisältöä.

Pykälän 7 momentti sisältäisi selventävän säännöksen, jonka mukaan pakkokeinojen käytöstä päätettäessä ja niitä käytettäessä noudatettavaan menettelyyn on sovellettava, mitä pakkokeinolaissa säädetään. Säännös vastaa voimassa olevan rikosoikeusapulain 23 §:n 2 momentin sisältöä. Säännöksen sanamuoto on kuitenkin tarkempi kuin mainitun 23 §:n.

Pykälän 8 momentissa olisi voimassa olevaa rikosoikeusapulain 15 §:n 3 momenttia vastaava säännös henkilön koskemattomuudesta. Sen mukaan jos tutkintamääräys koskee rikoksesta epäillyn tai vieraassa valtiossa vireillä olevan rikosoikeudenkäynnin vastaajan kuulemista esitutkinnassa tai tuomioistuimessa, ei kuultavaa saisi tutkintamääräyksen perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Rikoksesta epäillyn kuulemisessa esitutkinnassa voidaan kuitenkin käyttää niitä toimenpiteitä, joita voidaan käyttää saapuville tulon tehosteena vastaavasti kuin tällaisia keinoja voidaan käyttää kansallisessa menettelyssä. Tämä tarkoittaisi muun muassa esitutkintalain 6 luvun 2 §:n mukaista noutoa esitutkintaan ja 6 §:n mukaista poistumisen estämistä. Tämä tarkoittaisi myös pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n mukaista yleistä kotietsintää henkilön löytämiseksi esitutkintaan noutamista varten sekä 4 §:n mukaista paikanetsintää, joihin mainituissa esitutkintalain säännöksissä viitataan. Näitä toimenpiteitä on pidettävä olennaisesti esitutkintaan liittyvinä ja läsnäolovelvollisuuden tehosteena käytettävänä prosessuaalisina pakkokeinoina. Myös tuomioistuinvaiheessa vastaajan kuulemisessa voitaisiin käyttää prosessuaalisia uhkia ja prosessuaalisia pakkokeinoja, jos kyse ei olisi suostumukseen perustuvasta kuulemisesta.

10 §. *Ylimääräisen tiedon ja henkilötuntemerkkien luovuttaminen.* Pykälän 1 momentti sisältäisi selventävän säännöksen, jonka mukaan jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää

pakkokeinolain 10 luvun 55 §:ssä tarkoitetun ylimääräisen tiedon luovuttamista toiseen jäsenvaltioon, tiedon luovuttamisen edellytyksenä on, että tietoa voitaisiin käyttää pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n mukaisesti Suomessa vastaavassa tilanteessa. Säännöstä sovellettaisiin riippumatta siitä, onko ylimääräinen tieto talletettu poliisiasiaan tietojärjestelmään vai ei.

Pykälän 2 momentissa selvennettäisiin, että pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitetun tiedon luovuttamiseen sovelletaan, mitä mainitussa momentissa säädetään. Säännös tarkoittaisi, että pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuja henkilötuntemerkkejä ei voitaisi luovuttaa muun rikoksen selvittämistä varten.

Säännöksen tarpeellisuutta on perusteltu direktiivin 10 artiklan perusteluissa.

11 §. *Todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi rikosoikeusapulain 22 §:n sisältöä vastaava säännös kieltäytymisoikeudesta.

12 §. *Vapautensa menettäneen väliaikainen siirtäminen.* Pykälä sisältäisi direktiivin 22 ja 23 artiklaa täydentävät menettelysäännökset vapautensa menettäneen väliaikaisesta siirtämisestä Suomesta toiseen jäsenvaltioon. Pykälä soveltuisi sekä niihin tilanteisiin, joissa Suomi täytäntöönpanovaltiona siirtäisi henkilön määräyksen antaneeseen valtioon että niihin tilanteisiin, joissa Suomessa vireillä olevassa rikosasiassa olisi tarve siirtää Suomessa vapautensa menettäneenä oleva henkilö väliaikaisesti toiseen jäsenvaltioon, joka tällöin olisi täytäntöönpanovaltio. Siirtämisen tarkoituksena tulisi olla todisteiden hankkiminen ja se, että toimenpide vaatii henkilön läsnäoloa toisessa jäsenvaltiossa, kuten direktiivin 22 artiklassa edellytetään. Siten siirtäminen henkilön kuulemiseksi vastaajana oikeudenkäynnissä ei olisi mahdollista. Myös voimassa oleva laki väliaikaisesta siirtämisestä mahdollistaa vain sellaisen siirtämisen, jossa henkilön läsnäolo on vieraassa valtiossa tarpeen rikosasiassa muutoin kuin vastaajana.

Siirtämisestä kummassakin tilanteessa päättäisi käräjäoikeus. Toimivaltaisia käräjäoikeuksia olisivat 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut käräjäoikeudet eli Helsingin käräjäoikeus tai erityisestä syystä muu käräjäoikeus.

Siirrettävälle henkilölle tulisi varata tilaisuus tulla kuulluksi. Samalla häneltä olisi tiedusteltava, suostuuko hän siirtoon. Suostumus olisi annettava kirjallisesti. Säännökset tältä osin vastaisivat voimassa olevaa väliaikaista siirtämistä koskevaa lakia. Näin ollen ei olisi välttämätöntä, että asiassa olisi järjestettävä suullinen käsittely. Se tulisi kuitenkin aina järjestää siirrettävän henkilön pyynnöstä. Asian käsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin vangitsemista koskevia pakkokeinolain säännöksiä. Siten käsittely voitaisiin tarvittaessa järjestää videoyhteyden välityksellä, kuten pakkokeinolain 3 luvun 6 §:n 4 momentissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin henkilön oikeudesta käyttää avustajaa sekä puolustajan määräämisestä. Säännös vastaisi EU-luovuttamislain 20 §:ää. Puolustaja olisi määrättävä siirrettävän henkilön pyynnöstä ja puolustajalle olisi maksettava työstään kohtuullinen korvaus, joka jäisi valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä olisi muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä ROL:n 2 luvussa säädetään. Siten sovellettavaksi tulisivat muun muassa 2 luvun 1 §:n 3 momentin säännökset puolustajan määräämisestä viran puolesta, jos henkilö ei kykene puolustamaan itseään tai jos kyseessä on alle 18-vuotias.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös vapaudenmenetysajan vähentämisestä. Väliaikaista siirtämistä koskevan lain 8 §:n 4 momentin säännöstä vastaavasti aika, jonka Suomesta siirrettävä henkilö on siirtämisen johdosta vapautensa menettäneenä, luettaisiin hänen hyväkseen Suomessa suoritettavan rangaistuksen vähennyksenä siten kuin rikoslain 6 luvun 13 §:ssä säädetään.

13 §. *Vapautensa menettäneen siirtäminen toisesta jäsenvaltiosta Suomeen, kauttakuljetus ja säilössä pitäminen.* Pykälän 1 momentissa olisi säännös direktiivin 23 artiklassa tarkoitettun tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä viranomaisesta, joka antaa luvan Suomen kautta tapahtuvaan kauttakuljetukseen väliaikaisen siirtämisen tilanteissa. Päätöksen mainituissa tilanteissa tekisi 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu syyttäjä eli Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva syyttäjä tai erityisestä syystä muu syyttäjä. Vapautensa menettäneen väliaikaisen siirtämisen osalta kyse olisi tilanteesta, jossa määräyksen antanut valtio esittää siellä vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä Suomeen. Esityksessä on katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että asiasta päättäisi täytäntöönpanoviranomaisena toimiva syyttäjä ja tästä otettaisiin nimenomainen säännös lakiin, koska tapaukseen ei olisi sovellettavissa kansallista vastaavaa säännöstä. Sama koskisi kauttakuljetuksesta päättävää viranomais- ta.

Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, lupa kauttakuljetukseen olisi aina myönnettävä, jos tarvittavat asiakirjat esitetään. Siten ei ole pidetty välttämättömänä, että asia näissä tilanteissa tulisi käsitellä tuomioistuimessa. Tarvittavien asiakirjojen osalta riittävää olisi, että kauttakuljetuksesta päättävälle syyttäjälle toimitetaan tiedot Suomen kautta kuljetettavan henkilöllisyydestä sekä tutkintamääräyksestä. Tietojen tulee jäljempänä selostetun mukaisesti olla käännettyinä suomen, ruotsin tai englannin kielelle. Jos tiedoissa olisi puutteita, tulisi syyttäjän pyytää lisätietoja kauttakuljetusta pyytävältä viranomaiselta.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säilössä pitämistä koskevan säännöksen. Lisäksi momentissa säädettäisiin, että säilössä pitämisessä olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavankeuslaissa säädetään.

14 §. *Henkilön kuljettaminen ja todisteiden siirtäminen määräyksen antaneeseen jäsenvaltioon.* Pykälän 1 momentissa olisi säännös, jonka mukaan vapautensa menettäneenä olevan henkilön kuljettamisesta vastaisi keskusrikospoliisi. Tämä tehtävä kuuluisi luontevasti keskusrikospoliisille, joka myös huolehtii luovuttamispäätöksen täytäntöönpanosta EU-luovuttamislain 44 §:n ja pohjoismaisen luovuttamislain 41 §:n mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan Keskusrikospoliisi vastaisi tarvittaessa tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankittujen todisteiden toimittamiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä. Useimmiten yhteydenpito todisteiden toimittamisessa tapahtuisi suoraan täytäntöönpanoviranomaisen ja määräyksen antaneen viranomaisen välillä. Esimerkiksi Tullilla on lähtökohtaisesti itsenäiset edellytykset hoitaa todisteiden siirtäminen toiseen jäsenvaltioon. Jos kuitenkin todisteiden siirtäminen vaatisi erityisjärjestelyjä, keskusrikospoliisi voisi tarvittaessa huolehtia niistä.

15 §. *Kuuleminen videoneuvottelua käyttäen tai puhelimen välityksellä.* Pykälän 1 momentin mukaan videoyhteyden välityksellä tai muulla audiovisuaalisesti välitettävällä tavalla direktiivin 24 artiklan mukaisesti olisi mahdollista kuulla todistajia, asiantuntijoita ja asianomistajia. Jäljempänä selostetun mukaan 16 §:ssä olisi erillinen säännös rikoksesta epäillyn ja vastaajan kuulemisesta videon välityksellä. Henkilöiden mainitseminen olisi tarpeen selvyuden vuoksi, koska 24 artiklassa ei mainita asianomistajaa. Asianomistajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä on kuitenkin katsottu mahdolliseksi myös voimassa olevia rikosoikeusapusäädöksiä sovellettaessa nimenomaisten määräysten puuttumisesta huolimatta. Myös rikosoikeusapulain 11 a §:ssä on nimenomainen säännös mahdollisuudesta kuulla asianomistajaa todistajan ja asiantuntijan lisäksi videoyhteyden välityksellä.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös todistajan kuulemisesta ilman, että hänen henkilöllisyytensä paljastuu (anonyymi todistelu). Momentissa säädettäisiin ensinnäkin tilanteesta, jossa

todistajalle on myönnetty anonymiteetti määräyksen antaneessa valtiossa. Tällaisen kuulemisen edellytyksenä olisi, että anonymiteetti olisi voitu myöntää myös ROL:n 5 luvun 11 a §:n 1 momentin mukaan. Kyseeseen tulisivat siis aineelliset edellytykset anonymiteetin myöntämiselle. On perusteltua, että kynnys anonyymien todistelun sallittavuudelle asetetaan laissa yhtä korkealle kuin kansallisissa tapauksissa, jotta käytännössä ei jouduttaisi rajanveto-ongelmiin sen suhteen, voidaanko pyyntöä todistajan kuulemisesta anonyymisti pitää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta ongelmattomana. Sitä vastoin muut anonyymiä todistelua koskevat ROL:n 5 luvun säännökset eivät soveltuisi tilanteeseen, jossa anonymiteetti on myönnetty määräyksen antaneessa valtiossa, vaan sääntely tältä osin määräytyisi anonymiteetin myöntäneen valtion lainsäädännön mukaan.

Toiseksi momentissa olisi säännös sellaisia tilanteita varten, joissa tarve anonymiteetin myöntämiselle ilmenisi vasta sen jälkeen, kun tutkintamääräys on toimitettu Suomeen ja todistajaa on tarkoitus kuulla. Tällöin käräjäoikeus voisi myöntää anonymiteetin ROL:n 5 luvun 11 a §:n mukaisin edellytyksin ja määräyksen antanutta viranomaista kuultuaan. Kuulemisen tarkoituksena olisi erityisesti selvittää anonyymien todistelun sallittavuus määräyksen antaneen valtion lain mukaan. Näihin tilanteisiin sovellettaisiin myös ROL:n 5 luvun 11 b—e §:n säännöksiä. Sitä vastoin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n menettelylliset edellytykset todistajan kuulemiselle anonyymisti pääkäsittelyssä eivät soveltuisi kuultaessa todistajaa anonyymisti, koska kyseinen säännös on tarkoitettu sovellettavaksi Suomessa pidettävään pääkäsittelyyn, jollaisesta ei olisi kysymys tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteessa. Edellä selostetun 8 §:n menettelysäännöksen mukaan itse kuulemismenettelyyn sitä vastoin voitaisiin soveltaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 53 §:ää, jossa muun muassa säädetään, että henkilöä voidaan kuulla näkösuojan takaa, vastaajan läsnä olematta taikka todistajan ääni muunnettuna, jos se on anonyymien todistajan henkilöllisyyden salaamiseksi välttämätöntä. Kuulemiseen muutoin soveltaisivat direktiivin 24 artiklan säännökset, kuten 3 kohdan edellytys käytännön järjestelyistä sopimisesta määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen kesken sekä 5 kohdassa täytäntöönpanovaltiolle asetettu velvollisuus valvoa, että täytäntöönpanovaltion lainsäädännön peruseräitä noudatetaan.

Pykälän 3 momentissa olisi selventävä säännös siitä, että direktiivin 25 artiklan mukaisessa puhelinuudesssa voidaan todistajan ja asiantuntijan lisäksi kuulla rikoksen asianomistajaa. Kuten edellä 1 momentin osalta on selvitetty, säännöksen tarkoituksena on vastaavasti selventää, että direktiivin 25 artiklan säännöksiä voidaan soveltaa myös asianomistajiin.

Video- ja puhelinuudeseen muutoin sovellettaisiin direktiivin 24 artiklan mukaisia menettelysäännöksiä, joihin myös 25 artiklassa viitataan. Vastaavanlaiset menettelysäännökset sisältyvät myös rikosoikeusapulain 11 a §:ään.

16 §. *Rikoksesta epäillyn tai vastaajan kuuleminen videoneuvottelua käyttäen.* Pykälässä säädettäisiin rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan kuulemisesta videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen. Myös näihin tilanteisiin sovellettaisiin suoraan 24 artiklaa ja sen rinnalla pykälän täydentäviä säännöksiä. Kun kyse on esitutkintavaiheessa tapahtuvasta kuulemisesta, pykälässä käytettäisiin termiä epäilty, vaikka jäsenvaltion järjestelmästä riippuen esitutkintavaiheessa kuultava epäilty voi olla myös syytetyn asemassa. Suomen oikeusjärjestelmässä kyse on kuitenkin tällöin epäillystä. Käyttämällä termiä epäilty ei myöskään syntyisi sekaannusta tuomioistuinvaiheessa tapahtuvaan syytetyn kuulemiseen vastaajana, josta pykälässä olisi omat säännöksensä.

Rikosasian vastaajan kuuleminen tarkoittaisi tilannetta, jossa rikosasia on vireillä tuomioistuimessa määräyksen antaneessa toisessa jäsenvaltiossa ja syytettyä kuullaan vastaajana hänen ollessaan Suomessa. Kuuleminen olisi 2 momentin mukaan mahdollista, jos vastaaja on tällai-

seen menettelyyn suostunut. Edellytyksenä olisi lisäksi, ettei kuuleminen asian laatu ja muut olosuhteet huomioon ottaen vaaranna vastaajan oikeusturvaa. Asian laadulla tarkoitettaisiin lähinnä rikoksen vakavuutta. Tutkintamääräyksellä ei tulisi kiertää EU-luovuttamislain mukaisia menettelyjä, vaan mahdollisuus käyttää videoyhteyttä koskisi lievempiä rikoksia kuin mihin pidätysmääräystä on tarkoitettu käytettäväksi. Videoyhteyden käytön sallimista harkittaessa tulisi ennen muuta kiinnittää huomiota oikeusturvanäkökohtiin. Videokuulemisella voitaisiin vähentää kuluja ja ajanhukkaa, joita vastaajalle aiheutuisi matkustamisesta määräyksen antaneeseen valtioon tai siitä, että asiassa jouduttaisiin turvautumaan pidätysmääräysmenettelyyn. Selvää on, että videoyhteyden tulee olla teknisesti korkeatasoinen, jotta vastaaja voi tosiasiallisesti osallistua oikeudenkäyntiin siten, että näköyhteys vastaajan ja muiden oikeudenkäyntiin osallistuvien välillä toimii. Lisäksi kuuleminen tulisi suorittaa tavalla, joka ei loukkaa Suomen lainsäädännön perusperiaatteita, kuten direktiivin 24 artiklassakin edellytetään. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on tämän todennut lausunnossaan PeVL 9/2003 liittyen toisessa jäsenvaltiossa olevan todistajan tai asiantuntijan kuulemiseen videoyhteyden välityksellä.

Rikoksesta epäillyn osalta pykälässä ei vastaavasti edellytettäisi suostumusta menettelyyn ja menettelyn käyttämisen edellytyksistä säädettäisiin vain direktiivin 24 artiklassa. Epäillyn osalta artiklan 2 kohdan a alakohta mahdollistaa tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen, jos epäilty henkilö ei menettelyyn suostu. Epäillyn suostumukselle voidaan siis antaa harkinnanvaraisesti merkitystä. Lisäksi menettelystä olisi 24 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaisesti mahdollista kieltäytyä, jos se olisi vastoin Suomen lainsäädännön perusperiaatteita.

Momentissa edellytettäisiin, että vastaajan kuulemisesta päättäisi aina kärjäoikeus. Kyseen tulisi 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu kärjäoikeus. Päätöksellä tarkoitetaan direktiivin 9 artiklassa tarkoitettua tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaa päätöstä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vastaajan ja epäillyn oikeudesta käyttää avustajaa sekä puolustajan määräämisestä. Säännös vastaisi edellä 12 §:ään ehdotettua säännöstä. Siten henkilölle olisi määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Puolustajan määräämisellä olisi keskeinen merkitys vastaajan oikeusturvan toteutumisen kannalta. Puolustajalle maksettaisiin kohtuullinen korvaus valtion varoista, joka jäisi valtion vahingoksi. Lisäksi puolustajan määräämisestä viran puolesta ja puolustajasta muutoin olisi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään.

Pykälän 4 momentissa edellytettäisiin, että vastaajalle ja epäillylle olisi ennen suostumuksen pyytämistä selvítettävä sen merkitys. Tällöin tulisi ennen muuta selvittää vaihtoehto videoyhteyden välityksellä tapahtuvalle kuulemiselle. Tapauksesta riippuen vaihtoehtona voisi olla se, että määräyksen antanut valtio antaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen tutkintamääräyksen perusteena olevasta rikosasiasta, jos edellytykset sen antamiseen täyttyvät. Muussa tapauksessa määräyksen antanut valtio voisi kutsua henkilön vastaajaksi oikeudenkäyntiin määräyksen antaneeseen valtioon taikka esittää syyttämispyyntönsä suomalaiselle syyttäjälle, jos edellytykset rikosasian käsittelemiseen Suomessa täyttyvät. Vastaajalle tai epäillylle olisi ilmoitettava myös hänen oikeudestaan käyttää avustajaa sekä puolustajan määräämisestä. Momentissa myös edellytettäisiin, että suostumuksen antaminen olisi otettava tallenteeseen. Tallenteella tarkoitettaisiin esitutkintalain 9 luvun 3 §:n mukaista ääni- ja kuvatallennetta sekä kärjäoikeudessa tapahtuvissa kuulemistilanteissa oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n mukaista äänitallennetta. Ehdotetut säännökset vastaavat rikosioikeusapulain 11 b §:ään kirjattuja säännöksiä vastaajan tai epäillyn oikeuksista videokuulemistilanteessa, joita koskevat perustelut sisältyvät HE 213/2013 vp (s. 72 ja 73).

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin vastaajan kutsumisesta videoneuvotteluun. Tällöin noudatettaisiin, mitä haasteen tiedoksiannosta rikosasioissa on säädetty. Lisäksi vastaajaa tulisi etukäteen kehottaa ilmoittamaan kirjallisesti tuomioistuimelle, suostuuko hän videokuulemiseen. Kutsussa olisi myös oltava selostus vastaajan oikeuksista. Sen selvittäminen etukäteen, miten vastaaja videokuulemiseen suhtautuu, olisi perusteltua, jotta käräjäoikeus ei turhaan ryhtyisi järjestämään videokuulemistä. Vastaajalta tulisi kuitenkin myös tuomioistuinkäsittelyssä vielä varmistaa se, että hän suostuu kuulemiseen videoyhteyden välityksellä. Koska menettely perustuu suostumukseen, kutsun noudattaminen olisi vapaaehtoista, eikä siihen voitaisi asettaa prosessuaalisia uhkia.

Kun kyse on epäillyn tai edellä 15 §:ssä tarkoitettujen henkilöiden kutsumisesta videokuulemiseen, täytäntöönpanolakiin ei olisi välttämätöntä ottaa erityisiä menettelysäännöksiä. Artiklassa 24 edellytetyn mukaisesti kutsuminen ja velvollisuus sen noudattamiseen määräytyisi kansallisen lain mukaan. Tilanteisiin soveltuisi ehdotettu 9 §:n 8 momentin säännös, jonka mukaan henkilöä ei saisi tutkintamääräyksen perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Kuten nykyisinkin oikeusapuyhteistyössä, estettä ei kuitenkaan olisi henkilön noutamiselle kuulusteluun.

17 §. Peitetoiminta ja valeosto. Pykälän 1 momentin mukaan direktiivin 29 artiklassa tarkoitulla tavalla tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi voitaisiin suorittaa peitetoimintaa ja tehdä valeosto rikoksen selvittämiseksi pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Peitetoimintaan ja valeostoon suostuminen Suomen alueella olisi siten aina viranomaisen harkinnassa, vaikka peitetoiminta ja valeosto kansallisesti vastaavassa tilanteessa olisivat sallittu. Direktiivin 29 artiklan 2 kohdassa peitetutkintaa koskevien tutkintamääräysten tunnustaminen ja täytäntöönpano on jätetty ratkaistavaksi tapauskohtaisesti kunkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja menettelyjen mukaisesti. Mainittu artikla sisältää myös yhteistyöstä kieltäytymistä koskevan 3 kohdan, jonka mukaan 11 artiklassa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden lisäksi täytäntöönpanosta voi kieltäytyä, jos peitetutkinnan täytäntöönpanoa ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa (a alakohta) tai jos ei ole ollut mahdollista päästä sopimukseen artiklan 4 kohdan mukaisesti käytännön järjestelyistä (b alakohta). Myös voimassa olevassa lainsäädännössä peitetutkintaa koskeva oikeusapuyhteistyö on harkinnanvaraista. Kyseessä on poikkeuksellinen ja arkaluontoinen tutkintatoimenpide, jonka sallittavuudessa on ollut perusteltua jättää täytäntöönpanoviranomaisille enemmän harkintavaltaa kuin muiden toimenpiteiden kohdalla.

Säännös sisältäisi rajauksen, jonka mukaan peitetoimintaa ja valeostoa voitaisiin käyttää vain rikoksen selvittämiseksi. Tämä sulkisi pois tiedusteluvaiheessa tapahtuvan peitetoiminnan ja valeoston, jotka eivät muutoinkaan kuulu direktiivin eivätkä pakkokeinolain soveltamisalaan. Peitetoimintaan ja valeostoon soveltuisi myös edellä selostettu 9 §:n säännös pakkokeinoista, jonka mukaan edellytyksenä pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen käyttämiselle on, että toimenpide kansallisesti olisi sallittu, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva rikos olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa. Selvää on, että harkintavalta suostua peitetoimintaan tai valeostoon ei mahdollistaisi sallia peitetoimintaa tai valeostoa Suomen alueella laajemmin kuin mikä pakkokeinolain mukaan on sallittua.

Pykälän 2 momentissa olisi vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ää vastaava säännös siitä, että suostuttaessa peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon Suomessa määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle voitaisiin antaa oikeus Suomen alueella suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja tehdä valeosto pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Käytännössä peitetutkintaa koskeva tutkintamääräys voisi usein liittyä määräyksen antaneessa valtiossa jo aloitettuun operaatioon, jota olisi tarpeen jatkaa Suomen alueella. Tällöin operaation onnistumisen voisi vaarantaa se, että

peitetoimintaa voisi suorittaa tai valeoston tehdä ainoastaan suomalainen virkamies. Myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksessa pidettiin tärkeänä, että sopimus mahdollistaa tarvittaessa myös sellaisen järjestelyn, jossa toisen jäsenvaltion virkamies suorittaa peitetoimintaa tai tekee valeoston Suomen alueella. Jotta oikeusapuyhteistyö tältä osin olisi mahdollista samassa laajuudessa kuin nykyisin, tämä ehdotetaan sallittavaksi myös direktiivin täytäntöönpanolaisissa.

Vastaava oikeus voitaisiin antaa tilanteessa, jossa peitetoiminta tai valeosto perustuu Suomen toimivaltaisen viranomaisen antamaan tutkintamääräykseen. Säännös tarkoittaa, että toisen jäsenvaltion virkamiehelle voidaan antaa oikeus suorittaa peitetoimintaa ja tehdä valeosto Suomen alueella myös Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella.

Kuten edellä on todettu, direktiivin 29 artikla edellyttää, että peitetutkinnan kestosta, sen edellytyksistä ja muista yksityiskohdista sovitaan määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion kesken. Peitetutkintaan sovelletaan sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jonka alueella peitetutkinta suoritetaan.

Pykälän 3 momentissa olisi myös vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ää vastaava säännös siitä, että peitetoimintaa tai valeoston Suomen alueella suorittavalle toisen jäsenvaltion virkamiehelle voitaisiin antaa oikeus kantaa asetta, jos se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Asetta olisi oikeus käyttää vain hätävarjelutilanteessa ja päätöksen aseenkanto-oikeudesta tekisi päällystöön kuuluva poliisimies.

HE 31/2003 vp (s. 88 ja 89) sisältää vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ää koskevat perustelut, jotka soveltuvat myös tässä ehdotetun pykälän soveltamiseen.

18 §. *Ehtojen asettaminen telepakkokeinoja koskeviin päätöksiin.* Pykälässä olisi säännös ehtojen asettamisesta telepakkokeinoja koskeviin päätöksiin. Säännös täsmentäisi direktiivin 30 ja 31 artiklaa. Pykälässä käytettäisiin termiä 'telepakkokeinot', koska se sisältäisi säännöksiä ehtojen asettamisesta myös muita telepakkokeinoja kuin telekuuntelua koskeviin päätöksiin.

Kun tuomioistuin tekee päätöksen Suomessa tapahtuvasta telekuuntelusta tai telekuuntelusta, jonka kohteena olevaa liittymää käytetään Suomen alueella, sen tulisi asettaa ehto, jonka mukaan määräyksen antaneen tai ilmoituksen tehneen jäsenvaltion tulee noudattaa pakkokeinolain 10 luvun 52 ja 55 §:n säännöksiä sekä 56 §:n säännöksiä siitä, missä tapauksissa ylimääräistä tietoa saa käyttää.

Vastaavat ehdot tulisi asettaa telekuuntelun lisäksi myös muihin mainituissa pakkokeinolain säännöksissä tarkoitettuihin telepakkokeinoihin, joita suoritetaan Suomen alueella. Siten pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettujen kuuntelu- ja katselukiellot tulisivat telekuuntelun lisäksi sovellettaviksi tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun. Ylimääräistä tietoa koskevat ehdot tulisi asettaa telekuuntelun lisäksi muihin pakkokeinolain 10 luvun 55 §:ssä mainittuja toimenpiteitä koskeviin päätöksiin eli kun kyse on tekevalvonnasta, tukiasematietojen hankkimisesta tai teknisestä tarkkailusta.

Vuoden 2000 oikeusapusopimuksen voimaansaattamislain 5 §:ää vastaavasti pykälässä lisäksi todettaisiin, että tuomioistuimen tulee asettaa muut toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot. Säännös ei velvoittaisi tuomioistuinta asettamaan muita kuin pykälässä nimenomaisesti mainitut ehdot, mutta edellä todetun mukaisesti säännös oikeusturvan edellyttämien ehtojen asettamisesta olisi tarpeen, jotta ei syntyisi tilannetta, jossa

tuomioistuimella ei olisi mahdollisuutta muiden ehtojen asettamiseen, jos henkilön oikeusturvan olisi katsottava niitä edellyttävän.

19 §. Telekuuntelua koskevat ilmoitukset. Pykälässä olisi vuoden 2000 oikeusapupolitiikan voimaansaattamislain 6 §:ää vastaava säännös siitä, että direktiivin 31 artiklassa tarkoitettut ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi. Kun kyse on Suomelle tehdystä ilmoituksesta, keskusrikospoliisiin tulisi viipymättä toimittaa asia tuomioistuimelle ratkaistavaksi.

20 §. Muutoksenhaku. Pykälä sisältäisi muutoksenhakuoikeutta koskevat säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan muutoksenhausta täytäntöön pantavaan tutkintatoimenpiteeseen olisi voimassa, mitä muutoksenhausta kyseiseen toimenpiteeseen Suomen laissa säädetään. Termi 'muutoksenhaku' olisi tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti siten, että se käsittäisi sekä oikeuden valittua pyydettyä toimenpidettä koskevasta päätöksestä että oikeuden saattaa itse toimenpide tuomioistuimen ratkaistavaksi, kuten esimerkiksi takavarikon (PKL 7:15) tai kotietsinnän (PKL 8:18) osalta pakkokeinolaissa säädetty. Termi käsittäisi myös pakkokeinolaissa 10 luvun 43 §:n 5 momentissa oikeuden kannella päätöksestä tuomioistuimeen. Direktiivin 14 artiklan 1 kohdassa edellytetyn mukaisesti sovellettaviksi tulisivat ne oikeussuojakeinot, jotka vastaavassa kansallisessa tilanteessa olisivat käytettävissä.

Pykälän 1 momentissa olisi myös säännös mahdollisuudesta hakea muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen. Se, jolla on 1 momentin mukaan oikeus muutoksenhakuun, voisi hakea muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen samalla kuin haetaan muutosta suoritettavaan toimenpiteeseen. Siten muutoksenhakumahdollisuutta ei olisi vielä siinä vaiheessa, kun päätetään tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Kuten edellä 14 artiklan perusteluissa on todettu, toimenpiteen kohteena olevan henkilön itsenäistä oikeutta muutoksenhakuun tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen ei ole pidetty perusteltuna.

Sääntely tarkoittaisi, että muutoksenhakukeinot olisivat käytettävissä, jos sellaisista olisi säädetty vastaavien kansallisesti suoritettavien toimenpiteiden osalta. Jos tällaisista ei olisi säädetty, muutoksenhakuoikeutta ei olisi.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännökset siitä, miten Suomessa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehdystä päätöksestä ilmoitettaisiin henkilölle, jolla on oikeus sitä koskevaan muutoksenhakuun. Momentin mukaan tästä ilmoitettaisiin samalla kun toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle ilmoitettaisiin oikeudesta hakea muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen. Momentin mukaan samalla ilmoitettaisiin myös oikeudesta hakea muutosta mainittuun tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan päätökseen. Kuten edellä 14 artiklan perusteluissa on todettu, käytännössä tiedoksianto voitaisiin toteuttaa ilmoittamalla, että Suomessa toteutettava toimenpide perustuu toisen jäsenvaltion viranomaisen tekemään tutkintamääräykseen, josta on tehty Suomessa tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös sekä selventämällä, että mainittuun päätökseen voidaan hakea muutosta samalla kuin haetaan muutosta Suomessa toteutettavaan toimenpiteeseen. Mainittu ilmoitus tulisi tehdä ainoastaan, jos Suomessa suoritettavaan toimenpiteeseen sisältyy muutoksenhakukeino, josta toimenpiteen kohteelle ilmoitettaisiin. Jos Suomessa suoritettavaan toimenpiteeseen sitä vastoin ei sisälly tällaista muutoksenhakukeinoa taikka ilmoitusvelvollisuutta, myöskään 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta ei tehtäisi. Salaisten pakkokeinojen osalta olisi 1 momentissa tarkoitettu muutoksenhakuoikeus, mutta koska pakkokeinolaissa 10 luvun 60 §:ssä ei ole säädetty muutoksenhakukeinoa koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta, velvollisuutta tehdä 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta ei olisi salaisten pakkokeinojen osalta.

Pykälän 3 momentti sisältäisi selventävän säännöksen, jonka mukaan muutoin kuin, mitä 1 momentissa säädetään, tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Suomessa tehtyyn päätökseen ei saa hakea muutosta. Säännös tarkoittaisi ensinnäkin, että henkilöllä, jota muutoksenhakuoikeus 1 momentin mukaan koskee, ei olisi itsenäistä muutoksenhakuoikeutta tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan päätökseen, vaan ainoastaan 1 momentissa säädetty oikeus, joka olisi liitetty toteutettavan toimenpiteen muutoksenhakuun. Säännös tarkoittaisi myös, että tutkintamääräyksen esittäneellä valtiolla ei olisi oikeutta muutoksenhakuun kielteisestä tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta päätöksestä.

Pykälän 4 momentti sisältäisi selventävän säännöksen, jonka mukaan Suomessa annettuun tutkintamääräykseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin oikeudesta hakea muutosta 12 §:ssä tarkoitettuun vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä koskevaan käräjäoikeuden päätökseen. Muutoksenhakumenettelynä olisi normaali valitusoikeus hovioikeuteen. Asian luonteen vuoksi valitus olisi käsiteltävä kiireellisenä. Kyse olisi asiasta, jota oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun säännöksissä ei ole rajattu jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle, jolloin asian käsittelyyn hovioikeudessa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa.

Pykälän 6 momentin mukaan muutoksenhaku ei estäisi tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa, ellei muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää. Vastaavanlainen säännös sisältyy myös useimpiin muihin oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten täytäntöönpanolakeihin.

21 §. Kieli ja käännökset. Pykälän mukaan Suomeen toimitettava tutkintamääräys ja 13 §:ssä tarkoitettu kauttakuljetuspyyntö olisi tehtävä suomen, ruotsin tai englannin kielellä taikka siihen olisi liitettävä käännös jollekin näistä kielistä. Täytäntöönpanoviranomainen voisi hyväksyä myös muulla kielellä tehdyn tutkintamääräyksen, jos hyväksymiselle ei muutoin olisi esitettyä. Säännös vastaa muiden rikosoikeusapua ja vastavuoroista tunnustamista koskevien säädösten täytäntöönpanolakien vastaavia säännöksiä.

3 luku Tutkintamääräyksen antaminen Suomessa

22 §. Määräyksen antamiseen toimivaltaiset viranomaiset. Pykälässä säädettäisiin siitä, mitkä viranomaiset Suomessa olisivat direktiivin 2 artiklan c kohdan i ja ii alakohdassa tarkoitettuja määräyksen antavia viranomaisia.

Pykälän 1 momentin mukaan tutkintamääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia olisivat pidättämiseen oikeutetut virkamiehet, joilla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa. Käytännössä tutkintamääräyksen antaisi yleensä virkamies, joka toimii tutkinnanjohtajana tutkintamääräyksen perusteena olevassa rikosasiassa. Säännös kuitenkin sallisi joustavuutta siten, että tarvittaessa tutkintamääräyksen voisi antaa myös muu tutkinnanjohtajan toimivaltuudet omaava virkamies. Tällainen tilanne voisi olla kyseessä kiiretilanteessa tai muutoinkin, jos rikosasian varsinainen tutkinnanjohtaja on esimerkiksi virkamatkan tai loman vuoksi on poissa työpaikaltaan. Se, ettei säännöstä rajattaisi käsitellä olevan rikosasian tutkinnanjohtajaan, mahdollistaisi tutkintamääräyksen antamisen myös, jos kyse on sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä käsiteltävästä asiasta.

Direktiivin 2 artiklan c kohdan ii alakohdassa edellytetyn mukaisesti momentissa tarkoitetuissa tilanteissa edellytettäisiin, että tutkintamääräyksen vahvistaa syyttäjä. Perusteluja vahvistamismenettelylle on selostettu tarkemmin edellä 2 artiklaa koskevissa perusteluissa. Pääsääntöisesti syyttäjienkin kohdalla kyseeseen tulisi tutkintamääräyksen perusteena olevaan rikosasiaan nimetty syyttäjä. Tutkintamääräyksen antaminen ja vahvistaminen tulisi järjestää mahdollisimman yksinkertaisella ja käytännön tilanteeseen parhaiten soveltuvalla tavalla. Osana esitutkintayhteistyötä tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulisi neuvotella ja sopia tutkinnassa tarvittavien todisteiden tarpeellisuudesta sekä niiden hankkimisesta. Jos mahdollista, syyttäjä voisi näiden neuvottelujen aikana samalla vahvistaa tutkintamääräyksen, minkä jälkeen sille hankittaisiin tuomioistuimen lupa, mikäli kyse olisi tuomioistuimen lupaa edellyttävästä toimenpiteestä. Selvää on, että tällaisessa tilanteessa syyttäjän etukäteen vahvistamaa tutkintamääräystä on mahdollista muuttaa ilman syyttäjän myötävaikutusta vain siltä osin, että siihen lisättäisiin tuomioistuimen päätöksen tiedot.

Kuten artiklakohtaisissa perusteluissa on todettu, tarvittava oikeusaputoimenpide saattaisi olla luonteeltaan niin kiireellinen, ettei rikosasiaan nimettyä syyttäjää olisi mahdollista tavoittaa. Säännös sallisikin joustavuutta niin, että myös muu kuin kyseiseen rikosasiaan nimetty syyttäjä voisi tarvittaessa vahvistaa tutkintamääräyksen. Kuten tutkinnanjohtajan kohdalla, tähän voisi kiiretilanteiden lisäksi olla tarvetta, jos jutun syyttäjä muusta syystä olisi estynyt vahvistamasta tutkintamääräyksen. Tarvittaessa päivystysjärjestelyin tulisi huolehtia siitä, että syyttäjän vahvistus tutkintamääräykseen olisi aina saatavissa. Esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten tulisi käytännössä sopia toimintatavoista, joilla parhaiten varmistetaan menettelyn sujuminen joutuisasti ja tehokkaasti. Tärkeää olisi varmistua siitä, että vahvistamismenettely ei hidasta oikeusapuyhteistyötä nykyisestä.

Pykälän 2 *momentin* mukaan tutkintamääräyksen antamiseen toimivaltaisia viranomaisia olisivat myös syyttäjät, käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Syyttäjä voisi antaa tutkintamääräyksen lähinnä silloin, kun tutkittavana on esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettu rikos, jolloin syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana. Tällöin kyse on esitutkinnasta, jossa epäiltynä on poliisimies. Syyttäjä voisi antaa tutkintamääräyksen myös esitutkintalain 5 luvussa tarkoitettujen toimivaltuuksiensa puitteissa, jos syyttäjä poikkeuksellisesti olisi sitä mieltä, että tutkintamääräys tulee antaa, vaikka tutkinnanjohtaja ei sitä olisi pitänyt tarpeellisena. Vielä säännös mahdollistaisi tutkintamääräyksen antamisen sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä.

Direktiivin 2 artiklan mukaan tutkintamääräyksen voi antaa yleinen syyttäjä. Säännöstä voitaneen kuitenkin tulkita niin, että syyttäjällä tarkoitettaisiin syyttäjälaitoksesta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettujen syyttäjien lisäksi myös mainitun lain 5 §:ssä tarkoitettuja erityissyyttäjiä eli valtioneuvoston oikeuskansleria ja eduskunnan oikeusasiamiestä.

Momentissa tarkoitettut tuomioistuimet voisivat antaa tutkintamääräyksen lähinnä silloin, kun rikosasia on vireillä asianomaisessa tuomioistuimessa. Nämä tilanteet kuitenkin oletettavasti olisivat harvinaisia, koska direktiivissä tarkoitettuja tutkintatoimenpiteitä useimmiten pyydetäisiin rikoksen esitutkintavaiheessa. Tuomioistuimessa käsiteltävässä rikosasiassa mahdollista olisi myös se, että tuomioistuin pyytäisi syyttäjää antamaan tutkintamääräyksen.

23 §. Tutkintamääräyksen antaminen. Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin direktiivin soveltamisalaan kuuluvista menettelyistä Suomessa. Artiklakohtaisissa perusteluissa selostetun mukaisesti direktiivi soveltuisi rikosoikeudelliseen menettelyyn. Tutkintamääräys voitaisiin antaa vireillä olevassa rikosasiassa, jonka käsittely kuuluu 22 §:ssä mainitun viranomaisen toimivaltaan. Rikoksen esitutkinta-, syyteharkinta- ja oikeudenkäyntimenettelyn lisäksi tutkintamäärä-

ys voitaisiin antaa sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä.

Pykälän 2 momentissa olisi voimassa olevan rikosoikeusapulain 5 §:n 1 momenttiin sisältyvää säännöstä vastaava säännös siitä, että jos tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin määräyksen antavan tai sen vahvistavan viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava määräyksen perusteeksi. Säännös useimmiten tarkoittaisi tilannetta, jossa pyydetty toimenpide Suomessa edellyttäisi tuomioistuimen lupaa. Tällöin lupa tulisi hankkia myös tilanteesta, jossa toimenpidettä pyydetään suoritettavaksi toisessa jäsenvaltiossa. Esimerkkinä tilanteesta, jossa pyydetty toimenpide edellyttäisi muun kuin tuomioistuimen päätöstä, on vuoden 1959 oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan voimaansaattamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 213/2013) mainittu tilanne, jossa pyynnön perusteeksi olisi pakkokeinolain 10 luvun 35 §:n mukaisesti hankittava keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikön päätös.

Pykälän 3 momentin mukaan tutkintamääräyksen antamisesta Suomessa vapautensa menettäneen väliaikaisesti siirtämiseksi täytäntöönpanovaltioon päättäisi täytäntöönpanolain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus. Menettelyyn muutoin sovellettaisiin, mitä asian käsittelemisestä käräjäoikeudessa ja väliaikaisesta siirtämisestä säädetään direktiivissä ja täytäntöönpanolaissa. Kyseisiä direktiivin ja täytäntöönpanolain säännöksiä on selostettu edellä.

24 §. Kieli ja käännökset. Pykälän 1 momentissa olisi muihin rikosoikeudellisen yhteistyön säädöksiin täytäntöönpanolakeihin sisältyviä säännöksiä vastaava säännös kielistä ja käännöksistä. Tutkintamääräys olisi käännettävä täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle tai jollekin niistä. Jos kyseinen jäsenvaltio on ilmoittanut hyväksyvänsä käännöksen myös muulle kielelle, tutkintamääräys voitaisiin kääntää myös mainitulle muulle jäsenvaltion hyväksymälle kielelle.

Pykälän 2 momentin mukaan tutkintamääräyksen kääntämisestä huolehtisi määräyksen antava viranomainen. Tästä pääsäännöstä poiketen mahdollista olisi sopia, että kääntämisestä huolehtisi joku muu, kuten esimerkiksi tutkintamääräyksen vahvistava syyttäjä. Myös täytäntöönpanovaltion viranomaisen kanssa olisi mahdollista yksittäistapauksissa sopia muunlaisista järjestelyistä tutkintamääräyksen kääntämisen suhteen. Kuten Suomeen saapuvien tutkintamääräysten osalta, oikeusministeriön roolia käännösten laatimisessa ei enää ole pidetty tarpeellisenä myöskään Suomesta tutkintamääräyksiä lähetettäessä.

4 luku **Erinäiset säännökset**

25 §. Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen Suomeen toimittamaan tutkintamääräykseen ja sen täytäntöönpanoon Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella Suomeen toimitettuihin todisteisiin, asiakirjoihin ja tietoihin Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Pykälän 3 momentin mukaan sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, olisi noudatettava niitä ehtoja ja menettelyjä, jotka toisen jäsenvaltion viranomaisen on asettanut salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tietojen käytön rajoituksista.

Pykälän tarpeellisuutta on selvitetty 19 artiklan perusteluissa. Säännöksen sisältö vastaa periaatteiltaan voimassa olevan rikosoikeusapulain 27 §:n sisältöä.

26 §. Voimaantulo. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan 22 päivänä toukokuuta 2017, johon mennessä jäsenvaltioiden on pantava direktiivi kansallisesti täytäntöön. Ennen lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyntöihin sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös sellaisten tilanteiden varalle, joissa toinen jäsenvaltio ei ehdotetun direktiivin täytäntöönpanolain tullessa voimaan olisi pannut direktiiviä täytäntöön. Tällöin sovellettaisiin ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön. Ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä sovellettaisiin sekä tilanteeseen, jossa Suomi esittäisi oikeusapupyynnön kyseiseen jäsenvaltioon, että tilanteeseen, jossa Suomi antaisi oikeusapua kyseiselle jäsenvaltiolle.

2.2 Laki eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta

1 §. *Pykälä sisältäisi säännöksen todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolain kumoamisesta.* Aikaisemmin selostetun mukaan puitepäätös on kumottu helmikuun 22 päivänä 2016 voimaan tulleella asetuksella (EU) 2016/95. Siten puitepäätöksen täytäntöönpanolaki ei tulisi sovellettavaksi myöskään yllä mainitun direktiivin siirtymäsäännöksissä tarkoitetuissa tilanteissa.

2 §. *Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen.* Laki voisi tulla voimaan samanaikaisesti muiden esitykseen sisältyvien lakien kanssa. Voimaantuloajankohdalla ei kuitenkaan olisi merkitystä sikäli, että todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaki ei käytännössä enää sovelleta sen vuoksi, että puitepäätös on kumottu.

2.3 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

1 §. Lain soveltamisala. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti rikosoikeusapulain suhteesta direktiiviin. Siinä todettaisiin, että suhteessa muihin EU:n jäsenvaltioihin rikosoikeusapulakia sovelletaan ainoastaan sellaiseen oikeusapuun, josta ei säädetä direktiivin täytäntöönpanolaisissa. Viittaus direktiivin täytäntöönpanolakiin tarkoittaisi myös suoraan lakina sovellettavaksi tulevia direktiivin säännöksiä. Säännös mahdollistaisi rikosoikeusapulain soveltamisen sellaisissa 1 §:n 2 momentissa luetelluissa tilanteissa, joissa oikeusavun tarkoituksena on muu kuin todisteiden hankkiminen rikosasiassa. Myös siinä tapauksessa, että todisteiden hankkimiseen liittyen käsillä olisi poikkeuksellisesti tilanne, jossa rikosoikeusapulaki mahdollistaisi oikeusavun antamisen tai pyytämisen laajemmin kuin direktiivi, säännös mahdollistaisi turvautumisen oikeusapulakiin viimekätisenä säännöstönä.

Momentissa olisi myös selventävä säännös siitä, että suhteessa Irlantiin ja Tanskaan sovellettaisiin rikosoikeusapulakia ilman direktiivistä johtuvia rajoituksia. Kuten aikaisemmin on todettu, Irlanti ja Tanska eivät osallistu direktiivissä säänneltyyn yhteistyöhön.

2.4 Laki omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa

2 §. Määritelmä. Edellä selostetun mukaisesti direktiivi korvaa jäädyttämispuitepäätöksen siltä osin kuin kyse on todisteita koskevien jäädyttämispäätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta. Tämän vuoksi määritelmäsäännöksen *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan sellaista pykälässä tarkoitettua oikeusviranomaisen päätöstä, joka kohdistuu menetettäväksi mahdollisesti tuomittavaan tai tuomittuun omaisuuteen. Irlannin ja Tanskan osalta jäädyttämispäätöksellä kuitenkin tarkoitettaisiin myös todisteeksi käytettävään omaisuuteen kohdistuvaa jäädyttämispäätöstä, mikä todettaisiin myös 1 momentissa.

Lisäksi selvyuden vuoksi *2 momenttiin* tehtäisiin lisäys, jonka mukaan Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio, momentissa lueteltujen vakuustakavarikon, väliaikaisen vakuustakavarikon ja takavarikon tulisi kohdistua 1 momentissa tarkoitettuun omaisuuteen. Siten lukuun ottamatta Irlantiin tai Tanskaan lähetettäviä jäädyttämispäätöksiä, 2 momentissa tarkoitettujen päätösten tulee kohdistua omaisuuteen, joka voidaan tuomita tai on tuomittu menetetyksi.

5 §. Toimivaltaiset syyttäjät. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta vastaavia toimivaltaisia syyttäjiä olisivat Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät ja erityisesti syystä muut syyttäjät. Nykyisin toimivalta on pääsääntöisesti Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien tuomiopiireissä toimivilla kihlakunnansyyttäjillä. Muutoksella syyttäjien toimivalta jäädyttämisasiassa vastaisi direktiivin täytäntöönpanolakiin ehdotettua toimivaltasäännöstä ja myös EU-luovuttamislain sekä pohjoismaisen luovuttamislain nykyisiä toimivaltasäännöksiä.

16 §. Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta. Edellä 5 §:ään ehdotetun muutoksen johdosta myös tuomioistuinten toimivaltasäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälän 3 momentin mukaan toimivaltainen käräjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa olisi Helsingin käräjäoikeus. Kuten yleisperusteluissa on todettu, keskeisenä perusteena päätöksenteon keskittämiseksi Helsingin käräjäoikeuteen luovuttamisasioissa on ollut se, että on haluttu turvata luovuttamisasioiden käsittelyssä tarvittava erityisasiantuntemus. Helsingin käräjäoikeudella on kokemusta paitsi luovuttamisasioista, myös muista EU:n jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten soveltamisesta. On siten perusteltua, että sille keskitetään muutoksenhakutoimivalta myös jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoa koskeviin syyttäjien päätöksiin. Toimivalta kattaisi myös valittamisen 16 §:n 2 momentissa tarkoitetuista ulosottomiehen täytäntöönpanotoimista. Välttämättömänä ei ole pidetty sitä, että muilla tuomioistuimilla kuin Helsingin käräjäoikeudella olisi toimivaltaa niissä tilanteissa, joissa jäädyttämisestä ensi asteessa päättää muu kuin Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä.

2.5 Pakkokeinolaki

7 luku Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

21 §. Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta. Pykälän 5 *momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että kun kyse on jäädyttämispäätöksen tai tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta, 1—4 momentin sijasta noudatettaisiin, mitä EU-jäädyttämislaissa ja direktiivin täytäntöönpanoa koskevassa laissa säädetään. Voimassa olevassa säännöksessä on 21 §:n 1, 2 ja 4 momentin poissulkeva säännös EU-jäädyttämislaissa tarkoitetuissa täytäntöönpanotilanteissa. Säännöksessä ei kuitenkaan ole suljettu pois 3 momentin soveltamista, joka koskee sitä, että tuomioistuin voi asettaa vieraan valtion pyynnöstä takavarikoidulle esineelle palauttamisehdon, kun esinettä ei enää tarvita todisteena asiassa.

Kuten edellä on todettu, välttämättömänä ei ole pidetty sitä, että tutkintamääräyksen täytäntöönpanotilanteissa tulisi kansallisesta menettelystä poiketen edellyttää, että takavarikkopäätös tulisi saattaa käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Välttämättömänä ei olisi myöskään se, että kun kyse on takavarikoidun esineen palauttamisesta, sitä koskeva ehto tulisi aina edellyttää asetettavaksi tuomioistuimessa. Tarvetta tähän ei olisi myöskään EU-jäädyttämislaissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Pykälän 6 *momentti* ehdotetaan poistettavaksi, koska momentissa säädetään todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen täytäntöönpanolaissa säännellyistä tilanteista. Mainittu laki ehdotetaan kumottavaksi, koska todisteiden luovuttamismääräystä koskeva puitepäätös on aikaisemmin selostetun mukaan asetuksella (EU) 2016/95 kumottu.

2.6 Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa

2 §. *Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jonka mukaan vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välillä säädetään erikseen. Kuten edellä on todettu, säännökset väliaikaisesta siirtämisestä sisältyvät direktiivin 22 ja 23 artiklaan sekä direktiivin täytäntöönpanolain 12—14 §:ään. Suhteessa Irlantiin ja Tanskaan väliaikaiseen siirtämiseen kuitenkin edelleen sovellettaisiin väliaikaista siirtämistä koskevaa lakia.

3 Direktiivin nojalla tehtävät ilmoitukset

Suomi tulisi direktiivin 33 artiklassa edellytetyn mukaisesti antamaan ilmoituksen 2 artiklan c ja d alakohdassa tarkoitetuista tutkintamääräyksen antamiseen ja sen täytäntöönpanoon toimivaltaisista viranomaisista. Suomi antaisi ilmoituksen myös tutkintamääräyksen vahvistavasta viranomaisesta Suomen järjestelmässä. Ilmoitus olisi tehtävä myös 5 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuista kielistä, jotka Suomi täytäntöönpanovaltiona hyväksyy. Lisäksi oikeusministeriö ilmoitettaisiin toimivaltaisista viranomaisista yhteydenpidossa avustavaksi viranomaiseksi 7 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Vielä ilmoitus olisi tehtävä tiedoista, joita Suomi edellyttää kauttakuljetustilanteissa 22 artiklan 4 kohdan nojalla. Suomen tulisi ilmoittaa myös keskusrikospoliisi direktiivin 31 artiklassa tarkoitettuja ilmoituksia lähettäväksi ja vastaanottavaksi viranomaiseksi. Mainituissa ilmoituksissa on kyse esityksessä ehdotetun lainsäädännön mukaan

määräytyvien toimivaltaisen viranomaisten nimeämisestä sekä muutoinkin ehdotetun lainsäädännön sisällön ilmoittamisesta.

Kuten edellä 34 artiklan perusteluissa on todettu, sen selvittäminen, jatketaanko voimassa olevien kansainvälisten sopimusten tai järjestelyjen soveltamista, on kesken. Tämän johdosta esityksessä ehdotetaan, että direktiivin täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentissa säädettäisiin, että valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää direktiivin täytäntöönpanolain voimaan tullessa direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua voimassa olevan kansainvälisen sopimuksen tai järjestelyn soveltamisen jatkamisesta.

4 Voimaantulo

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan direktiivin täytäntöönpanolle varatun ajan päättyessä 22 päivänä toukokuuta 2017 tai mahdollisimman pian tämän jälkeen. Direktiivin ja sen täytäntöönpanolainsäädännön soveltaminen voi kuitenkin alkaa vasta kun asianomainen toinen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

5 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Direktiivi ehdotetaan pantavaksi täytäntöön valtiosopimusten voimaansaattamisessa käytetyn niin sanotun sekamuotoisen voimaansaattamislain kaltaisella täytäntöönpanolailla. Vastaavalla tavalla on pantu täytäntöön myös eräitä EU:n puitepäätöksiä ja direktiivejä. Täytäntöönpanotapaa on perusteltu edellä yleisperusteluissa. Blankettimuotoisen täytäntöönpanosäännöksen mukaan direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset olisivat Suomessa lakina noudatettavia. Lakiehdotus sisältää lisäksi direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanon ja soveltamisen kannalta tarpeellisia asiasisältöisiä säännöksiä.

Yleisperusteluissa selostetun mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole nähnyt valtiosääntöoikeudellista estettä ehdotetunkaltaiselle täytäntöönpanotavalle, kun kyse on ollut puitepäätösten täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanosääntelyn on kuitenkin täytettävä yleiset vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä hyvästä lainkirjoittamistavasta (PeVL 50/2006 vp ja PeVL23/2007 vp). Puitepäätökset muistuttavat lainsäädännön harmonisointinormeina direktiivejä (PeVL 10/1998 vp). Molemmat säädökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan lopputulokseen nähden, mutta jättävät kansallisten viranomaisten valittaviksi täytäntöönpanon muodon ja keinot. Säädyntyyppien yhtäläisyyden vuoksi sekamuotoisen täytäntöönpanotavan käytölle direktiivien täytäntöönpanossa ei ole estettä. Sitä on käytetty myös esimerkiksi pantaessa täytäntöön yleisperusteluissa mainittu eurooppalaista suojelumääräystä koskeva direktiivi 2011/99/EU. Myös nyt täytäntöön pantavan direktiivin voidaan katsoa täytävän sekamuotoiselle täytäntöönpanotavalle asetetut reunaehdot.

Direktiivin ja ehdotetun täytäntöönpanolain sisällön osalta perustuslain kannalta merkityksellisiä ovat säännökset vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä, jotka koskevat muun muassa Suomen kansalaisen siirtämistä. Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Säännös kuitenkin mahdollistaa sen, että lailla voidaan säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöön panemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Direktiivissä tarkoitettua siir-

tämistilanteet olisivat tällaisia tilanteita. Ottaen huomioon väliaikaiselle siirtämiselle asetetut edellytykset ja myös mahdollisuus kieltäytyä siirtämisestä, jos siirrettäväksi pyydetty henkilö ei siirtämiseen suostu, on siirtämisestä katsottava sallituksi säätää tavallisella lailla. Väliaikaisista siirtämisestä koskevien säännösten suhdetta perustuslain 9 §:ään on käsitelty myös edellä direktiivin 22 artiklaa koskevissa perusteluissa. Myös Suomen kansalaisen kauttakuljetus toiseen jäsenvaltioon voidaan katsoa sellaiseksi siirtämiseksi toiseen maahan, josta perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan on sallittua säätää tavallisella lailla.

Direktiivin 29 artiklan ja täytäntöönpanolain 17 §:n säännökset toisen jäsenvaltion viranomaisen oikeudesta suorittaa Suomen alueella peitetoimintaa ja tehdä valeosto ovat merkityksellisiä perustuslain 1 §:n täysivaltaisuussäännösten kannalta. Perustuslakivaliokunta ei aikaisemmin ole pitänyt vastaavansisältöisiä säännöksiä ongelmallisina perustuslain täysivaltaisuussäännösten kannalta, kun kyse on ollut jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä (PeVL 21/2003 vp ja PeVL 56/2006 vp). Ehdotetuissa säännöksissä ei ole laajennettu nykyistä sääntelyä peitetoiminnan ja valeostojen osalta eikä muissakaan direktiivissä tarkoitetuissa tilanteissa.

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin ottanut kantaa myös video- ja puhelinkuulustelua koskevaan sääntelyyn oikeusaputilanteissa ja todennut sen olevan sopusoinnussa perustuslain täysivaltaisuussäännösten ja myös perusoikeuksien kanssa, koska kuuleminen edellytetään suoritettavaksi tavalla, joka ei loukkaa Suomen lainsäädännön peruseriaatteita (PeVL 9/2003 vp).

Direktiivin 10 ja 11 artiklan sekä ehdotetun 9 §:n mukaisessa sääntelyssä niiden pakkokeinojen osalta, joiden käyttöä ei ole pakkokeinolaissa rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen, tutkintamääräys tulisi panna täytäntöön, jos teko olisi 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu niin sanottu listarikos. Sääntely on merkityksellistä perustuslain kannalta, koska ehdotetussa järjestelyssä julkisen vallan käyttöä Suomessa sääntelevän lain aineellinen sisältö määräytyisi toisen jäsenvaltion lainsäädännön perusteella. Sääntely merkitsisi poikkeusta kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen, mutta kuten 10 ja 11 artiklan perusteluissa on todettu, poikkeamaa ei voida pitää merkittävänä ja sen voidaan katsoa kokonaisuutena tarkastellen vaikuttavan vain vähäisessä määrin Suomen täysivaltaisuuteen. Lista ei sisällä kriminalisointeja, joita olisi pidettävä Suomen oikeusjärjestelmän peruseriaatteiden tai yleisen oikeustajun vastaisina. Merkittävää on, että pakkokeinojen käytölle voidaan ehdotetun 9 §:n mukaan muilta osin asettaa kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimus. Kuten edellä 14 artiklan perusteluissa on todettu, esityksessä ei ole katsottu perustelluksi tulkita artiklan 2 kohtaa siten, että se rajoittaisi kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellytyksen arviointia pakkokeinojen käytön osalta. Direktiivin johdanto-osan 10 kappaleessa on sitä vastoin selvennetty, että käytön mahdollisuudella olisi tarkoitettava tilanteita, joissa määräyksessä mainittu tutkintatoimenpide on täytäntöönpanovaltion lainsäädännössä, mutta sitä voidaan lain mukaan käyttää vain tietyissä tilanteissa, esimerkiksi jos tutkintatoimenpide voidaan toteuttaa ainoastaan tietyn vakavuusasteen rikosten osalta, sellaisia henkilöitä kohtaan, joiden osalta on jo tietyntasoisia epäilyjä, tai asianomaisen henkilön suostumuksella. Lisäksi merkittävää on, että direktiivin 11 artikla mahdollistaa tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisen, jos on olemassa painavia syitä katsoa, että tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan tai perusoikeuskirjan mukaan kuuluvien velvoitteiden kanssa. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt vastaavantyyppistä sääntelyä ongelmallisena (PeVL 18/2003 vp).

Ehdotetun täytäntöönpanolain 20 §:n 3 momentin mukaan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen ei saa hakea muutosta muutoin kuin, mitä pykälän 1 momentissa säädetään. Mainitun 1 momentin mukaan muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen haetaan noudattaen, mitä muutoksenhausta kyseiseen toimenpiteen Suomen laissa säädetään. Se, jolla on oikeus muutoksenhakuun, voi samalla hakea muutosta

tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen. Sääntely tarkoittaisi ensinnäkin, että henkilöllä, jota muutoksenhakuoikeus 1 momentin mukaan koskee, ei olisi itsenäistä muutoksenhakuoikeutta tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan päätökseen, vaan ainoastaan 1 momentissa säädetty oikeus, joka olisi liitetty toteutettavan toimenpiteen muutoksenhakuun. Säännös tarkoittaisi myös, että tutkintamääräyksen esittäneellä valtiolla ei olisi oikeutta muutoksenhakuun kielteisestä tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta päätöksestä. Ehdotetun täytäntöönpanolain 20 §:n mukaan tutkintamääräyksen antamiseen Suomessa ei saa hakea muutosta. Ehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 21 §:n kannalta, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeus hakea muutosta on keskeinen osa perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeusturvaa. Muutoksenhakuoikeus ei kuitenkaan ole ehdoton oikeus (PeVL 33/2014 vp). Valituskiellosta on kuitenkin säädettyä lailla. Edellä 14 artiklan perusteluissa esitetyn mukaisesti esityksessä on katsottu, ettei itsenäinen muutoksenhakuoikeus tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan päätökseen olisi välttämätön, koska vasta varsinaista tutkintatoimenpidettä koskevan päätöksen voidaan katsoa olevan sellainen, jolla on vaikutusta yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevassa päätöksessä sekä tutkintamääräyksen antamista koskevassa päätöksessä on sitä vastoin kyse valtioden välisen yhteistyön toteuttamisesta. Keskeistä yksilön oikeusturvan kannalta on, että direktiivin täytäntöönpanolain 20 §:n 1 momentin mukaan muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen voi hakea samalla tavoin kuin vastaavaan kansalliseen toimenpiteeseen.

Oikeusturvan kannalta keskeisiä ovat myös ehdotetut säännökset oikeudesta avustajaan ja puolustajan määräämisestä väliaikaisen siirtämisen tilanteissa sekä kuulusteltaessa epäiltyä ja vastaajaa videoyhteyden välityksellä.

Ehdotetun täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää direktiivin täytäntöönpanolain voimaan tullessa direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun voimassa olevan kansainvälisen sopimuksen tai järjestelyn soveltamisen jatkamisesta. Direktiivin säännöksen sisältämää oikeutusta sopimuksen soveltamisen jatkamiseen on valtiosääntöoikeudellisesti tarkasteltava kansainvälisiä velvoitteita koskevan perustuslain 8 luvun näkökulmasta.

Ehdotettu säännös muodostaa poikkeuksen perustuslain 93 ja 94 §:n sääntelyyn, jonka mukaan sopimuksentekovalta kuuluu lähtökohtaisesti tasavallan presidentin tai valtioneuvoston toimivaltaan ja eduskunta osallistuu velvoitteiden hyväksymiseen. Perustuslakivaliokunnan käytännössä ei ole kuitenkaan suhtauduttu täysin torjuvasti sopimuksentekovallan siirtoon. Valiokunnan nykyisessä käytännössä sopimuksentekovallan siirtoa on arvioitu samojen kriteerien perusteella sekä silloin kun siirto tapahtuu laissa säätämällä että silloin kun siirto tapahtuu itse sopimuksessa (PeVL 48/2005 vp ja PeVL 14/2008 vp). Valiokunta on asettanut sopimuksentekovallan perustamiselle seuraavia edellytyksiä: valtuutus ei saa olla rajoittamaton valtuutuksen saajaan ja sisältöön nähden, minkä ohella valtuutuksella on ilmaistava ne viranomais- ja muut tahot, joiden kanssa sopimuksia voidaan tehdä. Perustuslain 94 §:n 1 momentista lisäksi johtuu, ettei viranomaiselle voida tavallisella lailla perustaa sopimuksentekovaltaa asioissa, joista päättäminen vaatii eduskunnan hyväksymisen (PeVL 14/2014 vp ja PeVL 14/2010 vp). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut lausunnossaan 66/2014 vp, että ehdotus sopimuksentekovallan delegoinnista täyttää valiokunnan lausuntokäytännössään asettamat edellytykset, eikä se siten ole ongelmallinen perustuslain sopimuksentekovaltaa koskevien säännösten kannalta tilanteessa, jossa esityksen perusteluiden mukaan ei ole täysin poissuljettua, etteikö valtuutuksen perusteella tehtävä sopimus voisi ainakin jossain määrin sisältää myös lainsäädännön alaa sivuavia määräyksiä.

Ehdotetun direktiivin täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentin nojalla valtioneuvoston yleisistunto ei olisi oikeutettu päättämään voimassa olevien sopimusten muuttamisesta tai uusien sopimusten tekemisestä. Valtioneuvoston yleisistunto voisi ainoastaan päättää, että direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun perustuslain 8 luvun mukaisesti aiemmin jo hyväksytyt ja voimaansaattatun kansainvälisen sopimuksen tai järjestelyn soveltamista jatkettaisiin direktiivin täytäntöönpanoa koskevan lain soveltamisen alkaessa. Valtioneuvoston yleisistunnon päätösvaltaa rajoittavat direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa säädetty edellytykset. Tämän mukaisesti valtioneuvoston yleisistunnon päätös sopimuksen soveltamisen jatkamisesta olisi ensinnäkin rajoitettu vain sellaisiin sopimuksiin ja järjestelyihin, jotka olisivat jo voimassa, kun direktiivin täytäntöönpanolaki tulee voimaan. Toiseksi edellytettäisiin, että soveltaminen olisi mahdollista vain siltä osin, kuin sopimusten ja järjestelyjen avulla on mahdollista vahvistaa edelleen direktiivin tavoitteita ja myötävaikuttaa todisteiden hankkimismenettelyjen yksinkertaistamiseen tai edelleen helpottamiseen. Lisäksi edellytettäisiin, että sopimuksissa ja järjestelyissä olisi noudatettava direktiivissä säädettyjä takeita. Suomen osalta kyseeseen tulevat direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitetut sopimukset ja järjestelyt on lueteltu edellä direktiivin 34 artiklan perusteluissa.

Direktiivin täytäntöönpanolain 1 §:n 1 momentilla direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset säädettäisiin lakina noudatettaviksi. Lakina noudatettava olisi myös direktiivin 34 artiklan 3 kohta, joka säätäisi, mikä on direktiivin suhde jäsenvaltioiden keskinäisiin voimassa oleviin kahden- tai monenvälisiin sopimuksiin ja järjestelyihin. Täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentin mukainen päätös voitaisiin tehdä, jos sopimus tai järjestely olisi 34 artiklan 3 kohdan edellytysten mukainen ja jos sopimuksen osapuolet katsoisivat soveltamisen jatkamisen perustelluksi. Hyväksymällä täytäntöönpanolain 1 §:n 2 momentin, eduskunta hyväksyisi samalla, että jo voimassa olevia sopimuksia tai järjestelyjä voitaisiin soveltaa direktiivin lisäksi sen 34 artiklan sallimalla tavalla.

Esityksessä ehdotetaan, että päätöksen sopimuksen soveltamisen jatkamisesta tekisi valtioneuvosto, sillä kyse olisi perustuslain 93 §:n 2 momentissa tarkoitetusta unionin toimivaltaan muodollisesti kuulumattomasta, mutta unioniasioihin sisällöltään ja vaikutuksiltaan rinnastettavasta asiasta, johon liittyvistä kansallisista toimenpiteistä päättää valtioneuvoston yleisistunto (PeVL 49/2001 vp). Valtioneuvosto katsoo, että ehdotus sopimuksentekovalvan delegoinnista on sillä tavoin rajoitettu, että se täyttää perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössään asettamat edellytykset, eikä sitä voida pitää ongelmallisena perustuslain sopimuksentekovaltaa koskevien säännösten kannalta. Edellä esitetyn perusteella lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esityksestä olisi kuitenkin suotavaa hankkia perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Direktiivin täytäntöönpano

Rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU, jäljempänä *direktiivi*, lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset ovat lakina noudatettavia, jollei tästä laista muuta johdu.

Valtioneuvoston yleisistunto voi päättää tämän lain voimaan tullessa direktiivin 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun voimassa olevan kansainvälisen sopimuksen tai järjestelyn soveltamisen jatkamisesta.

2 §

Soveltamisala

Direktiivin ja tämän lain mukaisesti:

1) tunnustetaan ja pannaan täytäntöön toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antama ja Suomeen lähettämä eurooppalainen tutkintamääräys, jäljempänä *tutkintamääräys*;

2) lähetetään toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon tunnustettavaksi ja pantavaksi täytäntöön Suomen toimivaltaisen viranomaisen rikosasiassa antama tutkintamääräys.

Lakia ei sovelleta suhteessa Irlannin tasavaltaan eikä Tanskan kuningaskuntaan.

3 §

Tutkintamääräyksen sisältö ja muoto

Tutkintamääräys annetaan direktiivin 5 artiklassa säädetyn mukaisesti direktiivin liitteenä olevan mallin mukaisella lomakkeella (EUVL, L 130, 1.5.2014).

4 §

Keskusviranomainen

Oikeusministeriö toimii direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna keskusviranomaisena. Oikeusministeriön tehtävänä on avustaa toimivaltaisia viranomaisia tutkintamääräyksen toimitamiseen liittyvässä yhteydenpidossa.

2 luku

Tutkintamääräyksen tunnustaminen ja täytäntöönpano Suomessa

5 §

Täytäntöönpanoviranomaiset

Suomessa direktiivin 2 artiklan d kohdan mukaisia täytäntöönpanoviranomaisia ovat poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomaiset.

Täytäntöönpanoviranomaisia ovat myös Helsingin käräjäoikeus sekä Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät. Todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuulemisesta tuomioistuimessa huolehtii kuitenkin se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Erityisestä syystä myös muu käräjäoikeus tai syyttäjä voi toimia täytäntöönpanoviranomaisena.

Tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta päättää se viranomainen, jonka toimivaltaan tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide kuuluu, jos rikos olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Käräjäoikeus tai syyttäjä päättää kuitenkin tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta myös, jos sitä on määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön perusteella tai muutoin pidettävä tarkoituksenmukaisena.

6 §

Tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen kirjaaminen

Täytäntöönpanoviranomaisen tulee kirjata tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva päätös.

7 §

Tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan päätöksen vahvistaminen

Poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomainen voi saattaa päätöksen, jolla tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on kieltäydytty, syyttäjän vahvistettavaksi.

8 §

Tutkintamääräyksen täytäntöönpano

Tutkintamääräys pannaan täytäntöön noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä, jollei direktiivissä tai tässä laissa toisin säädetä.

Kun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus huolehtii todistajien, asiantuntijoiden tai asianosaisten kuulemisesta, syyttäjän on oltava saapuvilla asian käsittelyssä, jos käräjäoikeus katsoo, että hänen läsnäolonsa on tarpeen.

Pakkokeinojen käyttäminen

Tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi voidaan suorittaa takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, etsintä ja datan säilyttämismääräys, tutkimuspaikan tai –kohteen eristäminen, koe nautitun alkoholin tai muun huumausaineen toteamiseksi, henkilötuntemerkkien ottaminen, DNA-tunnisteen määrittäminen, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, peitetoimintaa, valeosto, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottu läpilasku.

Jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää 1 momentissa tarkoitettua pakkokeinojen käyttöä, pakkokeinojen käytön edellytyksenä on, että se olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa.

Jos pakkokeinojen käyttöä ei ole pakkokeinolaisissa (806/2011) rajoitettu tiettyihin rikoksiin tai rikoksen rangaistavuutta koskevaan kynnykseen, pakkokeinojen käyttö ei kuitenkaan edellytä, että tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi rangaistava Suomen lain mukaan, jos määräyksen antanut viranomaislainen on direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g alakohdan mukaisesti ilmoittanut, että teko on 4 momentissa tarkoitettu teko, josta määräyksen antaneen valtion laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolmen vuoden vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide.

Edellä 3 momentissa tarkoitettut teot ovat:

- 1) rikollisjärjestykseen osallistuminen;
- 2) terrorismi;
- 3) ihmiskauppa;
- 4) lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsipornografia;
- 5) huumausaineen ja psykotrooppisten aineiden laiton kauppa;
- 6) aseiden, ampumatarvikkeiden ja räjähteiden laiton kauppa;
- 7) lahjonta;
- 8) petos, mukaan lukien Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 85/2002) tarkoitettu Euroopan unionin taloudellisiin etuihin kohdistuva petos;
- 9) rikoksen tuottaman hyödyn pesu;
- 10) rahan, mukaan lukien euron, väärentäminen;
- 11) tietoverkkorikollisuus;
- 12) ympäristörikollisuus, mukaan lukien uhanalaisten eläinlajien laiton kauppa ja uhanalaisten kasvilajien ja -lajikkeiden laiton kauppa;
- 13) laittomassa maahantulossa ja maassa oleskelussa avustaminen;
- 14) tahallinen henkirikos, vakava pahoinpitely ja vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen;
- 15) ihmisen elinten ja kudosten laiton kauppa;
- 16) ihmisryöstö, vapaudenriisto ja panttivangiksi ottaminen;
- 17) rasismi ja muukalaisviha;
- 18) järjestäytynyt varkausrikollisuus tai aseellinen ryöstö;
- 19) kulttuuriomaisuuden, mukaan lukien antiikki- ja taide-esineiden laiton kauppa;
- 20) petollinen menettely;
- 21) ryöstötapainen kiristys ja kiristys;
- 22) tuotteiden laiton väärentäminen ja jäljentäminen;
- 23) hallinnollisten asiakirjojen väärentäminen ja kaupankäynti väärennöksillä;
- 24) maksuvälineväärennykset;
- 25) hormonivalmisteiden ja muiden kasvua edistävien aineiden laiton kauppa;
- 26) ydin- ja radioaktiivisten aineiden laiton kauppa;
- 27) varastettujen ajoneuvojen kauppa;

- 28) raiskaus;
- 29) murhapoltto;
- 30) kansainvälisen rikostuomioistuimen tuomiovaltaan kuuluvat rikokset;
- 31) ilma-aluksen tai aluksen kaappaus;
- 32) sabotaasi.

Mitä 2 ja 3 momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske rahanpesurikokseen liittyvän tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa tutkintamääräyksessä tarkoitettu rikoksesta epäilty on osallisena siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn, eikä pakkokeinolain 8 luvun 24 §:ssä tarkoitettua datan säilyttämismääräystä.

Lupa valvottuun läpilaskuun voidaan myöntää, jos rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 2 §:n 1 momentissa ja 3 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät tutkintamääräyksen perusteena olevan teon osalta.

Pakkokeinojen käytöstä päätettäessä ja niitä käytettäessä noudatettavaan menettelyyn on sovellettava, mitä pakkokeinolaissa säädetään.

Jos tutkintamääräys koskee rikoksesta epäillyn tai toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa vireillä olevan rikosoikeudenkäynnin vastaajan kuulemista esitutkinnassa tai tuomioistuimessa, ei kuultavaa saa tutkintamääräyksen perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon.

10 §

Ylimääräisen tiedon ja henkilötuntemerkkien luovuttaminen

Jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää pakkokeinolain 10 luvun 55 §:ssä tarkoitettua ylimääräisen tiedon luovuttamista toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, tiedon luovuttamisen edellytyksenä on, että tietoa voitaisiin käyttää mainitun luvun 56 §:n mukaisesti Suomessa vastaavassa tilanteessa.

Pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua tiedon luovuttamiseen sovelletaan, mitä mainitussa momentissa säädetään.

11 §

Todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeus

Sillä, jota kuullaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion antaman tutkintamääräyksen perusteella todistajana tai asiantuntijana Suomen tuomioistuimessa tai joka saapuu kuultavaksi esitutkintaan, on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa, jos hänellä on tähän oikeus tai velvollisuus Suomen tai tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion lain mukaan. Tutkintamääräyksen antaneen jäsenvaltion laki otetaan huomioon, jos oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta on todettu tutkintamääräyksessä tai jos tutkintamääräyksen antanut viranomainen tämän vahvistaa Suomen toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä.

12 §

Vapautensa menettäneen väliaikainen siirtäminen Suomesta toiseen jäsenvaltioon

Vapautensa menettäneen väliaikaisesta siirtämisestä Suomesta toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon direktiivin 22 ja 23 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa päättää 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus. Asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolaissa säädetään vangitsemisasian käsittelystä. Siirrettävälle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Samalla on tiedusteltava, suostuuko hän siirtoon. Suostumus on annettava kirjalli-

sesti. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.

Siirrettävällä henkilöllä on oikeus käyttää avustajaa. Siirrettävälle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Käräjäoikeus määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvussa säädetään.

Aika, jonka henkilö on väliaikaisen siirtämisen johdosta vapautensa menettäneenä, luetaan Suomessa henkilön hyväksi niin kuin rikoslain (39/1889) 6 luvun 13 §:ssä säädetään.

13 §

Vapautensa menettäneen siirtäminen toisesta jäsenvaltiosta Suomeen, kauttakuljetus ja säilösä pitäminen

Direktiivin 23 artiklassa tarkoitetun tutkintamääräyksen, jonka perusteella vapautensa menettänyt voidaan väliaikaisesti siirtää tutkintamääräyksen antaneesta Euroopan unionin jäsenvaltiosta Suomeen, tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä vapautensa menettäneen kuljetuksesta Suomen alueen kautta päättää 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu syyttäjä. Kauttakuljetuksesta päättävälle syyttäjälle tulee toimittaa tiedot Suomen kautta kuljetettavan henkilöllisyydestä ja tutkintamääräyksestä.

Suomeen siirretty tai Suomen kautta kuljetettava on pidettävä säilössä, jollei toinen Euroopan unionin jäsenvaltio, josta henkilö on siirretty, pyydä hänen vapauttamistaan. Säilössä pitämisessä on soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavankeuslaissa (768/2005) säädetään.

14 §

Henkilön kuljettaminen ja todisteiden siirtäminen määräyksen antaneeseen jäsenvaltioon

Edellä 12 ja 13 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa henkilön kuljettamisesta vastaa keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi vastaa tarvittaessa tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tuloksena hankittujen todisteiden toimittamiseen liittyvistä järjestelyistä.

15 §

Kuuleminen videoneuvottelua käyttäen tai puhelimen välityksellä

Direktiivin 24 artiklan mukaisesti videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen voidaan kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai asianomistajaa.

Jos tutkintamääräyksessä pyydetään kuulemaan todistajaa paljastamatta hänen henkilöllisyyttään ja yhteystietojaan, kuulemisen edellytyksenä on, että todistajalle on myönnetty anonymiteetti määräyksen antaneessa valtiossa ja anonymiteetti olisi voitu myöntää myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 11 a §:n 1 momentin mukaan. Kuulemisesta päättää käräjäoikeus. Anonymiteetin voi myöntää myös käräjäoikeus noudattaen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 11 a—11 e §:ssä säädetään, määräyksen antanutta viranomaista kuultuaan.

Direktiivin 25 artiklan mukaisesti puhelinkokouksen avulla voidaan kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai asianomistajaa.

16 §

Rikoksesta epäillyn tai vastaajan kuuleminen videoneuvottelua käyttäen

Direktiivin 24 artiklan mukaisesti videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen voidaan kuulla myös rikoksen esitutkinnassa epäiltyä tai rikosasian vastaajaa.

Rikosasian vastaajan kuulemisen edellytyksenä on, että vastaaja siihen suostuu eikä kuuleminen asian laatu sekä muut olosuhteet huomioon ottaen vaaranna vastaajan oikeusturvaa. Kuulemisesta päättää 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus.

Vastaajalla tai epäillyllä, jota halutaan kuulla videoneuvottelua tai muuta audiovisuaalisesti välitettävää tapaa käyttäen, on oikeus käyttää avustajaa. Vastaajalle ja epäillylle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Käräjäoikeus määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään.

Vastaajalle ja epäillylle on ennen videokuulemistä koskevan suostumuksen pyytämistä selvitettävä suostumuksen merkitys ja hänen oikeutensa käyttää avustajaa sekä se, että hänelle voidaan määrätä puolustaja. Suostumuksen antaminen on otettava tallenteeseen.

Vastaaja kutsutaan kuultavaksi käräjäoikeuteen noudattaen, mitä haasteen tiedoksiannosta rikosasioissa säädetään. Kutsussa vastaajalle on ilmoitettava hänen oikeuksistaan sekä kehoitettava häntä ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti käräjäoikeudelle, suostuuko hän kuulemiseen videoyhteyden välityksellä.

17 §

Peitetuiminta ja valeosto

Direktiivin 29 artiklassa tarkoitetulla tavalla tutkintamääräyksen täytäntöön panemiseksi voidaan suorittaa peitetuimintaa ja tehdä valeosto rikoksen selvittämiseksi pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti.

Päätettäessä peitetutkintaa koskevan tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, määräyksen antaneen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle voidaan antaa oikeus Suomen alueella suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetuimintaa ja tehdä valeosto pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa toisen Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella.

Suomen alueella 2 momentin mukaisesti toimivalle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehelle voidaan antaa oikeus kantaa asetta, jos se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Asetta on oikeus käyttää vain rikoslain 4 luvun 4 §:n mukaisessa hätävarjelutilanteessa. Päätöksen oikeudesta kantaa asetta tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

18 §

Ehtojen asettaminen telepakkokeinoja koskeviin päätöksiin

Kun tuomioistuin direktiivin 30 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun tutkintamääräyksen tai 31 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen johdosta tekee pakkokeinolain 10 luvun 5 §:n mukaisesti telekuuntelua koskevan päätöksen, sen on asetettava ehto, jonka mukaan määräyksen antaneen tai ilmoituksen tehneen Euroopan unionin jäsenvaltion viranomaisen tulee noudattaa pakkokeinolain 10 luvun 52 ja 55 §:n säännöksiä sekä 56 §:n säännöksiä siitä, missä tapauksissa ylimääräistä tietoa saa käyttää. Vastaavat ehdot on asetettava, kun tehdään päätös muiden mainituissa pykälissä tarkoitettujen pakkokeinojen käytöstä Suomen alueella. Lisäksi tuomio-

istuimen on asetettava muut toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusturvan kannalta tarpeelliset ehdot.

19 §

Telekuuntelua koskevat ilmoitukset

Direktiivin 31 artiklassa tarkoitetut ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi. Ilmoituksen vastaanotettuaan keskusrikospoliisiin tulee toimittaa asia viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

20 §

Muutoksenhaku

Muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen haetaan noudattaen, mitä muutoksenhausta kyseiseen toimenpiteeseen Suomen laissa säädetään. Se, jolla on oikeus muutoksenhakuun, voi samalla hakea muutosta tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tehtyyn päätökseen.

Tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Suomessa tehdystä päätöksestä ja oikeudesta hakea siihen muutosta ilmoitetaan sille, jolla 1 momentin mukaan on oikeus muutoksenhakuun, samalla kun hänelle ilmoitetaan oikeudesta hakea muutosta Suomessa täytäntöön pantavaan toimenpiteeseen.

Muutoin kuin, mitä 1 momentissa säädetään, tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Suomessa tehtyyn päätökseen ei saa hakea muutosta.

Suomessa annettuun tutkintamääräykseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Sirrettävä henkilö saa hakea muutosta 12 §:ssä tarkoitettuun päätökseen valittamalla noudattaen, mitä muutoksenhausta käräjäoikeuden ratkaisuun säädetään. Asia on käsiteltävä kiireellisenä.

Muutoksenhaku ei estä toimenpiteen tai päätöksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

21 §

Kieli ja käännökset

Suomeen toimitettava tutkintamääräys ja 13 §:ssä tarkoitettu pyyntö kauttakuljetuksesta on tehtävä suomen, ruotsin tai englannin kielellä taikka siihen on liitettävä käännös jollekin näistä kielistä. Täytäntöönpanoviranomainen voi hyväksyä myös muulla kielellä toimitetun tutkintamääräyksen, jos hyväksymiselle ei muutoin ole estettä.

Täytäntöönpanoviranomainen huolehtii tarvittaessa tutkintamääräyksen kääntämisestä suomen tai ruotsin kielelle.

3 luku

Tutkintamääräyksen antaminen Suomessa

22 §

Määräyksen antamiseen toimivaltaiset viranomaiset

Direktiivin 2 artiklan c kohdan ii alakohdan mukaisesti Suomessa tutkintamääräyksen voi antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa. Tutkintamääräyksen vahvistaa tällöin syyttäjä.

Direktiivin 2 artiklan c kohdan i alakohdan mukaisesti tutkintamääräyksen voivat antaa myös syyttäjä, kärjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus.

23 §

Tutkintamääräyksen antaminen

Tutkintamääräys voidaan antaa rikosasiassa, jonka käsittely kuuluu 22 §:ssä mainitun viranomaisen toimivaltaan.

Jos tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide edellyttää Suomessa vastaavissa olosuhteissa muun kuin määräyksen antavan tai sen vahvistavan viranomaisen päätöstä, tällainen päätös on haettava määräyksen perusteeksi.

Tutkintamääräyksen antamisesta Suomessa vapautensa menettäneen väliaikaisesti siirtämiseksi täytäntöönpanovaltioon päättää 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu kärjäoikeus. Menettelyyn muutoin sovelletaan, mitä asian käsittelemisestä kärjäoikeudessa ja väliaikaisesta siirtämisestä säädetään direktiivissä ja tässä laissa.

24 §

Kieli ja käännökset

Tutkintamääräys on tehtävä jollakin täytäntöönpanovaltion virallisella kielellä tai muulla sen hyväksymällä kielellä taikka se on käännettävä jollekin näistä kielistä.

Määräyksen antava viranomainen huolehtii tutkintamääräyksen kääntämisestä 1 momentissa tarkoitettulle kielelle, jollei muuta sovita.

4 luku

Erinäiset säännökset

25 §

Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen Suomeen toimittamaan tutkintamääräykseen ja sen täytäntöönpanoon Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella Suomeen toimitettuihin todisteisiin, asiakirjoihin ja tietoihin Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, on noudatettava niitä ehtoja ja menettelyjä, jotka toisen Euroopan unionin jäsenvaltion viranomainen on asettanut salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta tai tietojen käytön rajoituksista.

26 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut direktiiviä täytäntöön, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

2.

Laki

eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään

1 §

Tällä lailla kumotaan eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (729/2010).

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

3.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 1 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin tätä lakia sovelletaan ainoastaan sellaiseen oikeusapuun, josta ei säädetä rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (/). Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlannin tasavaltaan ja Tanskan kuningaskuntaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettua direktiiviä 2014/41/EU, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

4.

Laki

omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain (540/2005) 2 ja 5 § sekä 16 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 § osaksi laissa 830/2011 sekä 5 § ja 16 §:n 3 momentti laissa 287/2013, seuraavasti:

2 §

Määritelmä

Jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen rikosasiassa tekemää päätöstä, jolla pyritään estämään väliaikaisesti sellaisen omaisuuden tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen, joka voitaisiin tuomita tai on tuomittu menetetyksi. Suhteessa Irlannin tasavaltaan ja Tanskan kuningaskuntaan jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan lisäksi päätöstä, joka kohdistuu omaisuuteen, jota voitaisiin käyttää todisteena.

Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämää vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa tai 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa.

5 §

Toimivaltaiset syyttäjät

Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoon liittyviä syyttäjän tehtäviä ovat toimivaltaisia hoitamaan Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät. Erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muu syyttäjä.

16 §

Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta

Toimivaltainen käräjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on Helsingin käräjäoikeus.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____ .
Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin jäädytyspyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettua direktiiviä 2014/41/EU, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

5.

Laki

pakkokeinolain 7 luvun 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 21 §:n 6 momentti ja
muutetaan 7 luvun 21 §:n 5 momentti seuraavasti:

7 luku

Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

21 §

Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispyynnön ja rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (/) tarkoitetun takavarikkopäätöksen osalta noudatetaan 1—4 momentin sijasta, mitä mainituissa laeissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____ .

6.

Laki

vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain (150/2004) 2 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

2 §

Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä säädetään rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (/). Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlannin tasavaltaan ja Tanskaan kuningaskuntaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettua direktiiviä 2014/41/EU, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

Helsingissä 6 päivänä huhtikuuta 2017

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeus- ja työministeri Jari Lindström

3.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 1 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Lain soveltamisala

(uusi)

Suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin tätä lakia sovelletaan ainoastaan sellaiseen oikeusapuun, josta ei säädetä rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (/). Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlannin tasavaltaan ja Tanskan kuningaskuntaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 _____.

Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevas- ta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettua direktiiviä 2014/41/EU, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

4.

Laki

omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan omaisuuden ja todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain (540/2005) 2 ja 5 § sekä 16 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 § osaksi laissa 830/2011 sekä 5 § ja 16 §:n 3 momentti laissa 287/2013, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Määritelmä

Jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen rikosasiassa tekemää päätöstä, jolla pyritään estämään väliaikaisesti sellaisen omaisuuden tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen, joka voitaisiin tuomita tai on tuomittu menetetyksi *taikka jota voitaisiin käyttää todisteena.*

Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämää vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa *taikka* 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa.

Jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen rikosasiassa tekemää päätöstä, jolla pyritään estämään väliaikaisesti sellaisen omaisuuden tuhoaminen, muuntaminen, liikuttaminen, siirtäminen tai luovuttaminen, joka voitaisiin tuomita tai on tuomittu menetetyksi. *Suhteessa Irlannin tasavaltaan ja Tanskan kuningaskuntaan jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan lisäksi päätöstä, joka kohdistuu omaisuuteen, jota voitaisiin käyttää todisteena.*

Suomen ollessa jäädyttämispäätöksen lähettävä valtio jäädyttämispäätöksellä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) 6 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen määräämää vakuustakavarikkoa, syyttäjän määräämää väliaikaista vakuustakavarikkoa *tai* 7 luvussa tarkoitettua tuomioistuimen tai syyttäjän määräämää takavarikkoa *1 momentissa tarkoitetuissa asioissa.*

5 §

Toimivaltaiset syyttäjät

Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoon liittyviä syyttäjän tehtäviä ovat toimivaltaisia hoitamaan:

Jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanoon liittyviä syyttäjän tehtäviä ovat toimivaltaisia hoitamaan *Helsingin käräjäoikeuden tuomio-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1) Helsingin kärjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

2) Oulun kärjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiiriin alueella;

3) Pirkanmaan kärjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

4) Pohjois-Savon kärjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva kihlakunnansyyttäjä, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Jos omaisuus tai todisteet sijaitsevat usean 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetun tuomiopiirin alueella, niiden sijainnista ei ole varmuutta tai muuten on erityinen syy, 1 momentissa mainittu kihlakunnansyyttäjä on toimivaltainen siitä riippumatta, minkä hovioikeuden tuomiopiirin alueella jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee.

Erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muu kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettu syyttäjä.

piirissä toimivat syyttäjät. Erityisestä syystä toimivaltainen syyttäjä voi olla myös muu syyttäjä.

16 §

Valittaminen jäädyttämispäätöksen täytäntöönpanosta

Toimivaltainen kärjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on:

1) Helsingin kärjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

2) Oulun kärjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

3) Pirkanmaan kärjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

Toimivaltainen kärjäoikeus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on *Helsingin kärjäoikeus*.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4) Pohjois-Savon käräjäoikeus, jos jäädyttämispäätöksessä tarkoitettu omaisuus tai todiste sijaitsee Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 20 .*

Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin jäädytyspyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevas- ta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettua direktiiviä 2014/41/EU, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.

5.

Laki

pakkokeinolain 7 luvun 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 21 §:n 6 momentti ja
muutetaan 7 luvun 21 §:n 5 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 luku

Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

21 §

Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispynnön osalta noudatetaan 1, 2 ja 4 momentin sijasta, mitä mainitussa laissa säädetään. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimelle tehtävän 3 momentissa tarkoitetun pyynnön voi esittää esitutkintaviranomainen tai syyttäjä.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen todisteiden luovuttamismääräyksen osalta 2 ja 3 momentissa tarkoitettu pyyntö tehdään eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (729/2010) 10 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispynnön ja rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (/) tarkoitetun takavarikopäätöksen osalta noudatetaan 1—4 momentin sijasta, mitä mainituissa laeissa säädetään.

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

6.

Laki

vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain (150/2004) 2 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin

(uusi)

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä säädetään rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (/). Tätä lakia sovelletaan kuitenkin suhteessa Irlannin tasavaltaan ja Tanskaan kuningaskuntaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa toimitettuihin oikeusapupyyntöihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suhteessa sellaiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka ei ole tämän lain tullessa voimaan pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston rikosasioita koskevas-ta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annettua direktiiviä 2014/41/EU, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, kunnes asianomainen jäsenvaltio on pannut direktiivin täytäntöön.